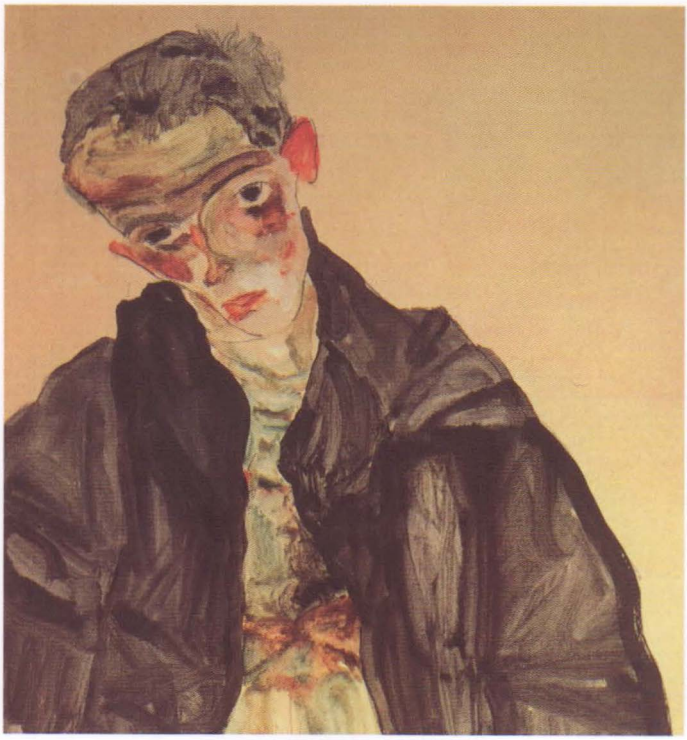
RAINER MARIA RILKE

MALTE LAURIDS BRIGGE'NİN NOTLARI

ROMAN

Çeviri: BEHÇET NECATİGİL

CAN

4. BASKI

RAINER MARIA RILKE

MALTE LAURIDS BRIGGE'NİN NOTLARI

Can Yayınları 1577

Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge, Rainer Maria Rilke
© 2006, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2006
4. basım: Haziran 2012
Bu kitabın 4. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Şebnem Sunar

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-0662-2

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

RAINER MARIA RILKE

MALTE LAURIDS BRIGGE'NİN NOTLARI

ROMAN

Almanca aslından çeviren

Behçet Necatigil

RAINER MARIA RILKE, 1875'te Prag'da doğdu. Keşişlerin yönettiği seçkin bir okulda ve askerî okullarda okudu. Prag'daki Karlova Üniversitesi'nde Alman Edebiyatı ve Sanat Tarihi öğrenimi gördü. Arayış içinde sürekli gezilere çıktığı, düşlerini başkalarıyla paylaşmaya çalıştığı olgunluk dönemi bundan sonra başladı. Rusya'da yazdığı ve 1905'te yayımlanan şiir dizisi *Dua Saatleri Kitabı*, olgunluk döneminin başlangıcı sayılır. 1907-08'de yayımlanan *Yeni Şiirler*'de topladığı şiirler ise Rilke'nin Paris yıllarında lirik Alman şiiri geleneğinden kopuşunu temsil eder. 1904'te Roma'da yazmaya başladığı *Malte Laurids Brigge'nin Notları, Yeni Şiirler*'in düzyazı karşılığı sayılabilir. Rilke, daha sonra yazmayı bırakmayı düşünecek kadar ağır bir bunalıma girdi. 1912'nin başında Trieste yakınlarındaki Duino Şatosu'nda kaldığı sırada iki uzun ağıt yazdı. 1922'de, yaratıcı gücüne bir kez daha kavuştuğu İsviçre'de, yıllar önce başladığı *Duino Ağıtları*'nı bitirdi. 1926'da Cenevre Gölü kıyısında bir sanatoryumda öldü.

BEHÇET NECATİGİL, 1916'da İstanbul'da doğdu. İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra 1940-72 yılları arasında öğretmenlik yaptı. Çağdaş Türk edebiyatının en seçkin şairlerinden biri olan Necatigil'in 1945'ten başlayarak yayımlanan şiir kitapları arasında *Eski Toprak*, 1957 Yeditepe Şiir Armağanı'na; *Yaz Dönemi*, 1964 Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü'ne değer görüldü. Almancadan otuza yakın kitap çevirdi. 1979'da İstanbul'da öldü.

11 Eylül, Toullier Caddesi

Demek buraya yaşanacak yer diye geliyorlar; burası ölünecek yer, desem daha doğru. Sokağa çıktım. Gördüğüm şey: hastaneler. Bir adam gördüm, sallandı ve yıkıldı. Halk çevresini sardı; bu da beni sonrasını görmekten kurtardı. Gebe bir kadın gördüm. Yüksek, sıcak bir duvar boyunca, kendini ağır ağır sürüklüyor, ara sıra duvara dokunup emin olmak istiyordu, hâlâ duruyor mu, durmuyor mu diye. Evet, duvar hâlâ duruyordu. Duvarın arkası ne ki? Elimdeki planda aradım: *Maison d'Accouchement*[1]. İyidir. Kadını doğurtacaklar, ellerinden gelir. Daha sonra Saint-Jacques Caddesi, kubbeli büyük bir bina. Plana göre, *Val-de-grâce, Hôpital militaire*[2]. Bilmesem de olurdu, ama zararı yok. Sokağın her yanı kokmaya başladı. Şu kadarını seçebildim: İyodoform, *pommes frites*[3] yağı ve korku kokuyordu. Yazın bütün kentler kokar. Sonra garip bir şekilde kör kör bakan bir bina gördüm, planda yoktu, fakat kapısının üstünde henüz oldukça okunaklı bir yazı: *Asyle de nuit*[4]. Kapının yanında fiyatlar. Okudum. Pahalı değildi.

1. (Fr.) Doğumevi. (Ç.N.)
2. (Fr.) Askeri hastane. (Ç.N.)
3. (Fr.) Patates kızartması. (Ç.N.)
4. (Fr.) Gece sığınağı. (Ç.N.)

Ne mi gördüm başka? Duran bir çocuk arabası içinde bir çocuk: tıkız ve bakır çalığı, alnında belli bir yara. Yara iyileşiyordu anlaşılan ve acı vermiyordu. Çocuk uyuyordu, açıktı ağzı; iyodoform, *pommes frites* ve korku teneffüs ediyordu. Eh, böyleydi bu. Asıl sorun yaşamaktı. Buydu asıl sorun.

Bu benim pencere açık uyumayı bir türlü bırakamayışım! Tramvaylar çan çalarak hızla geçip gidiyor odamdan. Otomobiller üzerimden akıyor. Bir kapı, tırak, kapanıyor. Bir yerde bir cam, şangırtıyla iniyor aşağı; büyük parçaların kahkahasını, küçük kırıkların kikirdeyişini işitiyorum. Sonra öbür yanda evin içinde, birden boğuk, kapalı bir gürültü. Birisi merdivenleri çıkmaktadır. Yaklaşıyor, boyuna yaklaşıyor. İşte orada, duruyor uzun zaman, geçip gidiyor. Sonra yine cadde. Bir kızın cırlak sesi: *Ah tais-toi, je ne veux plus.*[1] Tramvay büyük bir telaşla yaklaşıyor, sonra geçiyor, her şeyi aşıp geçiyor. Biri bağırıyor. Adamlar koşuşuyor, birbirlerini geçiyorlar. Bir köpek havlıyor. Ah, ne ferahlık: bir köpek. Hatta sabaha karşı bir horoz ötüyor ve sonsuz bir huzur doluyor içime. Derken birden uyuyorum.

Gürültüler bunlar. Ama burada daha korkunç bir şey var: sessizlik. Büyük yangınlarda bir an gelir ki, gerginlik son noktaya gelmiştir; sular fışkırtılarak boca edilir; itfaiye erleri artık tırmanmaz olur, kıpırdamaz kimse. Yukarıda kara bir saçak öne doğru kaykılır, arkasında koskoca bir alev, yüksek bir duvar sessizce eğilir. Durur herkes;

1. (Fr.) Eh, sus, yeter artık. (Ç.N.)

omuzlar kalkık, yüzler göz kesilmiş, korkunç yıkılışı beklemektedirler. Buradaki sessizlik de böyle.

Görmeyi öğreniyorum. Bilmiyorum neden, her şey içimde daha derinlere işliyor, her zamankinden daha derinlere. Bir içdünyam varmış da bilmezmişim. Her şey şimdi oraya gidiyor. Orada neler olup bittiğini bilmiyorum.

Bugün bir mektup yazdım, yazarken, buraya geleli ancak üç hafta oldu, diye düşündüm. Başka bir yerde, diyelim kırda, köyde üç hafta bir gün gibi geçerdi, oysa yıllardır buradayım sanki. Mektup da yazmayacağım artık. Başkasına değiştiğimi söyleyip de ne olacak ki? Değişiyorsam, eski halimde kalmıyorum demektir; eski ben olmaktan çıkınca da belli ki tanıyanlar kalmamıştır beni. Yabancılara, beni tanımayanlara hiç yazabilir miyim?

Bilmem söyledim mi? Görmeyi öğreniyorum. Evet, başlıyorum. Henüz beceremiyorum. Ama elden geldiğince, zamandan yararlanmak istiyorum.

Örneğin ne çok insan yüzü varmış da hiç farkına varmamışım. Bir sürü insan var, fakat yüzler daha da fazla; çünkü her insanın yüzü birkaç tane. Aynı yüzü yıllar yılı taşıyanlar var; tabii eskir bu yüz, kirlenir, kıvrımlarından açılır, yolculukta giyilen eldivenler gibi bollaşır. Tutumlu, basit kimselerdir bu gibiler; yüzlerini değiştirmez, temizlemeye bile vermezler. Nesi varmış derler ve kim onlara bunun aksini kanıtlayabilir? Şimdi madem birçok yüzleri var, ötekilerini ne yaparlar sorusu gelir akla. Saklarlar. Çocukları kullansın. Ama bu yüzleri, köpeklerinin de takınıp sokağa çıktıkları olur. Neden olmasın? Yüz yüzdür.

Başkaları, yüzlerini korkunç bir çabuklukla takar ta-

kar, eskitir. Yüzler önce hiç bitmez gibi gelir onlara; fakat kırklarına daha yeni basmışlardır ki: sonuncu yüzdür kullandıkları. Ama tabii, bir gün gelir başlar trajedi, yüzlerini sakınmaya, idareli kullanmaya alışmamışlardır; sonuncusunu bir haftada eskitip delik deşik ederler, pek çok yeri kâğıt gibi incelir, giderek astar gözükür; yüz olmaktan çıkar yüz ve bununla dolaşırlar.

Fakat kadın, kadın: Büsbütün kendi içine gömülmüştü; öne doğru eğilmiş, elleri içine gömülmüştü. Notre-Dame-des-Champs Caddesi'nde, köşedeydi. Onu görünce sessizce yürümeye başladım. Yoksul insanlar, düşünceye dalmışlarsa rahatsız edilmemelidir. Bakarsınız, düşündükleri şeyi bulurlar.

Bomboştu sokak, boşluğun canı sıkılıyordu; ayaklarımın altından adımımı çekip bir takunya gibi sağa sola fırlattı, tak tuk gürültüler çıkardı. İrkildi kadın ve kendini, ellerinden kopardı; o kadar çabuk, öyle şiddetli ki, avuçlarında kaldı yüzü. Yüzünün oyuk kalıbının, avuçlarında durduğunu görebildim. Gözlerimi bu ellerden ayırmamak, bu ellerden koparılıp alınanı görmemek, bana tarifsiz bir çabaya mal oldu. Bir yüze içinden bakmak, bana dehşet veriyordu; ama ben, daha çok, çıplak çiğ etli, yüzü olmayan o baştan korktum.

Korkuyorum. İnsanın bir korkusu varsa, buna bir çare düşünmesi gerek. Burada hasta olmak çok fena; biri alsa da beni Hôtel-Dieu'ye götürse, orada kesinlikle ölürdüm. Hoş bir *hôtel* orası, müthiş müşterisi var. Paris Katedrali'nin ön cephesini seyretmeye kalksanız, boş meydandan son hızla geçip bu hastaneye giren o pek çok arabadan biri sizi çiğneyebilir. Ufak otobüsler bunlar, boyuna çan çalarlar ve can çekişen bir adamcağız, dosdoğru Tanrı'nın Oteli'ne gitmeyi aklına koydu mu, Sagan

Dükü bile arabasını durdurmak zorunda kalır. Dik kafalı olur can çekişenler; Martyrs Caddesi'ndeki eskici Madam Legrand, arabayla, Cité'nin bilinen meydanına giderken bütün trafik durur. Bu tehlikeli ufak arabalarda alabildiğine hayal kurcalayan buzlucamlar vardır; bu camların gerisinde en güzel can çekişmeleri hayal edebilirsiniz; bir kapıcının hayal gücü yeter buna. Hayali daha kuvvetli olur da başka yönlere de açılırsa neler düşünmez insan! Fakat üstü açık arabalar da gördüm; körükleri indirilmiş, normal tarifeye göre çalışan arabalar; can çekişenler için de saati iki frank.

Bu mükemmel *hôtel* çok eskidir, ta Kral Clovis zamanında burada birkaç yatakta ölünürdü. Şimdi 559 yatakta ölünüyor. Tabii, fabrika gibi, seri halinde. Bu pek büyük üretim karşısında tek tek ölümler, öyle pek temiz çıkarılamaz; ama bunun önemi de yok zaten. İş sayıda. İyi hazırlanmış bir ölüme kim bakar bugün? Hiç kimse. Ayrıntılı bir ölümü sağlayacak durumda olan zenginler bile ihmalci, aldırmaz olmaya başladılar; insanda kendi ölümüyle ölme isteği azaldıkça azalıyor. Bir zaman sonra kendi hayatını yaşamak kadar seyrekleşecek böyle ölümler. Çünkü her şey hazır. Geliyorsunuz, hazır bir hayat buluyorsunuz, onu giyinmeniz kalıyor. Gitmek mi istiyorsunuz ya da gitmek zorunda mısınız, siz hiç zahmet etmeyin: *Voilà votre mort, monsieur.*[1] Rastgele ölüyorsunuz, çektiğiniz hastalığın ölümüyle ölüyorsunuz (çünkü bütün hastalıklar bilineli beri, çeşitli ölümlerin insanların değil, hastalıkların eseri olduğu belli bir şey; hastalar için yapacak iş kalmadı adeta).

1. (Fr.) İşte ölümünüz, mösyö. (Ç.N.)

Doktorlara, hemşirelere karşı o kadar minnettar, öylesine candan ölünen sanatoryumlarda, oraların gediklisi ölümlerden biriyle ölünür, herkes bunu hoş karşılar. Fakat insan, evinde ölecek olursa iyi çevrelerin kibar ölümünü seçer tabii, bu ölüm birinci sınıf bir cenaze törenine ve peşinden gelecek o bir sürü güzelim geleneklere bir başlangıç gibidir. Böyle bir evin önünde yoksullar toplanır, doya doya seyrederler. Onların ölümü basittir tabii, bütün törenlerden uzaktır. Onlar kendilerine az çok uyan bir ölüm bulurlarsa, memnun olurlar. Ölüm çok bol olabilir. Olsun, insan daima biraz daha büyür. Ancak ölüm, göğsünüzde kavuşmaz, gövdenize dar gelirse, o zaman fena; o zaman ölümün sefaleti başlar.

Şimdi ıssız kalan yurdumu düşündükçe, öyle sanıyorum ki, eskiden böyle değildi bu. Eskiden insan biliyordu (ya da belki de seziyordu) ki, meyvenin çekirdeğini taşıması gibi, ölümü kendi içinde taşımaktadır. Çocukların içinde küçük, yetişkinlerin içinde büyük bir ölüm vardı. Kadınlar, ölümü kucaklarında, erkeklerse göğüslerinde taşırlardı. O vardı işte ve ölüm, onların her birine garip bir ağırbaşlılık, sakin bir gurur verirdi.

Dedem ihtiyar Mabeyinci Brigge'nin, kendi içinde bir ölüm taşıdığı görülüyordu. Bu öyle bir ölümdü ki, iki ay sürdü, o kadar sesliydi ki, ta ön binalardan duyuldu.

Uzun, eski malikâne bu ölüme ufacık geliyor, sanki ek yapılar gerekiyor, çünkü Mabeyinci'nin bedeni büyüdükçe büyüyordu; sürekli odanın birinden öbürüne taşınsın istiyor ve henüz akşam olmadan, içinde yattığı odalar bir bir bitip de yatmadığı başka oda kalmayınca korkunç bir öfkeye kapılıyordu. Bunun üzerine, sürekli çevresinde bulunan uşaklar, oda hizmetçileri ve köpeklerden oluşan bir kafile ile merdivenleri çıkıyor, annesi-

nin öldüğü odaya, merhume yirmi üç yıl önce nasıl bırakmışsa öyle korunan ve başka zamanlarda kimsenin ayak basmasına izin verilmeyen odaya, önce malikânenin kâhyasını sokuyor, arkasından kendi giriyordu. O anda bütün o gürültülü kafile odaya doluyordu. Perdeler açılıyor, bir yaz ikindisinin gür ışıkları, odanın çekingen, korkak bütün eşyasını dolaşıyor, örtüleri sıyrılan aynalarda acemice dönüyordu. Odaya dolanlar da aynı şeyi yapıyorlardı. Orada, görme merakıyla, ellerinin nereye gittiğini bilmeyen hizmetçi kızlar, sağa sola aptal aptal bakınan genç uşaklar, nihayet işte şimdi çok şükür içine girdikleri kapalı oda hakkında anlatılan bütün şeyleri hatırlamaya çalışan yaşlı hizmetkârlar toplanıyordu.

Fakat hepsinden önce, bütün eşyası kokan bir odada bulunmak, köpekleri son derece heyecanlandırmışa benziyordu. İri, uzun Rus tazıları koltukların arkasında koşuşuyor, uzun adımlarla salınarak odayı dolaşıyor, asil köpekler gibi ayağa kalkıyor, narin patilerini açık yaldızlı pencere pervazlarına dayayarak sivri, gergin yüzleri ve basık alınlarıyla avlunun sağına soluna bakıyorlardı. Küçük, eldiven sarısı porsuk köpekler, yüzlerinde sanki burası kendi yerleriymiş gibi bir ifade, pencere kenarındaki geniş, ipek koltuklara oturuyorlardı ve kılları diken gibi, asık suratlı bir av köpeği, ayakları yaldızlı bir masanın kenarına sırtını sürtüyor, üzeri resimli masadaki Sevr fincanlarını titretiyordu.

Evet, bu dalgın, uykulu eşya, korkulu saatler yaşıyordu. Aceleci bir elin beceriksizce açtığı kitaplardan bazen gül yaprakları uçuşuyor, üzerlerine basılıp çiğneniyordu; ufacık, güçsüz eşyalara saldırılıyor, hemen kırıldıktan sonra bu eşyalar, yine çabucak yerlerine konuyor, bazı gizli şeyler perdelerin arkasına sokuluyor ya da şöminenin yaldızlı ızgarasının arkasına atılıyordu. Arada bir şey düşüyor, halı üstüne yumuşak sesle düşüyor, sert döşeme

üstüne berrak sesle düşüyor, ama her iki yere de düşen kırılıyor, keskin bir sesle parçalanıyor ya da adeta ses vermeden ikiye bölünüyor, çünkü her zaman el üstünde tutulan bu şeyler, kesinlikle düşmeye gelmiyorlardı.

Kaldı ki bir kimsenin aklına soru sormak; bütün bunların nedeni nedir, üstüne titrenmiş, korunmuş bu odayı yok oluşların tufanına boğan nedir, diye bir soru sormak gelirse... Buna yalnızca *tek bir* cevap verilebilecekti: ölüm.

Mabeyinci Christoph Detlev Brigge'nin Ulsgaard'da ölümü. Çünkü o, koyu mavi üniformasından taşarak yerde, döşemenin ortasında yatıyor, kımıldamıyordu. Artık kimsenin tanımadığı bu yabancı, bu kocaman yüzdeki gözler kapalıydı; olup bitenleri görmüyordu. İlkin onu yatağına yatırmaya çalışmışlar, ama o buna karşı koymuştu, çünkü hastalığının büyüdüğü o ilk gecelerden beri yataktan nefret ediyordu. Hem bu üst kattaki yatağın çok küçük olduğu anlaşılmış ve onu burada, halının üstüne öylece bırakmaktan başka çare kalmamıştı; aşağı inmeyi istemiyordu çünkü.

İşte yatıyordu ve ölmüş olduğu düşünülebilirdi. Hava gitgide kararmaya başladığı için köpekler, kapı aralığından birbiri ardınca çekilip gitmişti. Yalnızca asık suratıyla sert tüylü köpek, efendisinin yanında oturuyor ve yaygın, kıllı ön patilerinden biri, Christoph Detlev'in boz renkte, kocaman eli üzerinde duruyordu. Hizmetçilerin de çoğu, dışarıda, odadan daha aydınlık olan beyaz sofadaydı. Henüz içeride duranlara gelince, arada bir, gizli gizli, ortada kararan yığına bakıyor ve bu, bozulmuş bir cismi örten büyük bir elbiseden başka bir şey olmasın istiyorlardı artık.

Ama o, henüz bir varlıktı. Bir sesti, daha yedi hafta önce kimsenin tanımadığı bir ses: Bu, Mabeyinci'nin sesi değildi çünkü. Bu sesin sahibi, Christoph Detlev değil, Christoph Detlev'in ölümüydü.

Christoph Detlev'in ölümü, işte günlerdir, günlerdir Ulsgaard'da yaşıyor ve herkesle konuşuyor ve istiyordu. Taşınmak istiyordu, mavi odayı istiyordu, ufak salonu istiyordu, büyük salonu istiyordu. Köpekleri istiyordu; gülünsün, konuşulsun, oynansın ve susulsun istiyordu ve hepsini birden istiyordu. Dostlarını, kadınları ve ölmüşleri görmek istiyordu: İstiyordu. İstiyor ve haykırıyordu.

İşte gece olup da nöbeti olmayan yorgun mu yorgun uşaklar uyumaya çabaladıklarında, Christoph Detlev'in ölümü haykırıyordu; haykırıyor ve inliyordu; öyle uzun ve ısrarlı bağırıyordu ki, ilkin onunla birlikte uluyan köpekler susuyor, yatmaya cesaret edemiyor ve titreyen uzun, narin bacakları üstünde durarak korkuyorlardı. Danimarka'nın o engin, gümüş rengi yaz gecesinde, bütün köy halkı, onun haykırışlarını işittikçe, fırtına varmış gibi kalkıyor, giyiniyor ve feryat kesilene kadar hiç konuşmadan lambaların çevresinde oturuyorlardı. Doğurmaları yakın kadınlar, en ücra odalarda, en kalın yatak perdeleri ardına götürüldükleri halde işitmekteydiler; feryat, kendi gövdelerindeymiş gibi işitmekteydiler ve kendilerinin de ayağa kalkmalarına izin verilmesi için yalvarıyor, renkleri uçuk, ürkek, geliyor, yüzleri silik, solgun, ötekilerin yanına oturuyorlardı. Bu zamanda buzağılayan inekler, yardımsız ve içlerine kapanıktılar ve bir tanesinin ölü yavrusunu, anasının karnından bir türlü ayrılmadığı için, bütün iç organlarıyla koparıp çıkardılar. Hepsi günlük işlerini berbat ediyor, otu içeri çekmeyi unutuyordu; çünkü gündüzleri geceden korkuyor, uykusuzluktan ve benildeyerek uyandıkları için hiçbir şey düşünemeyecek kadar bitkin oluyorlardı. Pazarları beyaz, sessiz kiliseye gittikleri zaman, artık Ulsgaard'da bir bey olmasın diye dua ediyorlardı: Bu korkunç bir beydi çünkü. Hepsinin düşündüğü ve dualarına konu ettiği şeyi, rahip, kürsüsünde yüksek sesle söylüyordu; çünkü o da

gece nedir bilmez olmuştu ve Tanrı nedir, anlayamıyordu. Kaldı ki bütün gece çınlayan bir rakibe, bütün madenini kullansa bile, sesini bastıramadığı korkunç bir rakibe çatmış olan çan da bunu söylüyordu. Evet, hepsi bunu söylüyordu ve gençlerden biri, rüyasında malikâneye gittiğini ve gübre çatalıyla beyi vurup öldürdüğünü görmüştü; ötekiler, o kadar heyecanlı, o kadar bıkkın ve öyle sinirliydiler ki, delikanlı rüyasını anlatırken hepsi onu dinliyor ve bu işi yapabilir mi diye, hiç farkında olmadan hepsi onu süzüyordu. Hep bu hissediliyor, daha birkaç hafta önce Mabeyinci'yi seven ve ona acıyan bütün bu bölgede hep bu konuşuluyordu. Ama böyle konuşulmakla birlikte değişen bir şey yoktu ortada. Ulsgaard'da yaşayan Christoph Detlev'in ölümü aceleye gelmiyordu. Bu ölüm on hafta için gelmişti buraya ve on hafta boyunca da kaldı. Bu süre içinde de Christoph Detlev Brigge'nin ölümü, Christoph Detlev Brigge'nin önceleri hükmettiğinden daha çok, Ulsgaard'a hükmetti. Zalim lakabı takılan, öldükten sonra da ve her zaman bu lakapla anılacak bir kral gibiydi o.

Bir hidrops[1] hastasının ölümü değildi bu; Mabeyinci'nin bütün bir yaşamı boyunca kendi içinde taşıdığı ve kendi gövdesiyle beslediği berbat, muazzam bir ölümdü. Sakin, rahat günlerinde harcayamadığı gurur, irade ve hükmetme fazlalıklarının hepsi ölümüne geçmişti; ölümü, Ulsgaard'a yerleşmiş, bütün bunları delicesine tüketiyordu.

Mabeyinci Brigge, kendisinden bundan başka bir ölümle ölmesini isteyene kim bilir nasıl bakardı? O, kendi ağır ölümünü öldü.

1. Doku ve boşluklarda sıvı birikmesi. (Y.N.)

Gördüğüm ya da kendilerinden söz edildiğini işittiğim başka kimseleri düşündüğümde, hep aynı şey. Hepsi de kendi ölümlerini öldüler. Ölümü bir esir taşır gibi zırhlarının altında taşıyan o erkekler; çok yaşlanıp küçülen, sonra muazzam bir yatak içinde, bir sahnede gibi, bütün ailenin, hizmetçilerin, köpeklerin önünde, kibar ve saltanatla göçüp giden o kadınlar. Hatta çocuklar, en ufakları bile, rastgele bir çocuk ölümünü değil, kendilerine hâkim olup bulundukları ya da ileride olacakları hale göre bir ölümü ölüyorlardı.

Sonra, kadınlarda ne hüzünlü bir güzellik vardı; gebe olup ayakta durdukları zaman, ince uzun ellerinin, kendiliğinden üzerine düştüğü şişkin karınlarında iki meyve taşıyorlardı: biri çocuk, biri ölüm. Tamamen boşalmış yüzlerinde görülen yoğun, adeta besleyici gülme, bazen bunların ikisinin birden büyüdüğünü düşünmelerinden ileri gelmiyor muydu?

Korkuya karşı şunu yaptım: Bütün gece oturup yazı yazdım; Ulsgaard kırlarında uzun bir yol yürümüşüm gibi yorgunum şimdi. Artık bütün bunların var olmadığını; eski, uzun malikânede yabancıların oturduğunu düşünmek zor şey. Belki, yukarıda çatı altındaki beyaz odada hizmetçi kızlar uyumaktadır; akşamdan sabaha kadar, ağır nemli uykularla uyumaktadırlar.

Hiç kimseniz ve hiçbir şeyiniz yoktur, elinizde bir valiz ve bir kitap sandığı, çevrenize karşı ilgi duymaksızın, dünyada dolaşır durursunuz. Hayat mı bu! Yersiz yurtsuz, ana baba yadigârı eşyalardan yoksun, köpeksiz. Anılar olsaydı hiç değilse. Ama kimde anılar var ki? Çocukluk olsaydı, derinlere gömülmüş gibidir çocukluk. Bütün bunlara yaklaşabilmek için yaşlanmak gerek belki. İhtiyarlık bana güzel görünüyor.

Bugün hoş bir sonbahar sabahı. Tuileries'ten geçtim. Doğuya doğru her şey güneşin önünde göz kamaştırıyordu. Öbür taraf, açık gümüş renginde bir perdeyle örtülü gibi, sisliydi. Henüz üzerinden sis kalkmamış bahçelerde boz renkli bir fon üzerinde boz renkli heykeller güneşleniyordu. Uzun tarhlarda tek tük çiçekler doğruluyor ve ürkmüş bir sesle, "Kırmızı!" diyorlardı. Derken Champs-Elysées tarafından uzun boylu, zayıf bir adam gözüktü; koltuk değneği taşıyordu, ama artık koltuğunun altında değildi bu değnek; onu hafifçe önünde tutuyor, zaman zaman, bir tellal asası gibi, sağlam ve sesli, yere basıyordu. Sevinçle gülümsemekten kendini alamıyor ve gülümsemesi, her şeyin arasından kayarak güneşe, ağaçlara uzanıyordu. Adımları bir çocuk adımı gibi ürkekti, ama önceki yürüyüşlerine ait anılarla dolu ve çok, pek çok hafifti bu adımlar.

Böyle ufak bir ay, neler yapmaz, neler! Böyle günler vardır, her şey aydınlık, hafif; açık havada ancak bir-iki çizgiyle gösterilmiş, ama yine de belli. En yakın şeylerde uzakların rengi, sanki çekilip alınmış, önümüze serilmiyor, gösteriliyor yalnızca; uzaklara açılan şeyler: Nehir, köprüler, uzun caddeler ve kendilerini harcayan meydanlar, bu uzaklıkları arkalarına almış ve bunlar, uzaklıkların üzerine ipek üstüne nakışlar gibi işlenmiştir. Pont-Neuf Köprüsü üzerindeki açık yeşil bir arabanın ya da elle tutulamayan kırmızı bir şeyin ya da boz gri bir sıra evde yangın duvarına konmuş bir ilanın ifade edebileceği şeyler kolayca anlatılamaz. Her şey sadeleştirilmiş, Manet'nin tablolarındaki çehreler gibi, birkaç aydınlık plana sokulmuştur. Önemsiz, gereksiz bir şey yoktur burada. Elden düşme kitap satanlar, rıhtım boyunda sergilerini açarlar; kitapların yeni ya da yıpranmış sarısı, cilt-

lerdeki mora çalan kahverengi; bir albümde daha büyük bir yeşil: Her şey yerli yerindedir, rol almıştır, katılır ve hiç eksik tarafı bulunmayan bir bütün oluşturur.

Aşağıda şöyle bir tablo: Bir kadının sürdüğü ufak bir el arabası; üzerinde, ön tarafında uzunluğuna bir laterna. Gerisinde yanlamasına bir çocuk sepeti, içinde küçümencik bir çocuk, ayakta dimdik; başlığının altında keyiflidir, oturtamazlar. Zaman zaman kadın laterna çalar. Küçük, hemen sepetinde tepinerek doğrulur ve yeşil pazarlığını giymiş ufak bir kız hem oynar hem de yukarıdaki pencerelere doğru tamburin çalar.

Sanırım, bir parça çalışmaya başlamalıyım, madem görmeyi öğreniyorum. Yirmi sekizimdeyim ve başarılmış hiçbir şey yok. Tekrarlayalım: Carpaccio üzerine bir inceleme yazdım, berbattır; bir dram kaleme aldım, "Evlilik" adını taşır ve şüpheli yollardan yanlış bir şeyi kanıtlamaya çalışır ve mısralar yazdım. Ah, gençken yazılan mısraların değeri zaten nedir ki? Beklenmeli ve bütün bir ömür, mümkünse uzun bir ömür boyunca anlam ve lezzet toplanmalıydı ve sonra, en sonunda belki iyi on mısra yazılabilirdi. Çünkü mısralar sanıldığı gibi duyguların değil (duygu erkenden vardır birçok kişide), yaşamış olmanın verimidir. Bir mısra yazabilmek için insan, birçok şehir görmeli, insanları, nesneleri görmeli, hayvanları tanımalı, kuşların nasıl uçtuğunu hissetmeli, küçük çiçeklerin sabahları açarken nasıl titreştiğini bilmeli. İnsan, bilinmeyen yerlerdeki yolları, beklenmedik rastlantıları ve uzun zamandır yaklaşmakta olduğunu sezdiği ayrılıkları düşünebilmeli, hâlâ anlaşılmamış çocukluk günlerini; sevindirici bir şey söylediklerinde (fakat bir başkası için büyük

bir sevinçti bu) anlamayıp kırdığımız anne babaları; o kadar çok, derin ve ağır değişimlerle garip, tuhaf başlayan çocukluk hastalıklarını; sessiz ve kapanık odalarda geçen günleri; deniz kıyısındaki sabahları; denizi, denizleri; yukarılarda çağıldayan, yıldızlarla uçuşan yolculuk gecelerini düşünebilmeli. Bütün bunları düşünebilmek de yetmez. Anılar da olmalı; birbirine benzemeyen birçok sevda gecesinden, doğuran kadınların çığlıklarından, içlerine kapanık, hafif, solgun, uyuyan loğusalardan gelme anılarımız da olmalı. Hem sonra ölenlerin yanında bulunmalı; açık penceresinden içeri kesik kesik gürültüler dolan odalarda, ölülerin başucunda oturmuş olmalı. Bu da yetmez, anılar da yetmez. Çoksa anılar, onları unutabilmeli, sonra da dönüp gelmelerini beklemekten yana büyük sabır göstermeli. Çünkü anılarla da bitmez. Onlar ancak içimizde kan, bizde bakış ve davranış oldukları, isimsizleştikleri, artık bizden ayırt edilemedikleri zaman, işte ancak o zaman, çok seyrek bir saatte, bir mısraın ilk kelimesi, anıların arasından, anılardan çıkıverir.

Fakat benim bütün mısralarım böyle doğmadı, hiçbiri şiir değil şu halde. – Dramımı yazarken de ne kadar aldanmışım! Birbirlerine eziyet çektiren iki kişinin kaderini anlatmak için bir üçüncü kişiye ihtiyaç duymakla bir taklitçi, bir aptal olmadım mı? Ne de kolay tuzağa düştüm! Bütün hayat ve edebiyatlarda boy gösteren bu Üçüncü'nün, üçüncü kişi dediğimiz, gerçekte hiç olmamış bu hayaletin önemsizliğinin yadsınması gerektiğini bilmeliydim. En gizli sırlarına yöneltilmiş insan dikkatini buralardan uzaklaştırmaya çabalayan Yaradılış'ın öne sürdüğü bahanelerden biridir bu Üçüncü. Gerisinde dram oynanan bir paravandır. Gerçek çatışmanın sözsüz sessizliğine açılan kapıdaki gürültü. Diyebiliriz ki, asıl önemli olan o kişi üzerine konuşmak, bugüne kadar zor olmuştur herkes için; gerçeğe o derece uzak oluşundan ötürü,

işte bu yüzden o Üçüncü, bu işin kolay tarafıdır, bunu herkes başarabilir. Dramlarının hemen başlangıcında Üçüncü'ye geçmenin sabırsızlığı sezilir; bir an önce görünsün isterler. Üçüncü ortaya çıktığında, işler düzelmiştir. Gecikti mi başlar korkunç sıkıntı; onsuz hiçbir şey olmaz, her şey durur, ilerlemez, bekler. Ya bu tıkanış ve bekleyişin sonu gelmezse? Ne dersiniz "Bay Dram Yazarı", ya sen ne dersin, hayatı bilen seyirci? Bir maymuncuk gibi bütün evlilik kapılarına uyan bu sevimli Don Juan ya da bu atak delikanlı, ya hiç çıkmazsa ortaya? Cehennemin dibine gittiyse örneğin? Diyelim ki yok işte. Ansızın tiyatroda olağandışı bir boşluk hissedilir; tiyatro, kapatılan tehlikeli delikler gibi duvarla örülür; yalnızca güveler, dayanaksız boşlukta yalpa vururlar loca kenarlarından. Dram yazarları artık villalarında zevk edemezler. Bütün özel dedektif acenteleri, kendisi tema olan ve yerini hiç kimsenin tutamayacağı adamı, dram yazarları hesabına, dünyanın ücra köşelerinde aramaya çıkarlar.

Oysa insanların içinde bu "Üçüncü" değil, o ikisi çok bulunur ve bu ikisi üzerine sayısız şey söylenebilirdi; ama acı çekmelerine, olayları bölüşmelerine ve güçsüzlüklerine rağmen hiçbir şey söylenmemiştir.

Gülünç şey. Ufacık odamda, işte oturuyorum, hakkında kimsenin bir şey bilmediği ben, yirmi sekizindeki Brigge. İşte oturuyorum ve bir hiçim. Yine de bu hiç, düşünmeye başlıyor, beşinci katta, gri bir Paris ikindisinde şunları düşünüyor:

Düşünüyor, mümkün müdür, henüz hiçbir Gerçek ve Önemli, görülmemiş, bilinmemiş, söylenmemiş olsun? Mümkün müdür, görmek, düşünmek ve yazmakla binlerce yıl geçmiş bulunsun ve binlerce yıl, tereyağlı bir dilim ekmekle bir elma yenen bir okul teneffüsü gibi kaybedilmiş olsun?

Evet, mümkündür.

Mümkün müdür, icatlara, ilerlemelere rağmen, kültüre, dine, felsefeye rağmen hayatın yüzeyinde kalınsın? Mümkün müdür, bilinmesi yine de bir kazanç olan bu yüzeyin üzerine bile yaz tatillerinde üstü örtülen salon mobilyaları gibi, aklın alamayacağı kadar yavan bir örtü çekilmiş olsun?

Evet, mümkündür.

Mümkün müdür, bütün dünya tarihi yanlış anlaşılmış olsun? Mümkün müdür, ölen yabancıdan söz edecek yerde, çevresine üşüşen kalabalığı anlatır gibi, hep yığınların lafı edildiği için, geçmiş yanlış olsun?

Evet, mümkündür.

Mümkün müdür, insanlar, doğmadan önce geçen şeyleri yeniden yaşamak zorunda olduklarını sansınlar? Mümkün müdür, her birine, kendinden önceki insanlardan geldiğini hatırlatmak gereksin ve herkes bunu bilsin de başka türlü söyleyenlerin dediklerine inanmasın?

Evet, mümkündür.

Mümkün müdür, bütün bu insanlar asla var olmamış bir geçmişi tamamen bilsinler? Mümkün müdür, bütün gerçeklikler onlar için hiçbir anlam ifade etmesin? Mümkün müdür, hayatları boş odalardaki saatler gibi her şeyden kesilmiş geçsin?

Evet, mümkündür.

Mümkün müdür, yaşayan kızlar bilinmesin? Mümkün müdür, "kadınlar" densin, "çocuklar" densin de bu kelimelerin çoktandır çoğullarının olmadığının, yalnızca sayısız tekillerinin olduğunun farkına varılmasın? (Bütün okumuşluğa rağmen farkına varılmasın?)

Evet, mümkündür.

Mümkün müdür, Tanrı diyen ve Tanrı'nın ortak bir şey olduğunu sanan insanlar bulunsun? Okul çağında iki çocuk düşünelim: Biri bir çakı satın alsın, arkadaşı da aynı günde, bu çakıya tıpatıp benzeyen başka bir çakı satın al-

sın. Aradan bir hafta geçsin, iki öğrenci, çakılarını birbirlerine göstersinler; şimdi ancak çok uzak bir benzerlik vardır çakılar arasında –başka başka ellerde çakılar ne kadar da değişmiştir. (Çocuklardan birinin annesi şöyle der hatta: Sizin elinizde zaten ne sağlam kalır ki?)– Evet, evet: İnsanın bir tanrısı olsun da kullanmasın, mümkün müdür?

Evet, mümkündür.

Bütün bunlar mümkün olduğu, hiç değilse en küçük bir olasılık taşıdığı takdirde, ne pahasına olursa olsun, bir şey yapmalı. Herhangi birisi, yani insanı tedirgin eden bu şeyleri ilk defa düşünen birisi, ihmal edilmiş işleri aradan çıkarmaya başlamalıdır; hatta rastgele birisi olsun, bu işin tam ehli olmasın; bu işi yapacak başka kimse yok ki. Bu genç, güçsüz, yabancı Brigge, beşinci katta oturup yazacaktır, gece gündüz. Evet yazmalıdır; bunun sonu bu olacak.

O zamanlar on iki, çok çok on üç yaşlarında olmalıydım. Babam, Urnekloster'e beni de götürmüştü. Kayınpederini ziyaret etmesinin nedeni neydi, bilmiyorum. Her ikisi, annem öldüğünden beri yıllardır birbirlerini görmemişler ve babam, Kont Brahe'nin, ömrünün sonlarına doğru taşındığı eski malikâneye bir daha hiç ayak basmamıştı. Dedemin ölümüyle yabancı ellere geçen bu garip binayı sonradan bir daha görmedim. Çocuk görüşlü anılarımda bulduğum şey, bütün bir yapı değil, bina, içimde parçalara ayrılmıştır; burada bir oda, orada bir oda, şuracıkta, bu iki odayı bağlamayan, hayır, kendi başına bir fragman olarak kalan bir koridor. Her şey içimde bu şekilde dağılmış, odalar, büyük bir gösterişle yere yerleşen geniş merdivenler ve karanlığında, damarlarda kan gibi gidilen dar, sarmal başka merdivenler; kule odaları, yükseklerde asılı balkonlar; ufacık bir kapının, insanı dı-

şarı ittiği beklenmedik taraçalar: Bütün bunların hepsi hâlâ içimde ve hep içimde kalacaklar. Sanki bu malikânenin hayali, sonsuz bir yükseklikten içime düşmüş, ruhumun derinlerinde paramparça olmuştur.

Bana öyle geliyor ki, kalbimde haliyle duran tek şey, akşamları saat yedide yemek yemek için toplandığımız salondur. Burasını gündüz gözüyle hiç görmemiştim; pencereleri var mıydı, yok muydu, varsa nereye bakıyordu, bunu bile hatırlamıyorum; içeriye ailenin her girişinde, şamdanların ağır kollarındaki mumlar yanıyor ve birkaç dakika sonra, gerek zaman gerek dışarıda görülenler, her şey unutuluyordu. Bu yüksek ve sanırım kubbeli salon, bütün hepsinden daha ağır basıyor; loş yüksekliğiyle, hiçbir zaman tamamen aydınlatılamayan köşeleriyle, yerlerini tutacak başka hayaller vermeksizin, insanın bütün hayallerini emiyordu. İnsan, orada çözülüp dağılmış gibi oturuyordu; büsbütün iradesiz, düşüncesiz, isteksiz, aciz. İçi boş bir mekân gibi oluyordu insan. Bu ezici durumun bende önceleri adeta bulantıya, deniz tutması benzeri bir şeye neden olduğunu hatırlıyorum; bu duyguyu, ayağımı uzatıp karşımda oturan babamın dizlerine değdirmekle yenebiliyordum yalnızca. Aramızdaki ilişkinin neredeyse soğuk oluşuna, dolayısıyla böyle bir şeyin yersizliğine rağmen, babamın bu acayip hareketi anlar ya da hiç değilse buna katlanır görünmesi, neden sonra dikkatimi çekmişti. Şu var ki bana, uzun yemek saatlerine dayanma gücü veren şey, bu hafif dokunma oluyordu. Birkaç haftalık zoraki katlanıştan sonra, çocuktaki hemen hemen sonsuz uyum yeteneği sayesinde, bu toplantılardaki olağandışılığa öyle alışmıştım ki, artık masa başında iki saat oturmak bana hiç zor gelmiyordu; hatta oradakileri incelemekle uğraştığım için, saatler artık nispeten çabuk geçmekteydi.

Dedem bu topluluğa "aile" adını veriyordu; bu ta-

mamen keyfi nitelemeyi öbürlerinin de kullandığını işittim. Aslında bu dört kişi, uzaktan akraba olmalarına rağmen, hiçbir şekilde birbirlerinin dengi değildi. Yanımda oturan dayım, yaşlı bir adamdı; sert, esmerleşmiş yüzünde, öğrendiğime göre patlamış bir barut artığından meydana gelmiş birkaç siyah leke vardı, somurtkan, kötümser bir adam olan dayım, binbaşıyken istifa etmişti ve şimdi malikânenin benim bilmediğim bir odasında simya deneyleri yapıyor, uşaklar konuşurken duyduklarıma bakılırsa, bir hapishaneyle ilişkide bulunuyor, oradan yılda bir-iki kez gönderilen cesetlerle gece gündüz odasına kapanıyor, cesetleri kesip biçiyor ve onları, çürümeye karşı koyacak şekilde, esrarlı bir biçimde hazırlıyordu. Dayımın karşısındaki yer, Fräulein Mathilde Brahe'nin yeriydi. Mathilde'nin yaşı tahmin edilemezdi, annemin uzaktan kuzini oluyordu; hakkında bilinen şeyler, Baron Nolde adında Avusturyalı bir ispritizmacıyla hararetli yazışmalarda bulunmasından öteye geçmiyordu; Baron Nolde'ye öylesine bağlıydı ki, Baron'un rızasını ya da daha çok deyiş yerindeyse duasını almadan hiçbir işe girişmiyordu. O zamanlar son derece şişmandı; açık renk ve bol elbiselerine kayıtsızca boşalmış, yumuşak ve uyuşuk bir tombulluktaydı; hareketleri yorgun ve dağınıktı ve gözleri her zaman dolu dolu olurdu. Yine de onda, ince ve narin annemi andıran bir şeyler vardı. Onu inceledikçe, yüzünde annemin, ölümünden beri artık doğru dürüst hatırlayamadığım ince, hafif çizgilerini buluyordum; Mathilde Brahe'yi her gün görmeye başladığımdan bu yana, rahmetlinin şekli ve hali zihnimde yeniden canlanıyordu; hatta annemi belki ilk kez şimdi tanıyordum. İşte şimdi yüzlerce ve yüzlerce çizginin birleşmesiyle bende merhumenin bir hayali belirmeye başlamıştı; o gün bugün, bu hayal hep benimledir. Sonra sonra Fräulein Brahe'nin yüzünde, annemin yü-

zünü oluşturan bütün çizgilerin gerçekten var olduğunu gördüm, sanki araya yabancı bir çehre sokulmuş gibi, bu çizgiler birbirinden ayrılmış, eğrilmiş, temastan kesilmişti yalnızca.

Fräulein'ın yanında kuzenlerimizden birinin küçük oğlu, aşağı yukarı benim yaşlarımda, ama daha kısa boylu ve benden daha zayıf bir çocuk otururdu. Pilili ve değirmi, kırma bir yakadan dışarı çıkan ince, solgun boynu, uzun çenesi altında kaybolurdu. Dudakları ince ve sımsıkı kapalıydı, burun kanatları hafifçe titremekteydi, o güzel koyu ela gözlerinden yalnızca biri kımıldıyordu. Bazen bu göz, sakin ve üzgün, benden yana bakar ve öbür göz, sanki elden çıkmış, artık önemsenmiyormuşçasına hep aynı köşeye çevrili dururdu.

Sofranın baş tarafında dedemin kocaman koltuğu duruyor, başkaca işi olmayan bir uşak, bu koltuğu onun altına sürüyor ve ihtiyar adam bu koltukta sadece ufak bir yer kaplıyordu. Bu, ağır işiten ve müstebit ihtiyara Ekselans ve Saray Nazırı diye hitap edenler vardı, bazıları da ona General unvanıyla hitap ediyorlardı. Ve o, bütün bu payelere sahipti muhakkak; ama bu memuriyetlerde bulunması, o kadar öncelere aitti ki, bu unvanların pek anlaşılır yanı kalmamıştı artık. Hem bana öyle geliyordu ki, onun bazı anlarda gayet sivrilen, ama her zaman yeniden dağılan kişiliğine belli bir ad verilemeyecektir. Zaman zaman bana karşı içtenlik göstermesine, hatta adıma şakacı bir eda vermeye çalışarak beni yanına çağırmasına rağmen, ona dede demeye bir türlü dilim varmamıştır. Zaten bütün aile, Kont'a karşı saygıyla karışık bir korku beslerdi; yalnızca küçük Erik, ihtiyar aile reisiyle kendi arasında bir dereceye kadar teklifsizlik imkânı buluyor, kımıldayabilen gözünü arada bir anlamlı anlamlı dedeme kırpıştırıyor, dedem de bu bakışlara aynı çabuklukla karşılık veriyordu; bazen her ikisinin, uzun öğleden sonraları derin

galerinin bitiminde belirdikleri ve konuşmaksızın, herhalde başka yoldan anlaşarak, kararmış eski portreler boyunca el ele yürüdükleri de görülüyordu.

Hemen hemen bütün gün parkta ya da dışarıda, kayın ormanlarında ya da kırda olurdum; neyse ki Urnekloster'de bana yoldaşlık eden köpekler vardı; yer yer bir ortakçı eviyle ya da bir çiftlikle karşılaşıyor, süt, ekmek ve meyve bulabiliyordum; sanırım bu serbestliğimin, olabildiğince gamsız, tadını çıkarıyor, hiç değilse sonraki haftalarda, akşam toplantılarının korkunç hayaliyle artık kaygılanmıyordum. Şöyle böyle kimseyle konuştuğum yoktu; çünkü yalnızlık, mutluluktu benim için; ara sıra köpeklerle kısaca konuştuğum olurdu yalnızca; onlarla mükemmel anlaşıyordum. Hem, az konuşmak bir bakıma aile özelliğimiz sayılırdı; bunu babamdan biliyordum ve akşam yemeklerinde neredeyse hiç konuşulmaması, beni şaşırtmıyordu.

Bununla birlikte bizim gelişimizi izleyen ilk günlerde Mathilde Brahe pek konuşkan gözüktü. Yabancı kentlerdeki eski tanıdıkları üzerine babama sorular soruyor, uzak anıları yeniden yaşıyor, ölmüş kadın dostlarını veya sevildiğini, ama ısrarlı ve ümitsiz gönül yakınlığına karşılık göstermemiş olduğunu ima ettiği bir delikanlıyı andıkça ağlayacak derecelere geliyordu. Babam nezaketle dinliyor, arada sırada söyleneni onaylarcasına başını sallıyor, ancak gerektikçe kısa cevaplar veriyordu. Kont, masanın başında sarkık dudaklarıyla boyuna gülümsemekteydi, yüzü her zamankine göre büyümüş gibiydi, sanki bir maske takınmıştı. Bazen söze karıştığı da oluyordu, sesi belli bir kimseye hitap etmiyordu; ama çok hafif çıkmasına rağmen bu ses, bütün salonda duyulabiliyordu; bu ses, bir saatin, düzenli ve kayıtsız işlemesini andırıyordu; bu sesin çevresindeki sessizlik, özel ve boş bir çınlayışla çınlıyor ve bu çınlayış, her hece için aynı kalıyordu sanki.

Kont Brahe, babamın rahmetli eşinden, annemden söz etmeyi babama karşı özel bir nezaket sayıyordu. Annemden Kontes Sibylle diye söz ediyor ve bütün cümlelerini, annem hakkında soru soruyormuşçasına bitiriyordu. Hatta nedenini bilmiyorum, ama bana öyle geliyordu ki, her an salondan içeri girebilecek, beyazlar giyinmiş genç bir kızın lafı ediliyordu sanki. Onun, aynı tonla, "Bizim küçük Anna Sophie" diye bir başkasından da söz ettiğini duydum. Bir gün, dedemin pek kıymetlisi görünen bu Fräulein'ın kim olduğunu sorunca, dedemin, Büyük Şansölye Conrad Reventlow'un kızını, yani rahmetli IV. Frederik'in dengi olmadığı için yarı meşru sayılan ve hemen hemen yüz elli yıldır Roskilde'de sonsuz uykusunu uyuyan eşini kastettiğini öğrendim. Zaman bağlantılarının onun için hiç de önemi yoktu; ölüm, bilmezlikten geldiği ufak bir olaydı, bir kez belleğine yerleştirdiği kişiler vardı ve ölümleri, bu kanıyı değiştiremeyecekti. Ölümü üzerinden birkaç sene geçtikten sonra, dedemin gelecek zamana ait şeyleri de aynı ısrarla, nasıl şimdiki zamana aitmiş gibi hissettiğini anlatmışlardı. Bir seferinde genç bir kadına, kadının kendi oğullarından, özellikle bu oğullardan birinin gezilerinden söz etmiş, daha ilk gebeliğinin üçüncü ayında bulunan tazecik de korku ve dehşetten aklını kaçırmış gibi, boyuna konuşan ihtiyarın yanında oturuyormuş.

Gülmemle başladı. Evet, kahkahayla gülüyor ve kendimi tutamıyordum bir türlü. Bir akşam Mathilde Brahe yoktu aramızda. Gözleri adeta büsbütün görmez olmuş ihtiyar uşak, Mathilde'nin oturduğu yere gelince, Fräulein yerindeymiş gibi, büyük tabağı öne doğru tuttu. Bir an bekledi, sonra memnun ve ağırbaşlı, yaptığı doğal bir şeymiş gibi ilerledi. Bu sahneyi seyretmiştim, o anda bu bana hiç de gülünç görünmemişti. Ama bir süre sonra, ağzıma bir lokmayı tam götürüyordum ki, kahkaha büyük bir

hızla beynime vurdu, lokma boğazıma kaçtı ve büyük bir gürültü kopardım. Durumun benim için sıkıntılı oluşuna, elimden geldiği kadar ciddi olmaya çalışmama rağmen, kahkaha kesik kesik tekrarlıyor, yakamı bırakmıyordu.

Davranışımı örtbas etmek için babam boğuk sesiyle, "Mathilde hasta mı?" diye sordu. Dedem kendi edasıyla gülümsemiş ve kendimle meşgul olduğum için dikkatimden kaçırdığım aşağı yukarı şöyle bir cümleyle cevap vermişti: "Hayır, Christine'yle karşılaşmak istemiyor, o kadar." Yanımda oturan esmer Binbaşı'nın ayağa kalkarak Kont'a karşı yarım yamalak mırıldanılmış özür dileyişler ve bir reveransla salonu terk etmesine de, bu sözlerin bir sonucu gözüyle bakmamıştım: Yalnızca Binbaşı'nın, aile reisinin arkasında, kapıda bir kez daha dönüp küçük Erik'e eli ile –hayret– birdenbire bana, siz de gelin benimle, dercesine başıyla işaret etmesi dikkatimi çekti. Öylesine şaşırmıştım ki, gülmem kesildi birden. Binbaşı'ya fazla önem vermedim; hoşuma gitmiyordu, küçük Erik'in de ona aldırış etmediğini görüyordum.

Yemek her zamanki gibi ağır ağır ilerliyordu; sıra tatlıya gelmişti ki, gözlerim, salonun gerisinde, alacakaranlıkta beliren bir kımıltıya takıldı. Orada, hep kapalı diye bildiğim ve bana, ara kata gider diye öğrettikleri bir kapı, yavaş yavaş açılmıştı ve şimdi benim için yepyeni bir merak ve şaşkınlık duygusu içinde oraya baktıkça, kapı aralığındaki karanlıktan uzun boylu, beyazlar giyinmiş bir kadının çıktığını, yavaş yavaş bize doğru ilerlediğini görüyordum. Bilmiyorum, bir hareket mi yaptım, yoksa bir ses mi çıkardım; devrilen bir iskemle gürültüsü, gözlerimi bu garip şekilden ayırmaya zorladı beni ve babamı gördüm: Yerinden fırlamış, şimdi yüzü ölü yüzü gibi sapsarı, aşağı sarkmış elleri birer yumruk olmuş babamın bu kadına doğru yürüdüğünü gördüm. Kadın bu sahneye bütünüyle kayıtsız, adım adım, bize doğru geliyordu;

Kont'un oturduğu yere yaklaşmak üzereydi ki, Kont yerinden sıçrayıp babamı kolundan yakaladı, masaya doğru çekip tuttu; yabancı kadın, şimdi önü açılmış o yerden, yalnızca uzakta bir bardağın çınladığı duyulan tarifsiz sessizlik içinden, yavaş yavaş ve kayıtsızca, adım adım ilerledi, salonun karşı tarafında açılmış bir kapıda kayboldu. O anda, yabancının arkasından bu kapıyı derin bir reveransla kapayanın küçük Erik olduğunu gördüm.

Sofra başında oturup kalmış tek kişi ben olmuştum; koltuğumda öyle ağırlaşmıştım ki, bir başıma imkânı yok, buradan kalkamayacağımı sanıyordum. Bir süre görmeden baktım. Sonra babam aklıma geldi ve ihtiyarın, onu hâlâ kolundan tutmakta olduğunu gördüm. Babamın yüzü şimdi kızgındı, kan beynine çıkmıştı; ama parmakları beyaz bir pençe gibi babamın kolunu kavramış olan dedem, o maskeli gülüşüyle gülümsüyordu. Sonra dedemin, kelimelerin taşıdığı anlamları kavramaksızın, tane tane bir şeyler söylediğini işittim. Ama bu sözler, bende öyle derin izler bırakmış ki, iki yıl kadar önce bir gün, belleğimin derinlerinde buldum ve o zamandan beri biliyorum onları: "Sen ateşlisin, mabeyinci, nazik değilsin. Niye herkesin işine engel oluyorsun?" diyordu dedem. Babamsa onun sözünü keserek, "Kim bu?" diye bağırıyordu. "Burada bulunmaya hakkı olan biri. Yabancı değil. Christine Brahe." Birden o acayip ince sessizlik, yeniden belirmiş ve bardak titremeye başlamıştı. Sonra babam, sert bir hareketle kendini kurtardı ve salondan dışarı fırladı.

Bütün gece odasında bir aşağı bir yukarı gezindiğini işittim; beni de uyku tutmuyordu çünkü. Ama sabaha karşı uykuya benzeyen bir hal içinde birdenbire uyandım ve ta kalbime kadar işleyen bir korkuyla, beyaz bir şeyin, yatağımın kenarında oturmakta olduğunu gördüm. Ümitsizlik, bana sonunda başımı yorganın altına sokma gücünü verdi, orada korku ve çaresizlik içinde

ağlamaya başladım. Ansızın, yaşlı gözlerimin üstünde bir serinlik, bir aydınlık hissettim; hiçbir şey görmemek isteğiyle ıslak gözlerimi sımsıkı yumdum. Ama tam yanı başımda konuşan bir ses, ılık ve ağdalı, yüzüme çarpıyordu, bu sesi tanıdım: Fräulein Mathilde'nin sesiydi bu. Korkum derhal geçti, tamamen sakinleşmeme rağmen, onun beni avutmaya devam etmesini önlemedim; bu şefkatin pek yufka yüreklice olduğunu hissetmekle birlikte bundan haz duyuyor, buna bir çeşit hak kazandığımı sanıyordum. "Teyze," dedim sonunda ve gözyaşlarımın bulanık gösterdiği yüzünde, annemin çizgilerini derleyip toplamaya çalıştım: "Teyze, kimdi bu kadın?"

Fräulein Brahe bana gülünç görünen bir iç çekişle, "Ah," dedi, "talihsizin biri, yavrum, talihsizin biri."

O sabah, odanın birinde, hizmetçilerin eşyaları toplamakla meşgul olduklarını gördüm. Yolculuğa çıkıyoruz, diye düşündüm ve o anda gitmemizi çok doğal buldum. Belki babam da böyle düşünmüştü. O akşamdan sonra onu Urnekloster'de alıkoyan nedeni asla öğrenemedim. Ama gitmedik. Sekiz ya da dokuz hafta daha bu malikânede kaldık; içinde geçen garipliklerdeki baskıya katlandık ve Christine Brahe'yi üç kez daha gördük.

Ben Christine Brahe'nin serüvenini o zamanlar bilmiyordum. Onun, çok uzun zaman önce, ikinci çocuğunun loğusalığında öldüğünü; korkunç ve heyecanlı bir yazgıya doğru büyüyen bir oğlan doğurarak öldüğünü bilmiyordum – onun ölmüş bir insan olduğunu bilmiyordum. Ama babam biliyordu. Duygularında ateşli olan ve yapısı tutarlılık, açıklık üzerine kurulmuş bulunan babam, nefsine hâkim kalarak ve hiç soru sormadan kendini bu serüvene katlanmaya zorlamak mı istiyordu? Bir anlam veremeden, onun kendi kendisiyle boğuştuğunu görüyordum ve anlamaksızın, nihayet kendine hâkim olduğunu gördüm.

Bu, Christine Brahe'yi son görüşümüz oldu. Bu kez Fräulein Mathilde de sofradaydı; ama her zamankinden farklıydı. Bizim gelişimizin ilk günlerindeki gibi, boyuna bağlantısız şaşırıp bocalayışlar içinde konuşuyor ve kendisini her zaman ya saçını, ya elbisesinin orasını burasını düzeltmeye zorlayan maddi bir huzursuzluk içinde bulunuyordu. Birden acı bir çığlıkla yerinden fırlayıp kayboldu.

Aynı saniyede gözlerim, kendiliğinden yine o kapıya çevriliverdi ve işte, Christine Brahe içeri giriyordu. Yanımda oturan Binbaşı, etkisini benim vücudumda sürdüren şiddetli, kısa bir harekette bulundu, ama ayağa kalkacak gücü yoktu besbelli. Esmer, yaşlı, lekeli yüzü, birimizden öbürümüze çevriliyordu; açıktı ağzı, bozuk dişlerinin gerisinde dili kıvrılıyordu; sonra birdenbire bu çehre kayboldu, kır saçlı başı masanın üstünde yatıyordu ve kolları sanki parça parça başının üstünde ve altında duruyor, rastgele bir yerden meydana çıkan pörsümüş, leke leke bir el titriyordu.

İşte Christine Brahe, adım adım ve bir hasta gibi yavaşça ilerliyor, ancak yaşlı bir köpeğin uluyuşuna benzer iniltili bir sesin yankılandığı tarifsiz sessizliğin içinden geçiyordu. Birdenbire içi nergis dolu, kuğulu, büyük, gümüş bir vazonun solunda ihtiyarın, ölgün gülümseyişli büyük çehresi belirdi. Dedem, şarap kadehini babama doğru kaldırıyordu. İşte o anda, Christine Brahe, tam koltuğunun gerisinden geçerken, babamın, kendi kadehini kavradığını ve çok ağır bir şey kaldırır gibi kadehi masanın üzerinde bir karış yukarı kaldırdığını gördüm.

Hemen o gece yola çıktık.

Bibliothèque Nationale[1]

Oturuyor ve bir şairi okuyorum. Salonda pek çok insan var, ama farkına varılmıyor. Kitapların içindedirler. Bazen uyuyan ve iki rüya arasında sağından soluna dönen kimseler gibi, yapraklar arasında kımıldıyorlar. Ah, kitap okuyanlar arasında olmak ne güzeldir. İnsanlar, niçin hep böyle değiller? Birinin yanına gidip hafifçe dokunabilirsin: Hiçbir şey duymayacaktır. Ayağa kalkarken yanındakine bir parça çarpar ve özür dilersin, sesin geldiği yana bakar, başını kaldırır, ama görmez seni ve saçları uyuyan bir insanın saçları gibidir. İnsan için ne hazdır bu. Oturuyorum ve bir şairim var. Ne talih! Salonda belki üç yüz kişi okuyor şimdi; ama ayrı ayrı her birinin bir şairi olması olanaksız. (Tanrı bilir, neleri var onların.) Yoktur üç yüz şair. Ama bak, ne talih, ben bu okuyanların belki en hakiriyim, bir yabancıyım ben; bir şairim var. Gerçi yoksulum. Gerçi her gün giydiğim elbise yer yer eskimeye başlamış. Gerçi ayakkabılarımda şu ya da bu kusur bulunabilir. Doğru, yakam temizdir, çamaşırlarım da öyle ve bu halimle büyük bulvarlardan birinde istediğim pastaneye gidebilirim ve rahat rahat, elimi bir pasta tabağına uzatır, bir şey alabilirim. Böyle bir davranışı yadırgamaz kimse, beni azarlamazlar ve bana kapıyı göstermezler; çünkü ne de olsa yüksek çevrelerden gelme, günde dört-beş kez yıkanan bir eldir bu el. Evet, tırnakların altı temizdir, işaretparmağı mürekkepsizdir, özellikle de bilekler kusursuzdur. Herkes bilir, ellerini bileklerine kadar yıkamaz yoksullar. O halde bilek temizliğinden bazı şeyler anlaşılabilir. Anlaşılır da. Dükkânlarda anlarlar. Ama Saint-Michel Bulvarı'nda ve Racine Caddesi'nde aldanmayan birkaç kişi var. Bileklere boş verir-

1. Paris'teki Milli Kütüphane. (Ç.N.)

ler. Bana bakar ve bilirler. Bilirler ki, aslında onlardanım ve numara yapıyorum birazcık. Zaten *Fasching*[1] zamanıdır. Oyunbozanlık etmezler; azıcık sırıtır ve göz kırparlar. Hiç kimse görmemiştir. Bana bir beymişim gibi davranırlar her zaman. Hatta yakınımızda biri varsa, kul köle bile olurlar; sırtımda kürk, ardımda araba varmış gibi. Bazen onlara iki çeyrek verir ve almazlar diye korkarım, ama alırlar. Yine azıcık sırıtıp göz kırpmasalar, her şey iyi olurdu. Kimdir bu insanlar? Ne isterler benden? Beni beklerler mi? Neremden tanırlar beni? Sakalımın biraz bakımsız olduğu ve çok, çok az da olsa, onların bende her zaman güçlü bir etki bırakan solgun, hasta ve yaşlı sakallarını hatırlattığı doğru. Ama sakalımı ihmal etmek, hakkım değil mi benim? İş güç sahibi birçok kimse yapar bunu ve onların, bu nedenle atılmışlardan biri olduğu, kimsenin aklından geçmez ki. Bunların yalnızca dilenci değil, atılmış olduklarım da bilirim; hayır, dilenci değildir onlar, ayırmak gerek. Artıklar, feleğin tükürdüğü insan kabukları onlar. Feleğin tükürüğüyle ıslak, bir duvara, bir fener direğine, bir ilan sütununa yapışırlar ya da arkalarında siyah, kirli bir iz bırakarak yavaş yavaş sokak boyunca akarlar. İçinde birkaç düğme ve iğne yuvarlanan bir komodin gözüyle, kim bilir hangi delikten dışarı çıkmış o yaşlı kadın, Tanrım, benden ne istiyordu? Niçin hep yanım sıra gidiyor ve beni gözlüyordu? Sanki bir hasta, kanlı gözkapaklarına yeşil bir balgam tükürmüşçesine çipil gözleriyle, beni tanımaya çalışıyormuş gibi. Ya tam bir çeyrek saat bir vitrin önünde, yanı başımda durup bana, o yumulu ve berbat ellerinden yavaşça dışarı çıkardığı eski, uzun bir kurşunkalemi gösteren ufak tefek, kır saçlı, öteki kadın! Hiçbir şeyin far-

1. (Alm.) Karnaval. (Y.N.)

kında değilmişim, vitrine serili eşyaya bakıyormuşum gibi yapıyordum. Ama kendisini gördüğümü biliyordu; durmuş, ne yaptığını düşündüğümü biliyordu. Sorunun bir kurşunkalem olmadığını pekâlâ seziyordum: Bunun bir işaret, anlayan kimseler için bir işaret, atılmışların bildikleri bir işaret olduğunu hissediyordum; bir yere gelmemi ya da bir şey yapmamı anlatmak istediğini sezinliyordum. İşin en garibi, aramızda bu işaretin de dahil olduğu bir sözleşme vardı ve bu sahneyle karşılaşacağımı önceden bilmem gerektiği duygusundan kendimi kurtaramıyordum bir türlü.

Bu olay, iki hafta önce oldu. Ama şimdi gün geçmiyor ki, böyle bir rastlantıyla karşılaşmayayım. Yalnızca akşamüstleri değil, en kalabalık caddelerde, gün ortası, birdenbire ufak tefek bir adam veya ihtiyar bir kadın karşıma çıkıyor, başıyla işaret ediyor, bana bir şey gösteriyor, gereken şeyler yapılıp bitmiş gibi yine kayboluyor. Bir gün odama kadar gelmeleri mümkündür, nerede oturduğumu biliyorlar muhakkak ve kapıcının kendilerine engel olmamasını sağlayacaklardır. Ama burada, aziz dostlarım, burada emniyetteyim size karşı. Bu salona girebilmeniz için özel bir kartınız olmalı. Üstünlüğüm, bu kartta. Sokaklardan, tahmin edileceği gibi, biraz ürkek geçiyorum, ama sonunda bir cam kapı önünde duruyor, kendi evimmiş gibi kapıyı açıyor, ikinci kapıda kartımı gösteriyorum (tıpkı sizin bana elinizdeki şeyleri göstermeniz gibi; yalnızca bir farkla: Benim ne demek istediğimi anlıyor, kavrıyorlar), sonra bu kitapların arasına giriyorum, ölmüş gibi elinizden alınıyorum, oturuyor ve bir şairi okuyorum.[1]

1. Paris sokaklarına ait sefalet tasvir ve sahnelerinin birçoğunu Rilke, Lou Andreas-Salomé'ye yazdığı mektuplardan olduğu gibi alarak bu kitaba koymuştur; karş. Katharina Kippenberg, *Rainer Maria Rilke: Ein Beitrag*, Insel Verlag, Leipzig, 1942, 3. baskı, s. 62. (Ç.N.)

Bilmezsiniz, bu nedir, bir şair! – Verlaine... Hayır mı? Hiç mi hatırlamıyorsunuz? Hayır. Tanıdıklarınız arasından onu ayırt edemediniz mi? Siz hiç ayrım yapmazsınız, bilirim. Ama o, okuduğum başka bir şair, Paris'te oturmayan bambaşka biri. Dağda, sakin bir evi olan biri. Berrak havada bir çan gibi ses veren biri. Penceresinden ve kitap dolabındaki sevimli, sessiz bir çevreyi düşünceler içinde yansıtan cam kapılardan söz eden mutlu bir şair. Olmak istediğim şairin ta kendisi; çünkü kızlar üzerine öyle çok şey biliyor ki, onlar üzerine ben de çok şey bilmek isterdim. Yüzyıllar önce yaşamış kızları biliyor; o kızlar ölmüşse ne çıkar, o hepsini biliyor. Önemli olan da bu. Onların uzun uzun harflerdeki eski devrin kıvrımlarıyla narin ve ince ince yazılan isimlerini söylüyor, onların daha büyük kız arkadaşlarının, içlerine birazcık keder, birazcık hayal kırıklığı ve ölüm girmiş yetişkin isimlerini söylüyor. Maun yazı masasının gözlerinden birinde, onların solmuş mektupları ve anı defterlerinin dağınık yaprakları bulunur belki de, içlerinde doğum günleri, yaz gezintileri, doğum günleri! Belki de yatak odasının gerisinde göbekli bir komodin içinde bir göz vardır da buraya kızların baharlık giysileri konmuştur; Paskalya'da ilk kez giyilen beyaz elbiseler; yazın giyilecek, ama yaz beklenemeden giyilmiş benekli, tül elbiseler. Babadan kalma bir evin sessiz odacığında, yerli yerinde, sakin, eşya arasında oturmak ve dışarıda açık yeşil ve ferah bahçeden, ses denemeleri yapan ilk ispinozların ve uzakta köy saatinin sesini duymak, ne büyük mutluluk! Oturmak ve sıcak bir çizgi halindeki ikindi güneşini görmek ve geçmişteki kızlar üzerine çok şeyler bilmek ve bir şair olmak. Dünyanın bir yerinde ıssız, kapalı kır evlerinden birinde oturabilseydim, ben de böyle bir şair olacaktım, diye düşünmek. Yalnızca bir odacık isterdim (çatı arasındaki aydınlık odayı). Orada eski eşyalarımla, aile resimleri ve kitaplarla

yaşardım. Bir de koltuğum olurdu ve çiçekler, köpekler ve taşlı yollar için bir de kalın bir baston. Başka hiçbir şey. Yalnızca fildişi renginde, sarımtırak deri ciltli, ilk sayfasında çiçekli eski bir resim bulunan bir defter: Bu deftere yazardım. Çok şey yazardım; çünkü aklıma çok şeyler gelirdi ve pek çoklarına ait anılarım olurdu.

Ama Tanrı bilir niçin, böyle olmadı. Eski mobilyalarım, koymama izin verdikleri bir samanlıkta çürüyor; benimse, ah ey Tanrım, benimse üzerimde çatı yok ve yağmur gözlerimin içine yağıyor.

Bazen de Seine Caddesi'ndeki küçük dükkânların önünden geçiyorum. Vitrinleri tıklım tıklım antikacılar ya da eski kitapçılar ya da gravür satıcıları. Dükkânlarından içeriye giren hiç olmaz, hiç iş yapmıyorlar besbelli. İçeri baktığınızda, onların oturduğunu görürsünüz; oturmuş, kaygısız kaygısız okumaktadırlar; yarını Tanrı bilirdir, kazanç derdinde değildirler; önlerinde oturan, keyfi yerinde bir köpekleri vardır ya da cilt sırtlarındaki adları siliyormuşçasına, kitap dizileri boyunca sürünerek, sessizliği büyüten bir kedileri.

Ah, yetseydi bu: Bazen kendime böyle dolu bir vitrin almayı ve yirmi yıl bir köpekle birlikte bu vitrinin arkasına oturmayı istediğim olmuştur.

En iyisi yüksek sesle, "Geçti, yok bir şey!" demek. Tekrar: "Geçti, yok bir şey!" Ama neye yarar?

Sobamın yine tütmesi ve sokağa çıkmak zorunda kalışım, bir felaket değil canım. Kendimi yorgun ve üşütmüş hissetsem, ne çıkar. Gün boyunca sokaklarda taban tepmem, kendi kusurum. Pekâlâ Louvre'da oturabilirdim. Ya da hayır, oturamazdım. Orada ısınmak isteyenle-

rin kimler olduğunu biliyoruz. Kadife sıralarda otururlar ve ayakları, büyük, içi boş çizmeler gibi yan yana, kalorifer ızgaralarına dayanmıştır. Birçok nişan takmış siyah üniformalı uşakların katlanma gücüne minnettar, pek alçakgönüllü kimselerdir bunlar. Ama ben içeri girsem, sırıtırlar. Sırıtır ve hafiften işaret ederler. Ben tablolar önünde dolaştıkça, gözleriyle, hep o gözleriyle, o renkleri birbirine karışmış gözleriyle beni göz hapsinde tutarlar. Demek ki Louvre'a gitmeyişim iyi oldu. Boyuna yürüyordum. Kaç semt, kaç mahalle, kaç mezarlık, köprü ve geçit dolaştım, Tanrı bilir. Bir yerde, önünde bir sebze arabası süren bir adam gördüm. *Fleur* kelimesindeki *eu*'yü garip, bulanık bir sesle söyleyerek, "*Chou-fleur, chou-fleur,*"[1] diye bağırıyordu. Yanı sıra savruk, çirkin bir kadın yürüyor, zaman zaman adamı dürtüyordu. Kadın dürtünce adam bağırıyordu. Bazen kendiliğinden de bağırıyor, ama boşa gidiyordu bu bağrışı ve sonra, hemen arkasından, alışveriş yapan bir evin önüne gelindiği için yine bağırmak zorunda kalıyordu. Daha önce söyledim mi, adamın kör olduğunu? Hayır mı? Öyleyse adam kördü. Kördü ve bağırıyordu. Bunu söylerken bir sahtekârlık yapıyor, sürdüğü arabayı atlıyor ve adamın karnabahar diye bağırdığının farkında değilmişim gibi davranıyorum. Ama bu önemli mi? Öyle olsa bile, asıl önemli tarafı, olayın benim için taşıdığı anlam değil mi? İhtiyar bir adam gördüm, kördü ve bağırıyordu. Gördüğüm bu. Gördüğüm.

Böyle evler bulunduğuna inanılacak mı? Hayır, gerçeği bozduğum, değiştirdiğim söylenecektir. Bu sefer gerçek, ne bir şey eksilmiş, tabii ne de bir şey eklenmiş gerçek. Hem nerede bende gerçeğe ekleyecek şey? Malum, yoksul olduğum. Malum. Evler mi dedim? Evet, gerçeğe

1. (Fr.) Karnabahar, karnabahar. (Ç.N.)

sadık olmak için söyleyeyim, artık var olmayan evlerdi bunlar. Baştan aşağı yıktırılmış evler. Kalanlar, bitişikteki evlerdi, yüksek komşu evleri. Besbelli bunlar da yanı başlarındaki ev kaldırıldığından bu yana çökme tehlikesi gösteriyorlardı; çünkü yıkıntı arsasıyla açılmış duvar arasına, iskele denecek kadar çok, katranlı ve uzun direkler kakılmıştı. Bu duvarı kastettiğimi bilmem söyledim mi? Ama bu duvar var olan evlerin ilk duvarı değil (insan böyle sanabilirdi), aksine yıkılmış evin son duvarıydı. Duvarın iç tarafı meydandaydı. Çeşitli katlarda, odaların, üzerlerinde hâlâ kâğıtlar yapışık duvarları görünüyordu ve yer yer döşeme ya da tavan kenarları belli oluyordu. Oda duvarlarının ötesinde bir de kirli beyaz bir bölme, bütün duvar boyunca yukarıdan aşağı uzanıyor ve hela borusunun pas lekeli, açık oluğu, ifadesi mümkün olmayan bir iğrençlikle, kurt gibi yumuşak, sindirim hareketlerine benzer kımıldanışlarla bu kısımdan kıvrılıyordu. Tavan uçlarında havagazı borularının kirli, tozlu izleri kalmıştı; izler, orada burada ansızın renkli duvara dalıyor, borular çıkarılırken hoyratça kopmuş siyah deliklerde kayboluyorlardı. Ama en unutulmayacak olan, duvarlardı bizzat. Odaların kökleşmiş hayatı, çığnenememişti. Henüz yaşıyor, o artakalmış çivilerde tutunuyor; bir el genişliğindeki döşeme artıkları üstünde duruyordu; birazcık ev hali kalmış köşe artıkları altına sinmişti. Her geçen yıl azar azar rengini değiştirdiği boyalara da yapışık olduğu görülüyordu: Maviden bozduğu limon küfünde, yeşilden bozduğu gride; sarıdan bozduğu çürük, kart, bayat beyazda. Ama aynaların, resim ve dolapların arkasında kalmış ve daha az bozulmuş yerlerde de vardı; çünkü bunların çevrelerini çevirmişti ve örümcekler ve tozlar eşliğinde, şimdi çırılçıplak olan bu kuytu yerlere de girmişti. Her duvar sıyrığında, duvar kâğıtlarının alt kenarlarındaki nemli kabartılarda duruyor, yırtık-

larında sallanıyor ve uzun zaman önce meydana gelmiş iğrenç lekelerden sızıyordu. Bu harap ara duvarların yıkıntısıyla çerçevelenmiş ve eskiden mavi, yeşil, sarı olan duvarlarda, bu hayatların havası, henüz hiçbir rüzgârın dağıtmadığı katı, uyuşuk, bozuk havası, bir çıkıntı gibi duruyordu. Burada öğle yemekleri, hastalıklar ve boşanan soluklar, yıllanmış dumanlar, koltuk altlarına sızan ve giysileri ağırlaştıran terler, ağızlardan dökülen yavan kokular ve mayasıllı ayaklardan çıkan keskin kokular duruyordu. Sidiğin keskin kokusu, isin yanık kokusu ve donuk patates buharları ve bayatlamış yağların ağır, kaygan dumanları duruyordu. Bakımsız bebelerin ağır, uzun kokusu, okul çocuklarındaki korkuların kokusu ve ergen oğlanların yataklarından sızan sıkıntılı sıcaklık oradaydı. Aşağıdan, buharlaşan sokağın derinliklerinden gelen şeyler de buna katılmıştı ve kentler üstünde temizliğini yitiren yağmurla, yukarıdan da başka şeyler sızmıştı. Hep aynı sokakta kalan, uysallaşmış, cılız ev rüzgârları da bir şeyler eklemişti; insanın nereden geldiğini bilmediği çok şeyler vardı daha. Bütün öbür duvarların yıkılmış, ancak bu son duvarın kalmış olduğunu söyledim, değil mi? İşte boyuna bu duvarın lafını ediyorum. Uzunca bir süre bu duvarın önünde durduğumu söyleyeceksiniz; ama yemin ederim, duvarı tanır tanımaz koşmaya başladım. Duvarı tanımış olmam, işin korkunç yanıydı çünkü. Burada her şeyi anlıyor ve kolayca benimsiyorum: Ruhum bunları yadırgamıyor.

Bütün bu olup bitenden sonra biraz yorulmuştum, sinirlerim yorulmuştu denebilir; bu yüzden bir de onun beklemekte olması, fazlaydı artık. Ufak *crémerie*'de[1] bekliyordu, orada sahanda iki yumurta yiyecektim; karnım

1. (Fr.) Sütçü dükkânı, muhallebici. (Y.N.)

açtı, bütün gün fırsat bulup da ağzıma bir lokma koymamıştım; ama şimdi de hiçbir şey yiyemiyordum; daha yumurtalar pişmeden, yine sokaklara, pelte pelte insan kalabalığıyla üzerime akan sokaklara itildim. Çünkü *Fasching* zamanıydı ve akşamdı, insanların zamanları boldu ve sürükleniyor, birbirlerine sürünüyorlardı. Yüzleri panayır barakalarından dökülen ışıkla doluydu ve açık yaralardan akan irin gibi ağızlarından kahkaha taşıyordu. Kahkahaları artıyor ve ben sabırsızca ilerlemeye çalıştıkça, daha çok sıkışıyorlardı. Bir yerime nasılsa bir kadının atkısı takıldı, peşimde sürüklüyordum, adamlar beni durdurdular ve güldüler, benim de gülmem gerektiğini hissettim, ama elimden gelmedi. Biri gözlerime bir avuç konfeti attı ve gözlerim kamçı yemiş gibi yandı. Köşe başlarında insanlar sıkışakalmış, iç içe girmişlerdi, ilerleme durmuştu; yalnızca, ayakta çiftleşiyorlarmış gibi, hafif, yumuşak bir ileri geri kımıldama. Duruyorlardı ve ben kalabalığın biraz seyreldiği cadde kenarında çılgın gibi koşuyordum; ama gerçekte yürüyen onlar oluyor, bense yerimde sayıyordum. Çünkü hiçbir şey değişmiyordu; çevreme baktıkça bir yanda aynı evleri, öte yanda aynı barakaları görüyordum. Belki hepsi yerli yerinde duruyordu da, sadece benim ve onların içinde, her şeyi dönüyor gösteren bir baş dönmesi vardı. Bunu düşünmeye zamanım yoktu, terden ağırlaşmıştım; kanım, giydiği damarı yırtan kocaman bir şeyi sürüklüyormuş gibi içimde sersemletici bir ıstırapla dönüyordu. Bu arada, havanın çoktan tükendiğini, yalnızca ciğerlerimin almak istemediği kalıntı havayı soluduğunu duyuyordum.

Ama şimdi geçti; atlattım. Odamda lamba başında oturuyorum; biraz soğuk, soba yakma cesaretim yok çünkü, ya tüter de dışarı çıkmam gerekirse? Oturuyor ve düşünüyorum: Yoksul olmasam bir oda tutarım; mobilyası bunun kadar çok kullanılmamış; mobilyasına eski kiracı-

ları bu kadar sinmemiş bir oda. Başımı şu koltuğa dayamak, başlangıçta bana öyle zor gelmiştir ki; yeşil kılıfında, bütün başlara uygun görünen yağlı, siyahımsı bir oyuk var. Uzun zaman saçlarımın altına bir mendil koyma önlemine başvurdum, ama usandım artık, böyle de olabileceği ve ufak çukurun ölçüye göre sanki başım için yapılmış olduğu sonucuna vardım. Ama yoksul olmasam her şeyden önce iyi bir soba alır, dumanı soluk tıkayan, insanı serseme çeviren bu Tanrı'nın belası *têtes de moineaux*[1] yerine halis, özlü dağ odunu yakardım. Ayrıca kaba gürültüler çıkarmadan ortalığı derleyip toplayan ve ateşi istediğim gibi yakan bir kimsem olmalıydı; çünkü sık sık, soba önünde çeyrek saat diz çöküp de, alnım karşımdaki ısıdan gerilmiş, sıcaklık açık gözlerime işlemiş, sobayı dürtükledikçe, gün boyunca gerekli kuvvetin hepsini tüketiyorum ve bu halde aralarına karıştığımda, beni istedikleri gibi oynatmak, insanlar için kolay tabii. Bazen fazla kalabalıkta arabaya biner giderdim, her gün bir Duval'de yemek yerdim... ve *crémerie*'lerde sürünmezdim artık... Acaba o, bir Duval'de bulunur muydu? Hayır. Beni orada bekleyemezdi. Can çekişenleri bırakmazlar oraya. Can çekişenler mi dedim? Madem şimdi odamda oturuyorum, başımdan geçenleri sessiz sakin düşünmeye çalışabilirim. Hiçbir şeyi kapalı, belirsiz bırakmamak iyidir. İçeri girdim ve ilkin, sık sık yemek yemekte olduğum masanın başka biri tarafından tutulmuş olduğunu gördüm yalnızca. Küçük büfeye doğru selam verdim, yemeğimi ısmarlayıp yandaki masaya oturdum. Ama hiç kımıldamadığı halde onu hissettim. Asıl hareketsizliğini hissettim ve bir anda anladım. Aramızda bir ilişki kurulmuştu ve onun dehşetten donmuş olduğunu fark ettim. Deh-

1. (Fr.) Küçük parçalar halindeki kömür. (Ç.N.)

şetin, kendi içinde duyduğu bir şeyden geçen dehşetin onu kötürümleştirmiş olduğunu fark ettim. Belki içinde bir kap kırılmıştı, belki çoktandır korktuğu bir zehir tam şu anda kalbine doluyor, belki beyninde, dünyasını başkalaştıran güneş gibi büyük bir ur çıkıyordu. Tarifsiz bir çabayla kendimi ona bakmaya zorluyor, çünkü hâlâ bütün bunların kuruntu olduğunu umuyordum. Ama sonu, ayağa fırlayıp kendimi sokağa atmam oldu; yanılmamıştım çünkü. O adam, kalın, siyah kışlık bir paltoyla oturuyor ve kül renkli, gergin yüzü, yünden bir boyun atkısına düşüyordu. Dudakları büyük bir darbeyle yapışmış gibi kapalıydı; gözleri hâlâ bakıyor muydu, söylemek mümkün değildi; fakat buğulu, duman renginde ve bir parça titreyen bir gözlüğün ardındaydı gözleri. Burun kanatları gerilmişti ve içi boşalmış şakakların üzerine düşen uzun saçları, fazla sıcakta kalmışçasına kurumuştu. Uzun, sarı kulaklarımn arkalarına büyük gölgeler düşmüştü. Evet, şimdi her şeyden uzaklaşmakta olduğunu biliyordu; yalnızca insanlardan değil. Bir an daha, her şey anlamını yitirecek ve bu masa, bu fincan ve tutunduğu bu iskemle, gündelik ve aşina olan bütün her şey anlaşılmaz, yabancı ve ağır olacaktır. İşte öylece oturuyor, bu ânın geçmesini bekliyordu. Artık savunmuyordu kendini.

Bense kendimi savunuyorum hâlâ. Kalbimin dışarı sarktığını ve cellatlarım benden şimdi el çekseler bile, artık yaşayamayacağımı bildiğim halde kendimi savunuyorum. Geçti, yok bir şey, diyorum kendime; ama benim içimde de, beni her şeyden uzaklaştırıp ayırmaya başlayan bir şeyler geçtiği için, o adamı anlayabildim. Can çekişen bir adam için, artık kimseyi tanımıyordu, dediklerinde ne kadar da ürperirdim. O zaman yastıklardan kalkan kimsesiz bir yüz tasarlıyordum; tanıdık bir şey arıyordu, eskiden gördüğü bir şeyi arıyordu, ama yoktu ortalarda bir şey. Korkum bu kadar büyük olmasa, her

şeyi başka türlü görmek ve yine de yaşamak mümkündür, diye kendimi avuturdum. Ama korkuyorum, bu değişimden müthiş korkuyorum. Bana iyi görünen bu dünyaya henüz hiç de alışmamıştım ki. Ne yapayım başka bir dünyada? Aşina değerler arasında kalmak isterdim ve eğer bir şeylerin değişmesi gerekliyse, bize yakın bir dünyaları olan ve aynı şeylere sahip köpekler arasında yaşayabilsem hiç değilse.

Bir süre daha bütün bunları not edebilir, söyleyebilirim. Ama bir gün gelecek, elim benden çok uzakta olacak, ona bunları yazmasını buyurunca benim yazmak istemediğim kelimeleri yazacaktır. Gelecektir başka türlü yorumların zamanı, kalmayacak kelime üstünde kelime ve çözülecek her anlam bulutlar gibi ve düşecek yere sular gibi. Sonunda bütün bu korkularla, büyük bir şeyin önünde duran bir kimseye benziyorum ve yazmaya başlamadan önce içimde sık sık buna benzer şeyler olduğunu hatırlıyorum. Bu kez ben yazmayacağım, yazılacağım. Ben, biçim değiştirecek olan izlenim. Ah, birazcık çabayla hepsini kavrayıp hoş karşılayabilirim. Yalnızca bir adım yeter, derin sefaletim mutluluğa dönerdi. Ama bu adımı atamam ki, düşmüşüm, parçalanmışım, bir daha yerden doğrultamam kendimi. Bir yardım gelir diye umuyordum hâlâ. Her geceki yakarışlarım kendi elyazımla işte önümde. Onları, kendi eserim gibi kendi elimden çıksın ve bana çok yakın olsun diye kitaplardan kopya ettim. Şimdi de bir kez daha yazayım, şurada masanın önüne diz çökerek yazayım; çünkü böylece onlarla, okurken olduğundan daha uzun zaman beraber olurum ve her kelime daha uzun sürer, her kelime yankılanmak için zaman bulur:

Mécontent de tous et mécontent de moi, je voudrais bien me racheter et m'enorgueillir un peu dans le silence et la

solitude de la nuit. Âmes des ceux que j'ai aimés, âmes de ceux que j'ai chantés, fortifiez-moi, soutenez-moi, éloignez de moi le mensonge et les vapeurs corruptrices du monde; et vous, Seigneur mon Dieu! accordez-moi la grâce de produire quelques beaux vers qui me prouvent à moi-même que je ne suis pas le dernier des hommes, que je ne suis pas inférieur à ceux que je méprise.[1]

"Aptalların, adı sanı belirsiz insanların çocuklarıydılar,
Ülkeden kovulmuşlardı.
Şimdiyse destan oldum dillerine,
Ağızlarına doladılar beni.
(...)
Ayaklarımı kaydırıyor,
Bana karşı rampalar kuruyorlar.
Yolumu kesiyor
Kimseden yardım görmeden
Beni yok etmeye çalışıyorlar
(...)
Geceleri kemiklerim sızlıyor,
Beni kemiren acılar hiç durmuyor
Tanrı'nın şiddeti
Üzerimdeki giysiye dönüştü,
Gömleğimin yakası gibi beni sıkıyor.
(...)
Derim kararmış, soyuluyor,

1. (Fr.) "Kendi kendimden de, başka hiç kimseden de hoşnut değilken, gecenin sessizliğinde, yalnızlığında, kendimi bağışlamak, biraz da gururlanmak isterdim. Sevdiklerimin ruhları, şakıdıklarımın ruhları, bana güç verin, tutun beni, beni yalandan, dünyanın o baştan çıkarıcı pisliklerinden kurtarın; siz de, Ulu Tanrım, izin verin, birkaç güzel dize yaratayım da insanların en aşağılığı olmadığımı, hor gördüklerimden aşağı olmadığımı kanıtlayabileyim kendime." Bu parça Baudelaire'in *Paris Sıkıntısı* adlı eserindeki "Sabah Saat Birde" başlıklı yazıdan alınmıştır. (İş Bankası Yayınları, 2006, 5. baskı, s. 18, çev. Tahsin Yücel) (Ç.N.)

Kemiklerim ateşten yanıyor.
Lirimin sesi yas feryadına,
Neyimin sesi ağlayanların sesine döndü."[1]

Doktor beni anlamadı. Hiç. Zaten anlatmak da güçtü. Bir kez elektrik tedavisi denenmesini istediler. Güzel! Bana bir pusula verdiler, saat birde Salpêtrière'de[2] olacaktım. Gittim. Uzun zaman çeşitli pavyonlar önünden yürüyerek, ötede beride çıplak ağaçlar altında beyaz takkeli adamların mahpuslar gibi durduğu avlulardan geçtim. Sonunda uzun, karanlık koridorumsu bir yere geldim; bir tarafında mat, yeşilimsi dört penceresi vardı ve pencerelerden her biri, geniş, siyah bir ara duvarla ötekinden ayrılmıştı. Bu koridorda pencereler önünde tahta bir sıra boydan boya uzanıyor, bu sıra üstünde onlar, beni tanıyanlar ve bekleyenler oturuyordu. Evet, hepsi buradaydı. Salonun alacakaranlığına alıştığımız zaman, sonsuz bir dizi halinde omuz omuza oturanlar arasında birkaçının başka adamlar olabileceğini de fark ettim: küçük esnaf, işçiler, hizmetçiler, arabacılar. İleride koridorun yan tarafında, konuşmaya dalmış ve belki kapıcı, iki şişman kadın, özel iskemleler üzerinde yayılmışlardı. Saate baktım: Bire beş var. Güzel! Beş, diyelim on dakika sonra sıramın gelmesi gerek; demek korktuğum kadar değil. Hava fena, ağırdı, üst baş kokusu ve nefesle doluydu. Bir yerde bir kapı aralığından dolgun, şişirici bir eter serinliği dışarı vuruyordu. Gezinmeye başladım. Bu tıka basa dolu poliklinik saatinde beni bu adamlar arasına, buraya çağırdıkları aklıma geldi. Benim atılmışlardan olduğum, böylece ilk kez resmen onaylanmış oluyordu adeta; dok-

1. Eski Ahit, "Eyüp" 30: 8-31. (Ç.N.)
2. Paris'te yaşlı kadınlar için hastane. (Ç.N.)

tor onlardan olduğumu görünüşümden mi anlamıştı? Ama ben ziyaretimi oldukça iyi bir elbiseyle yapmış, içeriye kartımı göndermiştim. Yine de anlamış olacaktı, belki ben kendimi bizzat ele vermiştim. Madem bir gerçekti bu; bana öyle korkunç gözükmedi; insanlar sessiz oturuyor, bana dikkat etmiyorlardı. Birkaçının ağrısı vardı, bu ağrıya daha kolay dayanmak için bacaklarından birini hafifçe sallıyorlardı. Erkeklerin bazısı, başlarını avuçlarına koymuştu; öbürleri ağır, karışık yüzleriyle derin uykulara dalmıştı. Boynu şiş ve kırmızı, şişman bir adam, öne eğik, gözleri yere dikili, oturuyor ve zaman zaman gözüne kestirdiği bir yere şak diye tükürüyordu. Bir köşede bir çocuk hıçkırıyordu; ince, cılız bacaklarını sıranın üzerine çıkarmış, elleriyle sarılarak, sanki vedalaşır gibi, onları göğsünde sıkıyordu. Yuvarlak, siyah çiçeklerle süslü krep şapkasını saçlarına yan oturtmuş ufak tefek, solgun bir kadının zavallı dudakları etrafında donmuş bir gülümseme görülüyor, ama yaralı gözkapakları durmadan akıyordu. Onun yakınına değirmi ve parlak yüzlü, bakışları anlamsız, boş, patlak gözlü bir kız oturtmuşlardı; ağzı açıktı kızın, harap güdük dişleriyle beyaz, tükürüklü dişleri görünüyordu. Sonra, birçok sargı vardı. Artık sahipsiz bir tek göz kalıncaya kadar bütün başı kat kat saran sargılar. Altlarındakini saklayan sargılar. Altlarındakini gösteren sargılar. Acılı ve içlerinde, kirli bir yatakta yatar gibi, artık ellikten çıkmış bir el yatan sargılar ve bütün bir adam gibi kocaman, dizinden fırlamış, sarılı bir bacak. Geziniyor, kendimi sakin olmaya zorluyordum. Aklım karşıdaki duvara takılmıştı. Duvarda tek kanatlı bir sürü kapı olduğunu, tavana kadar çıkmadığını, öyle ki bu koridorun yan odalardan tamamıyla ayrılmadığını fark ettim. Saate baktım: Bir saat gezinmişim. Az sonra doktorlar geldi. İlkin, kayıtsız bakışlarla geçen birkaç genç adam, nihayet ellerinde parlak eldivenler,

başında *chapeau à huit reflets*[1], sırtında şık bir pardösü, daha önce ziyaret ettiğim doktor. Beni görünce şapkasını hafifçe kaldırıp dalgın dalgın gülümsedi. Hemen çağrılacağımı umuyordum, ama bir saat daha geçti. Bu saati neyle geçirdiğimi hatırlayamıyorum. Saat geçti. Lekeli önlüğüyle ihtiyar bir adam, bir çeşit bakıcı, gelip omzuma dokundu. Yan odalardan birine girdim. Doktor ve genç adamlar, bir masanın çevresinde oturuyor, bana bakıyorlardı, bir sandalye verdiler. Oturdum. Şimdi neyim olduğunu anlatacaktım. Olabildiğince kısa, *s'il vous plaît*[2]. Çünkü zamanları yoktu bayların. Tuhaflaşıyordum. Genç adamlar oturuyor ve üstünlük taslayan bir merakla bana bakıyorlardı. Tanıdığım doktor çenesindeki siyah sakalı sıvazlıyor, dalgın dalgın gülümsüyordu. Gözyaşlarımın boşanacağını düşünüyordum, ama Fransızca olarak şunları söylediğimi duydum: "Verebileceğim bütün bilgileri size daha önce arz etmiştim, beyefendi. Eğer bu beylerin de öğrenmesini gerekli buluyorsanız, bana çok zor gelmesine karşılık siz, konuşmamız sonucu bunu birkaç kelimeyle yapacak durumdasınız." Doktor, nazik bir gülümsemeyle kalktı, asistanlarla birlikte pencereye doğru gitti ve sözlerine sallantılı, yatay bir el hareketi katarak birkaç kelime söyledi. Üç dakika sonra, genç adamlardan biri, miyop ve dalgın, masaya döndü, bana sert sert bakmaya çalışarak, "Uykunuz iyi mi, beyefendi?" dedi. "Hayır, kötü." Bunun üzerine yine yanlarına koştu. Orada bir süre daha görüştüler, sonra doktor bana dönerek çağıracaklarını bildirdi. Saat bir için söz verildiğini hatırlattım. Gülümsedi ve küçük, beyaz elleriyle müthiş meşgul olduğunu göstererek acele ve yarım yamalak birkaç hare-

1. (Fr.) Pırıl pırıl parlayan silindir şapka. (Ç.N.)
2. (Fr.) Lütfen. (Ç.N.)

ket yaptı. Şimdi havanın çok daha boğucu olduğu koridoruma döndüm ve kendimi çok yorgun hissetmekle birlikte yine gezinmeye başladım. Sonunda, birikmiş nem kokusu başımı döndürdü; dış kapının önünde durup kapıyı araladım biraz. Dışarıda hâlâ öğleden sonra olduğunu, bir parça güneş bulunduğunu gördüm, bu bana öylesine iyi geldi ki. Ama daha bir dakika olmamıştı ki, bana seslenildiğini işittim. İki adım ötede, küçük bir masa yanında oturan bir kadın, homurdanıyordu. Kapıyı açabileceğimi kim söylemişti? Hava çok pis, dayanamıyorum, dedim. Güzel, orasına karışmazmış, ama kapı kapalı kalmalıymış. Acaba bir pencere açılamaz mıydı? Hayır, yasakmış. Bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya karar verdim, bir çeşit afyondu çünkü ve kimseyi incitmiyordu. Fakat bu da küçük masadaki kadının gözüne battı. Oturacak yerim mi yokmuş? Evet, yerim yoktu. Ama dolaşmak yasakmış; bir yer aramalıymışım. Herhalde bir yer olacakmış. Haklıydı kadın. Gerçekten de patlak gözlü kızın hemen yanında bir yer vardı. Bu durumun kesinlikle korkunç bir şeylere gebe olduğu duygusu içinde oturdum. Demek ki solumda dişleri çürümüş kız bulunuyordu, sağımda ne olduğunu ancak bir süre sonra anlayabildim. Bir yüzü ve iri, ağır, battal bir eli olan koskoca, hareketsiz bir yığındı bu. Yüzünün gördüğüm tarafı boştu, ne hatları ne anısı vardı, elbisesinin tabut için kefenlenmiş ölü giysisi gibi oluşu korkunçtu. Dar, siyah boyunbağı, yakaya yine öyle baştan savma ve eğreti bağlanmıştı ve ceketin duruşu, onun bu iradesiz vücuda başkaları tarafından giydirildiğini gösteriyordu. Elini pantolonunun üzerine, şimdi nerede duruyorsa oraya koymuşlardı, hatta saçları bile sanki ölü yıkayıcı kadınlar tarafından taranmış, müze hayvanlarının kılları gibi sertçe düzeltilmişti. Bütün bunları dikkatle inceledim; demek bana burasını verdiler, diye düşündüm; çünkü işte sonunda hayatımın

durulacak yerine vardığıma inanmıştım. Evet, Tanrı'nın işine hiç akıl ermez.

Birdenbire, çok yakından, birbiri ardı sıra bir çocuğun korkan, kendini korumak isteyen çığlıkları, sonra da hafif, zapt edilmiş bir ağlama yükseldi. Bunun nereden gelebileceğini bulup çıkarmaya çabaladığım sırada yeniden kısa, boğuk bir çığlık havayı titretti ve sonra sesler işittim, emreden yarı yüksek bir ses ve sonra umursamaz bir makine, hiçbir şeye aldırış etmeyerek homurdanmaya başladı. Şimdi o yarım duvarı hatırlamıştım ve bütün bunların kapıların ötesinden geldiğini, orada işbaşında olduklarını anladım. Gerçekten de lekeli önlüğüyle hastabakıcı ara sıra görünüp işaret ediyordu. Beni çağırabileceğini artık hiç düşünmüyordum. Bana mı? Hayır. İki adam, tekerlekli sandalye getirip yığını içine oturttular ve ben şimdi onun, bulanık, hüzünlü, açık bir gözü olan, hayatla aşınmış küçükçe bir başka cepheye daha sahip, ihtiyar, kötürüm bir adam olduğunu gördüm. Onu içeri götürdüler, yanımda bir sürü yer açıldı. Bense oturuyor, aptal kıza ne yapacaklarını, onun da bağırıp bağırmayacağını düşünüyordum. İçerideki makineler, fabrika düzeninde o kadar hoş tıkırdıyordu ki, telaşlanacak bir şey yoktu.

Ama birden her şey sustu ve sessizlik içinde, tanıdığımı sandığım, hâkim ve kendini beğenmiş bir ses şöyle dedi:

"*Riez!*"[1] Sessizlik. "*Riez. Mais riez, riez.*"[2] Gülüyordum. İlerideki adamın niçin gülmediği anlaşılır şey değildi. Bir makine takırdamaya başladı, sonra hemen sustu, konuşmalar oldu, sonra yeniden aynı enerjik ses yükseldi ve emretti: "*Dites-nous le mot: avant.*"[3] Harfleri bir

1. (Fr.) Gülün. (Ç.N.)
2. (Fr.) Gülün. Çekinmeyin, gülün, gülün. (Ç.N.)
3. (Fr.) Bize "ileri" kelimesini söyleyeceksiniz. (Ç.N.)

bir tekrarladı: "*av-a-n-t...*"[1] Sessizlik. "*On n'entend rien. Encore une fois:* "[2]

İşte ötede böyle yapışkan, pelte pelte sesler çıkarken, uzun ama çok uzun yıllardan beri ilk olarak o yeniden gelmişti. Çocukken ateşler içinde yattığım zamanlar, içime ilk derin dehşeti almış olan o: Kocaman. Evet, herkes yatağımın çevresinde toplandığı, nabzıma baktığı ve neden korktuğumu sorduğu zaman hep böyle derdim: Kocaman. Kaldı ki doktor getirirlerse ya da doktor yanımdaysa ve beni yatıştırmaya çalışırsa ne yapıp edip Kocaman'ı kovmasını rica ederdim, gerisi hiçti. Ama doktor da öbürleri gibiydi tıpkı. Gerçi ben o zamanlar küçüktüm ve bana yardım etmek kolaydı; ama onu yanımdan alıp atamazdı doktor. İşte şimdi o yeniden karşımdaydı. Sonraları nasılsa görünmemişti, ateşimin yükseldiği gecelerde de gelmemişti, ateşim yoktu şimdi, ama o gelmişti. Gelmişti işte. Şimdi bende tıpkı bir şiş gibi, ikinci bir kafa gibi çıkıyor, büyüyordu ve benim bir parçamdı; ama bana ait olamazdı, büyüktü o kadar. Bir zamanlar, sağken, elim ya da kolum olan, büyük, ölü bir hayvan gibi duruyordu. Kanım ise bende ve onda, bir ve aynı vücutta dolaşır gibi dolaşıyordu. Kalbim de kanı Kocaman'a göndermek için kendini haddinden fazla zorlamak zorunda kalıyordu: Sanki yeterince kan yoktu ortada. Sonra kan, Kocaman'a istemeyerek giriyor, hasta ve pis çıkıyordu. Oysa Kocaman şişiyor, yüzümün önünde sıcak, mor bir çıban gibi büyüyor ve ağzımın önünde çıkıyor ve nihayet gözümün üstüne artık kenarının gölgesi düşüyordu.

O avlulardan geçerek dışarı nasıl çıktığımı hatırlaya-

1. (Fr.) İ-l-e-r-i. (Ç.N.)
2. (Fr.) Bir şey duyulmuyor. Yeniden: ... (Ç.N.)

mıyorum. Akşamdı ve ücra yerlerde yolumu, izimi kaybettim; duvarları uzayıp giden bulvarlar boyunca yürüdüm ve sonu gelmedi mi, herhangi bir meydana çıkıncaya kadar, ters yönde ilerledim. Bir caddede ilerlemeye başladım ve karşıma hiç görmediğim başka caddeler çıktı, derken tekrar başka caddeler. Bazen sert, şangırtılı çan sesleriyle, pırıl pırıl, yaklaşıp uzaklaşıyordu tramvaylar. Ama levhalarında bilmediğim adlar yazılıydı. Hangi kentteydim, bu kentin bir yerinde oturacak bir odam var mıydı, artık yürümemek için ne yapmalıydım, bilmiyordum.

Şimdi bir de bana hep böyle garip görünen bu hastalık. Eminim, bu hastalığa gereken önemi vermiyorlar. Başka hastalıkları nasıl gözlerinde büyütüyorlarsa... Belli nitelikleri yok bu hastalığın, yakaladığı insanın özelliklerine uyar. İnsanın ruhundan bir uyurgezer şaşmazlığıyla, kaybolmuş gibi gözüken en derin tehlikelerini bulup çıkarır; çok yakınına, en yakın saatine koyar onları. Okul çağında, zavallı, sert çocuk ellerinin aldatılmış sırdaşlığında, çaresiz günahları denemiş olan erkekler, kendilerini tekrar o günahları işlerken yakalarlar ya da çocukken yendikleri bir hastalık teper yeniden ya da kaybolmuş bir alışkanlık, yıllar önce yapmakta oldukları çekingen bir baş hareketi yine ortaya çıkmıştır. Beliren şeyle birlikte, batmış bir eşya etrafındaki ıslak yosunlar gibi, ona yapışık, şaşkın anılar kargaşalığı baş kaldırır. Başka zamanlar hiç haberdar olmadığımız hayatlar yüze çıkar, gerçeklerin arasına karışır; biliyorum sandığınız geçmişi iter bir yana, yerine kendi geçer. Çünkü yükselmekte olan şeylerde dinlenmiş, dinç bir kuvvet vardır; her zaman var olansa sık sık hatırlayışlar sonucu yorgun düşmüştür.

Beşinci katta, yatağımda yatıyorum ve hiçbir şeyle

kesintiye uğramayan günüm, akrepsiz yelkovansız bir saat kadranına benziyor. Çoktandır kayıp ve bir sabah vakti, sanki birisinin yanında kalmış da bakım görmüş gibi, kaybolduğu zamandakinden adeta daha yeni, iyi ve bozulmamış, eski yerinde duruyor, bulduğumuz bir şey misali, yorganımın üstünde yer yer çocukluğumun kayıpları duruyor, hiç eksilmemişler. Bütün kayıp korkular yeniden karşımda.

Yorgan kenarından çıkmış küçük bir yün ipliğinin sert, sert ve bir çelik iğne gibi sivri olduğu korkusu; geceliğimdeki şu ufacık düğmenin başımdan büyük ve ağır olduğu korkusu; şimdi yatağımdan düşen şu ekmek kırıntısının yerde cam gibi kırılacağı korkusu ve böylelikle her şeyin, her şeyin sonsuza kadar parçalanacağı telaşı; açılmış bir mektup zarfının yırtık kenarı, kimsenin görmemesi gereken gizli bir şeydir; o kadar değerlidir ki, odanın neresinde saklanırsa saklansın, emniyette olamaz korkusu; uyursam, sobanın önündeki bir kömür parçasını yutarım korkusu; rastgele bir sayının, kafamda, boş yer bırakmayacak şekilde büyümeye başlayacağı korkusu; üzerinde yattığım şeyin granit, gri granit olduğu korkusu; bağırabilirim, kapıma üşüşürler, derken kapıyı kırarlar korkusu; kendimi açığa vururum da korktuğum şeylerin hepsini söylerim korkusu ve hepsi de söylenmeyecek şeyler olduğu için hiçbir şey söyleyemem korkusu ve öbür korkular... korkular.

Çocukluğum için Tanrı'ya yakardım, işte geri geldi çocukluğum ve öyle hissediyorum ki, çocukluk, eskiden nasılsa yine öyle ağır ve hiçbir şeye yaramamış yaşlanmak.

Dün ateşim iyiydi ve bugün; sabah, ilkbahar gibi başlıyor, tablolardaki ilkbahar gibi. Bibliothèque Nationale'e, çoktandır okumadığım şairime gitmeyi deneyeceğim,

daha sonra belki yavaş yavaş bahçelerde yürüyebilirim. Belki içinde gerçek su bulunan büyük havuzun üstünden rüzgâr eser, çocuklar gelir, kırmızı yelkenli gemilerini havuza bırakıp seyrederler.

Bugün bunu beklememiştim; çok doğal, çok basit bir işmiş gibi cesaretle sokağa çıkmıştım. Ama yine de bir şey vardı işte, beni bir kâğıt gibi alıp buruşturan ve atan, müthiş bir şey vardı işte.

Saint-Michel Bulvarı boştu, genişti, hafif eğikliğinde ne güzel yürünüyordu. Üstümde pencere kanatları, kristal bir ahenkle açılıyor ve parıltıları beyaz bir kuş gibi caddenin karşı tarafına uçuyordu. Açık kırmızı tekerlekli bir araba geçti; ileride biri, açık yeşil bir şey taşıyordu. Sulanmış ve koyu renkte gözüken yolun üstünde ışıl ışıl koşumlar içinde atlar koşmaktaydı. Heyecanlı, taze, ılıktı rüzgâr ve yükseliyordu her şey: kokular, sesler, çanlar.

Akşamları sahte kızıl çingenelerin çalgı çaldığı kahvelerden birinin önünden geçiyordum. Akşamdan kalma bir hava, açık pencerelerden, suçlu, utanmış, dışarı sızıyordu. Saçları taranmış garsonlar, kapı önünü ovmakla meşguldü. İçlerinden biri, iki büklüm, masaların altına avuç avuç, sarımtırak bir kum serpiyordu. Sokaktan geçenlerden biri onu dürtüp yolun ilerisini gösterdi. Yüzü pancar gibi kırmızı garson, bir süre gözlerini dikip baktı; sonra sakalsız yanaklarına bir gülümseme, sanki dökülüp yayıldı. Öbür garsonlara işaret etti; gülen yüzünü, hepsini çağırmak, kendi de hiçbir noktasını kaçırmamak için, birkaç kez çabuk çabuk, sağa sola çevirdi. Şimdi hepsi, ileriye bakarak ya da gözleriyle arayarak, gülümseyerek veya bu gülünç şeyi henüz görememiş olmalarına içerleyerek, öylece duruyorlardı.

İçimde ufak bir korku uyandığını seziyordum. Bir şey beni öbür kaldırıma geçmeye zorluyordu; ama sadece daha hızlı yürümeye ve önümde giden birkaç kişiye,

elimde olmaksızın bakmaya başladım, hallerinde hiçbir tuhaflık göremiyordum. Ama hayır, mavi önlüklü, omzunda boş, kulplu bir sepet taşıyan bir çırağın, birinin arkasından bakmakta olduğunu fark ettim. Usanınca, olduğu yerde, evlerden yana döndü ve gülmekte olan bir tüccar yamağına doğru, elini alnına götürüp herkesçe bilinen o parmak sallama hareketini yaptı. Sonra kara gözleri ışıl ışıl yanarak, memnun ve iki yana sallana sallana bana doğru yürümeye başladı.

Önüm açılır açılmaz benzeri görülmemiş, tuhaf bir kimseyle karşılaşacağımı umuyordum; ama önüm sıra, koyu renk bir pardösü giymiş, kısa, saman rengi saçlarına yumuşak, siyah bir şapka geçirmiş, uzun boylu, zayıf bir adam yürüyordu yalnızca. Bu adamın elbisesinde de, halinde de gülünç bir yan bulunmadığına inandım, yürüyüp geçerek bulvarın ilerisine bakmaya niyetleniyordum ki, adam bir şeye takılarak sendeledi. Onun hemen arkasında bulunduğum için dikkatli davranmak istedim, ama sendelediği yere gelince, yerde bir şey göremedim, hiçbir şey. Yola devam ediyorduk, o ve ben; aramızdaki açıklık hep aynı kalıyordu. Derken önümüzü kesen bir caddeyle karşılaştık ve önümdeki adam, birbirine eşit olmayan ayaklarla, yaya kaldırımının basamaklarını, çocukların yolda yürürken sevindiklerinde bazen sekip sıçramaları gibi, hoplayarak indi. Karşı kaldırıma varınca uzun bir adımla kolayca yukarı sıçradı. Ama tam yukarı çıkmıştı ki, bir ayağını bir parça kaldırdı, öbürü üstünde şöyle bir hopladı ve bu hareketi birkaç kez yineledi. İnsan, önemsiz bir nesne, bir çekirdek, kaygan bir meyve kabuğu, herhangi bir şey vardı diye kendini inandırdığı takdirde, şimdi yine bu ani harekete de, eh bir sendeleyiş gözüyle bakabilirdi; üstelik işin tuhafı, adamın kendisinin de bir engelin varlığına inanır görünmesiydi, çünkü her seferinde, böyle anlarda insanlarda

görülen o yarı sıkkın, yarı sitemli bir bakışla dönüp o netameli yere bakıyordu. Bir kez daha tetikte bulunmamı söyleyen bir ses, beni caddenin öte tarafına geçmeye çağırdı; ama bu çağrıya uymadım ve bütün dikkatimi adamın ayaklarına vererek peşi sıra yürümeye devam ettim. Yirmi adım kadar bir yürüyüş süresince o hoplamanın tekrarlanmayışı, itiraf edeyim, bana garip bir ferahlık verdi; ama gözlerimi kaldırıp bakınca, adamda başka bir sıkıntının belirdiğini gördüm. Pardösüsünün yakası kalkmıştı; bazen bir, bazen her iki eliyle özene bezene yakasını düzeltmeye çalışmasına rağmen beceremiyordu bir türlü. Olağan şey. Bu beni endişelendirmedi. Ama çok geçmeden sınırsız bir şaşkınlık içinde, bu adamın meşgul ellerinde iki çeşit hareket keşfettim: biri yakayı gizlice yukarı kaldıran kaçamak ve çabuk bir hareket; öteki sözde yakayı yatırmaya çalışan, özentili, uzun, adeta abartılmış bir şekilde hecelenen bir hareket. Bu gözlem, beni öylesine şaşırtmıştı ki, yakası kalkık pardösünün ve sinirli sinirli konuşan ellerin gerisindeki boyunda, bacakları daha demin terk etmiş olan o korkunç ve iki heceli hoplayışın bulunduğunu ancak iki dakika sonra fark ettim. O andan itibaren adama bağlanmıştım. Bu seğirmelerin bütün vücudunda dolaştığını ve yer yer patlak vermeye çabaladığını kavrıyordum. İnsanlardan neden korktuğunu anlamıştım ve gelip geçenlerin, bir şeyin farkına varıp varmadıklarını, kollayarak araştırmaya başladım. Bacakları birdenbire ufak, titrek bir kıpırtı yapar yapmaz, sırtımdan soğuk bir ürperti geçti, ama kimsecikler görmemişti bunu ve bir kimse dikkat edecek oldu mu, ben de bir parça sendelerim diye düşündüm. Yolda ufak, önemsiz bir engel varmış da ikimiz rastlantı sonucu üstüne basmışız gibilerden, meraka düşenleri inandırmaktan yana bir çare olurdu bu. Ama ben böyle tedbir düşünürken, adamın kendisi yeni ve mü-

kemmel bir çare bulmuştu. Elinde bir baston olduğunu söylemeyi unutmuşum; evet, koyu renkli bir ağaçtan yapılmış, sade, kıvrık saplı, basit bir bastondu bu. Çare arayan korku, ona bu bastonu, ilkin bir eliyle (çünkü öbür elinin daha ne işe gerekeceğini kim bilir) tam belkemiği hizasında sırtında tutmayı, onu boyun omuruyla birinci sırt omuru arasında, sert bir destek duygusunu verecek şekilde sımsıkı beline dayayıp yuvarlak sapını yakasına sokmayı esinlemişti. Hiç de göze batmayacak, olsa olsa bir parça hoppaca bir davranıştı bu; beklenmedik ilkbahar öğlesi, böyle bir hareketi mazur gösterebilirdi. Dönüp bakmak kimsenin aklından geçmedi, her şey iyiydi şimdi. Her şey mükemmeldi. Gerçi yaya kaldırımının bitiminde iki sekme, çok önemsiz, ufak yarı önlenmiş iki sekiş kaçırdı ve su götürmez bir sıçrama, ama öylesine ustaca gediğine konmuştu ki (yolun üstünde bir sulama borusu bulunuyordu) korkacak bir şey yoktu ortada. Evet, henüz her şey yolunda gidiyordu; ara sıra öbür el de bastona uzanıyor, bastonu vücuda sımsıkı yapıştırıyor, tehlike böylelikle yine atlatılıyordu. Buna rağmen korkumun büyümesine karşı bir şey gelmezdi elimden. O böyle yürür ve sonsuz bir çabalayışıyla kayıtsız ve dalgın görünmeye savaşırken korkunç seğirmelerin vücudunda biriktiğini biliyordum; benim içimde de adamın, bu seğirmelerin boyuna çoğaldığını duyduğu korkusu vardı ve içinden sarsılmaya başladıkça bastona nasıl sarıldığını görüyordum. Sonra bu ellerdeki ifade öyle amansız ve sert bir hal aldı ki, bütün ümidimi, kuvvetli olması gereken iradesine bağladım. Ama burada iradenin sözü mü olurdu? Gücünün tükeneceği an geliyordu, uzakta olamazdı. Ben, şiddetle çarpan kalbimle peşi sıra giden ben, azıcık kuvvetimi para gibi üst üste koymuştum ve ellerine bakarak, gerekirse bendeki kuvveti de almasını ondan rica ediyordum.

Aldığını da sanıyordum; artık öyle değilse, suç benim miydi?

Saint-Michel Meydanı'nda birçok taşıt, oraya buraya koşuşan adam vardı; sık sık iki araba arasında kalıyorduk, o zaman o nefes alıyor, sanki dinlenmek için kendini bir parça koyuveriyor, bir parça sekiyor ve bir parça başını sallıyordu. Belki esir hastalığın, onu yenmek için baş vurduğu bir hileydi bu. İrade iki yerde kırılmıştı ve gevşeme, büyülenmiş kaslarda hafif tatlı bir uyarım, bir ritim bırakmıştı. Ama baston hâlâ aynı yerdeydi ve eller, dargın ve öfkeliye benziyorlardı; böylece köprüye vardık, her şey yolunda gidiyordu. Henüz yolunda gidiyordu. Derken yürüyüşe bir duraklama geldi, derken adam bir-iki adım koştu, derken durdu. Durdu. Sol eli bastondan yavaşça çözüldü ve ağır ağır yukarı kalktı, havada titrediğini gördüm; şapkasını biraz geriye itti ve alnını sıvazladı. Başım biraz döndürdü, bakışlarını gökyüzünde, evlerde, suda kör kör gezdirdi, sonra kendini koyuverdi. Baston yok olmuştu, uçmak istercesine kollarını açtı adam; sanki içinden bir doğa olayı kopuyor, onu öne büküyor, geri kanırıyor, eğiyor, eğdiriyor ve ondan kalabalığın ortasına bir zıplama çılgınlığı fırlatıyordu. Şimdi çevresini birçok insan sarmıştı, sonra onu artık göremez oldum.

Artık bir yere gitmenin ne anlamı vardı ki, içim boşalmıştı. Boş bir kâğıt gibi, kendimi gerisin geri, bulvardan yukarı, evler boyunca sürükledim.

Yazmayı[1] deniyorum sana; kesin bir ayrılıktan sonra her şey biterse de, buna rağmen deniyorum, öyle sanıyo-

1. Bir mektup taslağı. (Y.N.)

rum ki bunu yapmam gerek, çünkü Panthéon'da[1] Azize'yi[2] gördüm, yalnız yaşayan Azize'yi, çatıyı ve kapıyı ve çevresine kıt bir ışık serpen lambayı ve ötede uyuyan kenti, ay ışığında nehri ve uzakları gördüm. Ulu kadın, uyuyan kenti bekliyor. Ağladım. Bütün bunlar hiç beklemediğim bir anda karşıma çıktığı için ağladım. Buna karşı ağladım, çaresizdim.

Paris'teyim, duyanlar sevinir, çoğu kıskanır. Haklıdırlar. Büyük bir kent, büyük ve garip baştan çıkarmalarla dolu. Bana gelince, bir bakıma bu ayartışlara kapıldığımı itiraf etmeliyim. Sanırım, bunu böyle söylemem gerek. Bu ayartışlara kapıldım ve sonuçta karakterimde değilse bile dünya görüşümde ve ne olursa olsun hayatımda bazı değişmeler oldu. Bu etkiler altında bende nesneleri tamamen başka türlü bir kavrayış belirdi; beni öbür insanlardan şimdi eskisinden daha çok ayıran bazı farklar var. Değişmiş bir dünya. Yeni anlamlarla dolu yeni bir hayat. Her şey çok yeni olduğu için şu anda biraz zorluk çekiyorum. Kendi ilişkilerimde acemiyim henüz.

Acaba denizi görmek mümkün olsa?..

Evet, ama düşün, gelebilirsin diye hayal ediyordum. Acaba bana bir doktor bulunup bulunmadığını söyleyebilir miydin? Senden bu konuda bilgi almayı unutmuşum. Hem şimdi artık ihtiyacım da yok.

Baudelaire'in o harikulade "Une Charogne" (Bir Leş) şiirini hatırlıyor musun? Onu, şimdi anlamış olabilirim. Son kıta hariç, Baudelaire haklıydı. Böyle bir şeyle karşılaştıktan sonra ne yapabilirdi? Bu korkunç, görünüşte sa-

1. Fransız büyüklerinin gömüldüğü kubbeli yapı. (Ç.N.)

2. Burada sözü edilen, Azize Geneviève'dir. Panthéon'da ressam Puvis de Chavannes tarafından yapılmış bir tablosu vardır. Geneviève'in 422 yıllarında Paris civarında doğduğu sanılıyor. Rivayete göre 451'de Hunların istilasında, Paris kuşatılmışken bu kadın, kentte ekmek dağıtmış ve halkı açlıktan kurtarmıştır. Paris'i himaye ve temsil eden bir azize olarak tanınır. (Ç.N.)

dece iğrenç konuda, bütün gerçekler arasında bir yeri olan gerçeği görmek, onun göreviydi. Seçme ve geri çevirme yoktur. Flaubert'in *Konuksever Aziz Julien Söylencesi*'ni yazmasının bir rastlantı olduğunu mu sanıyorsun? Bana öyle geliyor ki, en önemli nokta şu: Birisinin göze alıp da cüzamlının yanına yatması, onu sevda gecelerindeki kalp sıcaklığıyla ısıtması, ancak iyi bir sonuç verir.

Sanma ki ben burada hayal kırıklıklarından ötürü acı çekiyorum, tersine. Bütün beklediklerimi, kötü bile olsa gerçek için kolayca feda edişime bazen şaşıyorum.

Tanrım, bunun birazını paylaşmak mümkün olsaydı. Ama o zaman *kalır mıydı, kalır mıydı?* Hayır, bu sadece yalnızlık pahasınadır.

Havanın her zerresinde Korkunç'un varlığı. Korkunç'u sen Saydam'la teneffüs ediyorsun; Korkunç, senin içinde tortulanıyor, katılaşıyor, organların arasında sivri geometrik şekiller alıyor; çünkü idam yerlerinde, işkence odalarında, tımarhanelerde, ameliyat salonlarında, sonbahar sonraları köprü altlarında geçmiş olan bütün eza ve dehşetler, çetin bir direnme gösterir; bütün bunları yaşamakta ısrar eder, bütün gerçeklikleri kıskanarak korkunç gerçeklerine sarılır. İnsanlar, onların çoğunu unutmayı pek ister; uykular, beyinlerdeki bu pürüzleri hafif ve yumuşakça törpüler; ama rüyalar daha ağır basar ve tabloların silik çizgilerini yeniden çizerler. Sonra insanlar uyanır, solumaktadırlar ve karanlıkta bir mum ışığı eritirler ve loş huzuru bir şurup gibi içerler. Ama, ah, bu emniyetin tutunduğu kenar. Ufacık bir dönüş yeterlidir, bakış yeniden aşina ve dost olanı aşar, o an, az önce teselli veren çizginin, bir dehşet kenarı olduğu görülür. Çevreyi oyuklaştıran ışıktan sakın; arkana bakma, yatakta doğrul, arkanda bir gölgenin efendin gibi dikilmediğini nereden

biliyorsun? Karanlıkta kalsaydın, sınır tanımayan kalbin, bütün bu seçilemeyen şeylerin üzüntüsünü emmeye çalışsaydı, daha iyiydi. Şimdi kendi içine çekildin, varlığının sınırını önünde, ellerinde görüyorsun, zaman zaman belirsiz bir hareketle yüzünün çizgilerini tazeliyorsun. İçinde hemen hemen hiç yer kalmamıştır ve bu darlıkta, çok büyük bir şeyin barınmasının imkânsız oluşu ve Müthiş'in de buraya sığmak için kendini şartlara göre küçültmesi zorunluluğu, sana adeta ferahlık verir. Ama dışarıda ne sınır var ne bir şey; dışarıdaki çoğalırsa, senin için bile dolar, kısmen iradene bağlı damarlarda ya da daha kayıtsız organlarının lenfasında değil, kılcal damarlarda büyür; sonsuz karmaşık varlığının en son ayrımlarına kadar sayısız dallara bölünerek yukarı emilir. Orada yükselir, orada seni aşar, son barınak gibi çıkıp sığındığın nefesini de geçer. Ah, şimdi nereye kaçacaksın, nereye kaçacaksın? Kalbin, seni içinden dışarı atmakta, kalbin peşinden gelmektedir senin ve sen artık adeta kendinden dışarıdasındır, geri dönmen mümkün değildir. Çiğnenen bir böcek gibi içinden dışarı taşarsın; üstündeki azıcık sertlik, kaldı ki uyum sağlamanın da bir anlamı kalmamıştır.

Ey eşyasız gece. Ey dışarıya bakan kör pencereler, ey dikkatle kapanmış kapılar, öteden beri gelenekle gelmiş, kabul edilmiş, asla tamamen anlaşılmamış tertibat. Ey merdivenlerdeki sessizlik, yan odalardan gelen sessizlik, ta yukarıda tavandaki sessizlik. Ey anne: Ey vaktiyle çocuklukta bütün bu sessizliklerin önünü kapatan Biricik. Sessizliği yüklenip, "Korkma, benim!" diyen sen. Gece vakti, korkana, korkudan helak olan sessizlik olma cesaretini gösteren sen. Bir ışık yakarsın ve işte bu ses bile sensin. Işığı önüne tutar ve, "Benim, korkma!" dersin. Sonra ışığı koyarsın yavaşça ve şüphe kalmamıştır: Sensin, sen, gizli anlamlardan uzak, iyi, basit, hilesiz, aşina, mahrem eşyaların çevresindeki ışıksın. Duvarın

bir yerinde bir çıtırtı ya da döşemelerde bir ayak patırtısı oldu mu, gülümsersin, yalnızca gülümsersin, sanki o yarım sesle birmişsin, onun sırdaşı biriymişsin, onunla sözleşip anlaşmışsın gibi gözleri sende ürkek çehreye karşı, aydınlık fonda saydam, gülümsersin. Dünya hükümetleri içinde senin kudretine eşit bir kudret var mı? Bak, krallar yatmış[1] ve gözlerini korkuyla dikmişler ve meddahlar onları oyalayamıyor. Krallar, sevgililerinin mutlu kucağında yatarken dehşet üzerlerine saldırır, onları ürkütüp keyiflerinden eder. Ama sen gelirsin ve o dehşeti arkanda tutarsın, tamamen önüne geçmişsindir; yer yer açılabilecek bir perde gibi değil, hayır. Hayır, yardımını çağıran sese, gelebilecek her şeyden önce koşup dehşetin önüne geçmiş gibisin ve arkanda yalnızca acelen, sonsuz yolun olan sevginin kanatları bulunmaktadır.

Her gün önünden geçtiğim kalıpçı, kapısının yanına iki maske asmış: Boğulmuş bir genç kız çehresi, kalıbını morgdan almışlar, çünkü güzeldi, çünkü gülümsüyordu, çünkü her şeyi anlamışçasına gülümser. Bu maskenin alt tarafında da O'nun bilen yüzü. Sımsıkı bağlanmış duyumların sert düğümü. Boyuna buhar olup çıkmak isteyen müziğin içte o amansız sıkıştırılışı. Kendi melodilerinden başka melodi duymasın diye kulakları bir Tanrı tarafından kapatılmış insanın çehresi. Bulanık ve geçici gürültülerle rahatsız olmasın diyerek. İçinde seslerin berraklık ve tamlığını taşıyan o; dünyayı yalnızca sessiz duyumlarla tamsın diye kulakları böyle; sessiz, gergin, bekleyen bir dünyayı, tamamlanmamış, ah engin

1. Burada Eski Ahit'in 1. Krallar bölümüne değinilmektedir. Rilke'nin *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'nı kaleme aldığı yıllarda, bu konuda yazdığı ve *Yeni Şiirler* içinde yer alan "Avişak" adlı bir şiiri de mevcuttur. (Ç.N.)

yaratılışından önceki haliyle dünyayı.[1]

Ey yaratılışı tamamlayan: Toprağa ve sulara yağmur olarak kayıtsızca, rastgele düşen nesne, nasıl daha belirsiz ve kanunla mutlu, her şeyden yeniden doğar, çıkar, dalga dalga yükselir ve gökleri kurarsa bizim yağışlarımızın buharı da senden yükseldi ve dünyayı müzikle kubbeledi.

Senin müziğin: Yalnızca dünyanın çevresini sarmalıydı; bizi değil. Sana Teb'de bir piyano yapmalıydılar ve seni bir melek, kralların, fahişelerin, keşişlerin gömülü yattıkları çöl dağlarından geçirerek bu ıssız çalgının önüne götürmeliydi. O zaman melek, kendini yükseklere fırlatıp giderdi, çalmaya başlayacaksın korkusuyla.

Sonra da sen boşalırdın, ey köpüren sel, kimseler duymadan; yalnızca evrenin katlanabileceği şeyi evrene geri vererek. Bedeviler, uzaklardan hızlı hızlı geçerlerdi, korku içinde ve bezirgânlar, sanki kasırgaymışsın gibi; müziğinin kıyısında secde ederlerdi. Tek tük aslanlar, geceleri uzaktan, çevrende dolaşırlardı, kendi kendilerinden korkarak, kaynayan kanlarından ürkmüş.

Çünkü seni şehvetli kulaklardan kim atabilir şimdi? Kısır kulakları, zinaya rağmen asla gebe kalmayan satılıkları, müzik salonlarından kim dışarı sürebilir? Orada tohum saçılmaktadır, onlarsa fahişeler gibi bu serpintinin altına girmişlerdir ve tohumla oynaşırlar ya da henüz tatmin edilmemiş hırslarıyla yatmaktayken tohum, Onan'ın[2] tohumu gibi aralarına saçılıp akmaktadır.

1. Buraya konu olan, müzisyen Beethoven'dir. (1770-1827). Kalıpçının asttığı çehre kalıplarından ilki, Seine Nehri'nde boğulmuş meçhul bir genç kıza aittir ve birçok kopyası olan meşhur bir çehre kalıbıdır. (Ç.N.)

2. Eski Ahit, "Yaratılış", 38:8-9. Yahuda ilk oğlu Er için bir kadın aldı. Kadının adı Tamar'dı. Yahuda'nın ilk oğlu Er, RAB'bin gözünde kötüydü. Bu yüzden RAB onu öldürdü. Yahuda, Onan'a, "Kardeşinin karısıyla evlen," dedi, "kayınbiraderlik görevini yap. Kardeşinin soyunu sürdür." Ama Onan doğacak çocukların kendisine ait olmayacağını biliyordu. Bu yüzden ne zaman kardeşinin karısıyla yatsa, kardeşine soy yedştirmemek için menisini yere boşaltıyordu. (Ç.N.)

Ama ey Tanrım, kulağı henüz kızoğlankız bakir biri, senin ahenginle yatsaydı, mutluluktan ölür ya da Sonsuz'a gebe kalır ve döllenmiş beyni, doğacakların çokluğundan çatlardı.

Küçümsemiyorum. Biliyorum ki cesaret ister. Bir an bu cesaret, bu fantezi cesaret, bir insanda var diyelim; onların peşine düşsün, sonunda nereye daldıklarını, günün öbür saatlerinde ne yaptıklarını ve geceleri uyuyup uyumadıklarını sonsuza kadar anlasın. (Sonsuza kadar, çünkü kim bu şeyleri unutabilir ya da birbirine karıştırır?) Hele uyuyup uyumadıklarının tespiti. Bu iş için cesaret de yetmez yalnızca. Çünkü takipleri işten bile olmayan başkaları gibi gelip gitmez bunlar. Şimdi var, şimdi yokturlar, kurşun askerler gibi konmuş ve alınmıştırlar. Bulundukları yerler bir parça sapadır, ama hiç de gizli köşeler olmadığı kesin. Yol, fidanlardan kurtulup çimenlik meydanın çevresinde biraz kıvrılır; işte yerleri burası ve etraflarında, cam bir mahfaza altındaymışçasına bol bol, saydam bir boşluk bulunmaktadır. Sen bu her bakımdan kendi halinde ufak yapılı, gösterişsiz adamları, gezmeye çıkmış düşünceli kimseler sanabilirsin. Ama aldanıyorsun. Eskimiş pardösünün verev cebinde sol elinin bir şey aradığını, bulup çıkardığını ve bu ufak şeyi, beceriksiz ve göze çarpar şekilde havaya tuttuğunu görüyor musun? Dakika geçmez iki-üç kuş gelir; seke seke ve merak içinde yaklaşan serçeler. Adam kuşlardaki gayet net hareketsizlik kavramına uyabildiği takdirde, serçelerin daha yakına gelmemeleri için bir neden var mıdır? Derken ilk serçe kalkar, babacan ve özveri dolu parmaklarıyla bir parça (tam anlamıyla küçücük) kurabiye artığı uzatan elin hizasında, sinirli ve telaşlı bir süre kanat çırpar. Adam, çevresinde ne kadar çok insan topla-

mrsa, belli bir uzaklığa kadar tabii, onlarla olan farkını o ölçüde belli eder. Yana yana tükenmiş de artık fitil kalıntısıyla ışıldayan bir şamdan gibi durmaktadır, içinde onun sıcaklığını taşır, hareket nedir hiç bilmez. Nasıl da çeker onları, nasıl da kandırır, toplanan o küçük, aptal kuşlar bunu bilmezler asla. Seyirciler olmasa ve adamı uzun zaman, kendi haline bıraksalar, eminim, birden bir melek gelecek, kendini zorlayarak o cılız elden tatlımsı, bayat lokma artığını alıp yiyecektir. İşte her zaman olduğu gibi insanlar engel buna. Onlar yalnızca kuşların gelmesine izin verirler; bunu yeterli bulurlar ve adamın da başka bir şey beklemediği iddiasındadırlar. Yurdumda küçük bahçelere konulmuş gemi aslanları gibi, bir parça eğrilemesine toprağa saplanmış, yağmurların çürüttüğü o ihtiyar korkuluk da başka ne bekleyebilir ki; onun bu hali de hayatında bir kez önde durarak, en büyük dalgalara karşı çıkmış olmasından mı ileri geliyor? Şimdi bu kadar solmuş durması, vaktiyle pırıl pırıl oluşundan mıdır? Kendisine mi soracaksın?

Yalnızca yem verdiğini gördüğün kadınlara hiçbir şey sorma. Onların peşinden gidilebilirdi; onlar bu işi böyle giderayak yaparlar; kolay olurdu. Ama bırak onları. Bilmezler, nereden gelmiş; birdenbire çantalarında bir sürü ekmek birikmiştir, ince atkılarından dışarı büyücek parçalar uzatırlar; azıcık çiğnenmiş, ıslak ekmek parçaları. Tükürüklerinin biraz dünya yüzüne çıkması, küçücük kuşların bu tatla sağda solda uçması onları memnun eder; kuşlar tükürüğün lezzetini hemen unutsalar bile ne çıkar!

Senin kitaplarının[1] başında oturuyor, ey inatçı adam,

1. Burada sözü geçen sanatçı, 1828-1906 tarihleri arasında yaşayan Ibsen'dir. (Ç.N.)

seni bütün halinde bırakmamış ve kendi paylarını almış başkaları gibi memnun, ben de bu kitaplara anlam vermeye çalışıyordum. Çünkü ben şöhretin ne demek olduğunu anlamış değildim henüz; şöhret, arsasına baskın eden kalabalıklar yüzünden, taşlarının yerleri bozulan bir yapının resmen yıkılışıdır.

İçinden, seni ürperten bir şeyler yükselen genç adam, kimselerce bilinmeyişinden faydalan! Seni hiçe sayanlar, sana karşı çıkarsa, tanıdığın, görüştüğün kimseler senden büsbütün el çekerse, düşüncelerinden dolayı seni yok etmek isterse; seni kendi benliğine toplayan bu gözle görülür tehlike, seni dağıtarak zararsız hale sokan sonraki şöhretin sinsi düşmanlığı karşısında hiç kalır.

Küçümseyerek bile olsa, senden söz etmesi için kimseye ricada bulunma. Kaldı ki zaman geçer de adının insanlar arasına yayıldığını görürsen, onların ağzında bulduğun bütün şeylerden daha fazla ciddiye alma bu adı. Şöyle düşün: Adım kötüye çıktı. Ve hemen bırak bu adı. Bir başka ad al, Tanrı'nın gece vakti seslenebileceği başka, herhangi bir ad al. Sonra da bunu herkesten sakla.

Ey yalnızın yalnızı, kenarda kalmış, şöhretinle sana sokuldular. Çok olmamıştı, temelinden sana karşı cephe almışlardı, şimdiyse sana yakınları gibi davranıyorlar. Senin sözlerini –bütün o yırtıcı hayvanları, ukalalıklarının kafesinde yanlarında götürmektedirler– meydanlarda göstermekte ve emin bir uzaklıktan onları biraz kışkırtmaktadırlar.

Seni ancak, o ümitsiz hayvanlar boşanıp da kendi perişanlığımda bana çullanınca okudum. Sonunda sen de bir ümitsizdin, bütün haritalarda yörüngesi yanlış çizili olan sen! Yalnızca bir kez bizden yana kıvrılıp hemen dehşet içinde uzaklaşan yolunun bu ümitsiz hiperbolü, göklerden bir sıçrayış gibi geçmektedir. Sana göre hiç; bir kadın duruyormuş, yok gidiyormuş, birisi baş dönmesine

tutulmuş, öbürü cinnet geçirmiş; ölüler diriymiş, diriler görünüşte ölü. Sana göre ne var? Bütün bunlar, senin için olağan şeyler; bir koridordan geçer gibi bunların arasından geçtin ve oyalanmadın. Ama orada durdun, iki büklümdün: oluşumuzun kaynadığı, tortulandığı ve renk değiştirdiği o yerde, içeride. Henüz kimseciklerin girmemiş olduğu derinlerde. Önünde bir kapı açılmıştı, alevlerin aydınlığında kamilerin başındaydın. Yanına asla kimseyi almadığın orada, ey güvenmeyen, orada oturuyor, değişimleri seyrediyordun. Cisimlendirip söylemektense göstermeye meyleden bir doğan olduğu için, orada, kendinin de ilkin ancak camlardan doğru ayırt edebildiğin o mini mini şeyi; binlerce kişinin önüne, koskocaman bir halde, herkesin önüne çıksın diye tek başına büyültmekten yana karar, çok büyük bir karar verdin. Tiyatron doğdu. Bu, yüzyılların sıkıştırıp bir damla haline koyduğu adeta hacimsiz hayatın, başka sanatlar tarafından bulunup gitgide kavranmasını ve bazı kişilerin bunu anlamak yolunda yavaş yavaş toplanarak, sonunda, yüce söylentileri, önlerine serilecek bir sahnede temsiller, mecazlarla doğrulanmış görmek istemelerini bekleyemezdin. Bunu bekleyemezdin, hazırdın; ancak ölçülebileni, yarım derece yüksek bir duyguyu, adeta ağırlıksız bir iradenin ta yakından okuduğun yana kayma açısını, bir özlem damlasındaki hafif bulanmayı, bir güven zerresindeki hemen hemen hiç denecek kadar az renk değişimini... Bunu saptamak istiyordun; çünkü hayat, o içerlerimize kaymış, içeri çekilmiş, hakkında tahminler yürütemeyeceğimiz kadar derinlere gitmiş olan hayatımız, bu gibi oluşlardaydı şimdi.

Göstermeye olan tutkunla sen, zaman sınırlarını aşan trajik şair, bu incenin incesini bir hamlede, en inandırıcı jestlere, pozlara, en belirgin nesnelere dönüştürmek istiyordun. Hep daha sabırsız, hep daha ümitsiz, dış gözle görülenlerin arasında iç görüşünün karşılığını arayan,

acarlığı eşsiz eserine giriştin. Bir adatavşanı vardı, bir tavan arası, içinde birinin gezindiği bir salon vardı; yan odada bir cam şangırtısı, pencerelerin önünde bir yangın vardı, güneş vardı. Bir kilise ve kiliseyi andıran bir kayalık vardı. Ama bunlar yetişmiyordu; sonunda kulelerin ve bütün dağların da girmesi gerekliydi ve araziyi örten çığlar, elle tutulabilir şeylerle dopdolu olan sahneyi, Kavranamayan'ın uğruna basıp örtüyordu. Artık gücün kesildi. Birbirine yaklaştırdığın iki uç, yay gibi fırladı, mecnunca kuvvetin, esnek değnekten kurtuldu ve eserin adeta varken yoka döndü.

Her zamanki inadınla, sonunda pencereden ayrılmak istemeyişini yoksa kim anlardı? Pencerenin önünden geçip gidenleri görmek istiyordun; çünkü insan başlamaya karar verirse, günün birinde bunlar işe yarar belki, diye düşünüyordun.

Bir kadın üzerine hiçbir şey söylenemeyeceğini ilk kez o zaman anladım; ondan söz ettikleri zaman, başkalarını sayıp döktüklerini, çevresini çizip onu ortada beyaz bıraktıklarını; çevreleri, yerleri ve eşyaları belirli bir noktaya kadar tasvir ettiklerini gördüm; bu noktada her şey, hafif ve üzerinden asla tekrar geçilemeyen bir konturla bitiyor, yumuşakça, adeta kollayarak sona eren bu çizgiler, onun resmini oluşturuyordu. Sonra, "Nasıldı o?" diye sorardım. "Sarışın, neredeyse senin gibi," derler ve başkaca bildiklerini bir bir sayıp dökerlerdi; ama derken o yine belirsizleşir ve ben artık hiçbir şey tasarlayamaz olurdum. Gözümün önünde o, ancak annem bana hep tekrarını istediğim hikâyeyi anlattıkça canlanırdı.

Annem, her defasında köpek sahnesine gelince gözlerini kapar ve tamamen örtülü olmasına rağmen yer yer gözüken yüzünü huşu içinde avuçlarında tutar ve elleri

hep soğuk soğuk şakaklarına dokunurdu. "Gördüm, Malte," diye yemin ederdi: "Gözlerimle gördüm." Bunu bana anlattığında annem, son yıllarını yaşıyordu. Kimseyi görmek istemediği, yolculuklarda bile yanından eksik olmayan sık delikli küçük, gümüş süzgeçle bütün içilecek şeyleri süzdüğü sıralar. Azıcık ekmek veya pandispanyadan başka katı yiyecekleri ağzına koymuyor, bunları da ufalayıp kırıntı haline sokuyor ve çocukların kırıntı yiyişi gibi tek tek yiyordu. İğnelerden korkması o zamanlar, en son dereceyi bulmuştu. Kendisini mazur göstermek için başkalarına şöyle diyordu: "Artık hiçbir şeye dayanma gücüm kalmadı, ama bu sizi üzmesin, kendimi pek iyi hissediyorum." Bana ise birdenbire döner (çünkü o sıralarda oldukça büyümüştüm) ve kendisine büyük çabalara mal olan bir gülümseyişle, "Ne de çok iğne, Malte," derdi, "çıkmadıkları yer mi var, düşün hele, düşmeleri ne kolay..." Bu sözlere mümkün mertebe şaka süsü vermeye dikkat eder, ama her an bir şeyin içine düşebilecek, iyi tutturulmamış iğneler bulunduğunu düşünüp kapıldığı dehşetle sarsılırdı.

Ingeborg'dan söz ederken ona hiçbir şey olmaz, o zaman kendini hiç sakınmaz, o zaman daha yüksek sesle konuşur, o zaman Ingeborg'un gülüşlerini hatırlayarak gülerdi; o zaman Ingeborg'un ne güzel olduğu bilinsin isterdi. "Hepimizi neşelendirirdi," derdi, "babanı da, Malte, tam anlamıyla mutlu ederdi. Ama sonra, çok az hasta görünmesine rağmen öleceği kesinleştiği zaman, çevresinde dolanıyor ve bunu kendisinden gizliyorduk; bir gün yatağında doğruldu ve hani sanki bir cümlenin kulağa nasıl geleceğini işitmek isteyen biri gibi, 'Böyle zorlamayın kendinizi,' dedi, 'hepimiz bunu biliyoruz, emin olun, böyle olması daha iyi, artık istemem.' Düşün, hepimizi

neşelendiren insan, 'artık istemem' diyordu, büyüyünce acaba anlar mısın, Malte? İleride düşün bunu, belki aklına gelir. Böyle şeylerden anlayan biri olsaydı ne iyi olurdu."

Yalnız kaldıkça annemi "böyle şeyler" meşgul ediyordu ve bu son yıllarda hep yalnızdı o.

Başkası tarafından görülmek istemeyen ve amacı gülmekte biten, o kendine özgü cesur bir gülümseyişle, "Ben asla anlamayacağım, Malte," derdi bazen "ya bunu bulup çıkarmaya kimsenin heves etmeyişi; ben erkek olsaydım, evet, erkek olsaydım bunu düşünürdüm; sırasınca, yolunca ve ta baştan başlayarak. Çünkü bir başlangıç var, muhakkak; insan bu başlangıcı ele geçirebilse bari. Ah Malte, göçüveriyoruz; bana öyle geliyor ki herkes dalgın ve meşgul; gidişimizin farkında değiller bile. Sanki bir yıldız akıyor da görmüyor kimse ve kimse niyet tutmuyor. Bir şey dilemeyi unutma, Malte. İnsan dilemeyi elden bırakmamalıdır. Bence gerçekleşme yoktur, ama uzun süren, bütün bir ömür boyu devam eden dilekler vardır; öyle ki insan onların gerçekleşmesini bekleyemez zaten."

Annem, Ingeborg'un ufak yazı masasını yukarıya, odasına çıkartmıştı; yanına serbestçe girebildiğim için, çok zaman onu bu yazı masasının önünde bulurdum. Adımlarım halıya tamamen gömülürdü, ama o, beni hisseder ve bir elini, öbür omzu üzerinden bana uzatırdı. Hiçbir ağırlığı yoktu bu elin, onu adeta, geceleri uyumadan önce bana uzattıkları fildişi haç gibi öperdim. Kapağı yukarı doğru açılan bu alçak yazı masasında, bir çalgı önünde oturur gibi otururdu. "Ne çok güneş var içinde," derdi ve gerçekten yazı masasında, üzerine bir kırmızı, bir mavi çiçek resimleri işlenmiş o eski ve sarı vernikten dolayı, acayip bir aydınlık olurdu. Bazen çiçek üçleşir, iki çiçeğin arasına bir de mor renklisi girerdi. Bu renkler ve ince, dikey asmaların yeşili kararmıştı, buna karşılık zemin ışıklıydı, ama çiy bir parlaklıkta değil. Bu hal, içten

içe karşılıklı ilişkiler kuran renk tonları arasında ifade görmemiş ayrı, kibar bir bağlantı yaratıyordu.

Annem, yazı masasının hepsi boş, ufak gözlerini açardı.

"Ah, güller," derdi ve biraz öne eğilerek tükenmek bilmeyen bulanık kokuya uzanırdı. Hep, kimsenin akıl etmediği ve saklı bir yaya basınca açılıverecek gizli bir gözde, ansızın daha bir şeyler çıkacağını hayal ederdi. Ciddi, ürkek, "Birdenbire açılır, göreceksin," derdi ve bütün gözleri çabuk çabuk kurcalar dururdu. Aslında bu gözlerde kâğıt olarak ne kalmışsa hepsini bir araya toplamış, okumadan bir yere saklamıştı. "Anlayamam ki, Malte, benim için kesinlikle çok zor." Bütün her şeyin, kendisi için anlaşılması pek güç olduğu kanısındaydı. "Hayata yeni başlayanlar için sınıflar yok, insandan hemen en zor şeyi isterler hep." Bana, annemin, kız kardeşinin korkunç ölümünden, bir baloya hazırlanırken, şamdanlı aynanın önünde saçındaki çiçeklere yeni bir biçim vermek istediği sırada tutuşup yanan Kontes Öllegaard Skeel'in ölümünden sonra bu hale geldiğini söylediler. Son zamanda ise anlaşılması en zor şey, galiba Ingeborg'du annem için.

Şimdi hikâyeyi, annemin, benim ricam üzerine anlattığı şekilde yazıyorum.

"Yaz ortasıydı; Ingeborg'un gömülüşünden sonraki perşembe günü. Taraçanın çay içilen kısmından doğru, görkemli karaağaçların arasında, aile mezarlığının çatısı görülüyordu. Sofrada yerler öyle ayarlanmıştı ki, daha önce burada, bu şimdi olanlardan başka bir kimse sanki hiç oturmamıştı; masayı ferah ferah bizler dolduruyorduk. Her birimiz, yanımıza bir kitap veya bir elişi sepeti almış olduğumuz için, biraz sıkışık oturuyorduk hatta. Abelone (annemin en küçük kız kardeşi) çay dağıtıyor ve hepimiz, şunu bunu uzatmakla meşgul bulunuyorduk; yalnızca deden, koltuğundan malikâneye doğru ba-

kıyordu. Postanın beklendiği saatti; postadan gelen mektupları, yemek işleriyle uğraştığı için içeride oyalanan Ingeborg alıp getirirdi çoğu zaman. Hasta olduğu haftalarda, onun bu gelişlerini unutmaktan yana hayli zamanımız olmuştu; çünkü gelemeyeceğini biliyorduk. Ama gelmesine gerçekten artık imkân olmayan o ikindiüstü, Malte, Ingeborg çıkageldi. Bu, belki de bizim suçumuzdu; belki de onu biz çağırmıştık. Çünkü hatırlarım, oturduğum yerde birdenbire ortalıktaki bu değişikliğin ne olduğunu anlamaya çalışmıştım. Değişen ne, birdenbire söylemesi kudretim dışındaydı; büsbütün unutmuş bulunuyordum. Başımı kaldırıp baktığım zaman, bütün ötekilerin gözlerini malikâneye çevirdiklerini gördüm: Dikkati çeken bir özellikle değil, aksine çok sakin ve her günkü bekleyişle bakıyorlardı. Tam (Malte, bunu düşündükçe buz kesilirim), ama Tanrı yardımcım olsun, tam, 'Nerede kaldı?' demek üzereydim ki, Cavalier, her zamanki gibi masanın altından fırladı, ona doğru koştu. Bunu gördüm, Malte, bunu gördüm. Ingeborg gelmiyordu, ama köpek ona doğru koşuyordu; Ingeborg, köpeğe göre geliyordu. Köpeğin, Ingeborg'a doğru koştuğunu anlamıştık. Sanki bir şey soruyormuş gibi köpek iki kez bize dönüp baktı. Sonra her zamanki gibi ileri atıldı. Malte, tıpkı her zamanki gibi ve ona erişti; çünkü çevresinde sıçramaya başlamıştı, Malte, var olmayan bir şeyin çevresinde; sonra üzerine atılmaya başladı, yalamak için, üzerine. Sevinçten, inler gibi uluduğunu duyuyorduk ve böyle peş peşe, çabuk çabuk yukarılara doğru atıldıkça Ingeborg'u, sıçrayışlarıyla gözlerimizden gizliyor denilebilirdi, cidden. Derken birdenbire uludu ve havada kendi sıçrayışını kesip acayip şekilde beceriksiz, yere devrildi; çok tuhaf, yere serilmişti, kımıldamıyordu. Karşı taraftan, elinde mektuplar, uşak, malikâneden dışarı çıktı. Bir süre durakladı, yüzlerimizi göre göre yürümek hiç de

kolay değildi besbelli. Baban, ilerlememesi için işaret etmiş bulunuyordu. Baban, Malte, hayvanları sevmezdi; ama yine de kalkıp yavaşça –bana öyle geliyordu– ilerledi ve köpeğin üzerine eğildi. Uşağa kısa, tek heceli bir şey söyledi. Uşağın, Cavalier'yi kaldırmak için koştuğunu gördüm. Ama köpeği, baban kendisi kaldırdı ve nereye gittiğini iyice biliyormuş gibi, alıp malikâneye götürdü."

Bir keresinde bu hikâye anlatılırken hava kararmış bulunuyordu; anneme "el"den[1] söz etmek üzereydim. O anda becerebilirdim bunu. Başlamak için derin bir nefes almıştım, ama birden uşağı ne iyi anladığımı fark ettim: Yüzlerine doğru ilerleyememişti. Karanlığa ilerleyememişti. Karanlığa rağmen, gördüğüm şeyi görecek olursa, annemin yüzüne bakmaktan korkuyordum. Sanki başka bir şey istemiyormuşum hissini vermek için yeniden nefes aldım. Urnekloster galerisinde geçirilmiş o garip geceden birkaç yıl sonra, günlerce küçük Erik'e açılmayı düşünmüştüm. Ama o geceki konuşmamızdan sonra bana karşı yine birdenbire kapanmıştı, benden kaçıyor, beni galiba küçümsüyordu. Asıl bunun için ona "el"den söz etmeyi istiyordum ya... Kendisine bu serüveni gerçekten yaşadığımı anlatabilirsem onun gözünde değer kazanabileceğimi tasarlıyor, nedense bunu kesinlikle istiyordum. Ama Erik, benden öyle ustaca kaçıyordu ki, imkân olmuyordu. Hem sonra hemen hareket etmiştik. İşte, ne kadar şaşılsa yeri, ilk kez (o da yalnızca kendime) bir olay anlatıyorum; ta gerilere, çocukluğuma ait bir olay.

O zamanlar henüz ne kadar küçük olduğumu şundan çıkarıyorum: Üzerinde resim yaptığım masaya erişe-

1. Buradaki "el" hikâyesi, Rilke'nin çocukluğunda kendi başından geçmiş bir olayı anlatmaktadır; karş. Kippenberg, a.g.e., s. 72. (Ç.N.)

bilmek için koltukta dizimin üzerinde otururdum. Yanılmıyorsam, şehirdeki malikânede, bir kış akşamıydı. Odamda, pencerelerin arasındaydı masa; odada, ışığı kâğıtlarıma ve Matmazel'in kitabına vuran lambadan başka lamba yoktu; Matmazel, yanımda, biraz geride oturur, okurdu. Okurken zihni başka yerlere gider, kitaba mı dalardı, pek bilemezdim; saatlerce okur, binde bir sayfayı çevirir ve ben, elinin altında sayfalar hep doluyor, sanki gözleriyle kendisine gerekli ama kitapta bulunmayan belirli kelimeler ekliyor sanısına kapılırdım. Bir yandan resim yapar, bir yandan böyle hayallere dalardım. Çok da kesin bir amacım olmaksızın çizer durur; gerisini nasıl getireceğimi bilemez olduğum zaman, bir parça sağa eğik başımla yaptıklarımı gözden geçirirdim; eksik kısımlar ânında gözüme çarpardı. At sırtında çarpışmaya giden subay resimleri çizerdim veya subaylar çarpışıyor görünürlerdi; hem bu daha kolay düşer, çünkü her şeyi örten bir duman resmi yaptım mı iş olur biterdi. Annem, bu çizdiklerimin ada olduğunu iddia eder durur; koca koca ağaçları, bir şatosu, bir merdiveni ve kenarında, aksi suya vurmuş çiçekleri olan adalarmış. Ama bence annem kendinden uyduruyor bunu ya da sonradan böyle olmuştur.

O akşam bir şövalye resmi yaptığım kesin; acayip örtülere bürünmüş bir at üstünde iyice belli bir şövalye. Öyle renk renkti ki, ikide bir kalem değiştiriyor, ama en çok kırmızıya önem verdiğim için boyuna kırmızı kaleme uzanıyordum. Derken yine kırmızı gerekti; kalem (hâlâ gözümün önünde), ışık vurmuş kâğıdın üzerinden masanın kenarına doğru yuvarlandı ve ben önleyinceye kadar, önümden yere düşüp gitti. Kesinlikle gerekliydi ve yere inip de aramak gerçekten sıkıntılı bir işti. Benim gibi beceriksiz biri için aşağıya inmek, binbir zahmet demekti; ayaklarım çok uzun geliyor, bir türlü altımdan çekip çıkaramıyordum; uzun zamandır diz çökerek dur-

mak, bacaklarımı uyuşturmuştu; bana ve koltuğa ait şeyler nelerdir, bilmiyordum. Sonunda, oldukça perişan, aşağıya, masanın altında duvara kadar uzanan bir hayvan postunun üzerine indim. Ama yeni bir zorlukla karşılaşmıştım. Yukarının aydınlığına alışmış, beyaz kâğıttaki renklerin etkisinden henüz kurtulamamış gözlerim, masa altındaki şeylerin hiçbirini ayırt edemiyor, karanlığı o kadar katılaşmış görüyordu ki, bu karanlığa çarpmaktan ürküyordum. Kendimi duyumlarıma terk ettim; diz çökmüş ve sol koluma dayanmış bir halde, öteki elimle, dokunması insanda hoş bir etki uyandıran serin, uzun tüylü postu taramaya başladım; kalemden eser yoktu: Bir hayli zaman kaybettiğimi kuruyor ve Matmazel'e seslenerek, bana lambayı tutmasını tam rica ediyordum ki, kendiliğinden zorlanmış gözlerimin önünde, karanlığın azar azar saydamlaştığını gördüm. Açık renk bir pervazla biten ilerideki duvarı seçebiliyordum; masanın ayaklarına bakıp bulunduğum yeri belirledim; her şeyden önce, bir su hayvanını andırırcasına tek başına kımıldayan ve derinleri araştıran, parmakları açık, kendi elimi tanıdım. Hâlâ aklımdadır, adeta merakla bu ele bakıyordum; bana öyle geliyordu ki; kendisinde hiç de görmediğim kımıldanışlarla, yeri kendi bildiğine yoklarken bu el, benden öğrenmediği şeyler bilmektedir. İlerleyişini izliyordum; beni ilgilendiriyordu, birçok şey bekliyordum. Ama bu elin karşısına, duvardan bir başka elin, benzerini hiç görmemiş olduğum, büyükçe, çok zayıf bir elin çıkacağını nereden bilirdim! O da karşıdan doğru, aynı şekilde arıyordu ve her iki elin açılmış parmakları körü körüne, karşılıklı kımıldayarak birbirine yaklaşıyorlardı. Merakım henüz tükenmemişti ama, ansızın kesildi ve yerini bir dehşet duygusuna bıraktı. İki elden birinin benim elim olduğunu ve düzeltilmesi imkânsız bir işe giriştiğini seziyordum. Üzerinde sahip olduğum hakların hepsini

kullanarak elimin ilerlemesini durdurdum, düz ve yavaş geri çekmeye başladım; bir yandan da aramaya devam eden öbür elden gözlerimi ayırmadım. Onun, bu işin sonunu bırakmayacağını anlamıştım; yukarı nasıl çıktığımı Tanrı bilir. Koltuğa büzülekalmıştım, dişlerim birbirine çarpıyordu, yüzümde öyle az kan vardı ki, gözlerimde artık mavi renk kalmadı sanıyordum. "Matmazel..." demek istiyordum, diyemiyordum, ama o, kendiliğinden korktu, kitabını fırlatıp koltuğun yanına diz çöktü ve adımla seslendi; beni tutmuş, sarsıyordu galiba. Şu var ki, bilincim yerindeydi tamamen. Bir-iki yutkundum; anlatmak istiyordum çünkü.

Ama ne şekilde? Bütün gücümü topladım; fakat birisinin anlayabilmesi için ifade edilebilecek gibi değildi ki. Bu olayı anlatacak kelime vardı belki, ama bu kelimeleri bulamayacak kadar küçüktüm. Kaldı ki birdenbire bu kelimelerin, yaşımın gerisinden ortaya çıkabileceği korkusuna kapıldım, o zaman da bunları söylemek zorunda kalmak bana hepsinden korkunç gözüktü. Alttaki gerçekliğe başka şekilde, değişmiş olarak, başından başlayıp bir kere daha göğüs germeye, onu nasıl itiraf ettiğimi dinlemeye artık gücüm yetmiyordu.

Hayatıma bir şeyin karıştığını, sonsuza kadar yanımda taşıyacağım bir şeyin karıştığını, daha o zaman sezdiğimi iddia etmek, kuruntudur tabii. Parmaklıklı küçük yatağımda yatar, uyumaz, yalnızca tek kimse için bir anlam taşıyan ve söylenemeyen garip şeylerle dolu hayatı, hayal meyal tasarlardım. Zamanla içimde umutsuz ve ağır bir gurur yer etmiş olsa gerek. İnsanın yüklü bir ruhla ve suskun dolaşacağını düşündüm. Büyümüş kimselere karşı çılgın bir sempati duydum; böylelerine hayran oldum ve hayranlığımı kendilerine söylemeyi kurdum. Bunu ilk fırsatta Matmazel'e açmayı tasarladım.

Sonra bunun başımdan geçen ilk serüven olmadığını bana ispat peşinde koşan hastalıklardan biri meydana çıktı. Ateş ruhumu allak bullak ediyor, ta derinlerden hiç bilmediğim sahneler, hayaller, olaylar bulup çıkarıyordu; yatıyor, ağırlığımın altında, bütün bunları yerli yerince, sıraya göre, yeniden ruhuma yerleştirmemi emredecekleri dakikayı bekliyordum. Nitekim başlamıştım da, ama hepsi ellerimde büyüyor, ayak diriyorlardı, çok, pek çoktular. O zaman hırslandım, hepsini bir yığın halinde ruhuma boca ettim ve sıkıştırdım; ama kapak yeniden kapanmıyordu. O zaman haykırıyordum, aralık kalmış olan ben haykırıyordum. Sonra kendimden dışarısını görmeye başlayınca, onların uzun zamandır yatağımın etrafında durmakta, ellerimi tutmakta olduklarını görüyordum; bir mum yanıyor, arkalarında kocaman gölgeleri kımıldıyordu. Sonra da babam, gördüğüm şeyleri söylememi emrediyordu. Nazik, şiddeti alınmış bir emirdi bu; ama ne de olsa bir emirdi. Kaldı ki ben cevap vermezsem, sabırsızlanıyordu.

Annem geceleri hiç gelmezdi, ama yok, uğradı birinde. Bağırmış, bağırmıştım ve Matmazel gelmişti, kâhya kadın Sieversen ve arabacı Georg gelmişti; ama boşunaydı hepsi. Sonunda, galiba veliahtın sarayında büyük bir baloya gitmiş olan babamlara bir araba göndermişlerdi. Birden, geri dönen arabanın avluya girdiğini işitip yatıştım, oturmuş, kapıya bakıyordum. Öbür odalarda ufak bir hışırtı duydum ve hiç sakınmadığı kocaman saray tuvaleti içinde annem içeri girdi, adeta koşuyordu, beyaz kürkü düştü sırtından ve beni çıplak kollarına aldı. O âna kadar hiç duymadığım bir şaşkınlık ve hayranlıkla, onun saçını, bakım görmüş ufacık yüzünü, kulaklarındaki serin taşları, omuzlarının kenarındaki çiçek kokan ipekleri ellerimle yokladım. Babamın geldiğini ve ayrılmamız gerektiğini hissedinceye kadar öylece kaldık, içli

içli ağlaşıp öpüştük. Çekingen bir sesle, annemin, "Fazla ateşi var," dediğini duydum ve babam elimi tutup nabzımı saydı. Avcıbaşı üniforması giymiş, güzel, enli, mavi hareli bir fil nişanı şeridi takınmıştı. Bana bakmaksızın, odanın içine, "Bizi çağırmak saçma," dedi. Önemli bir şey yoksa geri döneceklerine söz vermişlerdi. Önemli bir şey de yoktu hani. Bense yorganımın üstünde annemin dans kartını ve hiç görmediğim beyaz kamelyalar, buldum ve çok serin olduklarını anlayınca, beyaz kamelyaları gözlerimin üzerine koydum.

Ama asıl bu gibi hastalıkların ikindileri uzun sürüyordu. Berbat bir gecenin sabahında insan, hep uykuya dalıyor, uyanıp da daha erken olduğu fikrine kapıldığı zaman ikindi başlıyor, ikindi devam ediyor ve ikindi bitmiyordu bir türlü. İnsan, o zaman düzeltilmiş yatakta yatıyor ve belki oynak yerlerinden bir parça uzanıyor, bir şey hayal edemeyecek kadar yorgun oluyordu. Elma püresinin tadı uzun zaman damakta devam ediyor, insanın bu lezzeti, herhangi bir şekilde şöylece yorumlayıp ruhunda, düşüncelerin yerine onun saf mayhoşluğunu dolaştırması da, hiç yoktan daha iyi oluyordu. Sonra sonra kuvvet topladıkça insanın arkasına yastıklar konuyor ve insan, oturup askerlerle oynayabiliyordu; ama askerler bu eğri yatak tepsisinde kolayca devriliyor ve bütün sıra her zaman, hep birden yıkılıyor ve insan, yeniden baştan başlayabilecek kadar henüz hayata dönmüş bulunmuyordu. Ansızın her şey, size ağır gelirdi ve hepsinin hemen alınıp götürülmesini rica ederdiniz ve yine boş yorgan üzerinde yalnızca, az ilerinizdeki bir çift eli seyrederek ferahlık duyardınız.

Annemin yarım saat için gelip bana masallar okuması, masal hatırı için değildi aslında (asıl uzun masalları,

bana Sieversen okurdu). Hem o hem ben, masal sevmemekte birliktik çünkü. Biz "harika"yı başka türlü anlıyorduk. Olayların normal seyrinde akmasından daha harika bir şey olamazdı bizim için. Göklerde uçmayı pek önemsemiyorduk, periler bizi tatmin etmiyordu; kılıktan kılığa geçmelerden biz yalnızca üstünkörü değişimler bekliyorduk, ama ne de olsa, ilgileniyor görünmek için okuyorduk bir parça; birisi içeri girince ne yaptığımızı söylemek zorunda kalmaktan hoşlanmıyor; hele babama karşı aşırı bir dürüstlük göstermeye çalışıyorduk.

Yalnızca rahatsız edilmeyeceğimize yüzde yüz emin oldukça hava kararırken kendimizi anılara terk edebiliyorduk; o gün bugün, o da ben de büyümüş olduğumuz için her ikimize eskimiş görünen ve düşündükçe gülümsediğimiz ortak anılara. Annemin, benim, öyle oğlan çocuğu değil, ufak bir kız olmamı arzu ettiği zamanları hatırlıyorduk. Ben bu isteği nasılsa sezmiş ve bazı ikindiüstleri annemin kapısını tıklatmayı akıl etmiştim. Annem, "Kim o?" diye sorar ve daha çocuk sesime boğazımı gıcıklayan bir incelik katarak dışarıdan, "Sophie," diye seslenirsem sevinirdim. Sonra odaya girince (ufacık, kız giysisi gibi, yenleri sıvalı, üstü şöylece giyilivermiş ev kılığında), artık Sophie olurdum; annemin küçük Sophie'si, hanım hanımcık iş görür ve dönüp gelecek olursa o kötü Malte ile karıştırılmasın diye annem, Sophie'nin saçına bir örgü örerdi. Malte'nin dönmesi istenmezdi asla; onun ortalardan kaybolmuş olması, hem annemin hem Sophie'nin hoşuna giderdi ve konuşmaları (Sophie'nin hep aynı ince sesle devam ettiği konuşmaları) en çok Malte'nin huysuzluklarını sayıp dökmek ve ondan yaka silkmekte toplanırdı. "Ah bu Malte yok mu!" diye içini çekerdi annem. Ve Sophie, sanki onları sürüyle bilirmiş gibi, oğlanların yaramazlıklarına dair bir hayli şey söylerdi.

Bu anıları anarken annem, birdenbire, "Sophie ne

oldu acaba, bilmek isterdim," diyordu. Malte de bu konuda bir şey bilmiyordu tabii. Ama annem, onun besbelli ölmüş olduğunu öne sürünce Malte, ısrarla reddediyor ve kanıtlanması hem pek öyle mümkün olmayan bu fikre inanmaması için annesine yalvarıyordu adeta.

Şimdi düşündükçe, bu ateş nöbetleri dünyasından yine de büsbütün çıkıp o pek ortaklaşa hayata nasıl uyduğuma şaşıyorum; o hayatta yakınlarınız arasında bulunduğunuz duygusunun bozulmamasını istiyor ve insanlarla, herkesin birleştiği şeyler çerçevesinde, temkinli hareket ederek geçiniyordunuz. Bir şeyler bekleniyor, beklenen oluyor veya olmuyor, üçüncü bir ihtimal imkânsız bulunuyordu. Hüzünlü şeyler vardı, kesin olarak hüzünlü, boş şeyler vardı ve bir sürü ikinci planda şeyler. Ama sizi sevindirmek istediler mi sevinecektiniz. Aslında çok basitti bütün hepsi, onu bir kere anladınızsa, gerisi kendiliğinden geliyor gibiydi. Her şey bu kararlaşmış sınırların içine giriyordu; dışarıda yaz hüküm sürerken o uzun, tekdüze dersler; Fransızca anlatılması istenen gezintiler; yanlarına çağrıldığınız ve hüzünlü olduğunuz halde sizi şaklaban bulan ve başka yüzleri olmadığı için hep mahzun görünen bazı kuşlarla eğlenir gibi, size takılan misafirler. Pek tanımadığınız çocukların çağrıldığı doğum günleriniz, tabii; sizi de yabanileştiren yabani çocuklar; veya yüzünüzü tırmıklayan, eline geçeni kırıp döken ve sonra çekmecelerde, sandıklarda ne var ne yok dökülüp saçıldıktan, yığın yığın ortaya atıldıktan sonra arabalarına binip giden hırçın oğlanlar. Ama oyununuzu, her zamanki gibi yalnız oynarsanız, bu üzerinde uyuşulmuş, ne de olsa zararsız dünyayı ansızın aşar, tamamen başka, ucu bucağı görünmez şartlara bağlı olurdunuz.

Matmazel'in o çok şiddetli yarım baş ağrıları arada

bir geliyordu; ağrı günlerinde beni arayıp da bulsunlar, mümkün müydü? Biliyorum, babam akıl edip de beni sordukça arabacı, parka gönderilirdi, bense parkta olmazdım. Yukarıda, misafir odalarından birinde, arabacının, dışarı koşup ağaçlı uzun yolun başında adımı çağırdığını görürdüm. Birbirine bitişik bu misafir odaları, Ulsgaard'ın en üst katında bulunuyordu; o tarihlerde bize pek seyrek misafir geldiği için hemen her zaman boştular. Bu odaların yanında, köşedeki o büyük oda, beni şiddetle kendine çekerdi. Galiba Amiral Juel'e ait, eski bir büstten başka bir şey yoktu içinde; ama duvarların dört bir yanı, derin ve kül rengi dolaplarla baştan başa kaplanmış ve hatta pencere, bu dolapların üstündeki boş ve badanalı yere açılmıştı. Dolap kapılarından birinin üstünde anahtarı bulmuştum, bütün hepsini açıyordu. Az zamanda, ne var ne yok, gözden geçirmiştim: beyaz sırma işlemelerinden ötürü çok serin, o on sekizinci yüzyıldan kalma mabeyinci frakları ve bunların güzel işlemeli yelekleri; –Dannebrog[1] ve Fil Şövalyeleri'nin[2]– görünce kadın sandığınız, öyle zengin ve ayrıntılı, astarları öyle yumuşak, kıyafetleri. Sonra kalıplar üzerine gerilmiş, azman bir piyese ait ve artık modası tamamen geçtiği için kafaları başka işlerde kullanılan kuklalar gibi, kaskatı asılı duran gerçek saray kaftanları. Bu dolapların yanında içleri karanlık dolaplar vardı; açınca bütün ötekilerden daha çok kullanılmış görünen ve saklanmalarını istemeyen yakaları kapalı üniformalardan dolayı karanlıkla karşılaşıyordunuz.

Bütün bunları dışarı çıkarıp ışığa doğru eğişim, biri-

1. Dannebrog Şövalyeliği, 1671'de V. Christian tarafından kuruldu. Danimarka'nın ikinci şövalye teşkilatıdır. Ayrıca Danimarka bayrağının da adıdır. (Ç.N.)

2. Danimarka'nın en eski şövalye teşkilatı. Nişanları beyaz, altın kaplı bir fil şeklindedir. (Ç.N.)

ni veya öbürünü önüme tutup vücuduma dolayışım; uyar gibi olan bir kostümü acele sırtıma geçirerek merak ve heyecanla, bitişik misafir odasındaki, farklı yeşil tonlarında tek tek parçalardan yapılma ve bir sütuna gömülü dar ayna önüne koşuşum, kimsenin garibine gitmeyecektir. Ah, aynada görünmek için insan, nasıl titriyor, kendini görünce de nasıl çılgına dönüyordu. Sislerin içinden bir şeyin yaklaşması, aslındakinden daha yavaş yaklaşması; çünkü ayna hemen inanmıyordu sanki ve o uykulu haliyle, söylediklerinizi hemen tekrarlamak istemiyordu. Ama sonunda tekrarlaması gerekiyordu tabii. O zaman düşündüğünüzden bambaşka bir şeyle, gayet şaşırtıcı, yabancı, ani ve bağımsız bir şeyle karşılaşıp aceleyle göz atıyor, hemen peşinden kendinizi yine de tanıyordunuz; ama buna neredeyse bütün zevkinizi kaçıracak bir nebze ironi karışıyordu. Şu var ki derhal konuşmaya, reverans yapmaya, kaş göz oynatmaya, hep geri bakarak aynadan uzaklaşmaya, sonra azimli, canlı yeniden yaklaşmaya başlayınca, hayal istediğiniz kadar size itaat ediyordu.

Belli bir giysinin doğrudan doğruya yapabileceği etkiyi ben o zamanlar öğrendim. Bu elbiselerden birini sırtıma geçirir geçirmez o elbisenin hükmü altına girdiğimi itiraf etmek zorundaydım; o elbise benim hareketlerimi, yüzümün ifadesini, evet, hatta ilhamlarımı belirliyordu; üzerine dantel kol kapakları düşüp duran elim, benim her zamanki elim değildi asla; elim, bir aktör gibi kımıldıyordu, evet, ne kadar abartılmış gözükürse gözüksün, elim kendini seyrediyordu diyebilirim. Bu kılık değişmeler, kendi kendimi yadırgayacağım dereceyi bulmuyordu, aksine, çeşit çeşit kılıklara girdikçe kendime güvenim daha da artıyordu. Cesaretim çoğalıyordu, kendimi top gibi daha yükseklere fırlatıyordum; çünkü tutmaktaki ustalığım bütün kuşkuların üstündeydi. Hızla büyüyen

güvenişteki bu ayartıcılığı fark etmiyordum. Açamayacağımı sandığım son dolabın, günün birinde açılıp önüme belirli elbiseler yerine, çeşit çeşit, silik karnaval takımları sermesi felaketim oldu; bunların fantastik belirsizliği karşısında yanaklarım alev alev yandı. Sayılamayacak kadar çoktular. Hâlâ hatırımdan çıkmayan bir *bautta*'dan[1] başka renk renk dominolar[2] vardı; üzerine dikilmiş paralarla ışıl ışıl şıngırdayan kadın eteklikleri ve çocukça bulduğum beyaz palyaço kıyafetleri ve içlerinden kâfur torbacıkları düşen kıvrım kıvrım Türk şalvarları, Acem kalpakları ve basit, anlamsız taşlı taç halkaları vardı. Bütün bunlara bir parça dudak büktüm; gerçekten yana nasipleri öylesine zavallı, öylesine yüzülmüş ve perişan, asılı duruyorlardı ki, çekip aydınlığa çıkarmak istediniz mi cansız çöküveriyorlardı. Beni sarhoşluğa benzer bir hale sokan şeyler; bol pelerinler, atkılar, şallar, peçeler, bütün bu, kendini bırakıveren, büyük büyük, kullanılmamış kumaşlar oldu; kimi yumuşak ve yaltakçı, kimi öyle kaygandı ki elinizden kaçıyor, kimi öyle hafifti ki el uzanınca bir rüzgâr gibi uçuyordu, kimisi de bütün ağırlığıyla ağırdı yalnızca. Serbest ve sonsuz değişimlere elverişli imkânları, asıl onlarda buldum: Satılık bir cariye olmak ya da Jeanne d'Arc ya da ihtiyar bir kral veya bir sihirbaz olmak; bütün bunlar elinizdeydi şimdi; hele gerçek sakal bıyıklarıyla ve kalın ya da kalkık kaşlarıyla büyük, korkunç veya şaşkın yüzler gösteren maskeler de olduktan sonra. O âna kadar maske nedir görmemiştim, ama böyle bir şeyin gerekliliğine hemen aklım yattı. Eskiden sanki bir maske takmış gibi görünen bir köpeğimiz olduğunu hatırlayınca güldüm. Köpeğin, o kıllı yü-

1. (İt.) Bir çeşit maske. (Y.N.)
2. Maskeyle birlikte giyilen uzun manto, pelerin. (Ç.N.)

ze, hep geriden bakar gibi bakan, sevimli gözlerini, gözümün önüne getirdim. Yeni bir kıyafete girerken hâlâ gülüyordum, hangi kılığa bürüneceğimi bu yüzden büsbütün unuttum. Bunu sonradan ayna önünde kararlaştırmak, yeni ve heyecanlı bir iş olacaktı. Taktığım maske, bir tuhaf, oyuk oyuk kokuyordu; yüzüme sımsıkı yapışmıştı, ama deliklerinden rahatça görebiliyordum; ancak yüzüme maskeyi geçirdikten sonra, çeşit çeşit bezler seçip bir sarık gibi başıma sardım: Alt tarafı, koskoca, sarı bir pelerin içinde kaybolan maskenin üst ve yan kenarları da hemen tamamen örtülmüş oldu. Sonunda daha fazla sabredemez olunca, yeteri kadar sarılıp kuşandım, diye düşündüm. Kocaman bir asa da alarak kolumun elverdiği ölçüde yanım sıra götürmeye ve oldukça zahmetle, ama bana öyle geliyordu ki şanlı ağır adımlarla misafir odasına, aynaya doğru sürüklenmeye başladım.

Bu, gerçekten bütün beklentilerin ötesindeydi. Ayna da görüntüyü yansıttı hemen, öylesine inandırıcıydı manzara. Pek fazla kımıldanmaya gerek yoktu; hiç kımıldamasa bile tamdı hayal. Fakat gerçekte neyim, öğrenmem gerekiyordu, birazcık döndüm ve sonunda iki kolumu kaldırdım: Bu kılıkta yapılacak tek doğru şeyin, böyle heybetli, yakarışlı hareketler olduğunu sezmiştim. Ama tam bu şahane dakikada, hemen yakınımda, sarılıp sarmalanmış olmamdan dolayı boğuk, iç içe bir gürültü işittim: Pek korkmuş bir halde, aynadaki varlığı gözden kaybettim; üzerinde Tanrı bilir neyin nesi, galiba pek çabuk kırılır şeyler olan ufak, yuvarlak bir masayı devirmiş olduğumu anlayınca keyfim kaçtı. Olabildiğince yere eğildim ve en kötü tahminlerimin doğru çıktığını gördüm: Her şey kırılıp parçalanmıştı anlaşılan. O gereksiz yeşilli morlu iki porselen papağan, ikisi de başka başka ve biçimsiz şekilde parçalanmıştı. İçinden, ipek kılıflara bürünmüş böcekler benzeri bonbonlar yuvarlanan bir kutu,

kapağını fırlatıp atmıştı; kutunun yalnızca yarısı vardı, öbür yarısı hiç görünmüyordu. En can sıkanı, tuzla buz olmuş bir koku şişesiydi ki, içinden sıçrayan bir sıvı artığı, cilalı döşemede şekli pek iğrenç bir leke yapıyordu. Üzerimden sarkan bir şeyi kavrayıp hemen kuruladım, ama leke daha koyulaştı, daha kötüleşti. Ne yapacağımı şaşırmıştım doğrusu. Ayağa kalkıp her şeyi düzeltmeme yarayacak bir şey aradım. Bulamadım ne var ki. Görmem ve hareketlerim öyle zorlaşmıştı ki, artık kavrayamaz olduğum bu saçma durumuma hırslanıyordum. Her şeyi çekiyor, ama böylece onları daha daraltıyordum. Pelerinin bağları beni boğuyordu ve başımdaki şeyler, sanki boyuna çoğalıyormuş gibi eziyordu beni. Hava da bulanıklaşmış ve dökülen sıvının yıllanmış buharıyla buğulanmıştı sanki.

Kan beynime sıçramış bir halde aynanın önüne koştum ve maskenin içinden güçlükle, ellerimin çabalamasını gördüm. Ayna ise bunu bekliyordu yalnızca. Öç almasının zamanı gelmişti. Alabildiğine büyüyen bir bunalışla kendimi, bir kolayını bulup bu giysilerden sıyırmaya çabaladığım sırada ayna, bilmiyorum neyle, beni, başımı kaldırıp bakmaya zorluyor ve bana bir hayal, hayır, hayır, bir gerçek, yabancı, kavranması imkânsız, anormal bir gerçek dikte ediyordu; istemediğim halde bu gerçek iliklerime işledi; çünkü şimdi o kuvvetliydi, bense ayna olmuştum. Karşımdaki bu büyük, korkunç Bilinmeyen'e gözlerimi dikmiş bakıyordum; onunla yapayalnız bulunmak, bana müthiş görünüyordu. Ama bunu düşündüğüm dakikada en olmayacak şey oldu: Bütün anlamımı kaybetmiş, yok olmuştum. Bir an, kendime, tarif edilemez, umutsuz ve boş bir özlem duydum, sonra yalnızca o kaldı; ondan başka hiçbir şey.

Kaçıyordum, ama kaçan oydu. Öteye beriye çarpıyor, malikânenin içini tanımıyor, ne yana gideceğini bil-

miyordu; kendini merdivenlerden bir kat aşağıda buldu, koridorda üzerine atıldığı birisi, haykırarak kendini kurtardı. Bir kapı açıldı, dışarı birkaç kişi çıktı: Ah, ah, onları tanımak ne kadar iyiydi. İşte Sieversen, iyi kalpli Sieversen, işte hizmetçi kız ve gümüş takımlarına bakan uşak. Durum anlaşılacaktı şimdi. Ama onlar koşup gelmiyor, kurtarmıyorlardı; alabildiğine haindiler. Durmuş gülüyorlardı, Tanrım, durup gülebiliyorlardı. Ağlıyordum, ama maske gözyaşlarımı dışarı sızdırmıyordu; gözyaşlarım, içeride yüzüme akıyor, hemen kuruyor, yeniden akıyor ve kuruyordu. Sonunda önlerinde diz çöktüm, benim çöktüğüm gibi diz çökmemiştir kimse; diz çöktüm ve ellerimi onlara doğru kaldırdım ve yalvardım: "Çıkarın, mümkünse de bırakmayın." Ama duymuyorlardı; sesim yoktu artık.

Sieversen, nasıl yere yıkıldığımı, bunu da oyun gereği sanarak kendilerinin ha bire nasıl gülüştüklerini, ölünceye kadar anlatıp durmuştu. Alışkındılar bu halime. Ama sonra hep orada, yerde yatakalmışım, ses vermemişim. Ya bayılmış olduğumu, bütün o kumaşların içinde bir kalıp gibi, tıpkı bir kalıp gibi yattığımı nihayet anladıkları zamanki korku!

Zaman göz açıp kapayıncaya kadar, çabucak geçti; birdenbire vaiz Dr. Jespersen'in yeniden çağrılması zorunluluğu gelip çattı. Her iki taraf için de sıkıntılı, yorucu bir kahvaltı demekti bu. Her seferinde, kendisi için canını veren dindar konu komşulara alışmış olan vaiz, bizim yanımızda hiç suyunu bulamıyordu; adeta karaya vurmuştu, ağzını açıp kapayarak hava arıyordu. Kendi üzerinde uyguladığı solungaç ile teneffüste güçlük çekiyor, köpükler saçılıyor, bütün bunlar tehlikeden de uzak bulunuyordu. Doğrusunu isterseniz hiç konuşma konu-

su yoktu ortada; kalıntılar inanılmaz fiyatlara gidiyor, bütün stoklar tasfiye ediliyordu. Dr. Jespersen, bizim yanımızda resmî kimliğini bırakmak zorunda kalıyordu; ama bunu ömründe yapamamıştı, asla. Oldum olası ruh branşında görev yapıyordu. Ruh, onun gözünde, memuru olduğu resmî bir kurumdu ve hiçbir zaman görev dışı kalmamanın çaresini bulmuştu; hatta karısıyla Lavater'in[1] bir başka fırsatta söylediği gibi, alçakgönüllü, sadık, "çocuk doğurmakla cennetlik olmuş" eşiyle ilişkilerinde bile.

(Hani babamın Tanrı'ya karşı tavrı çok dürüsttü ve kusursuz bir nezaket gösteriyordu. Kilisede otururken, beklerken ve eğilirken bazen bakardım da Tanrı yanında Avcıbaşı'ymış gibime gelirdi. Bir insanın Tanrı'yla olan ilişkisine nezaket katması, annemin adeta ağrına gidiyordu. Belirli ve ayrıntılı âdetleri olan bir dine düşseydi, saatlerce diz çökmek, secde etmek, göğsüne ve omuzlarına doğru büyük istavrozlar çıkarmak, annem için bir mutluluk olurdu. Bana ibadet etmeyi öğretmiyordu, ama benim öyle candan diz çöküşüm, ellerimi, hangisini daha anlamlı buluyorsam, kâh yumulu, kâh düz katlayışım, onun için bir teselli oluyordu. Oldukça kendi halime bırakılmıştım ve erkenden birçok gelişmeler kaydediyordum; ancak çok sonra bir ümitsizlik döneminde Tanrı ile bunlar arasında bağlantı kurdum; bu, öylesine şiddetli meydana geldi ki, Tanrı'nın doğmasıyla parçalanması bir oldu. Sonra tamamen baştan başlamam gerekti. Ve bu başlayışta bazen anneme ihtiyaç duydum; bunu tek başıma başarmam daha doğru olurdu tabii. Hem annem, çoktan ölmüştü artık.)[2]

1. Johann Kaspar Lavater (1741-1801): İsviçreli şair ve ilahiyatçı. (Ç.N.)
2. Müsvettede kenara yazılı. (Y.N.)

Annem, Dr. Jespersen'e karşı bazen hemen hemen taşkına yakın bir neşe gösteriyordu. Onunla, doktorun ciddiye aldığı konuşmalara dalıyor ve doktor, kendi söylediklerini zevkle yine kendi dinleyince annem, bunu yeterli buluyor ve sanki doktor kalkıp gitmiş gibi doktoru birden unutuveriyordu. "Bu adam, nasıl onu bunu dolaşır, tam ölecekleri sıra insanların yanına nasıl girebilir," diyordu doktor için, bazen.

Dr. Jespersen, anneme, aynı vesileyle de geldi, ama annem onu artık görmemiştir muhakkak. Duyuları peş peşe sönüyordu, ilkin gözlerinde başladı. Sonbahardı, artık kente taşınacaktık, ama annem o sırada hastalandı; ya da daha doğrusu ölmeye, bütün dış yüzeyinden yavaş yavaş ve çaresiz ölmeye başladı. Doktorlar geldi. Bir gün hepsi toplanıp malikâneyi istila ettiler. Sanki malikâne, birkaç saat profesörle asistanların olmuştu, artık bizim sözümüz geçmiyordu sanki. Ama az zaman sonra hiç ilgileri kalmamıştı; sanki sırf nezaket için, bir puro yakmak, bir bardak Porto şarabı içmek üzere uğrar oldular. Bu sırada annem ölüyordu.

Şimdi yalnızca, annemin biricik erkek kardeşi Kont Christian Brahe bekleniyordu; hâlâ hatırlardadır, bir süre Türk Ordusu'nda çalışmış, dediklerine göre bu işinde çok da takdir kazanmıştı. Bir sabah, yanında yabancı kılıklı bir uşakla çıkageldi; onu babamdan daha uzun boylu ve anlaşılan daha da yaşlı görünce şaşırdım. Derhal, babamla, tahminime göre annem hakkında birkaç kelime konuştular. Bir süre sustular. Sonra babam, "Çok bozuldu," dedi. Bu deyimi anlamadım, ama işitince ürperdim. Bunu söylemeden önce babamın da, kendini zorlamak mecburiyetinde kaldığı hissine kapıldım. Ama bunu itiraf ederken acı duyan, her şeyden önce gururuydu herhalde.

Ancak birkaç yıl geçtikten sonradır ki Kont Christian'dan yeniden bahsedildiğini duydum. Urnekloster' deydik, Mathilde Brahe, ondan söz etmeyi seviyordu. Mathilde'nin tek tek olayları kendine göre değiştirdiğinden eminim şu var ki; çünkü hakkında, çevrede, hatta aile içinde sadece söylentiler, kendisinin yalanlamadığı söylentiler dolaşan dayımın hayatı, sınırsız yorumlara elverişliydi adeta. Urnekloster, şimdi onun mülküdür. Ama orada oturup oturmadığını bilmez kimse. Belki hâlâ âdeti üzere gezilerdedir; ücra bir kıtadan, yabancı uşağı eliyle, berbat bir İngilizce ya da bilinmeyen herhangi bir dille yazılmış ölüm haberi yoldadır belki de. Belki de bu uşak, günün birinde tek başına kalsa, ses seda vermez, efendisinin ölümünden. Belki her ikisi, çoktan yok olmuşlardır da yalnızca kayıplara karışmış bir geminin yolcu listesinde takma adlarıyla henüz sağ görünmektedirler.

İşte o zamanlar Urnekloster'e bir araba girdi mi, içerisinden hep dayımın çıkmasını beklerdim ve kalbim tuhaf tuhaf çarpardı. Mathilde Brahe'nin iddiasına göre, gelince böyle gelirdi. İnsanın hiç ummadığı bir anda çıkagelmek özelliğiydi onun. O gelmez, ama benim hayal gücüm, haftalarca onunla meşgul olurdu; birbirimize bir bağlılık borçlu olduğumuz duygusuna kapılır ve hakkında gerçek şeyler bilmeyi pek isterdim.

Şu var ki, çok geçmeden ilgim yön değiştirip de bazı olaylar yüzünden tamamıyla Christine Brahe üzerinde toplanınca, gariptir, Christine'nin hayatına ait bilgiler edinmeye kalkışmadım. Buna karşılık, galeride acaba onun tablosu var mı düşüncesi, beni tedirgin ediyordu. Bunu anlamak arzusu, öyle ısrarlı ve azaplı büyüdü ki, çok geceler uyuyamaz oldum; sonunda bir gece, ansızın, nasıl olduysa kalkıp elimde titrek bir ışık, yukarı çıktım.

Işık titriyor, bana gelince korku aklımdan geçmiyordu. Hiçbir şey düşünmüyordum. Yüksek kapılar, önüm-

de ve üstümde kolayca açılıyor, geçtiğim odalar ses etmiyorlardı. Sonunda yüzüme çarpan oyukluktan galeriye girdiğimi anladım. Sağ tarafta gece dolu pencereler bulunduğunu hissettim, tablolar solda olmalıydı. Işığı kaldırabildiğim kadar yukarı kaldırdım. Evet: tablolar.

Yalnızca kadınlara bakmayı düşündüm ilkin, ama sonra tablolardan, Ulsgaard'da benzerleri asılı birini, derken bir başkasını tanıdım; alttan ışık tuttukça kımıldıyor, aydınlığa çıkmak istiyorlardı; bunu hiç değilse beklememek, bana hainlik gibi göründü. Geniş, hafifçe kavisli yanağının yanında güzelce örülmüş saç örgüsüyle IV. Christian'ı[1] görüyordum hep. Şunlar belki onun hanımlarıydı, içlerinde yalnızca, Kirsten Munk'u[2] tanıdım ve birdenbire Frau Ellen Marsvin bana bakmaya başladı; dulluk kıyafetiyle ve yüksek şapkasının kenarındaki o inci dizisiyle, kuşkulu bakıyordu. İşte Kral Christian'ın çocukları: başka başka kadınlardan olmuş yeni yeni çocuklar; beyaz, rahvan bir ata binmiş, felaketten önceki en parlak zamanlarında "eşsiz" Leonora[3] Gyldenløve'ler: Hans Ulrik, pek kanlı canlı göründüğü için İspanya kadınlarının yüzüne boya sürüyor sandıkları Hans Ulrik ve insanın görünce bir daha unutamayacağı Ulrik Christian. Sonra neredeyse bütün Ulfeld'ler. Ve işte şu, bir gözü siyahla kapanmış adam, Henrik Holck olabilirdi: Otuz üç yaşında imparatorluk kontu ve feldmareşal olmuştu, şu şekilde: Fräulein Hilleborg Krafse'ye giderken, yolda, rü-

1. IV. Christian (1588-1648): Danimarka ve Norveç Kralı. (Ç.N.)

2. IV. Christian'ın yarı meşru karısı. (Ç.N.)

3. IV. Christian'ın, Kirsten Munk'tan olan yarı meşru kızı (1621-1698). Danimarka'nın eski asilzadelerinden Corfitz Kont Ulfeld (1606-1664) ile evlendi. Babası Kral IV. Christian'ın ölümünden sonra kocası ile kaçmak zorunda kaldılar. Leonora, İngiltere'ye geçti, orada hapsedildi ve V. Christian'ın asıl eşi olan Sophie Amalie'ye teslim edilip Kraliçe'nin 1685'te ölümüne kadar çok zahmetli bir hapislik hayatı geçirdi. O günlerde yazdığı anılar, Danimarka edebiyatının tanınmış eserlerindendir. (Ç.N.)

yada, kendisine gelin yerine bir kılıç verildiğini görmüştü; üzülüp geri dönmüştü; kısa, serüvenli hayatına başlayıp vebadan ölüvermişti. Onların hepsini tanıyordum. Bizde, Ulsgaard'da Nimwegen Kongresi delegelerinin tablosu da vardı; resimleri bir fırçada yapıldıkları için hepsi bir parça birbirine benziyordu; şehvetli, adeta gözleyen ağızları üstünde ince, kırpık bıyıkları vardı hepsinin. Sonra Dük Ulrich'i, Otte Brahe'yi, Claus Daa'yı, ailenin sonuncu kişisi Sten Rosenparre'yi tanıyacaktım elbette; çünkü bunların resimlerini Ulsgaard'daki salonda görmüş ya da eski albümlerde onları tasvir eden gravürlere rastlamıştım.

Ama hiç görmediğim başkaları da vardı: Kadın az... Çocuklar vardı. Kolum çoktan yorulmuştu ve titriyordu; ama çocukları görebilmek için ışığı boyuna yukarı kaldırıyordum. Bu ufak kızları anlıyordum, bir ellerinde bir kuş tutuyorlardı ve kuşu unutmuşlardı. Bazen ayaklarının dibinde küçük bir köpek oturuyor, bir top duruyor ve yanlarında masanın üstünde meyveler ve çiçekler görülüyor ve gerilerindeki sütunda, Grubbe veya Bille ya da Rosenkrantz soylarının armaları, küçük ve şimdilik asılı bulunuyordu. Bir sürü şeyi telafi etmek için sanki, çevrelerine bunları yığmışlardı. Onlarsa elbiseleri içinde öylece durmuş, bekliyorlardı; belliydi bekledikleri. Ben yine kadınları ve Christine Brahe'yi aklımdan geçiriyor, tablosunu görsem tanır mıyım, diye düşünüyordum.

Acele, galerinin sonuna kadar gidip yeniden dönmek ve aramak istedim, ama bir şeye çarptım. Öyle ani döndüm ki, küçük Erik, yerinden fırladı ve fısıldadı: "Işığa dikkat et!!"

Soluk soluğa, "Sen misin?" dedim; bu karşılaşma, iyi mi, yoksa pek mi kötü olmuştu, bilmiyordum. O güldü sade, bense ne yapacağımı şaşırmıştım. Işık titriyordu, yüzünün ifadesini açıkça seçemiyordum. Burada oluşu, kötüydü herhalde. Yaklaştı, "Tablosu yok burada," dedi

Erik, "biz onu hâlâ yukarıda arıyoruz." Kısık sesle ve kımıldayan tek gözüyle bana yukarısını işaret etti. Tavan arası demek istediğini anladım. Ama birdenbire aklımdan tuhaf bir düşünce geçti.

"Arıyor musunuz? Christine de orada mı?" diye sordum.

"Evet," diye başını salladı, hemen yanı başımda duruyordu.

"Kendisi de mi arıyor?"

"Evet, beraber arıyoruz."

"Demek tabloyu kaldırmışlar, öyle mi?"

"Evet, bak şu işe," dedi kızgın. Ama ben Christine'nin amacını kavrayamadım doğru dürüst.

Erik, gayet yakınımda, "Kendini görmek istiyor," diye fısıldadı.

Sanki anlıyormuşum gibi, "Evet, öyle ya!" dedim. Erik, ışığı söndürdü. Kalkık kaşlarıyla ışığa eğilişi gözümün önünde. Her yer karardı. Elimde olmadan geri çekildim.

Boğulur gibi, "Ne yapıyorsun?" diye seslendim, boğazım kurumuştu. Sıçrayıp yanıma geldi, koluma asıldı ve kikirdedi.

"Ne yapıyorsun?" diye çıkıştım, kolumu kurtarmak istedim, ama sıkıca sarılmıştı. Önleyemedim, kolunu boynuma doladı.

Islık çalarcasına, "Söyleyeyim mi?" dedi, kulağıma tükürüğü sıçradı bir parça.

"Evet, evet, çabuk."

Ne dediğimi bilmiyordum. Bana doğru uzanarak beni kucakladı.

"Christine için bir ayna getirdim," dedi, tekrar kikirdeyerek.

"Ne aynası?"

"Ayna işte, resmi yok da onun için."

"Hayır, hayır," dedim.

Birden beni pencereye doğru çekti, kolumu öyle şiddetli çimdikledi ki bağırdım.

Kulağıma üfler gibi, "İçinde yok," dedi.

Elimde olmayarak ittim onu, bir yeri çıt etti, kırmış, ezmiştim sanki.

"Git işine," dedim, şimdi de kendim gülüyordum, "içinde yok, nasıl içinde yok?"

"Sen aptalsın," diye kızgın cevap verdi, artık fısıldamıyordu. Sesi şimdi yeni, henüz söylenmemiş bir parçaya başlıyormuş gibi perde değiştirmişti. "İnsan ya içindedir," diye bilgiç ve sert ders verdi, "o zaman burada olmaz; ya buradadır, o zaman da içinde olamaz."

Düşünmeden, "Tabii," cevabını verdim. Yoksa beni bırakıp gider diye korkuyordum. Hatta tuttum kendisini.

"Arkadaş olalım mı?" teklifinde bulundum. Nazlanıyordu. "Bence hepsi bir," dedi kabadayıca.

Dostluğumuza başlamak istedim, ama onu kucaklamayı gözüm almıyordu. "Sevgili Erik," diyebildim yalnızca ve rastgele bir yerine hafifçe dokundum. Ansızın müthiş bir yorgunluk hissetmiştim. Çevreme bakındım; buraya nasıl geldiğimi, nasıl olup da korkmadığımı bilemiyordum artık. Pencereler nerededir, tablolar nerede, farkında değildim pek. Geri dönerken Erik beni de götürmek zorunda kaldı.

"Onlar sana bir şey yapmazlar," diye güç, inanç verdi bana içtenlikle, dostlukla ve tekrar kikirdedi.

Sevgili, sevgili Erik; sen yine de belki benim biricik dostum oldun. Hiç başka dost edinemedim çünkü. Dostluğa değer vermiyordun, ne yazık. Sana ne kadar isterdim, bazı şeyler anlatayım. Anlaşırdık ola ki. Bilinemez. O zaman senin de tablonun yapıldığını hatırlıyorum.

Dedem, resmini yapmaya birini çağırmıştı. Ressam her sabah bir saat çalışıyordu; nasıl bir adamdı, hatırlamıyorum, Mathilde Brahe her an tekrar ederdi ama ismi aklımdan çıkmış.

Acaba ressam, seni, benim gördüğüm gibi görüyor muydu? Heliotropium[1] renginde kadifeden bir elbise giyerdin. Mathilde Brahe, bu elbiseye bayılırdı. Ama artık ne önemi var. Yalnızca ressam, acaba seni gördü mü, bilmek isterdim. Diyelim, usta bir ressamdı. Diyelim, resmi bitiremeden senin ölebileceğini düşünmüyor, duyarlığını işe karıştırmıyor, çalışıyordu yalnızca. Diyelim, senin kestane renginde gözlerinin birbirinden farklı oluşu, onu hayran etmiş; kımıldamayan gözün için bir an olsun utanç duymamış; masaya belki bir parça bastırılmış elinin yanına hiçbir şey koymamak inceliğini göstermişti. Gerekli daha başka şeylerin de hepsi var diyelim, hepsini olmuş sayalım: işte bir tablo, senin tablon, Urnekloster galerisinde sonuncu tablo.

(İnsan, tabloların hepsini görmüş giderken orada bir erkek çocuk resmi kalmıştır. Bir dakika: Kim bu? Bir Brahe. Armanın siyah zeminini ortadan kesen gümüş renkli dikmeye ve tavus tüylerine baksana! İsmi de yazılı: Erik Brahe. Bir Erik Brahe vardı da idam edilmişti hani? Evet, herkesin bildiği olay. Ama buradaki o olamaz. Bu daha çocukken ölmüş, ne zaman öldüyse. Görmüyor musun?)

Misafirler gelir de Erik çağrılırsa Fräulein Mathilde, bu çocuğun anneannem ihtiyar Kontes Brahe'ye inanılmayacak kadar benzediğini iddia eder dururdu. Ninem,

1. Eflatundan beyaza kadar değişen renklerde, hoş kokulu bir çiçek türü. (Ç.N.)

pek büyük bir hanımefendiymiş. Ben onu hiç görmedim. Buna karşılık Ulsgaard'ın asıl hanımını, yani babaannemi çok iyi hatırlıyorum. Annemin, Avcıbaşı hanımı olarak malikâneye gelmesinden ne kadar alınırsa alınsın, babaannem, hep evin kadın yöneticisi olarak kalmıştır. O günden sonra sanki idareyi bırakmış gibi davranmış, en ufak işler için hizmetkârları hep anneme göndermiş, ama önemli meselelerde bildiği gibi karar alıp bu kararı kimseye hesap vermeden uygulamıştı. Annem de zaten galiba bunu istiyordu. Bir malikâneyi çekip çevirmekten yana öyle hazırlıksızdı ki, olayları bu önemli, bu ikinci derecede diye bölümlere ayırmayı beceremezdi bir türlü. Kendisine söylenen bir şeyi, her zaman her şey olarak görüyor ve bunun karşısında ayrıca var olan öbür şeyleri unutuveriyordu. Kayınvalideden hiç şikâyet etmemiştir. Hem kime şikâyet edebilirdi? Kocası, çok saygılı bir evlattır, kayınpederinizse sözü geçmezdi pek.

Frau Margarete Brigge, ben oldum olası, kellifelli, insanı kendine yaklaştırmayan yaşlı bir kadındı. Mabeyinci'den daha ihtiyardı herhalde. Aramızda kimselere aldırmadan yaşıyordu hayatını. Hiçbirimize muhtaç olmuyor, herhangi bir iyilikte bulunarak sınırsız bir minnet borcuyla kendine bağlamış olduğu Kontes Oxe'yi bir nedime gibi yanından ayırmıyordu. Kaldı ki bu, tek istisna olsa gerek, çünkü iyilik etmek, onun âdeti değildi. Çocukları sevmez, hayvanları yanına yaklaştırmazdı. Bilmiyorum, acaba sevdiği başka bir şey var mıydı? Pek genç bir kızken, Felix Lichnowski[1] adında güzel bir deli-

1. Felix Maria Vincenz Andreas, Prens Lichnowski (1814-1848): Yirmi yaşında Prusya Ordusu'na girdi, daha sonra İspanya tahtında hak iddia eden Don Carlos'un hizmetine geçerek yüksek rütbelere erişti. İspanya'dan ayrıldıktan sonra yazıp yayımladığı anıları İspanyol General Montenegro ile düello yapmasına neden oldu. 1848'de Frankfurt Parlamentosu'na seçilerek önemli nutuklar söyledi, Frankfurt İhtilali'nde halk tarafından öldürüldü. (Ç.N.)

kanlıyla, hani Frankfurt'ta feci bir ölümle ölen gençle, nişanlanmış olduğu söylenirdi. Kaldı ki gerçekten de ölümünden sonra prensin bir tablosu ortaya çıkmış ve yanılmıyorsam, ailesine geri verilmişti. Belki, şimdi düşünüyorum da, Ulsgaard'da yıldan yıla daha çok yalnızlaşan bu ücra hayatı yaşarken babaannem, bir başka ve parıltılı hayatı, kendi normal hayatını elden kaçırıyordu. Buna yeriniyor muydu, kolayca söylenemez. Belki de kendisine gelmediği, yetenek ve ustalıkla yaşamak fırsatını kaybettiği için o parıltılı hayatı küçümsüyordu. Bütün bunlar, ruhuna sinmiş ve üzerleri ince, biraz maden parlaklığında, en üstte olanı hep yeni ve serin görünen, bir sürü kabuk bağlamıştı. Zaman zaman, gereğince saygı görmemekten yana gösterdiği çocukça bir sabırsızlıkla kendini açığa vuruyordu; benim zamanımda boğazına birdenbire bir şey kaçar, bunu öylesine belli ve merasimle yapardı ki, bütün oradakilerin ilgisini sağlar ve bu ilgi bir an için bile olsa, onu, yüksek sosyetede görünmeyi arzuladığı şekilde ilginç ve parlak gösterirdi. Şu var ki, pek sık tekrarlayan bu rastlantıları ciddiye alan tek kişi babamdı sanıyorum. Nazikçe eğilip babaanneme bakardı; hayalinde, kendi sağlam nefes borusunu adeta ona takdim ettiği, tamamen onun emrine vermeye hazır olduğu hissedilebilirdi. Mabeyinci de yemeğini bırakmıştır tabii; bir yudum şarap içer ve fikrini söylemekten uzak dururdu.

Sofrada yalnızca bir defa karısına karşı, kendi doğrusuna gitmekte ısrar etmişti. Çok eskiden olmuştu bu; ama hikâye muzipçe ve gizli gizli ağızdan ağıza geçiyor, çünkü hemen her zaman bunu henüz duymamış birisi çıkıyordu. Ninemin, bir sakarlık yüzünden sofra takımlarından birine dökülen şaraplara pek kızdığı günlerdeydi; böyle bir leke, hangi nedenle olursa olsun, ninem tarafından görülür ve suçlu, en şiddetli azarlamalarla rezil

edilirdi. Bir seferinde birçok ünlü misafir varken olayazmış bu iş. Gözünde büyüttüğü birkaç damla, hakaretli suçlamalarına konu olmuş; dedemin, ufak işaretler ve şaka yollu seslenişlerle uyarmak için bunca çabasına rağmen ninem, huysuzluğunda direnmiş, ama sözlerini yarıda kesmek zorunda kalmış. O âna kadar görülmemiş, akıl almaz bir şey olmuş çünkü. Dedem, az önce sofrada dolaştırılan kırmızı şarabı istetmiş, bütün dikkatiyle bardağına dolduruyormuş. Şu var ki, olacak şey değil, bardak çoktan dolduğu halde dedem, şişeden şarap boşaltmanın sonunu getirmiyor, tersine, büyüyen sessizliğin içinde, yavaş ve ihtiyatlı, ha bire boşaltmaya devam ediyormuş; sonunda, kendisini tutmayı hiç beceremeyen annem, bir kahkaha koyuvermiş ve böylece bütün meseleyi bir kahkahadan yana çekmiş. Çünkü o anda hepsi, ferahlamış rahat, gülmeye başlamışlar ve dedem, başını kaldırıp şişeyi uşağa uzatmış.

Sonra sonra ninemde bir başka özelliğin ağır bastığını gördük. Malikânede hiç kimsenin hastalanmasına katlanamıyordu. Günün birinde aşçı kadın, elini yaralayıp da sargılı bir elle rastlantı sonucu hanımına görününce ninem bütün malikânenin iyodoform koktuğunu iddia etti ve aşçı kadına bu yüzden yol verilemeyeceğine kendisini inandırmak çok zor oldu. Hastalıklar hatırlatılsın istemiyordu. Birisi karşısında ufak bir rahatsızlık belirtisi gösterecek oldu mu bunu kendisine karşı bir hakaret sayıyor, o kimseyi uzun zaman mimliyordu.

Annemin öldüğü o sonbahar mevsiminde ninem, Sophie Oxe ile odasına büsbütün kapandı ve hepimizle bütün ilişkiyi kesti. Oğlunu bile sokmuyordu yanına. Bu ölüm, cidden yersiz bir ölümdü hani. Odalar soğuktu, sobalar tütüyordu ve malikâneyi fareler basmıştı; kurtulmak imkânsızdı farelerden. Ama nedir, asıl sorun bu değildi yalnızca; Frau Margarete Brigge, annemin ölmesine,

sözünü etmek bile istemediği bir şeyin günün olayı olmasına, genç kadının, henüz tespit edilmemiş bir zamanda ölmeye niyetlenen kendisini bir yana itip öne geçmek küstahlığını göstermesine isyan ediyordu. Çünkü ninem, bir gün gelip öleceğini düşünüyordu sık sık. Ama acele etmek istemiyordu. Elbet, canı ne zaman isterse o zaman ölecekti; o zaman aceleleri varsa, peşi sıra istedikleri gibi ölsünlerdi.

Annemin ölümünden dolayı bizleri asla tümüyle affetmedi. Hem ninem, o kış birdenbire çöktü. Yürürken yine boylu boslu görünüyor, ama koltuğunda büzülekalıyor ve kulağı daha ağır işitiyordu. İnsan oturup ona saatlerce baksa farkında bile olmuyordu. Derinlere kaçmış gibi olan şuuru, artık içleri çekilmiş, boşalmış duyularına binde bir ve kısa zaman için dönüyordu. O zaman atkısını düzelten Kontes'e bir şeyler söylüyor ve sanki su dökülmüş ya da biz pek temiz değilmişiz gibilerden, yeni yıkanmış büyük elleriyle eteklerini topluyordu.

Bahara doğru şehirde öldü, bir gece vakti. Kapısı açık duran Sophie Oxe, hiçbir şey işitmemişti. Sabahleyin yanına girdikleri zaman cam gibi soğumuştu.

Çok geçmeden dedemin, Mabeyinci'nin büyük ve korkunç hastalığı başladı. Sanki dedem, karısının ölümünü beklemişti; şimdi kaderince ve çekinmeden ölebilirdi.

Annemin öldüğü yıldı, Abelone'yi ilk kez gördüm. Abelone, hep vardı. Bu, onun çok zararına oluyordu. Üstelik Abelone, sempatik değildi; bunu çok önce bir fırsatla anlamıştım, bu yargıyı hiçbir zaman ciddi bir denetimden geçirmedim. Abelone'nin, neyin nesi olduğunu sormak, o âna kadar bana adeta gülünç gözükürdü. Abe-

lone vardı ve onu herkes, istediği gibi eskitiyordu. Ama birdenbire kendime sordum: Abelone, neden var? Gerçi bazılarımızın kullanılış biçimi, Fräulein Oxe'de olduğu gibi pek belli değildi, ama her birimizin hikmeti vücudu vardı. Ama Abelone'nin varlığına sebep ne? Bir aralık, avunup eğlensin sözü dolaştı. Ama unutuldu bu. Abelone'yi eğlendirmeye kimse yardım etmiyordu. Kendisi de eğleniyor duygusu vermiyordu hiç.

Abelone'nin bir iyiliği vardı: Şarkı söylerdi. Yani şarkı söylediği zamanlar olurdu. Ruhunda kuvvetli, şaşmaz bir müzik bulunuyordu. Meleklerin erkek oldukları doğruysa Abelone'nin sesinde erkekçe bir şeyler, nurlu, yüce bir mertlik bulunduğu söylenebilir. Çocukluğumda müziğe karşı kuşkulu olan ben (beni, bütün her şeyden daha kuvvetli, içimden söküp ayırdığı için değil; beni, aldığı yere bırakacağına, daha derine, bir yerde bir bilinmezin derinlerine salıverdiği için kuşkulu), bu müziğe katlanamıyordum; insan, onunla dimdik yukarılara çıkıyor, çıkıyor, artık çoktan cennete varmış olmalıyım sanısına kapılıyordu. Abelone'nin bana, bir başka gökyüzü açabileceğini hiç bilmiyordum.

Aramızdaki ilişki önce bana annemin genç kızlığını anlatmasından ibaret kaldı. Annemin o zamanki cesaret ve tazeliğine beni inandırmaya çok önem veriyordu. İnanmamı istiyordu, dansta ve binicilikte annemle boy ölçüşecek kimse yokmuş o zamanlar. "Gayet gözüpekti, yorulmak nedir bilmezdi, sonra birden evleniverdi," diyordu Abelone, aradan bunca sene geçtiği halde, hayret içinde. "Bu öyle beklenmedik bir şeydi ki kimsecikler akıl erdiremedi."

Merak edip Abelone'ye niçin evlenmemiş olduğunu sordum. Bana epey yaşlı görünüyordu, bundan sonra evlenebileceğini düşünmüyordum.

"İsteyen olmadı," cevabını veriyordu kısaca ve bunu

söylerken iyiden iyiye güzelleşiyordu. Abelone güzel midir, diye soruyordum içimden. Sonra malikâneden ayrıldım, Zadegan Harp Okulu'na girdim ve iğrenç berbat bir dönem başladı: Orada, Sorö'de, öbür öğrenciler beni biraz kendi halime bıraktıkları zaman, onlardan uzak, pencere önünde durur, dışarı, ağaçlara bakardım; böyle anlarda ve geceleri içimde, Abelone'nin güzel olduğu kanısı kuvvetlenirdi. Ve ona, bütün o mektupları yazmaya başladım; Ulsgaard'dan ve mutsuz olduğumdan söz ettiğim uzun, kısa, birçok gizli mektup. Ama şimdi görüyorum ki bunlar, aşk mektupları olsa gerek. Çünkü sonunda, gelmek bilmeyen tatiller görününce biz, sözleşmiş gibi, başkalarının önünde yüz yüze gelmiyorduk.

Bir sözleşme yoktu aramızda, asla; fakat araba parka sapınca, belki sırf kapıya kadar, bir yabancı gibi arabada gitmemek için inmeden edemezdim. Yaz başlamıştır. Yollardan birinde bir sarısalkım ağacına doğru koşardım. İşte oradaydı Abelone. Güzel, güzel Abelone.

Senin bana bakarkenki halini asla unutamayacağım. Geriye yatık yüzünde oynayıp kayan bir şeyi tutar gibi, bakışlarını taşırdın.

Ah, iklim hiç değişmemiş midir? Ulsgaard çevresi, bizim sıcaklıklarımızdan bir yumuşaklık almamış mıdır? Acaba şimdi parkta, eskisinden daha uzun bir süre, kış ortalarına kadar tek tük açan güller yok mudur?

Senin hakkında hiçbir şey anlatmayacağım, Abelone. Birbirimizi aldattığımız için değil, –sen birini seviyordun, onu o zamanlarda bile unutamıyordun; bense bütün kadınlara birden tutkundum, âşık Abelone– söylemenin, sırf haksızlık olmasından dolayı.

Burada halılar var,[1] Abelone, duvar halıları. Seni burada sayıyorum, altı halı, gel, yavaş yavaş önlerinden geçelim. Ama ilkin geri çekil, hepsini birden gör. Ne kadar sessiz duruyorlar, değil mi? Aralarında pek fark yok. Çiçekli ve üzerinde kendi dünyalarına dalmış, küçük hayvanlar olan o kibar, kırmızı planda yüzer gibi hep o yumurta biçimli mavi ada. Yalnızca ileride, sonuncu halıda ada, hafiflemişçesine biraz yükselmektedir. Adalarda hep aynı insan var; başka başka giysilerde, ama hep aynı kadın. Bazen kadının yanında daha küçük bir figür, bir hizmetçi kız vardır; sonra arma taşıyan büyük hayvanlar eksik olmazlar; adada ve olayın içindedirler. Solda bir aslan ve sağda tek boynuzlu bembeyaz at; ellerinde, tepelerinde tuttukları hep aynı bayrak vardır: kırmızı zemin üzerindeki mavi bantta üst üste üç gümüş ay. Gördün mü, birincisinden başlayalım mı?

Kadın, şahine yem vermekte. Elbisesi ne şahane. Kuş, eldivenli elinin üstündedir ve kımıldıyor. Kadın, kuşa bakıyor ve ona bir şey yedirmek için, hizmetçisinin getirdiği bir tasa uzanıyor. Sağda, altta kadının eteğinde ipek tüylü ufacık bir köpek, başını kaldırmış, bakıyor, hatırlanacağı ümidindedir. Ve, gördün mü, güllerden meydana gelmiş alçak bir parmaklık, adayı arkadan çevreliyor. Armadaki hayvanlar, kendilerine özgü gururla dikiliyorlar. Sırtlarındaki pelerinde yine aynı arma var. Güzel bir toka, pelerini kapatıyor. Hafif bir rüzgâr esiyor.

Kadının dalgınlığını görünce insan, ikinci halıya giderken, elinde olmadan, adımlarını yavaşlatır. Kadın bir çelenk, çiçeklerden, küçük, yuvarlak bir taç yapmaktadır. Çelenge yeni bir çiçek iliştirirken, düşünceli, dalgın, hizmetçinin tuttuğu düz bir tasın içinden bu kere alaca-

1. Paris'te Musée de Cluny'de sergilenmiş halılardan bahsediliyor. (Ç.N.)

ğı karanfilin rengini beğeniyor. Arkasındaki sırada güllerle dolu bir sepet kullanılmadan duruyor, bir maymun görüvermiştir sepeti. Bu sefer sıra karanfilde. Aslan oralı değil; ama sağda tek boynuzlu at, anlıyor.

Bu sessizlik, müzik ister; zaten gizli gizli müzik vardı, değil mi? Kadın, ağır ve sakin süslenmiş, ayaklı orgun yanına (Ne kadar yavaş, değil mi?) gelmiştir ve ayakta, çalıyor; hizmetçi kız, öbür tarafta, çalgının arkasında körükleri işletiyor. Kadın, hiç bu kadar güzel olmamıştı. İki örgü saçları, bir tuhaf öne alınmış ve başlığın üstünde toplanarak uçları kısa bir sorguç gibi topuzdan sarkmıştır. Aslan, çalgının seslerine, canı sıkkın, katlanıyor, istemeyerek ve ulumasını tutarak. Tek boynuzlu at ise güzeldir, dalgalanır gibi.

Ada genişliyor. Bir çadır kurulmuştur. Altın alevli ve mavi damaskodan. Hayvanlar çadırın kapısını açmışlardır, kadın şahane elbisesi içinde adeta sade, ilerliyor. Sade, çünkü incileri onun yanında nedir ki. Hizmetçi, ufak bir çekmece açmıştır ve şimdi, hep kilitli kalmış ağır, gösterişli bir gerdanlık çıkarıyor. Küçük köpek yanı başında, kendi için yapılmış yüksek bir yerde oturuyor ve gerdanlığa bakıyor. Yukarıda çadırın kenarındaki özlü sözü fark ettin mi? "*A mon seul désir*"[1] yazıyor.

Ne oluyor, şu ufak adatavşanı niçin sıçrıyor, onun sıçradığını insan niçin görüyor hemen? Hepsinde bir sıkıntı. Aslanın yapacak işi yok. Bayrağı kadın, kendisi tutmakta. Bayrağa tutunmakta mı yoksa? Kadın, öbür eliyle tek boynuzlu atın boynuzunu yakalamıştır. Bu yas mıdır, yas ayakta durabilir mi ve bir matem elbisesi, bu yeşillisiyahlı ve yer yer soluk kadife gibi ağzı sıkı olabilir mi?

Ama bir de, şenlik var, kimse çağrılı değil. Burada

1. (Fr.) Biricik arzuma. (Ç.N.)

daha bir şey beklemeyiniz. Her şey hazır. Hepsi sonsuza kadar bu kadar. Aslan, adeta korkuturcasına bakıyor çevresine: Kimse gelmesin. Kadını hiç yorgun görmemiştik, yorulmuş mu? Yoksa ağır bir şey tuttuğu için mi oturmuştur? Kutsal ekmek kabı, diyesimiz gelir. Ama öteki kolunu tek boynuzlu ata uzatıyor ve hayvan hoşlanarak şahlanıyor ve kadının dizlerine dayanarak ayaküstü kalkıyor. Kadının tuttuğu bir aynaymış. Bak: Tek boynuzlu at, kendini aynada görüyor.

Abelone, seni buradasın sayıyorum. Anlıyor musun, Abelone? Herhalde anlarsın sanıyorum.

Tek boynuzlu atlı da kadının halıları da, eski Boussac Şatosu'nda değildir artık. Her şeyin malikânelerden çekilip gitme zamanı geldi, hiçbirini alıkoyamazlar şimdi. Tehlike, emniyetten daha çok kesinleşti. Delle Viste soyundan, bunlara doğuştan aşina bir kimse, yanınızda yoktur şimdi. Hepsi geçip gitti. Senin adını kimse anmıyor, Pierre d'Aubusson[1], ey eski hanedan soyundan büyük *grand-maître*, her şeyi öven; ama hiçbir şey açığa vurmayan bu tablolar, halı üzerine senin emrinle dokunmuştu belki. (Ah, keşke şairler, kadınlar hakkında, kendilerine göre gerçeği hiçbir zaman yazmasalardı. Muhakkak bizim bundan başkasını bilmemiz istenmiyordu.) Rastgele adamlar arasında rastlantı sonucu tabloların karşısına gelirsin ve çağrılmadan girmiş gibi adeta ürkersin. Ama işte başkaları, çok fazla değilseler bile geçip gidiyorlar. Şu veya bu özelliği görmek, branşlarını ilgilendirmedikçe pek durmaz delikanlılar.

Zaman zaman halıların önünde genç kızlar da görü-

1. Pierre d'Aubusson (1423-1503): 1476'da Rodos St. Jean tarikatının başkanı oldu, 1480'de Fatih Sultan Mehmed'le savaştı. (Ç.N.)

lür. Müzelerde bir sürü genç kız vardır çünkü, artık hiçbir şey alıkoyamayan evlerden çıkagelmiş genç kızlar. Bu halıların önünde durup avunurlar bir parça. Böyle yavaş, asla tamamen açıklanmamış davranışlarla dolu sessiz bir hayatın geçmişte yaşanmış olduğunu, her zaman hissetmişlerdir; hatta bir süre bu hayatı kendi hayatları sandıklarını hayal meyal hatırlamaktadırlar. Derken birdenbire bir defter çıkarırlar ve rastgele bir şeyin, çiçeklerden birinin ya da küçük, neşeli bir hayvanın resmini çizmeye başlarlar. Konunun önemi olmadığı onlara öğretilmiştir, önemi de yoktur gerçekten. Yeter ki bir resim yapılsın, iş onda; çünkü günlerden bir gün, oldukça patırtılı, bu yüzden evden kaçmışlardır. Yüksek ailelerdendirler aslında. Ama şimdi resim yaparken kollarını kaldırdıkça, elbiselerinin arkadan kopçalanmış ya da eksik kopçalanmış olduğu görülür. Elin uzanamadığı birkaç kopça kalmıştır. Çünkü bu elbisenin yapıldığı sırada kim derdi ki kızlar, böyle apansız başlarını alıp gideceklerdir. Ailede böyle kopçaları ilikleyecek biri bulunur hep. Ama burada, böyle büyük bir şehirde bununla kim uğraşır, Tanrım! Bir kız arkadaşları olmalıydı; ama kız arkadaşlar da aynı durumda; bu da ancak, birbirinin elbisesini kopçalamak demektir yani. Şu var ki bu gülünç kaçar ve hatırlamak istemediğimiz aileyi hatırlatır.

Bununla beraber yine de insan, resim yaparken ara sıra acaba evden ayrılmasaydım olmaz mıydı, diye düşünmekten kendini alamaz. Ah, dindar olunabilseydi; başkalarıyla aynı tempoda, candan yürekten dindar. Ama bunu hep birlikte denemek öyle saçma görünüyordu ki. Yol her nasılsa daralmış; ailece Tanrı'ya gidilemiyor artık. Paylaşmak için ortada olan çeşit çeşit başka şeyler, çok azdı yalnızca. Ama o zaman da, namusluca paylaşıldı mı insan başına öyle az şey düşüyor ki, rezalet. Paylaşmaya hile girince kavga çıkıyordu. Hayır, resim yapmak cidden daha iyi, konu ne olursa olsun. Aslına benzemeye de baş-

lar zamanla. Ve insan sonunda elde etti mi, sanat kıskanmaya değer bir şeydir hani.

Koyuldukları işe canla başla sarıldıkları için bu genç kızlar, başlarını kaldırıp bakacak halde değildirler. Halılara işlenmiş ışıklı tabloların önlerine serdiği ve ne yapsan anlatılamaz o hayatla, ruhlarında ezdikleri hayatın aynı olduğunu; onlar, bütün bu resimleri çizerlerken fark etmezler bile. Buna inanmak istemezler. Bunca şeyin başkalaştığı bu devirde onlar da değişmek arzusundadırlar. Kendilerini bırakmak, kız bulunmayan bir yerde kızlardan söz eden erkekler bizim için şöyle düşünürler, diye tahmin edip kendilerine o gözle bakmak üzeredirler. Bu onlara, bir ilerleme gibi gelir. İnsanın bir haz, sonra bir başka haz, derken daha kuvvetli bir diğer haz aradığına, eğer aptalca kaybedilmek istenmiyorsa hayatın, bununla var olduğuna hemen hemen emindirler. Dolaylarına bakmaya, aramaya başlamışlardır bile; onlar ki kuvvetleri, başkaları tarafından aranıp bulunmaktaydı daima.

Bu, sanırım, yorgun olmalarından ileri geliyor. Yüzyıllar boyunca bütün aşkı onlar vermişlerdir, bir diyaloğu, her iki kişiyi temsil ederek hep yalnız başlarına söylemişlerdir. Çünkü erkek, sadece söylenenleri tekrar etmiştir, hem de berbat şekilde. Ve erkek, dalgınlığı, ihmali, yine bir çeşit ihmal demek olan kıskançlığıyla onların ezberini güçleştirmiştir. Ve buna rağmen onlar gece gündüz direnmişler, aşktan ve sefaletten yana zenginleşmişlerdir. Ve sonsuz yoksunlukların baskısı altında, içlerinden kudretli sevdalılar çıkmıştır ve bunlar, erkeği çağırırken bile erkekten kurtulmuşlardır; erkek dönüp gelmedi mi erkeği aşağılarda bırakmışlar, Gaspara Stampa[1] ya da

1. Gaspara Stampa (1523-1554): Ünlü İtalyan kadın şair. İlk gençliğinde Treviso Beyi Kont Collaltino di Collalto ile kısa süren bir aşk serüveni geçirdi, Kont tarafından terk edilince, ölümüne kadar hep bu aşkın hüznüyle çalkalandı. (Ç.N.)

o Portekizli kadın[1] gibi, azapları, artık önüne geçilemez, buruk soğuk bir heybet haline girene kadar direnmişlerdir. Şunu veya ötekini biliyoruz; çünkü, bir mucizeyle sanki, elimize gelmiş mektuplar var; ya da yakınan, sızlanan şiirlerle dolu kitaplar var; ya da galerinin birinde, bir ressamın, ne olduğunu bilmediği için çizmeyi başardığı bir ağlayış içinden bize bakan tablolar var. Ama berikiler, sayılamayacak kadar çokturlar: mektuplarını yakmış olanlar ve mektup yazmaya güçleri yetişmeyen başkaları. Güzelliğini bir badem gibi, içinde gizleyerek kurumuş yaşlı kadınlar. Zarafetleri gitmiş, güçlü kuvvetli olmuş, yılgınlıkla güçlü kuvvetli olmuş ve kendilerini erkeklerine benzemeye bırakmış, ama içeride, aşklarının çalıştığı o karanlık yerde bambaşka olan kadınlar. Hiç doğurmak istemeyen, nihayet sekizinci çocuğunda ölen; aşkı şevkle bekleyen kızların hafiflik ve tavırlarıyla ölen loğusalar. İçlerine çekildikleri zaman, onlardan, her yerdekinden daha çok uzak kalmanın çaresini buldukları için, yaygaracıların, ayyaşların yanlarında duran kadınlar; böyleleri insan içine çıktılar mı durumlarını gizleyemiyorlar ve sanki hep azizlerle görüşmüşler gibi çevrelerini nurlandırıyorlardı. Kim bilebilir, bunların sayısı nedir ve kimdirler? Kendilerini kavramaya yarayacak kelimeleri önceden yok etmişler sanki.

1. Mariana Alcoforado (1640-1723): Beja'da bir manastırda (şimdi kendi adını taşıyan bir müze) rahibelik yaptı. 1665-1667 tarihlerinde, birkaç yıl için Portekiz ordusu hizmetinde bulunan bir Fransız subayıyla, Saint-Leger Kontu Noël Bouton de Chamilly ile tanıştı. Chamilly'nin Fransa'ya dönüşünden sonra, 1667 Aralık ve 1668 Haziran ayları arasında, sevdiği bu erkeğe ateşli aşk mektupları yazdı. Chamilly, bu mektupların Fransızca çevirilerini 1669'da anonim olarak yayımladı, asılları kayıptır. Alcoforado'nun, Portekiz edebiyatı şaheserlerinden sayılan bu mektupları, bizzat Rilke tarafından Almancaya da çevrilmiştir. *Portekiz Mektupları*, çev. Ayşen Gür, YKY, 1994. (Y.N.)

Ama bugün bunca şey değişip dururken kendimizi değiştirmek, biz erkeklerin de görevi değil mi? Bir parça gelişmeyi, aşktaki çalışma payımızı zamanla ve yavaşça üzerimize almayı deneyemez miyiz? Aşkın bütün zahmetinden bizi azat ettiler ve böylece aşk, eğlencelerimiz arasına düştü; nasıl ki birçoğunun oyuncak dolabına bazen, iyi cinsten dantel parçası düşer, çocuğu sevindirir, sonra sevindirmez olur ve sonunda o kırık, o parça parça eşyalar arasında, bütün hepsinden daha kötü, kalakalır. Biz bütün amatörler gibi kolay hazlarla bozulduk ve usta diye geçiniyoruz. Başarılarımızı hor görsek, hep kendi hesabımıza başkalarına gördürdüğümüz aşk işini öğrenmeye ta başından başlasak nasıl olur? Madem bunca şey değişiyor, gitsek de bir yeni başlayan gibi başlasak?

Annemin ufak dantelleri açışını da biliyorum. Ingeborg'un çekmecesindeki gözlerden yalnızca birini kendine ayırmış kullanıyordu.

"Bakalım mı, Malte?" derdi ve o küçük, sarı vernikli gözdeki bütün şeyler, o anda kendisine bağışlanacakmış gibi sevinirdi. Ve sabırsızlıktan krep kâğıdı bir türlü açamaz olurdu. Bu işi her seferinde ben yapmalıydım. Ama danteller görününce ben de büyük bir heyecana kapılırdım. Bir tahta masuraya sarılı danteller öyle çoktu ki, masura görünmezdi altlarında. Dantelleri yavaşça açar, önümüze serilen modellere bakar, her seferinde dantellerden biri bitti mi hafifçe ürperirdik. Öyle birdenbire biterlerdi ki.

İlkin İtalyan işi kenar dantelleri başlardı; her şeklin bir köylü bahçesindeki gibi belli, hep tekrarlandığı, çekik iplikli, katı parçalar. Sonra ansızın gözlerimiz, sanki bir manastır veya hapishane imiş gibi, Venedik oyalarından bir parmaklıkla çitleniverirdi. Ama gözlerimiz yeniden

serbestler, iç içe bahçelere açılır, bahçeler gitgide yapaylaşır ve sonunda bir sera havası gibi gözlere koyu koyu, ılık ılık çarpardı: Bilmediğimiz, görkemli bitkiler, koca koca yapraklarını açar, sürgünler başları dönüyormuşçasına birbirine tutunur ve büyük, açık *points d'Alençon*[1] çiçekleri, her şeyi çiçektozlarına bulardı. İnsan, birdenbire gayet yorgun ve şaşırmış, uzun Valenciennes dantellerinin yoluna çıkardı; kıştı, sabahın erken saatleri ve kırağı düşmüştü. Binche'in kar altındaki fidanları arasından geçilir ve henüz kimsenin ayak basmadığı meydanlara varılırdı; garip garip öne sarkardı dallar, altlarında bir mezar olacaktı herhalde, ama biz bunu birbirimizden gizlerdik. Soğuk, bize sokuldukça sokulurdu; nihayet, ufak, ince mekik işi dantellerle karşılaştığımız zaman annem, "Oh, şimdi gözlerimizde buz çiçekleri açacak!" derdi ve doğruydu da, çünkü içimizi bir sıcaklık kaplardı.

Dantelleri yeniden sararken iç geçirirdik, uzun işti bu, ama hiç kimseye emniyet edemezdik.

"Düşün hele, bunları biz yapacak olsaydık," derdi annem ve adeta korkmuşa benzerdi. Benim böyle bir şey yapmayı aklım almazdı bir türlü. Derken bunları küçük küçük hayvanların ördüklerini ve bu yüzden kendi hallerine bırakıldıklarını düşündüğümün farkına varıverirdim. Hayır, kadınlardı bunları işleyenler, tabii.

Hayran hayran, "Bunları yapanlar cennete gitmişlerdir," derdim. Uzun zamandır cenneti sormamıştım, diye düşündüğümü hatırlıyorum. Annem, dantelleri tekrar sarıp sarmaladığı için rahat bir nefes alırdı.

Az sonra, sorduğum şeyi unutmuş olurdum, annem,

1. (Fr.) Alençon danteli. Fransa'ya dantelciliği getirmek için XIV. Louis'nin Maliye Bakanı Jean-Batiste Colbert tarafından Venedik'ten çağrılan işçilerin 1665'te Alençon yakınında yerleştirilmelerinden bu yana, orada yapılmakta olan meşhur iğne danteli. (Ç.N.)

gayet yavaş, "Cennete mi?" derdi, "Sanırım hep cennettedirler. Dantellere bakarsak, içlerinde bir cennet mutluluğu var gibi. Bu konuda bilgimiz öyle az ki."

Bize gelen misafirler, çoğu zaman Schulin'lerin yorgana göre ayak uzatmalarından söz açarlardı. Büyük, eski malikâneleri birkaç yıl önce yanmıştı; Schulin'ler şimdi malikânenin iki yanındaki dar bölüklerde kalıyor ve yorgana göre ayak uzatıyorlardı. Ama misafirsiz olamamak kanlarında vardı bir kez. Vazgeçemezlerdi. Biri ansızın bize geldi mi, Schulin'lerden geliyordu besbelli ve biri birdenbire saate bakarak apar topar kalkıp gitti mi Lystager'de bekleniyordu muhakkak.

Annem, artık bir yere gitmez olmuştu, ama böyle bir şeye Schulin'ler akıl erdiremezlerdi; yine gitmekten başka çare kalmamıştı. Aralık ayındaydı, birkaç kez zamansız kar düşmüştü; kızak, saat üçte hazır olacaktı, ben de birlikte gidecektim. Şu var ki bizde, saati saatine hareket edilmezdi hiç. Araba hazır diye gelip haber vermelerinden hoşlanmayan annem, çokluk erkenden aşağı iner, kimsecikleri göremeyince pek önceden yapılması gereken bir şeyi hatırlar, hemen yukarı çıkıp aramaya veya yapmaya başlar, artık daha bulunmaz olurdu. Sonunda herkes toplanır ve beklerdi. Derken gelip oturur, sarıp sarmalarlar, ama bu sefer, bir de bakarız, bir şey unutmuş, Sieversen'in gelmesi gerekmektedir; çünkü unuttuğu şeyin yerini ancak Sieversen bilir. Sieversen dönüp gelmeden de araba, hemen kalkar giderdi.

O gün hava, iyiden iyiye aydınlanmamıştı bile. Sisin içinde ağaçlar, ne yapacaklarını şaşırmış gibiydiler; sisin içine dalmak, inatçılık etmek gibiydi hani. Dinmiş olan kar, o ara sessiz, yavaş yeniden yağmaya başladı ve şimdi görünürdeki son şekil de ortadan kalkmıştı ve beyaz bir

kâğıdın içine doğru gidiliyordu sanki. Çıngırak sesi vardı yalnızca, nerede olduğunu kestirip söyleyemezdi insan. Bir an geldi, son çıngırak tükenmiş gibi ses kesildi; sonra sesler yine toplanıp birikti ve yine dolgun yayılmaya başladı. İnsan, soldaki kilise kulesini bir hayal sanabilirdi. Ama parkın konturu, yüksek ve insanın adeta tepesinden, ansızın belirivermişti; o uzun, ağaçlı yoldaydık şimdi. Çıngırak sesleri, artık olduğu gibi düşmüyordu yere; sanki sağlı sollu, ağaçlara takılı kalıyordu. Sonra araba çark etti, bir şeyin çevresini dolaştı, dağdan doğru bir şeyin önünden geçti ve orada durdu.

Georg, malikânenin artık olmadığını tamamen unutmuştu ve hepimiz için malikâne o anda oradaydı. Eski taraçaya açılan basamakları çıktık, çevrenin kapkaranlık olduğunu görünce şaşırıp kaldık. Birden sol gerimizde, altta bir kapı açıldı, birisi, "Buradan!" diye seslendi ve puslu bir lambayı havaya kaldırıp salladı. Babam gülüyordu: "Hayaletler gibi dolaşıyoruz!" ve merdivenleri gerisin geri inmemize yardım etti.

"Ama orada demin bir malikâne vardı canım," dedi annem ve sıcak sıcak gülerek dışarı fırlamış olan Wjera Schulin'i yadırgamaktan kendini alamadı bir süre. Tabii çarçabuk içeri dalmak, artık o malikâneyi düşünmemek gerekiyordu. Daracık bir sofada üstümüzü çıkardık, az sonra lambaların ışığı altında ve sıcağa karşı salona girdik.

Enerjik kadınlardan kurulu güçlü bir aileydi bu Schulin'ler. Soylarında erkek çocuk var mıydı bilmiyorum. Üç kız kardeşi hatırlıyorum yalnızca: En büyükleri Napoli'de bir markiyle evliydi ve şimdi birçok uzun davayla kocasından boşanıyordu. Sonra Zoe, "Bilmediği bir şey yoktur," dedikleri. Ve hele Wjera, o sıcakkanlı Wjera; Tanrı bilir ne oldu. Bir de kontes, Narischkin'lerden, adeta dördüncü kardeş, bir bakıma en küçükleri. Hiçbir şeyden haberi olmayan ve her şeyi kızlardan öğrenen kon-

tes. İyi kalpli Kont Schulin, kendini bu kadınların hepsiyle birden evli hissediyor, aralarında dolaşıyor, onları rastgele öpüyordu.

Şimdilik yüksek sesle güldü Kont ve bizi selamlara boğdu. Beni hanımların biri bırakıp biri alıyordu, okşanıyor, sorguya çekiliyordum. Ama bütün bunları atlatınca bir kolayını bulup dışarı sıvışmayı, gidip deminki malikâneyi aramayı, adamakıllı kafama koymuştum. Malikânenin bugün yerinde durduğuna emindim. Dışarı çıkmak öyle zor olmadı; bütün o elbiselerin arasından alttan alta bir köpek gibi geçilebiliyordu, sofa kapısı da yarıaçıktı zaten. Fakat dış kapı bir türlü açılmıyordu. Zincirdi, sürgüydü, birçok tertibat vardı, telaşımdan oynatamıyordum doğru dürüst. Derken birden kapı açılıverdi, ama öyle gürültülü ki, kendimi dışarı atamadan enseledi beni ve içeri çektiler.

"Dur, dışarı kaçmak yok," dedi Wjera Schulin, keyifli keyifli. Üzerime eğildi; bu sıcakkanlı insana sırrımı açmamaya karar vermiştim. O ise, bir şey söylemediğimi görünce, kapıya gitmemin bedeni bir ihtiyaçtan ileri geldiğini sanıverdi hemen; elimden tuttu, yürümeye başladı; beni yarı senlibenli, yarı kibirli, bir tarafa doğru çekip götürmek istiyordu. Bu mahrem yanlış anlaşılma, son derece gücüme gitti. Elimi kurtardım, ters ters baktım: "Malikâneyi göreceğim," dedim kurularak. Anlamadı.

"Merdivenlerin üstündeki büyük malikâne."

"Aptal," dedi, yakaladı beni, "malikâne yok ki artık." Israr ediyordum.

"Gündüz gözüyle gideriz," teklifinde bulundu, aklımı çelmek için, "oralarda dolaşılmaz şimdi. Çukurlar var, babamın balık havuzları var, dondurulmaz ki! İçlerine düşersin de balık olursun."

Böyle deyip beni önü sıra yeniden aydınlık odalara sürükledi. Hepsi oturmuş, konuşuyorlardı, sırayla onlara

bakıyordum, bunlar oraya malikâne olmadığı zaman giderler tabii, diye düşünüyordum küçümseyerek; burada annemle ben otursaydık, malikâne her zaman olurdu. Onlar, hep birden konuşup dururlarken annem, dalgına benziyordu. Malikâneyi düşünüyordu herhalde.

Zoe, yanıma oturmuş bana sorular soruyordu. Hep bir şeylere hak veriyormuş gibi, derli toplu yüzünde zaman zaman yenilenen bir onaylama ifadesi okunuyordu. Babam biraz sağa eğilmiş oturuyor, gülmekte olan markizi dinliyordu. Kont Schulin, karısıyla annemin arasında ayakta, bir şeyler anlatıyordu. Ama kontes, kocasının sözünü kesti; gördüm, cümlenin ortasında.

Kont, "Hayır, yavrum, kuruntuya kapılıyorsun," dedi kızmayarak, ama her iki hanımın üzerinden uzattığı yüzüne, birden aynı tedirginlik gelmişti. Kontes, o kuruntu dediklerinden vazgeçmiyordu bir türlü. Pür dikkat görünüyordu, rahatsız edilmek istemeyen bir kimse gibi. Yumuşacık, yüzüklü elleriyle, bırakın beni dercesine, küçük hareketler yapıyordu; birisi, "Susun!" dedi ve ansızın ortalık derin bir sessizliğe gömüldü.

Arkalarında, çok yakınlarında eski malikânenin büyük eşyaları sıkışmış duruyordu. Ağır ve gümüş aile takımları parlıyor, büyüteçle görülüyormuş gibi kabarıklaşıyordu. Babam, yadırgamış, çevresine bakıyordu.

Babamın arkasında Wjera Schulin, "Annem koku alıyor," dedi, "hep sakin olmamız gerek, her zaman; kulaklarıyla koku alıyor." Oysa o da, kaşları kalkık durakalmıştı, pür dikkat kesilmişti.

Schulin'ler bu bakımdan, yangın olalı beri bir parça tuhaflaşmışlardı. Dar, çok sıcak odalarda her an bir koku yükseliyor, kokuyu aramaya başlıyorlar ve her biri fikrini söylüyordu. Zoe, soğukkanlı ve inceden inceye sobaya bakıyor, Kont sağı solu dolaşıyor, köşelerde bir süre durup bekliyordu, "Buradan değil," diyordu sonra. Kontes

ayağa kalkıyor, nerelere bakacağını bilemiyordu. Babam, koku arkasındaymışçasına, yavaş yavaş kendi çevresinde dönüyordu. Bunun pis bir koku olduğunu hemen kabullenen markiz, mendilini burnuna tutuyor, geçip geçmedi mi gibilerden bir onun, bir bunun yüzüne bakıyordu. Yerini bulmuş gibi, "Burada, burada!" diye bağırıyordu Wjera ara sıra. Ve her kelimenin çevresini acayip bir sessizlik çevreliyordu. Bana gelince: Hanl hanl koklamaya ben de katılıyordum. Ama birden (odaların sıcaklığı mıydı, yoksa keskin ışıkların yakınlığı mı) hayatımda ilk olarak, hayalet korkusuna benzer bir şeye kapıldım. Daha demin konuşup gülüşen net çizgili ve büyük insanların, iki büklüm dolaşarak göze görünmeyen bir şeyle uğraştıklarının bilincine vardım; görmedikleri bir şeyin var olduğunu söylüyorlardı. Ve bunun, onların hepsinden daha kuvvetli oluşu korkunçtu.

Korkum arttıkça artıyordu. Aradıkları şey, ansızın bende bir çıban gibi patlayıverecek sanıyordum; o zaman onu görecekler ve beni göstereceklerdi. Ümitsiz, perişan, anneme baktım. Tuhaf bir şekilde yerinde oturuyordu, beni bekliyor gibime geldi. Kendimi tam onun yanına atmış, içten içe titrediğini hissetmiştim ki, malikânenin ancak şimdi yeniden yok olduğunu anladım.

Odanın bir tarafında birisi, "Ah, korkak Malte," diye gülüyordu. Wjera'nın sesiydi bu. Ama biz birbirimize sarılı kaldık ve duruma birlikte katlandık ve biz, annemle ben, malikâne yeniden tamamen yok oluncaya kadar o durumda kaldık.

Ama anlaşılması hemen hemen imkânsız yaşantılardan yana en zengin günler, doğum günleriydi. Hayatın, fark gözetmemekten hoşlandığını insan artık biliyordu; fakat doğum günlerinde insan, sevinci kesinlikle hak et-

miş olarak yataktan kalkıyordu. Böyle bir hak duygusu, herhalde; insanda; o her şeye el attığı, hemen her şeyin kendisine verildiği ve böylece ele geçirdiği şeyleri, şaşmaz bir hayal gücüyle, hükmü altındaki arzunun şiddetine uydurduğu çağda oluşmuştu.

Sonra birden, bu hakkın bilincini içimize tamamen sindirmiş bir halde, başkalarını kararsızlığa düşmüş gördüğümüz o garip doğum günleri çıkagelir. İnsan yine, önceleri olduğu gibi giydirilmek, sonraki şeyleri bunun peşinden karşılamak ister. Ama henüz uyanmıştır ki dışarıdan birisi, pasta daha gelmedi, diye seslenir; ya da bitişik odada hediye masası hazırlanmaktadır ki bir şeyin kırıldığını duyarsınız; ya da içeri biri girer, kapıyı açık bırakır da, henüz görmeniz doğru değilken her şeyi görüverirsiniz. Bu, size ameliyat gibi bir şeyin yapıldığı andır. Kısa, son derece ağrılı bir müdahale. Ama onu yapan el, alışık ve egemendir. Çabuk geçer. Atlatır atlatmaz da, artık kendinizi düşünmez olursunuz; iş doğum gününü kurtarmakta, öbür kimseleri kollamakta, hatalarını önlemekte ve her şeyi mükemmel yönettikleri sanısında onlara destek olmaktadır. Size ucuza mal etmezler bu işleri. Hepsinin eşi görülmedik bir acemi, adeta ahmak olduklarını görürsünüz. Başkalarına gidecek paketlerle içeri girmeyi becerirler; onlara doğru koşarsınız da, sonra belli bir amaçla değil, sanki hareket etmiş olmak için odada koşuyormuş gibi davranırsınız. Size bir sürpriz yapmak niyetindedirler ve üstünkörü taklit edilmiş bir merakla oyuncak kutusunun altını kaldırırlar: Talaş vardır yalnızca; onların utancını hafifletmek size düşer. Ya da zemberekli bir şeydir de size hediye etmişlerdir, ilk kuruşta bozuverirler. Böyle zembereği bozulmuş bir fareyi veya ona benzer bir şeyi, göstermeden, ayağınızla itip yürütmeyi vaktinde öğrenmiş olmanız yerindedir bu yüzden: Böylece onları çokluk aldatabilir, utançla-

rını gidermekten yana kendilerine yardım edebilirsiniz.

Sonunda bütün bunları, istenildiği gibi, öyle apayrı bir yetenek olmadan da yapabilirsiniz. Ama biri, zahmete girmiş ve kurula kurula, temiz kalple size bir sürpriz hazırlamıştır; ta uzaktan bu sürprizin bambaşka birisine yarayacağını, size büsbütün yabancı olduğunu görürseniz, bu armağan kimi sevindirebilir; bunu da bilemeyecek kadar, sürprizi yabancı bulursanız, işte o zaman yetenek ister.

Hikâye etmek, gerçekten hikâye etmek devrine yetişemedim ben. Hikâye ederken duyup işitmişliğim yok kimseyi. Bana annemin gençliğinden söz ettiği sıralarda, Abelone'nin, anlatmasını beceremediğini anlamıştım. Bu işi son becerenlerden biri ihtiyar Kont Brahe'ymiş. Abelone'nin bu konuda bildiklerini not etmek istiyorum.

Abelone, pek genç bir kızken, kendine özgü, engin bir çeviklikle dolup taştığı bir dönem yaşamış olsa gerek. Brahe'ler o zaman kentte Bredgade'de oldukça kalabalık bir sosyete hayatı sürmekteydiler. Gece geç vakit yukarı, odasına çıktığı zaman, Abelone de öbürleri gibi yorgun olduğunu sanırdı. Ama birdenbire pencereyi hisseder ve doğru anlamışsam, geceye karşı saatlerce durup düşünürdü: ilgimi çekerdi bu. "Bir mahpus gibi dururdum," derdi, "ve yıldızlardaydı özgürlük." O zamanlar ağırlaşmadan uyuyabiliyordu. Uykuya düşüvermek deyimi, bu genç kızlık senesine yakışmaz. Uyku insanla yükselen bir şeydi, zaman zaman insan gözlerini açıyor ve kendini en üst düzey olmaktan henüz çok uzak yeni bir düzeyde görüyordu. Sonra gün doğmadan kalkıyordu; hatta kışın, ötekilerin uykulu ve geç kahvaltıya indikleri zaman bile. Akşamları hava kararırken herkes için ortak ışıklar yanıyordu yalnızca. Ama sabahları gayet erken, her şeyin ye-

niden başlangıcı olan o yeni karanlığın içinde yanan iki mum, Abelone'nin yalnızca kendisinindi. Mumlar, çift kollu, alçak şamdanda duruyor, ara sıra düzeltilmeleri gereken, ufak, yumurta biçimi, üzerlerine gül resimleri yapılmış tül abajurlar içinde öylece ışıldıyorlardı. Düzeltilmeleri rahatsızlık vermiyordu; çünkü bir kere hiç acelesi yoktu insanın; sonra bir mektup yazarken veya evvelce bambaşka bir yazıyla, çekingen ve güzel, başlanmış bir anı defterine devam ederken, arada bir zaten başınızı kaldırıp bakmalı ve düşünmeliydiniz.

Kont Brahe kızlarından tamamen ayrı yaşıyordu. Birisinin çıkıp da hayatı başkalarıyla paylaşmaktan dem vurmasına kuruntu gözüyle bakardı. ("Paylaşmak, ha..." derdi.) Ama bir kimse, ona kendi kızlarından söz ettikçe memnun olur, sanki kızları başka şehirde yaşıyorlarmış gibi, dikkatle dinlerdi.

Bunun için günün birinde kahvaltıdan sonra Abelone'yi yanına çağırması, çok olağanüstü bir haldi: "İkimizde de aynı alışkanlıklar var anlaşılan; ben de sabahları erken yazı yazıyorum. Bana yardım edebilirsin." Abelone, bunu dün gibi hatırlıyordu.

Hemen ertesi gün Abelone'yi, babasının, kimse giremez diye ün salmış odasına götürdüler. Odaya, göz gezdirmeye zaman bulamamıştı; çünkü onu hemen, Kont'un karşısına, yazı masası başına oturttular; masa, gözüne, köyler gibi kâğıt yığınları ve kitaplarla dolu bir ova gibi göründü.

Kont yazdırıyordu. Kont Brahe'nin, anılarını yazdırdığını iddia edenler haksız değillerdi büsbütün. Şu var ki, merakla beklenmekte olan siyasi veya askerî anılar değildi bunlar. Birisi kendisine bu konuları açacak oldu mu, ihtiyar Kont, "Bunları unuturum," deyip kesiyordu. Unutmak istemediğine gelince: Çocukluğuydu bu. Çocukluğuna önem veriyordu. Ve kanısınca o çok uzak dö-

nemin, şimdi ruhunda üstünlük sağlaması, pek olağan şeydi; bakışlarını içine çevirdikçe çocukluğunun orada, yaz vakti aydın bir kuzey gecesinde gibi, sivrilmiş ve uykusuz yattığını görüyordu.

Bazen yerinden fırlıyor ve mumlara doğru konuşuyor, mumlar titreşiyordu. Ya da cümlelerce yazıyı yeniden, baştan başa sildiriyor, o zaman hırslı hırslı dolaşıyor, Nil yeşili ipek gecelik hırkasıyla yel gibi esiyordu. Bunlar olup biterken birisi daha vardı odada: Sten; Abelone'nin babası yerinden fırladıkça, notların yazıldığı ve masa üzerinde dağınık duran yaprakların üstüne hemen ellerini kapamakla görevli, Kont'un Jutlandlı[1] oda uşağı Sten. Bugünün kâğıtları Kont'un kanısına göre işe yaramazdı, çok hafiftiler, en ufak bir fırsatta masadan uçup gidebilirlerdi. Ve Sten, vücudunun yalnızca uzun üst kısmı görülen Sten, bu kuşkuyu paylaşıyor ve pençeleri üstünde, ışıktan körelmiş gözleriyle bir gece kuşu gibi ciddi, öyle duruyordu.

Bu Sten pazarları ikindiüstünü Swedenborg'u[2] okumakla geçirirdi ve hizmetçilerden hiçbiri odasına giremezdi; ruhlarla meşgul olduğu söylenirdi çünkü. Sten'ler, öteden beri iyi saatte olsunlarla ilişkiliydiler ve Sten, bu ilişkiler için yaratılmıştı adeta. Onun doğduğu gece, annesinin gözüne görünmüşlerdi. İri iri, yuvarlak gözleri vardı Sten'in ve bakışının öbür ucu, baktığı insanın arkasında bulunurdu. Abelone'nin babası, ikide bir ona iyi saatte olsunları sorardı, birisine ailesinden haber sorar gibi, "Geliyorlar mı, Sten?" derdi dostça. "Gelsinler, iyidir."

Yazdırma işi, birkaç gün aralıksız devam etti. Ama derken Abelone Eckernförde kelimesinde duraklayıver-

1. Danimarka anakarasını oluşturan, Avrupa'nın kuzeyinde bulunan yarımada. (Ç.N.)

2. Emanuel von Swedenborg (1688-1772): İsveçli bilgin, filozof ve mistik ilahiyatçı. (Ç.N.)

di. Özel bir isim, bir yer adıydı bu ve Abelone, onu ömründe duymamıştı. Anıları yanında pek yavaş giden bu işten vazgeçmek için zaten çoktan bahane arayan Kont, kızmış gibi yaptı.

"Yazamıyor," dedi sert, "başkaları okuyamayacaklar. Benim burada ne söylediğimi *görebilecekler* mi?" diye kızgın, devam etti; Abelone'den gözlerini ayırmıyordu.

"Onu, bu Saint-Germain'i[1] görecekler mi?" diye Abelone'ye çıkıştı. "Saint-Germain mi demiştik? Çiz onu. Yaz: Marquis de Belmare."

Abelone çizdi ve yazdı. Ama Kont öyle hızlı söylüyordu ki, yetişmek mümkün olmuyordu.

"Belmare, o mükemmel adam, çocuklara katlanamaz, ama beni küçük oluşuma rağmen dizlerine alırdı; elmas düğmelerini ısırmak geçerdi aklımdan. Buna memnun olurdu. Güler ve başımı kaldırırdı, göz göze gelirdik: Dişlerin mükemmel, derdi, ne işlere girişiyor dişlerin... Bense gözlerini belledim. Sonraları çok dolaştım. Çeşit çeşit gözler gördüm, bana inanabilirsin; öylesini görmedim fakat. Bu gözlere hiçbir şey istemezdi, her şey içlerindeydi. Venedik'ten söz edildiğini duydun mu? Peki. İnan ki o gözler, Venedik'i buraya, bu odaya getirirlerdi; Venedik, bir masa gibi burada olurdu. Bir gün köşede oturmuş, babama İran'dan söz edişini dinliyordum; hâlâ zaman zaman ellerim İran kokuyor sanırım. Babam onu takdir ediyordu ve Kont cenapları onun bir bakıma öğrencisiydi. Ama Belmare'nin, yalnızca içinde olduğu za-

1. Saint-Germain Kontu (1710-1784): XVIII. yüzyılın ünlü serüvencilerinden. Asıl adı bilinmiyor. Portekiz'de doğduğu sanılıyor; fakat kendisi, iki veya üç bin yaşında olduğunu, İsa'yı ve havarileri şahsen tanıdığını iddia ederdi. 1740 yılından sonra değişik asilzade isimleri altında Avrupa'nın kibar çevrelerinde göründü. Yakışıklılığı ve olağanüstü belleğiyle tanındı. Keramet sahibi ve sihirbaz olduğunu da iddia ediyordu. 1784'te Eckernförde'de öldü. Meşhur sihirbaz Cagliostro'nun, Saint-Germain'in öğrencisi olduğu söylenir. (Ç.N.)

man geçmişe inanmasından gücenenler de vardı epey. Çerçöpünün, ancak insanla birlikte doğduğu takdirde anlamı olabileceğini kavrayamadılar."

"Kitaplar bomboştur," diye bağırdı Kont, kızgın duvarlara doğru, "kan, iş burada, kanda okuyabilmeli. Belmare'nin kanında eşsiz hikâyeler ve garip resimler vardı; nereden açsa dolu sayfa ile karşılaşıyorduk; onun kanında hiçbir sayfa atlanıp geçilmemişti. Zaman zaman kendi içine kapanıp da yalnız başına sayfaları çevirmeye başladı mı altın yapmaktan, kıymetli taşlardan ve renklerden söz eden yerleri açardı. Bunlar niçin orada olmasın? Herhalde vardır.

Bir gerçekle güzel güzel oturabilirdi bu adam, yalnız olsaydı. Ama bir gerçekle yalnız kalmak kolay iş miydi? Gerçeğin yanında iken, ziyaretime gelin, diye insanları çağıracak kadar zevksiz de değildi; gerçek ağızlara düşmemeliydi; pek Doğuluydu bu konuda. 'Hoşça kalın, madam,' dedi düpedüz, 'bir başka sefer yine görüşürüz. Belki insan bin yıl sonra daha kuvvetli, daha sağlam olur. Hem güzelliğiniz daha oluş halinde, madam,' dedi, hani sırf bir nezaket de değildi bu. Böyle deyip gitti ve dışarıda herkeslere kendi hayvanat bahçesini açtı: Bizde hiç görülmemiş, daha iri cinsten yalanlar için bir nevi *Jardin d'Acclimatation*[1]; abartmalar için bir palmiyelik ve sahte sırlar için ufak, bakımlı bir incirlik. İnsanlar dört bir yandan geldiler ve o, elmas tokalı ayakkabılarıyla ortada dolaştı ve ziyaretçilerin emrine hazır bulundu.

Yüzeyde bir varlık mı? Aslında karısına karşı yaptığı bir şövalyelikti ve bunu yaparken kendini oldukça korumuştur."

Bir süreden beri ihtiyar, Abelone'ye hitap etmiyor-

1. (Fr.) Hayvanat ve nebatat bahçesi. (Ç.N.)

du artık, onu unutmuştu. Çılgın gibi bir aşağı bir yukarı geziniyor, arada meydan okurcasına Sten'e bakıyordu; bir an gelecek, Sten değişecek, aklından geçen kişi oluverecekti sanki. Ama Sten değişmiyordu henüz.

"Onu görmeliydiler," diye devam etti Kont Brahe, "bir zamanlar o, pekâlâ görülüyordu; bazı kentlerde aldığı mektupların üzerinde isim yazılı değildi gerçi: Zarfta yalnızca gideceği yer yazılıydı, o kadar. Ama ben onu gördüm. Yakışıklı değildi."

Kont, tuhaf bir aceleyle güldü. "İnsanların, önemli ya da kibar dedikleri soydan da değil. Onun yanında her zaman daha kibarları vardı. Zengindi, ama zenginliğine güvenmemeliydi, bu da onun için bir heves gibiydi. Vücudu kusursuzdu, bununla beraber başkaları daha düzgün dururlardı. O zamanlar, tabii, bir yargıya varamazdım; zeki, nükteci miydi, bir değer ifade eden şu veya bu meziyeti var mıydı... fakat vardı."

Kont, titreyerek durdu ve odanın içine sabit bir şey koyar gibi bir hareket yaptı.

O dakikada Abelone'nin varlığından haberi oldu.

"Onu görüyor musun?" diye Abelone'ye çıkıştı. Ve ansızın kollu gümüş şamdanlardan birini kavrayıp göz kamaştıran ışığı Abelone'nin yüzüne tuttu.

Abelone haklıydı, onu görmüştü.

Ertesi günler Abelone sürekli olarak çağrıldı ve yazdırma işi, bu olaydan sonra çok daha sakin devam etti. Kont, türlü kâğıtlara dayanarak, babasının da bir rol oynadığı Bernstorff[1] çevresiyle ilgili en eski anılarını derleyip topladı. Abelone, işindeki özelliklere şimdi öyle iyi alışmıştı ki, ikisini görenler, onların bu güdümlü bera-

1. Bernstorff (Kontu), Andreas Peter (1735-1797): Meşhur Danimarka devlet adamlarından. Ordu, iktisat ve devlet idaresi ıslahatçısı. Liberal fikirleri dolayısıyla halk tarafından sevilirdi. (Ç.N.)

berliklerini tam bir sırdaşlık sanabilirlerdi kolayca.

Bir gün Abelone, odadan tam çekilip gidiyordu ki ihtiyar Kont yanına yaklaştı; ellerini bir sürprizle arkasında tutuyor gibiydi. "Yarın Julie Reventlow'u yazacağız," dedi ve kelimelerini tadarak ekledi: "Bir azizeydi o."

Abelone yüzüne galiba şüpheyle bakmıştı.

"Tabii, tabii, hâlâ vardır bunlardan," diye emreden bir eda ile ısrar etti Kont, "her şey var, Kontes Abel."

Abelone'nin ellerini tutup bir kitap gibi açtı.

"Ellerinde stigmata[1] vardı," dedi, bunu söylerken de soğuk parmağıyla sert ve çabuk Abelone'nin avuçlarına dokundu: "Şurada ve şurada."

Abelone "stigmata" sözcüğünün anlamını bilmiyordu. Öğreneceğiz, diye düşündü; babasının da yetiştiği azizenin menkıbesini duymak için sabırsızlanıyordu. Ama artık kendisini çağıran olmadı; ne ertesi, ne de sonraki günlerde.

Gerisini anlatması için rica ettiğim zaman Abelone, "Malikânede Kontes Reventlow'dan sonraları sık sık söz edildi," diye kısa kesti. Yorgun görünüyor, çoğunu da unutmuş olduğunu iddia ediyordu. "Ama hâlâ, zaman zaman, dokunduğu yerleri hatırlarım," diye gülümsüyor ve adeta merakla boş ellerine bakmadan edemiyordu.

Daha babamın ölümünden önce her şey değişivermiş, Ulsgaard artık elimizden çıkmıştı. Babam, şehirde, üzerimde düşmanca ve ürkütücü bir etki bırakan apartmanlardan birinde öldü. O sırada yurtdışında bulunuyordum, geç kalmıştım.

Cesedi arka odalardan birinde, iki sıra yüksek mum-

1. Hıristiyan mistisizminde vecd halindeyken vücutta ortaya çıktığına inanılan, çarmıha gerilmiş Hz. İsa'nın yara izlerini andıran işaretler. (Ç.N.)

ların arasında sergileniyordu. Çiçeklerin kokusu, hep birden çıkan sesler gibi karmakarışıktı. Gözleri kapatılmış, güzel yüzünde nazik düşünceli bir dinleyiş ifadesi vardı. Üzerine Avcıbaşı üniforması giydirmişler, ama nedense mavi değil de beyaz şerit takmışlardı. Elleri katlanmamış, çaprazlamasına üst üste konmuştu ve bir taklit, bir anlamsızlık vardı görünüşünde. Bana, çarçabuk, çok acı çektiğini anlatmışlardı, ama bu, yüzünde okunmuyordu. Çehresinin çizgileri, içinden misafirin çıkıp gittiği bir misafir odasındaki mobilyalar gibi derlenip toplanmıştı. Babamı önceden sık sık ölü olarak görmüşüm gibi bir duyguya kapılıyordum: Bütün bunlar bana öylesine aşina geliyordu çünkü.

Yalnızca çevre yeniydi ve sıkıntılı. Belki başkalarının olan şu karşıdaki pencereler ve bu sıkıcı oda yeniydi. Sieversen'in zaman zaman içeri gelip de hiçbir iş yapmayışı yeniydi. Sieversen ihtiyarlamıştı. Sonra kahvaltı etmemi söylediler. Birkaç defa hazır olduğunu haber verdiler. Böyle bir günde kahvaltı etsem de, etmesem de olurdu. Beni odadan çıkarmak istemelerini anlamıyordum; sonunda ben kalkıp gitmeyince Sieversen, nasılsa, doktorların geldiğini söyleyebildi. Sebebini kavrayamadım. "Yapılacak bir şey varmış daha," dedi Sieversen ve kızartılı gözleriyle kendini zorlayarak bana baktı. Sonra, adeta paldır küldür, iki bey içeri girdi: doktorlar. Öndeki, sanki boynuzları varmış da tos vuracakmış gibi, gözlüğü üzerinden bizi, önce Sieversen'i, sonra beni görebilmek için, sertçe başını eğdi.

Bir üniversiteli nezaketiyle tez elden bir reverans yaptı. "Avcıbaşı efendimizin bir arzusu daha vardı," dedi, sözleri girişi gibi ani olmuştu; insan onun pek acele ettiği duygusuna kapılıyordu. Kendisini, gözlüğünün içinden bakmaya nasılsa zorladım. Arkadaşı, şişman, ince derili, sarışın bir adamdı; yüzünün gayet kolay kızarabileceği

aklımdan geçti. Derken bir sessizlik oldu. Avcıbaşı'nın şimdi hâlâ istekleri olması garipti.

Elimde olmadan yeniden o güzel, düzgün yüze baktım. Emin olmak istediğini anladım. Aslında, bunu her zaman arzu etmişti. Dileğine kavuşacaktı işte.

"Kalbi delmek[1] için geldiniz: Buyurun."

Bir reverans yapıp geri çekildim. Her iki doktor da aynı zamanda reverans yaptılar ve görecekleri iş hakkında hemen anlaşmaya vardılar. Biri, mumları kenara çekiyordu. Ama yaşlıcası, yeniden, birkaç adım, üzerime doğru yürüdü; yaklaşıyordu ki, yolun geri kalan kısmını yürümemek için öne doğru eğildi, ters ters baktı bana.

"Şart değil," dedi, "yani, bence belki daha iyi olur, şayet siz..."

Şöyle böyle ve aceleci haliyle bana bakımsız ve yıpranmış görünüyordu. Yeniden bir reverans yaptım; öyle gerekti.

"Teşekkür ederim," dedim kısaca, "size engel olmam."

Katlanabileceğimi, bu işten kaçmam için neden olmadığını biliyordum. Olacaktı nasıl olsa. Belki bütün her şeyin özü, anlamıydı bu. Bir insanın göğsünü nasıl deldiklerini de hiç görmemiştim. Kendiliğinden ve kesin ayağıma gelmişken, böyle ilginç bir yaşantıya katılmamayı doğru bulmuyordum. Hayal kırıklıklarına o zamanlar artık inanmıyordum; korkacak bir şey yoktu şu halde.

Hayır, hayır, dünyada hiçbir şey tasarlanamaz, en küçüğünden bile olsa. Her şey, önceden kestirilmesi imkânsız, pek çok, ama bir defalık ayrıntılardan meydana gelmiştir. Gözünün önüne getirirken insan, bunları görmeden geçer ve çabukluk içinde atladığını fark etmez

1. Ölenin bir vasiyeti. Mezarda olası bir dirilmeyi önlemek için aldırılan bir ihtiyati tedbir. (Ç.N.)

bile. Realiteler ise yavaş ve anlatılamayacak derecede ayrıntılıdır.

Örneğin bu direnme kimin aklına gelirdi. O geniş, yüksek göğüs tam açılmıştı ki, aceleci küçük adam, gerekli yeri hemen buldu. Ama derhal konan alet, göğüsten içeri işlemiyordu. Birdenbire, zaman diye ne varsa odadan kaçıp gitti sandım. Sanki bir tablo içindeydik. Ama sonra ufak, kaygan bir gürültüyle zaman boşandı ve harcanandan daha çok, odaya doldu. Ansızın odanın bir yerinde bir şey küt etti. Bu şekilde bir kütürtü duymamıştım ömrümde: sıcak, kapalı, iki defa tekrarlayan bir kütürtü. Kulağım duydu bunu, aynı zamanda doktorun, aleti dibe kadar sapladığını gördüm. Ama her iki algının içimde birleşebilmesi için bir süre geçti. Demek delindi, diye düşündüm. Temposuna bakılırsa kütürtü alaycıydı adeta.

Artık uzun zamandır tanıdığım adama baktım. Hayır, kendine tamamen hâkimdi: Hemen başka tarafa yetişmesi gerekli, eli tez ve işinde usta bir adamdı bu. Bir haz veya sevinç ifadesi yoktu yüzünde. Yalnızca sol şakağında, eski bir içgüdüyle saçının birkaç teli havaya kalkmıştı. Aleti kollayarak çekip çıkardı, ağza benzer bir şey göründü; iki kez art arda, iki heceli bir şey söylüyormuşçasına, oradan kan geldi. Genç, sarışın doktor, kıvrak bir hareketle, bu kanı, elindeki pamuğa sildi. Sonra yara, yumulu bir göz gibi öylece kaldı.

Bu sefer ne yaptığımı pek bilmeksizin bir reverans daha yapmış olabilirim. Birisi, üniformaya yeniden çekidüzen vermişti ve beyaz şerit evvelki haliyle duruyordu üniformanın üstünde. Ama şimdi Avcıbaşı ölüydü, hem yalnızca ölü olan o değil. Şimdi kalbi deşilmişti; kalbimiz, soyumuzun kalbi. Her şey bitmişti. Miğferin kırılışı demekti bu: "Brigge bugün vardı, bir daha olmayacak," diyordu içimde bir şey.

Kendi kalbimi düşünmüyordum. Sonraları aklıma geldi de, bu konuda kendi kalbimin önemsizliğini ilk olarak çok kesin anladım. Tek başına bir kalpti bu. Baştan başlamak üzere bulunuyordu.

Hemen ayrılıp gidemeyeceğim diye kuruntu ettiğimi biliyorum. İlkin her şeyi düzene koymalı, diye tekrarlıyor, ama düzene koyacağım şey nedir, doğru dürüst bilmiyordum. Yapılacak bir şey yoktu hemen hemen. Kenti dolaşıyor ve değişmiş olduğunu görüyordum. İndiğim otelden sokağa çıkmak, karşımda adeta kendini bir yabancı için derleyip toplayan ve artık büyüklere özgü bir kent görmek hoşuma gidiyordu. Her şey bir parça küçülmüştü, Langelinie boyunca ta fenere kadar gezinip geri dönüyordum. Amaliegade dolaylarına vardıkça, şurada burada, eskiden yıllarca kendini kabul ettirmiş ve kudretini şimdi yine deneyen şeylerin belirdiği oluyordu. Hakkınızda çok şeyler bilen ve sizi bununla tehdit eden bazı köşe pencereleri ya da kapı kemerleri veya fenerler vardı orada. Onlara korkmadan bakıyor; Phönix Oteli'nde kaldığımı, her an yine kalkıp gidebileceğimi hissettiriyordum. Fakat içim rahat değildi bu arada. O etki ve ilişkilerin hiçbirisinin, henüz gerçekten hakkından gelinmedi yollu, içimde bir kuşku yükseliyordu. İnsan onları, günün birinde, eksik, yarım, oldukları gibi gizlice bırakıp gitmişti. Demek ki insan, sonsuza kadar kaybetmek istemiyorsa, çocukluğu da adeta tamamlamalıdır. Onu kaybettiğimi kavrarken, bir yandan da, hiçbir zaman, dayanacak başka şeyim olamayacağını anlıyordum.

Her gün birkaç saatimi, Dronningen'in Tværgade' sinde, içlerinde biri ölmüş bütün kiralık evler gibi, gücenik görünüşlü daracık odalarda geçiriyordum. Yazı masasıyla büyük, beyaz çini soba arasında gidip geliyor ve

Avcıbaşı'nın kâğıtlarını yakıyordum. Mektupları, bağlı oldukları şekilde ateşe atmaya başlamıştım; ama küçük paketler, pek sıkı bağlanmıştı ve ancak kenarlarından yanıp kararıveriyorlardı. Bağlarını gevşetmek, bana büyük bir çabaya mal oluyordu. Birçoğundan yayılan keskin ve berrak koku, içimde de anılar uyandırmak istercesine, bana çullanıyordu. Yoktu bende anı. Bazen paketlerin içinden yere fotoğraflar kayıyordu, daha ağırdılar; inanılamayacak derecede yavaş yanıyorlardı. Bilmem nasıl oldu, ansızın, Ingeborg'un resmi bunların arasındadır, fikrine kapıldım. Ama fotoğraflara baktıkça, beni başka düşüncelere götüren, olgun, şahane, güzelliği göz alan kadınlar gördüm. Anılardan büsbütün yoksun olmadığım anlaşılıyordu. Büyüdüğüm sıralarda, babamla birlikte sokaklarda giderken, ara sıra içlerinde kendimi gördüğüm gözlerdi tıpkı, bu gözler. O zaman, bir arabanın içinden beni, dışına pek kaçılamayan bir bakışla sararlardı. O zamanlar, beni babamla karşılaştırdıkları ve bu karşılaştırmanın hiç de benim yararıma sonuçlanmadığını şimdi anlıyordum. Elbette, Avcıbaşı'nın karşılaştırmalardan korkacak nesi vardı ki.

Onun korktuğu bir şeyin ne olduğunu şimdi belki de biliyorum. Bu tahmine nasıl vardığımı söyleyeyim: Cüzdanının ta içerisinde, uzun zamandır katlanıp kalmış, kıvrımlarından yıpranmış bir kâğıt çıktı. Yakmadan önce okudum. Kendi eliyle yazmıştı, sağlam ve düzgün bir yazıyla; ama bunun, yalnızca bir başka yerden kopya edilmiş olduğunu hemen fark ettim.

"Ölümünden üç saat önce," diye başlıyor ve IV. Christian'ı anlatıyordu. Tabii ne yazılı olduğunu kelime kelime tekrarlayamam. Kral Christian, ölümünden üç saat önce yatağından kalkmak istemişti. Hizmetkâr Wormius ve doktor ayağa kalkması için kendisine yardım etmişlerdi. Ayakta duruyordu bir parça sallanarak, ama duruyordu,

kendisine kapitone geceliğini giydirmişlerdi. Sonra birden yatağının ayakucuna oturmuştu ve bir şey söylüyordu. Anlaşılmıyordu ne dediği. Yatağa yıkılmaması için doktor, Kral'ın sol elini bırakmıyor, tutuyordu hep. Öylece oturuyorlar ve Kral, zaman zaman güçlükle ve dili dolaşarak o anlaşılmaz şeyi tekrarlıyordu. Sonunda doktor, kendisine hitap etmeye başladı; Kral'ın ne demek istediğini yavaş yavaş öğreneceğini umuyordu. Az sonra Kral, onun sözünü kesti ve ansızın, çok açık, "Oh, doktor, doktor, ismini söyle," dedi. Doktor bir şaşkınlık geçirdi.

"Sperling, Majeste."

Ama doktorun ismi değildi istenen. Konuşmasının anlaşıldığını işitir işitmez Kral sağ gözünü alabildiğine açtı –yalnızca sağ gözü kalmıştı– ve bütün çehresiyle, dilinin saatlerdir biçimlendirdiği şeyi, o tek kelimeyi, artakalmış biricik kelimeyi söyledi: "*Døden*," dedi, "*døden*."[1]

Başka bir şey yoktu kâğıtta. Yakmadan önce birkaç kez okudum. Babamın sonunda çok acı çektiğini hatırladım. Bana öyle anlatmışlardı.

O gün bugün, kendi gördüklerimi de hesaba katarak ölüm korkusuna dair çok şeyler düşündüm. Bana öyle geliyor ki ölüm korkusunu duydum diyebilirim. Kentin kalabalığında, halkın ortasında, çoğu zaman tamamen nedensiz, ölüm korkusunun hücumuna uğruyordum. Ama çoğu zaman da nedenler yığılıyordu üst üste; örneğin birisi, bir sokakta bir sıranın üstünde ölüveriyordu, herkes çevresini sarıp onu seyrediyordu ve o, korkuyu çoktan aşmış bulunuyordu: O zaman onun korkusuna ben sahip çıkıyordum. Ya da, hani Napoli'de, tramvayda o gençle

1. (Danca) Ölüm, ölüm. (Ç.N.)

karşı karşıya oturuyorduk, öldü. Önce bir baygınlık geçiriyor sanıldı, hatta tramvay bir süre daha gitti. Ama sonra hiç şüphe kalmadı, durduk. Ve arkamızda öbür arabalar da durdu, sanki bu yönde yol sonsuza kadar kapanmış gibi, arkamızda arabalar birikti. Solgun, şişman kız, yanındaki kadına öylece dayalı, sakin ölmek istiyordu. Ama buna razı olmuyordu annesi. Türlü güçlükler çıkarıyordu. Elbiselerini çekiştiriyor, artık hiçbir şey bulundurmayan ağzına bir şeyler akıtıyordu. Alnını birinin getirdiği bir sıvıyla ovuşturuyordu; gözleri bir parça kaydıkça, bakışları yeniden öne çevrilsin diye, kızı silkeliyordu. Hiçbir şey işitmeyen bu gözlerin içine haykırıyor, bütün vücudunu bir kukla gibi sağa sola çekip bırakıyordu; sonra gerilip ölmesin diye, kızın tombul yüzüne bütün kuvvetiyle bir tokat aşketti. O zaman korktum.

Ama daha önceleri de korkmuştum. Örneğin köpeğim ölürken. Beni sonsuza kadar suçlu gören köpek. Çok hastalanmıştı. Bütün gün yanı başında diz çökmüştüm; birden odaya bir yabancı girince yaptığı gibi kesik, kısa havladı. Bu havlayışı bu an için sanki kararlaştırmıştık, elimde olmadan kapıya baktım. Ama artık hayvanın gövdesine girmiş bulunuyordu. Telaşla bakışlarını aradım, o da benimkileri araştırıyordu; şu var ki vedalaşmak için değil. Bana sert ve şaşkın bakıyordu. İçeri salıveren benmişim gibi sitem ediyordu. Önleyebileceğime emindi adeta. Beni o âna kadar gözünde gereğinden fazla büyüttüğü meydana çıkmıştı. Kendisine anlatabilmem için artık zaman kalmamıştı. Son dakikasına kadar sitemli sitemli ve terk edilmiş, bakıp durdu bana.

Ya da sonbaharda gecelerin yeni yeni ayazlaması peşinden, sineklerin odaya gelmeleri ve oda sıcağında bir kerecik daha canlanmaları karşısında korkuyordum. Tuhaf bir şekilde kurumuş oluyor, kendi vızıltılarından ürküyorlardı; ne yaptıklarını artık doğru dürüst bilmedik-

leri görülüyordu. Saatlerce bir yere yapışakalıyor, kendilerini bırakıveriyorlardı; henüz yaşamakta oldukları akıllarına geldikçe kendilerini körü körüne bir yere atıyor, orada ne yapacaklarını bilemiyor, sağa sola sonunda her yana sürünüyor, yavaş yavaş bütün odayı ölümlüyorlardı.

Ama yalnız olunca da korkuyordum. Ölüm korkusuyla oturmuş, ölüler oturamadıkları için, hiç olmazsa oturmak yaşamaya ait bir şey, fikrine sarıldığım geceler geçirdim; ne diye gizlemeli! Durumum kötüleşince, sorguya çekilmekten ve belalı işlerime karıştırılmaktan korkuyorlarmış gibi, beni hemen yüzüstü bırakıveren şu rastgele odalardan birinde oluyordu bunlar. Oturuyordum ve görünüşüm öyle korkunçtu ki herhalde, hiçbir şey benden yana çıkmayı göze alamıyordu. Yakmakla daha demin kendisine bir yardımda bulunduğum lamba bile oralı olmuyordu. Sanki bomboş bir odada yanıyormuş gibi, kös kös yanıyordu. Bu durumda son ümidim pencerede kalıyordu. Orada, dışarıda, şimdi bile, ölümün bu ani yoksulluğunda bile bana ait bir şey bulunur kuruntusuna kapılıyordum. Ama pencereye bakar bakmaz, pencerenin duvar gibi örülmüş olmasını istiyordum. Çünkü anlıyordum ki dışarısı, hep aynı duygusuzlukla açılmakta ve dışarıda da benim yalnızlığımdan başka bir şey bulunmamaktadır. Yüklendiğim ve büyüklüğü ile kalbim arasında artık hiçbir orantı bulunmayan yalnızlık. Bir zamanlar ayrıldığım insanlar aklıma geliyordu ve insanlardan nasıl olup da uzaklaşılabileceğini kavrayamıyordum.

Ey Tanrım, Tanrım, önümde böyle geceler varsa daha, bari, ara sıra eriştiğim düşüncelerden birine izin ver. İstediğim şey, öyle saçma bir şey değil; çünkü bu düşüncelerin, zaten korkumdan, korkumun bu kadar büyük oluşundan doğduğunu biliyorum. Çocukken beni tokatlar ve sen korkaksın, derlerdi. Fena korktuğum için böyle oluyordu. Ama o gün bugün, etken kuvvet arttıkça büyü-

yen gerçek korkuyla korkmayı öğrendim. Korkumuz dışında, bu kuvvet hakkında bir fikrimiz yoktur. Çünkü o, kavranması öyle zor, öyle bizim aleyhimizedir ki, beynimizin, bunları düşünmeye zorlanan yerleri dağılır. Ama bununla beraber bir süreden beri sanıyorum ki, henüz bize büyük gelen, kendi kuvvetimizdir, bütün kuvvetimizdir. Onu tanımıyoruz, bu doğru, ama hakkında en az bilgimiz olan şey, asıl bize özgü olan şey değil midir? Bazen ahret ve ölüm, nasıl meydana geldi, diye düşünürüm: Öncelikle yapılacak pek çok başka şey olduğu ve biz meşgul kimselerin elinde emniyette bulunamayacağı için; en değerli şeyimizi bir kenara itmek yüzünden olmuştur bu. Üzerinden zaman geçmiş ve daha önemsiz şeylere alışmışızdır. Artık kendi malımızı tanımıyor ve aşırı büyüklüğü karşısında korkuyoruz. Olamaz mı?

Hem bir ölüm ânının tasvirini, cüzdanımızın derinlerinde, yıllar boyunca taşımak ne demektir, şimdi iyi anlıyorum. Olağanüstü cinsinden birini aramaya gerek yok; bütün ölüm dakikalarında adeta kendine özgü bir şey var.

Mesela, Felix Arvers'in[1] ölümünü kopya eden biri düşünülemez mi? Hastanedeydi. Sakin sessiz, kendi halinde ölüyordu ve rahibe, belki de Felix Arvers'in, olduğundan daha ileride bulunduğunu sanıyordu. Yüksek sesle, falan filan şeyler, şurada şurada gibilerden bir direktif verdi. Oldukça cahil bir rahibeydi bu; o anda kullanmak zorunda kaldığı koridor kelimesini yazılı bir halde görmemişti ömründe; bu yüzden doğrusu öyle sana-

1. Felix Arvers (1806-1851): Fransız şairi. 1833'te *Mes heures perdues* (Kayıp Saatler) adında bir şiir kitabı çıkardı. Lamartine etkisinde şiirleri arasında bir sone, şekil kuvveti ve melankolik sevimliliği dolayısıyla sahibinin adını ölümsüzleştirmiştir. (Ç.N.)

rak "kolidor" dedi. Arvers, o anda ölümü bir yana itti. İlk önce bu sonucu aydınlatmayı gerekli bulmuştu. Bilinci tamamen yerinde, rahibeye, kelimenin "koridor" olduğunu açıkladı. Sonra öldü. Bir şairdi ve yarımdan, yaklaşıktan nefret ederdi ya da gerçek için çırpınırdı yalnızca ya da dünyanın bu kadar ihmal içinde gidişini, beraberine son izlenim olarak almak, onu rahatsız ediyordu. Burası kestirilemez artık. Yalnızca bu bir ukalalık sanılmamalıdır. Sonra aynı töhmet; can çekişmelerinin kapalı gerginliğine şaşılacak şekilde nüfuz eden haber karşısında ölüm döşeğinden fırlayıp bahçede kendisini henüz asmış olanın ipini kesmeye güçbela yetişen Juan de Dios[1] için de geçerli olur. O da yalnızca gerçek için çırpınıyordu.

Bir yaratık vardır ki gözüne ilişirse tamamen zararsızdır, farkına varmazsın bile, hemen unutursun. Ama herhangi bir şekilde görünmeden kulağına kaçarsa orada gelişir, sanki yumurtasından çıkar; beyne kadar ilerlediği ve bu organda, tıpkı burundan giren köpek pnömokokları gibi yakıp yıkarak büyüdüğü görülmüştür.

Bu yaratık, komşudur.

İşte böyle tek başıma dolaşalı beri sayısız komşularım oldu; altlı, üstlü, sağlı sollu, bazen aynı zamanda dördü birden. Komşularımın hikâyesini yazabilirdim; bu, bir ömürlük bir eser olurdu. Bu, daha çok onların, içimde yarattıkları hastalık belirtilerinin tarihçesi olurdu şüphesiz; zaten varlıklarını belli dokularda yaptıkları zararla açığa vurmakta komşular, öbür mikroplar gibidirler.

Saati belirsiz komşularım ve çok düzenli komşula-

1. Juan de Dios (1495-1550): Asıl adı Juan Ciudad. Juan de Dios Hastabakıcılar Tarikatı'nın kurucusu. 1970'lerin sonlarında tarikatın 1800 üyesi ve dünyanın birçok yerinde hastaneleri vardı. (Ç.N.)

rım vardı. Oturdum ve birincilerin kanununu bulmaya çalıştım; onların da bir kanunu olduğu görülüyordu çünkü. Ve her zaman saatinde dönenler, bir akşam eve gelmediler mi, acaba ne oldular, diye kuruntuya kapıldım, lambamı söndürmedim, bir genç kadın gibi telaşa düştüm. Nefret halinde komşularım, şiddetli sevdalara kapılmış komşularım vardı; ya da gece yarıları onlarda bu iki duygunun birinden ötekine geçişlerini gördüm; tabii artık uykunun lafı mı edilirdi. Böylece hem uykunun öyle sanıldığı kadar yaygın olmadığını incelemek mümkün oluyordu. Örneğin Petersburg'daki iki komşumun, uykuya aldırdıkları yoktu pek. Biri ayakta keman çalardı ve ben onun, hayal gibi ağustos gecelerinde keman çalarken, ışıkları kesilmeyen uykusuz evlere baktığına eminim. Sağımdaki öbür komşumun yatakta yattığını gerçi biliyordum; benim zamanımda artık hiç ayağa kalkmıyordu. Hatta gözlerini kapamıştı; ama uyuyor denemezdi. Yatıyor ve kendilerinden manzume okumaları istenen çocuklar gibi, Puşkin ve Nekrasov'dan uzun şiirler okuyordu. Solumdaki komşumun müziğine rağmen şiirleriyle kafamda kozalaşan, sağımdaki komşu olmuştu; onu zaman zaman yoklayan üniversiteli, günün birinde kapıyı şaşırmasaydı, bu kozadan ne çıkacaktı Tanrı bilir. Delikanlı, bana ahbabının hikâyesini anlattı ve sonuç, bu hikâye bir bakıma endişeleri yatıştırıyordu. Herhalde, içimdeki şüphe kurtlarının birçoğunu öldüren, dolambaçsız, açık seçik bir hikâyeydi bu.

Bitişikteki o küçük memurun, bir pazar günü, tuhaf bir meseleyi çözmek gelmişti aklına. Şöyle uzun zaman yaşayacağını kabul etti, diyelim daha elli sene. Kendi hakkında gösterdiği cömertlikten pek keyiflendi. Ama şimdi daha üste istiyordu. Bu yılların bozdurulup gün, saat, dakika, evet, hatta göze alınırsa saniye yapılabileceğini düşündü ve hesapladı, hiç görmediği bir rakamla

karşılaştı. Başı dönüyordu. Bir parça dinlenmesi gerekti. Vakit nakittir dendiğini her zaman işitmişti; böyle yığın yığın zamana sahip bir insana, nasıl olup da nöbetçi koymadıklarına şaşıyordu. Ne kadar kolay çaldırabilirdi. Ama sonra, adeta taşkın keyfi yeniden yerine geldi; biraz daha yaygın ve kellifelli görünmek için kürkünü giydi ve bütün bu efsanemsi sermayeyi kendine bağışladı.

Onun iyiliğini istiyormuş gibi, babacan, ama yine de yukarıdan bakarak, "Nikolay Kusmiç," diyordu ve kendisinin ayrıca, bir de at kılı sedirde, kürksüz, zayıf ve zavallı oturduğunu hayal ediyor ve bu hayale, "Umarım ki, Nikolay Kusmiç," diyordu, "servetinizden dolayı hiç de böbürlenmezsiniz. İş servette değil, aklınızdan hiç çıkarmayın bunu; pekâlâ saygı telkin eden yoksul insanlar vardır. Hatta sokaklarda dolaşıp öte beri satan, yoksul düşmüş kişizadeler ve general kızları vardır." Ve kerem sahibi, şehirce bilinen çeşitli örnekler veriyordu.

At kılı sedir üstünde oturan ve bağışlara boğulmuş öteki Nikolay Kusmiç, henüz büsbütün havalanmış görünmüyordu; temkinli olacağı kabul edilebilirdi. Gerçekten, alçakgönüllü, düzenli hayatında hiçbir şeyi değiştirmedi; şimdi pazarlarını, hesapları düzeltmekle geçiriyordu. Ama daha birkaç hafta olmuş olmamıştı ki, inanılmaz derecede çok harcadığını fark etti. Kısmalıyım, diye düşündü. Daha erken kalkıyor, üstünkörü yıkanıyor, çayını ayakta içiyor, büroya koşuyor ve erkenci oluyordu. Her yerde bir parça zaman tasarruf ediyordu. Fakat pazarları tasarruf edilen gözükmüyordu ortada. O zaman aldatılmış olduğunu anlıyordu. Bozdurmamalıydım, diyordu kendi kendine. Bir sene ne kadar dayanır ki. Ama işte bu aşağılık bozuk para gidiyor, farkına varılmadan. Ve berbat bir öğle sonu, sedir köşesinde oturmuş, kendisinden zamanını geri isteyeceği, kürklü adamı bekliyordu. Kapıyı sürgüleyecek ve istediğini sökülmedikçe salıvermeyecek-

ti onu. "Banknotlar," diyecekti, "onar senelik, kabul." Dört onluk, bir beşlik, üstü onda kalsın, lanet olsun. Evet, sırf bir güçlük çıkmasın diye üstünü de ona bağışlamaya hazırdı. At kılı sedir üstünde sinirleri gergin, oturuyor, bekliyor, ama öteki gelmiyordu. Ve o, daha birkaç hafta önce kendi kendisinin oturduğunu kolayca görmüş olan o Nikolay Kusmiç, şimdi gerçekten oturduğu için, kerem sahibi ve kürklü öteki Nikolay Kusmiç'i hayal edemiyordu. Ne olmuştu o adama, Tanrı bilir; sahtekârlıkları meydana çıkmıştı anlaşılan ve şimdi bir yerde bir deliğe tıkılmıştı. Yalnızca kendisini felakete sürüklememişti muhakkak. Böyle kibar hırsızlar, hep büyük çapta iş yaparlar.

Saniyelerinin hiç değilse bir kısmını bütünleteceği, bir çeşit zaman bankası niteliğinde bir devlet kurumu olması gerektiğini düşündü. Ne de olsa sahte değildi ya bu saniyeler. Böyle bir kurum bulunduğunu hiç duymamıştı, ama adres rehberinde şüphesiz vardı böyle bir şey; V'ye bakmalıydı, Vakit Bankası'na; ya da "B" harfine bakmak, Bankalar bölümünde aramak daha kolaydı. Tabii, "Ç" harfi de unutulmamalıydı, çünkü bunun bir Çarlık enstitüsü olduğu tahmin edilebilirdi; önemine de uygundu bu.

Sonraları Nikolay Kusmiç, o pazar akşamında anlaşılacağı üzere cidden sıkıntı içinde bulunmakla beraber hiç içki içmediğini temin etmişti. Aşağıda anlatılacak şeyler olup biterken –olup bitiyordu denebilir mi acaba?– demek ki, ayıktı tamamen. Köşesinde hafiften kestirmişti belki; bu, ne de olsa düşünülebilir. Bu kısa uyku, ona, her şeyden önce bir ferahlık vermişti. Rakamlara saplanıp kaldım, diyordu kendi kendine. Rakamlardan anlamıyorum ki. Ama onlara çok fazla değer verilmemesi gerektiği belli bir şey; rakamlar, bir düzen sağlamak için devletçe konulmuş bir disiplin adeta. Kâğıt dışında bir yerde bir rakam gören var mı hiç? Bir insa-

nın bir toplantıda bir yedi'ye, bir yirmi beş'e rastlaması imkânsızdır. Olamaz ki. Ve sonra sırf dalgınlıktan, bu küçük yanlışlık meydana gelmişti: vakit ve nakit para; sanki bunlar, birbirinden ayırt edilemezmiş gibi. Nikolay Kusmiç, az daha gülecekti. İnsanın, kendi dalaverelerini ortaya çıkarıvermesi iyi bir şey ve tam zamanında, önemli olan buydu, tam zamanında. Şimdi iş değişecekti. Zaman, evet, bu sıkıntılı bir sorun. Ama bu, yalnızca onunla mı ilgili; kendisinin bulup çıkardığı gibi, başkalarının zamanı da, onlar bilmeseler bile, saniye saniye geçip gitmiyor muydu?

Nikolay Kusmiç, başkalarının zararına sevinmekten kendini alamıyordu pek: Zaman varsın gitsin, diye tam düşünmek üzereydi ki, garip bir şey oldu. Yüzünde ani bir şey esiyordu, bunun kulakları yanından geçtiğini hissetti ve ellerinde duydu. Gözlerini açtı. Pencere sımsıkı kapalı. Büyümüş gözlerle, karanlık odanın içinde böyle oturduğu sıra, işte, hissettiği şeyin, geçip giden gerçek zaman olduğunu anlamaya başladı. Biri öbürü gibi ılık, birbirine benzeyen, çabuk çabuk geçip giden bütün bu saniyecikleri, iyiden iyiye fark etti. Kim bilir, daha neler peşindeydiler. Rüzgârın her çeşidinden alınan onun başına böyle bir şeyin gelmesi. Şimdi insan oturacaktı ve bu akım ömür boyu dinmeyecekti. Kapacağı bütün nevraljileri önceden görüyor, öfkesinden deliye dönüyordu. Ayağa fırladı, ama sürprizler bitmemişti henüz. Ayaklarının altında da harekete benzer bir şey vardı; bir değil, birçok acayip, birbiri içinde yalpalayan kıpırdanışlar. Korkudan kaskatı kesildi: Bu, dünya mıydı yoksa? Kuşkusuz, dünyaydı. Dünya dönüyordu işte. Okulda bundan söz etmişlerdi, biraz çabuk geçiştirilmiş, sonradan da çokluk örtbas edilmişti; sözünü etmek, yakışıksız sayılıyordu. Ama şimdi bir kez hassaslaşmıştı, bunu da duymak zorunda kalıyordu. Acaba başkaları da duyuyor muydu? Belki, ama

bunu açığa vurmuyorlardı. Belki o, denizcilere vız gelirdi. Nikolay Kusmiç ise tam bu noktada biraz hassastı, tramvaylardan bile kaçınırdı. Odanın içinde güvertede gibi sallanıyor, sağa sola tutunmak zorunda kalıyordu. Talihsizlik bu ya, dünyanın ekseninin eğriliğine dair bir şeyler de hatırladı. Yok, bu sallantılara dayanamıyordu. Kendini gayet kötü hissediyordu. Böyle durumlarda yatmak, kımıldamamak gerektiğini vaktiyle bir yerde okumuştu. İşte o gün bugün yatıyor Nikolay Kusmiç.

Yatıyordu ve gözleri kapalıydı. Üstelik hemen hemen az sallantılı, şöyle böyle, ne iyi ne kötü günler geçirdi. Sonra şiirlerin yardımını akıl etmişti. Bunun ne kadar faydası dokunduğuna inanamayacaksınız. Eğer kafiyelerin değişmez baskısıyla bir şiir, öyle yavaş okunursa, tabii içten bakabileceğiniz, adeta sabit bir şey meydana geliyordu. Onun, bu şiirleri bilmesi ne mutlu. Zaten o, edebiyata daima özel bir ilgi göstermişti. Kendisini çoktan beri tanıyan üniversiteli, hastanın, halinden hiç de şikâyetçi olmadığını temin etti. Yalnızca zamanla, üniversiteli gibi ayakta dolaşanlara ve toprağın sallantısına katlanabilenlere karşı, kalbinde abartılmış bir hayranlık doğmuştu.

Bu hikâyeyi, beni müthiş ferahlattığı için öyle iyi hatırlıyorum ki. Nikolay Kusmiç gibi, bana da hayran kalacağı şüphesiz, hoş bir komşuya bir daha rastlamadığımı söyleyebilirim.

Bu yaşantıdan sonra bu gibi durumlarda her zaman gerçeklere doğru yürümeye karar verdim. Tahminlere karşılık, gerçeklerin basit ve ferahlatıcı olduklarını gördüm. Bütün anlayışların sonradan geldiklerini, hepsinin birer bilançodan ibaret bulunduğunu bilmiyormuşum gibi. Hemen peşlerinden yepyeni şeylerle, aktarma toplamları olmayan, yeni bir sayfa başlar. Böyle kolayca tes-

pit edilen üç-beş gerçeğin şimdiki durumda bana ne faydası dokunur? Onları hemen sıralayacağım, ilkin beni şu sıra meşgul eden şeyi söyleyeyim; bu gerçekler benim zaten (itiraf ederim) oldukça zor durumumu kolaylaştıracaklarına daha da güçleştirdiler.

Orası doğru, pek çok yazdım bugünlerde; delicesine yazdım. Çıkıp gittiğim zamanlar fakat eve dönmeyi pek de canım çekmiyordu. Yolumu uzatıyordum hatta ve böylece yarım saat kaybediyordum; bu süre içinde oturup yazabilirdim. Bu bir gevşemedir, itiraf ederim. Ama bir kez odama girdikten sonra ihmal etmiyordum. Yazıyordum, kendi hayatım vardı önümde ve bitişiğimde, kendisiyle hiçbir şey paylaşmadığım apayrı bir dünya vardı: sınavlara hazırlanan bir tıp öğrencisinin hayatı. Bambaşka bir şey vardı önümde ve kesin bir farktı bu bile. Hem sonra durumlarımız, şartlarımız alabildiğine farklıydı, birbirinden. Bunların hepsine aklım yatıyordu. Başlayacağını anladığım âna kadar, aramızda bir beraberlik olmadığını unutuverdim. Kulak kabartmıştım, kalbimin küt küt attığını duyuyordum. Her şeyi bırakmış dinliyordum. Derken başladı: Hiç yanılmamışımdır.

Tenekeden, yuvarlak bir şeyin, örneğin bir teneke kutu kapağının, elden düşünce çıkardığı gürültüyü hemen herkes bilir. Kapak, hiç de büyük bir gürültü çıkarmaz, pat diye düşer, yuvarlanır; hızı bitip de hareketsiz kalmadan önce, sağa sola yalpalayarak yere kapanması, kötüdür yalnızca. Sorun buydu yalnızca; bitişik odada böyle bir teneke düştü, yuvarlandı kaldı, bu sırada belli aralıklarla, tepinmeler oldu. Tekrarlayan bütün gürültüler gibi, bu da içten içe düzenlenmişti; değişiyordu, bir daha aynı şey tekrarlamıyordu. Asıl buydu, onun bir kanuna uyduğunu gösteren. Şiddetlenebilir, yumuşar, hüzünlü bir ses verebilirdi; bazen çabuk geçer, bazen kayar kayar, ancak neden sonra hareketten kesilirdi. Ve

son yalpalayış hep bir sürpriz olurdu. Oysa bunlara eşlik eden tepinmeler, adeta mekanik bir şey oluyordu. Ama bu tepinmeler, gürültüyü her zaman başka başka şekillerde bölerdi ve bu onun göreviydi galiba. Bütün bu ayrıntıları şimdi daha iyi görebiliyorum; bitişiğimdeki oda boştur. Komşum, taşraya, yurduna gitti. İyileşmesi gerekiyormuş. Ben en üst katta oturuyorum. Sağda bir başka ev var, altıma henüz kimse taşınmadı: Komşum yok şu halde.

Bu durumda bu meseleye bu kadar önem verişime adeta şaşıyorum. Üstelik her defasında, sezgim beni önceden uyarıyordu. Bundan yararlanmalıydı. Korkma, demeliydim kendime, başlar neredeyse; hiçbir zaman yanılmadığımı da biliyordum değil mi ki. Belki bu, aksine, öğrendiğim gerçeklerden geliyordu; bu gerçekleri bildim bileli daha ürkek olmuştum. Bu gürültüyü doğuran şeyin, komşum okurken, sağ gözkapağını kendi bildiğine göz üzerine düşürüp gözü örten o küçük, yavaş ve sessiz hareket oluşu, bende adeta ürpertici bir etki bırakıyordu. Hikâyesindeki en önemli noktaydı, bu önemsiz şey. Komşum, birkaç sefer sınavlara girememişti; onuru buluttan nem kapar olmuştu, ailesi de mektuplarında onu zorluyordu herhalde. Kendini sıkmaktan başka ne kalıyordu geriye. Ama işte, kesin sonuca birkaç ay kala bu zafiyet başlamıştı; o küçük, o inanılmaz, o bir perdenin bir türlü yukarıda durdurulamaması gibi önemsiz yorgunluk. Komşumun haftalarca, insan buna hâkim olabilir kanısını taşıdığına eminim. Yoksa ona kendi irademi sunmak düşüncesine nasıl saplanabilirdim. Yani günün birinde onun iradesinin tükendiğini anlamıştım. O günden sonra, yorgunluğun başladığını hisseder hissetmez duvarın bu yanında dikiliyor, kendisine irademi buyur ediyordum. Zamanla bunu kabul ettiğini anlamıştım. Böyle yapması doğru değildi

belki; hele hiçbir şeye yaramayacağı düşünülürse. İşi biraz oyaladığımızı kabul etsek bile, bu şekilde kazandığımız saniyelerden acaba o, cidden yararlanacak durumda mıydı, şüpheli. Benim harcadığım iradeye gelince, yokluğunu duymaya başlamıştım bunun. Biliyorum, hiç bu böyle devam eder mi, diye sormuştum kendi kendime, bizim kata birisinin geldiği bir ikindiüstü. Böyle şeyler dar merdivenli küçük pansiyonda büyük telaşlar doğururdu. Bir süre sonra komşumun odasına birisi giriyor gibime geldi. Kapılarımız koridorun sonuna düşüyordu, onunki karşıda benimki yanda, birbirine bitişik. Zaman zaman odasına tanıdıklarının geldiğini biliyor ve söyledim ya, nasıl yaşadığını hiç de merak etmiyordum. Kapısı ikide bir açılırdı, girip çıkarlardı, olabilir. Bu, benden sorulmaz elbet.

Ama o akşamki durum, her zamankinden kötü oldu. Çok geç değildi, fakat ben yorgunluktan, yatağa girmiş bulunuyor, uyuyacağımı da sanıyordum. Birden dokundular sanki, yataktan fırladım. Hemen peşinden başladı. Bir şey sıçradı, tekerlendi, bir yere çarptı, sallandı ve pat diye düştü. Korkunçtu tepinmeler. Bu aralık aşağıdan, altımızdaki kattan, açıkça ve kızgın, tavana vurdular. Yeni kiracı da rahatsız olmuştu tabii. Şimdi bu, onun kapısı olmalıydı. Öylesine uyanıktım ki, şaşılacak derecede ihtiyatlı davranmasına rağmen kapısının açıldığını duydum, evet, galiba. Yeni kiracı yaklaşıyor gibime geldi. Gürültünün hangi odadan çıktığını öğrenmek istiyordu besbelli. Gerçekten aşırı nezaketi, tuhafıma gidiyordu. Bu evde kimsenin sessizliğe aldırış etmediğini deminden beri fark etmiş olmalıydı. Ama Tanrı aşkına, adımını niye sakınarak atıyordu böyle? Bir süre kapımda durdu sandım; sonra bunda hiç şüphe yok, bitişik odaya girdiğini duydum. Düpedüz girivermişti içeri.

İşte o zaman (Ah, bunu nasıl anlatayım?) o zaman,

bir sessizlik oldu. Bir acı sona ermiş gibi bir sessizlik. Bir yara kapanıyormuş gibi, garip, hissedilir, karıncalanan bir sessizlik. Hemen uyuyabilirdim; rahat bir nefes alır, uykuya dalabilirdim. Şu var ki merakım beni uyutmuyordu. Bitişiğimdeki odada biri konuşuyordu; ama sessizliğe dahil bir konuşmaydı bu da. İnsan, bu sessizliği kendisi yaşamış olmalı, anlatılamaz. Dışarıda da her şey yatışmışa benziyordu. Oturmuş, kulak kabartmıştım, kırlardaydı sanki. Tanrım, diye düşünüyordum, annesi geldi. Annesi, ışığın yanında oturuyor, onu yatıştırıyordu; oğlu, başını şöylece onun omzuna dayamıştı belki. Şimdi annesi onu yatağına yatıracaktı. Koridordaki usulcacık yürüyüşü şimdi anlıyordum. Ah, ne iyi ki o vardı. Öyle varlık ki, önünde kapılar, bize açıldıklarından bambaşka açılıverir. Evet, artık uyuyabilirdik.

Artık komşumu unuttum adeta. Ona karşı duyduğum hissin tam bir yakınlık olmadığını görüyorum. Kapıda, giderayak, haber var mı, nasılmış diye sorduğum oluyor bazen. İyi şeyler işitince de seviniyorum. Şu var ki işi abartıyorum. Bilmesem de olur hani. Arada bir yandaki odaya girivermek geçiyor içimden; bu duygunun komşumla ilgisi yok artık. Kapımla kapısı, bir adımlık mesafe; odası da kilitli değil. Bu odanın hali, beni ilgilendirir. Rastgele bir odayı kolayca tasarlayabiliriz, çok zaman da hemen hemen düşündüğümüz gibi çıkar. Yalnızca bitişiğimizdeki oda, düşündüğümüzden bambaşkadır her zaman.

Beni iteleyen bu düşünce, diyorum kendi kendime. Oysa çok iyi biliyorum, orada beni bekleyen, tenekeden bir şeydir. Bunun, bir kutu kapağı olduğunu düşünmüştüm, tabii yanılabilirim. Ama bu, beni korkutmuyor. Olayı bir kutu kapağına bağlamaya yatkınım madem. Kom-

şumun, bu kutu kapağını yanı sıra götürmemiş olması, düşünülebilir. Belki oda derlenip toplanmış; kapak, kutusuna, gereğince kapatılmıştır. Bu halde kutu ve kapak, ikisi birden, kutu kavramını, yuvarlak kutuyu oluşturmaktadırlar, yani basit, herkesçe bilinen bir kavramdır bu. Bence, hayal meyal hatırlıyorum gibime geliyor, kutuyu oluşturan bu iki şey, şöminenin üstündedir. Evet, hatta aynanın önündedirler; öyle ki arkada, hemen hemen onun benzeri; hayalî bir kutu daha belirmiştir. Bir ikinci kutu, gerçi biz hiç değer vermeyiz; ama örneğin bir maymun, ona uzanabilirdi. Sahi, hatta iki maymun uzanırdı; çünkü şömine kenarına çıkınca maymun da ikileşirdi. Demek beni gözüne kestirmiş olan, bu kutunun kapağıdır.

Anlaşalım bunda: Bir kutu kapağının, kenarı kendi kenarıyla aynı yuvarlaklıkta sağlıklı bir kutunun kapağının, böyle bir kapağın, kutusunun üstünde bulunmaktan başka bir isteği olmamalıydı; kapağın tasarlayabileceği en son amaç bu olmalıydı; üstüne daha tatmin olmayan bir tatmin; bütün emellerinin gerçekleşmesi. Hem sabırlı ve uysal, kutu ağzının ufacık çıkıntıları üzerine ağırlığını bölerek geçip dayanmak; bir başına durduğu zamanki çıkıntı keskinliğinin tıpkısını kendi içine giren bu kutunun esnek çıkıntılarında duymak, adeta ideal bir şey değil midir? Ah! Ama ne az kapak kalmıştır, bunu takdir edecek; insanlarla kaynaşmanın, eşyalar üzerinde ne karıştırıcı bir etki yarattığı burada çok güzel görülüyor işte. Çünkü insanlar –onları bir an için böyle kapaklarla karşılaştırmak doğruysa– uğraşıları üzerinde, sanki diken üstünde gibi, eğreti otururlar. Kısmen, aceleyle asıl kendi işleri düşmemiştir şanslarına, onun için kısmen de hiddetle ve eğri konmuş olmaları yüzünden; kısmen de karşılıklı kenarlar, her biri, bir başka şekilde yamulmuştur, o nedenle. Açık konuşalım: İlk fırsatta aşağı atlamak, yuvarlanmak, takır tukur sesler

çıkarmaktan başka bir şey düşünmezler aslında. Yoksa bütün bu sözümona eğlentiler ve kopardıkları gürültüler, başka nereden gelebilir?

Eşyalar, yüzyıllardır görmekte bunu. Onların bozulması, normal ve sakin amaçlarından artık tat almaz olmaları; hayatlarının tadını çevrelerinde gördükleri gibi çıkarmak istemeleri, şaşılacak şey mi? Asıl kullanılışlarından kaytarmaya bakıyor, gönülsüz ve ihmalci oluyorlar ve insanlar, eşyaları kaçamak yaparken yakalayınca hiç şaşmıyorlar. Kendilerinden biçip çok iyi biliyorlar bu durumu. İnsanlar, kendileri daha kuvvetli oldukları için, eğlenmek daha çok kendi hakları sandıkları için, kendilerini maskaraca taklit edilmiş hissettikleri için kızmaktadırlar; ama kendilerini nasıl koyuveriyorlarsa işi de öyle oluruna bırakıyorlar. Şu var ki, kendine hâkim biri çıkar da, örneğin bir yalnız, gece gündüz toparlanıp kendine kapanmak isterse, soysuzlaşmış aletlerin itirazını, alayını, nefretini çeker üzerine; suçlarının farkında bu aletler, bir şeyin toparlanmasına, varlığındaki hikmeti bulmaya çabalamasına dayanamazlar. O zaman onu rahatsız etmek, korkutmak, yanıltmak için birleşir, bu işin üstesinden geleceklerini de bilirler. O zaman birbirlerine kaş göz oynatarak onu azdırmaya başlarlar; bu azdırma büyür, sonsuz büyür ve bütün yaratıkları, hatta Tanrı'yı, bu belki üstün gelecek bir kişi aleyhine, bu aziz aleyhine ayağa kaldırır.

O acayip resimleri şimdi nasıl anlıyorum; o resimlerdeki kullanılışları sınırlı ve derli toplu nesneler gerinir, eğlencenin belirsiz sefahatinde ürpertiler geçirerek şehvetli ve görmeye meraklı, birbirlerine sataşırlar. Kaynaya kaynaya dolaşan o kazanlar, düşünceye varmış o havan tokmakları, zevk uğruna bir deliğe sokulan başıboş huni-

ler. Sonra kıskanç hiçlikten taşan kollar, bacaklar ve aralarında organlar ve üstlerine sıcak sıcak kusan çehreler ve onları memnun eden osuruklu kıçlar.

Sonra aziz kıvranır, büzülür, ama gözlerinde bu işi mümkün gören bir bakış vardır hâlâ: Bakmıştır. Artık ruhunun berrak karışımında ihtirasları tortulanmaktadır. Artık duası, yaprak yaprak dökülmekte ve ağzından kurumuş bir fidan gibi çıkmaktadır. Kalbi devrilmiş ve bulanıklığın içine akmıştır. Kırbacı, sinekleri kovan bir kuyruk gibi hafiften vurmaktadır kendisine. Cinsiyeti yine yalnızca bir yere toplanmıştır; kaynaşmalar içinden, dimdik, açık bağrı meme dolu bir kadın geldikçe, cinsiyeti bir parmak gibi o kadını gösterir.[1]

Bu resimleri eskimiş saydığım zamanlar oldu. Onlardan kuşku ettiğimden değil. Bu olaylar, azizlerin, yani ne pahasına olursa olsun yaşamlarına derhal Tanrı'yla başlamak isteyen gayretkeş öncülerin başından vaktiyle geçmiştir, diye düşündüm. Biz bunlara şimdi cesaret edemiyoruz. Tanrı'nın bizim için çok zor olduğunu, bizi ondan ayıran uzun çalışmayı yavaş yavaş bitirmek üzere, Tanrı'yı sonralara bırakmamız gerektiğini sezinliyoruz. Ama ben şimdi bu çalışmanın azizlik kadar hor görüldüğünü ve azizliğin, vaktiyle kovuklarında ve boş barınaklarında ibadete çekilmişlere nasıl nasip olmuşsa, şimdi de, çalışma uğruna yalnız kalan herkesin etrafında öyle vücut bulduğunu biliyorum.

1. Burada tasvir edilen aziz, Antonius'tur. Aşağı yukarı 250 yılında Orta Mısır'da doğdu, 356'da öldü. Keşişliğin asıl kurucusudur. Bir mağarada, daha sonra bir harabede yaşadı. Şeytan'ın sık sık vahşi hayvan, keşiş ya da kadın kılığına girerek Aziz'i kışkırttığı rivayet olunur. Birçok tabloda bu ayartılma sahneleri tasvir edilir. Bu resimlerde daima ıssız ve korkunç bir dekor içinde, ayartışların saldırısına uğramış bir keşiş görülür. (Ç.N.)

Yalnızlardan söz etmemiz insanlardan fazla anlayış beklemektir. İnsanlar, neden söz ettiğimizi anlarlar sanıyoruz. Hayır, anlamazlar. Bir yalnızı görmemişlerdir asla; ondan, tanımaksızın nefret etmişlerdir yalnızca. İnsanlar, onu tüketen komşular olmuşlardır; bitişik odanın, onu baştan çıkaran sesleri olmuşlardır. İnsanlar, patırtı etsinler, onun sesini boğsunlar diye, eşyaları ona karşı kışkırtmışlardır. Narinliği ve çocuk oluşu yüzünden çocuklar, ona karşı birleşmişler ve o her büyüyüşünde, yetişkinlerin inadına büyümüştür. Bir av hayvanı gibi barınağını sezmişler ve uzun gençliği sürekli bir takip altında geçmiştir. Güçten kesilmeyip de ellerinden kaçtıkça, yaptığı şeylere bağırmışlar, çirkin deyip kötülemişlerdir yaptıklarını. Ve o, bunlara kulak asmadı mı biraz daha ortaya çıkmışlar, yiyeceğini bitirmişler, teneffüs edeceği havayı tüketmişler ve iğrensin diye yoksulluğuna tükürmüşlerdir. Bulaşıcı hastalığı olan biri gibi adını kötüye çıkarmışlar, daha çabuk kaçıp gitsin diye ardından taşlar atmışlardır. Ve yıllanmış içgüdülerinde haklıydılar gerçekten: O, gerçekten düşmanlarıydı çünkü.

Fakat sonra, o başını kaldırıp da bakmayınca akılları başlarına gelmiştir. Bütün yaptıklarının, onun canına minnet olduğunu anlamışlar; yalnızlık kararında onu desteklediklerini ve kendilerinden sonsuza kadar uzaklaşması için ona yardımda bulunduklarını fark etmişlerdir. Ve şimdi birdenbire değişmişlerdir ve sonuncuya, en son çareye, öbür mukavemete, şöhrete başvurmuşlardır. Ve bu gürültü üzerine hemen her yalnız, başını kaldırıp bakmış ve zihni dağılmıştır.

Bu gece yine o ufak, yeşil kitabı hatırladım, çocukken bu kitap benimdi herhalde; bilmem, aslında Mathilde Brahe'nin olduğunu hayal edişimin nedeni ne?

Elime geçtiği zaman beni ilgilendirmemişti, ancak birkaç sene sonra, galiba Ulsgaard'da bir tatil zamanı okudum. Ama benim için önemi ilk andan başlamıştı. Baştan başa anlamlıydı, dıştan bakınca bile. Kabının yeşili bir anlam taşıyor, insan derhal içinin de, açınca göreceği gibi oluşunu doğal buluyordu. Sanki sözleşilmiş gibi, önce o cilalı ve beyaz içinde beyaz filigranlı boş sayfa ile daha sonra, size pek garip görünen baş sayfayla karşılaşıyordunuz. İçinde resimler var, diyesiniz geliyordu, öyle görünüyordu; ama hiç resim yoktu ve adeta istemeyerek bunun da normal bir şey olduğunu teslim zorunda kalıyordunuz. Belli bir yerde, yıpranmış ve bir parça eğri konmuş, hâlâ gülpembe olmanın masum güveniyle sizi duygulandıran, Tanrı bilir ne zamandan beri hep aynı sayfalar arasında, ensiz sayfa şeridini bulmakla biraz ferahlıyordunuz. Şerit belki hiç kullanılmamıştı ve ciltçi, bakıp etmeden, çabuk ve hamarat, kıvırıp onu oraya koyuvermişti.

Ama bu bir rastlantı değildi belki de. Olabilir ki birisi, okumasını orada kesmiş, sonra bir daha hiç okumamıştı; onu meşgul etmek için kader, o anda kapısını çalmış; sonunda ne de olsa hayatın kendisi olmayan bütün kitaplardan uzağa düşmüştü. Kitabın okunmasına devam edilip edilmediği anlaşılmıyordu. Bu sayfa tekrar tekrar açılabilsin diye de konmuş olabilirdi; belki gerçekten de böyle olmuştu, zaman zaman gecenin geç saatlerinde bile olsa. Her neyse, bu iki sayfa karşısında, önünde biri duran bir ayna karşısındaymış gibi ürküyordum. Bu sayfaları okumadım asla. Bütün kitabı okuyup okumadığımı da bilmiyorum zaten. Kalın değildi pek; ama hele ikindiüstleri, içinde bir yığın hikâye olurdu; içinde insan her zaman hiç bilmediği bir hikâye bulurdu.

Yalnızca ikisini hâlâ hatırlarım. Söyleyeyim hangileri:

Grigori Otrepyev'in[1] ölümü ve Cesur Charles'ın[2] sonu.

O zamanlar bunun beni etkileyip etkilemediğini Tanrı bilir. Ama şimdi, bunca yıl sonra, sahte Çar'ın cesedinin kalabalığa fırlatılıp atılışı ve paramparça, delik deşik, yüzünde bir maske, üç gün o halde kalışı sahnelerini hatırlıyorum. Ufak kitabın, günün birinde yine elime geçmesi ihtimali yok tabii. Ama oraları ilginç olmalıdır. Çar'ın anne ile karşılaşması sahnesini de yeniden okumak isterdim. Ana Çariçe'yi Moskova'ya getirttiği sırada Çar, kendine pek güveniyordu herhalde; o sırada kendine öyle inanmıştı ki, gerçekten kendi annesini çağırdığını sanıyordu bence. Hem, o yoksul manastırdan kalkıp hızlı hızlı menziller alarak gelen Marya Nagoi de, kabul ettiği takdirde zaten her şeyi kazanacak değil miydi? Ama acaba sahte Çar'ın kararsızlığı, kadının, kendisi için, evet oğlumdur, demesiyle başlamadı mı? Başka bir kişiliğe geçmesindeki kuvvet, kimsenin oğlu olmamaktaydı, görüşünü kabule yatkınım ben.

(Bu, başını alıp gitmiş bütün genç adamların kuvvetidir aslında.)[3]

Onu isteyen, fakat açık seçik bir kişilik düşünmeyen

1. Rus tarihinde Korkunç İvan lakaplı IV. İvan'ın (1534-1584) ölümünden sonra karışıklık devri başlar. 1605'te Polonyalılar, IV. İvan'ın 1591'de esrarengiz biçimde ölen en küçük oğlu Dmitri olduğu iddiasıyla Sandomir Voyvodası Minszek'in kızı Marina ile evli olan Grigori Otrepyev'i Moskova'ya gönderirler. Asıl Dmitri'nin annesi olan Marya Nagoi, uzak bir yerden getirilerek yüzleştirilir ve bu sahte Dmitri'nin kendi oğlu olduğunu ikrar eder. Sahte Dmitri, kısa bir saltanattan sonra, asilzadelerden Vasili Şuyski'nin başkanlığındaki bir isyanda öldürülür. (Ç.N.)

2. Burgonya düküydü (1467-1477), gözü pek yüksekte olduğu için her tarafta kuşku uyandırıyordu. İmparator Maximilian'a, kızı Maria'yı teklif ederek kral unvanını kazanmak istiyordu. 1476'da Fransa Kralı XI. Louis, Avusturyalı Sigismund ve İsviçreliler Charles'a karşı birleştiler. 1477'de Nancy yakınında yapılan muharebede öldü. Hikâyesi 148. sayfada "Şimdi düşünüyorum da," diye başlayan kısımda anlatılıyor. Portekiz kanı taşıdığından söz edilmesinin nedeni, annesinin Portekizli oluşudur. (Ç.N.)

3. Müsveddede kenara yazılı. (Y.N.)

halk; imkânlarında onu daha serbest, daha sınırsız bıraktı. Ama annenin doğrulamasında, kasıtlı bir yalan olarak bile, onu daraltmak gücü vardı henüz; kadın onun dolgun hayal gücünü bağlıyor, kadın onu yorgun bir taklide hasrediyor; kadın onu asıl kişiliğinden sıyırıp rastgele bir bireye indirgiyor, onu bir yalancı yapıyordu. Sonra onu daha yavaşça eriten o Marina Minszek de gelmiş, sonunda anlaşıldığı gibi, bu da ona değil, her erkeğe inanmakla kendine göre onu yadsımıştı. Bütün bunların o hikâyede ne derece göz önünde tutulduğunu kesin söyleyemem tabii. Bana öyle geliyor ki anlatılmaları gerekirdi.

Ama bu da bir yana, hiç de eskimiş değildir bu olay. Son dakikalara pek çok emek harcayacak bir hikâyeci düşünülebilir şimdi; haksız da olmazdı. Bu dakikalarda birçok şey geçiyor: en derin uykulardan fırlayıp pencereye sıçraması ve pencereden, avluya, nöbetçiler arasına atlaması. Yalnız başına doğrulamaz; ona yardım etmeleri gerek. Ayağı kırılmış herhalde. Adamlardan ikisine dayanarak –onların, kendisine inandıklarını hissediyor– çevresine bakıyor: öbürleri de ona inanmaktadır. Bu dev gibi strelitsilere[1] adeta acıyor, millet ne kadar düşmüş: bütün realitesiyle İvan Grozni'yi biliyorlar, oysa şimdi kendisine inanıyorlardı. Onlara doğruyu söylemek istiyordu, ama ağzını açsa bağıracaktı. Ayağının acısı müthiştir; bu anda kendine öyle az güveniyor ki, acıdan başka bir şey bilmiyor. Sonra zaman da yok. Yaklaşıyorlar; Şuyski'yi ve onun arkasında bütün öbürlerini görüyor. Her şey bitecek şimdi. Ama nöbetçileri çevresini sarıyorlar. Onu feda etmiyorlar. Sonra bir mucize oluyor. Bu ihtiyar adamların inancı, öbürlerine geçiyor, birdenbire ilerlemek istemiyor hiçbiri. Hemen önünde bulunan Şuyski, ümitsiz-

1. IV. İvan tarafından kurulan askerî bir örgüt. (Ç.N.)

ce, yukarıdaki pencerelerden birine sesleniyor. Fakat o, arkasına bakmıyor. Pencerede kimin olduğunu biliyor; seslerin kesildiğini, ansızın kesildiğini anlıyor. Şimdi o günden kulağında kalmış ses, duyulacaktır; kendini zorlayan o tiz ve sahte ses. Sonra birdenbire kendisini reddeden ana Çariçe'nin sesini işitiyor.

Buraya kadar olay kendiliğinden gider; ama burada, aman bir hikâyeci, bir hikâyeci: Çünkü artakalan birkaç satırdan, bütün itirazları bastıracak bir güç taşmalıdır. İfadesi mümkün mü, değil mi; sesle tabanca ateşi arasında, sonsuz sıkışmış bir halde, onun içinde, her şey olmak irade ve gücünün bir kez daha dirildiğine yemin etmek gerek. Onun geceliklerini delmelerinde ve bir kişilik sertliğine rastlayıp rastlamayacaklarını anlamak üzere, vücudunu delik deşik etmelerinde ne parlak bir mantık vardır; anlaşılmaz yoksa. Sonra vazgeçmek üzere olduğu o maskeyi, ölümünde yine taşıması, üç gün yüzünden çıkarmayışı.

Şimdi düşünüyorum da aynı kitapta, bütün ömrü boyunca aynı kalan granit gibi sert, değişmez ve katlanamlar için her zaman daha ağır adamın sonunda hikâye edilmesi garibime gidiyor. Dijon'da onun bir tablosu var. Ama onun, bodur, hantal, inatçı ve ümitsiz olduğu portresiz de bilinir zaten. Yalnızca ellerini düşünemezdiniz belki. Hep serinlemek isteyen, ikide bir kendiliğinden soğuk bir şey üzerine konan, parmaklarını açıp havalandıran, fena halde sıcak eller bu eller. Bu ellere, beyne çıkar gibi kan hücum ediyordu; hayallerle kuduran deli kafaları gibi yumruk olmuşlardı.

Bu kanla yaşayabilmek, akıl almaz bir temkin işiydi. Dük, bu kanla birlikte içine kapanmıştı ve zaman zaman bu kan, pusuda ve siyah, çevresini dolandıkça onu korkutuyordu. Pek az bildiği, çevik, yarı Portekiz bu kan, ona

korkunç bir yabancılıkta görünebilirdi. Dük, bu kan, kendisini uykuda bastırıp parçalayabilir, diye sık sık kaygılanıyordu. Onu zapt etmiş gibi görünüyor, ama ondan korkmazlık edemiyordu bir türlü. Bu kan, kıskanmasın diye, bir kadın sevmeye cesareti yoktu asla, ve öylesine yırtıcıydı ki bu kan, dudaklarını şaraba değdirmiyor; içki yerine bu kanı, gül ezmesiyle yatıştırıyordu. Ama, durun, bir kere, Granson'u kaybettiği sıra, Lozan Kapısı'ndaki ordugâhta içti; hastaydı, yalnızdı ve bir hayli katıksız şarap içti. Fakat o zamanlar kanı uyuyordu. Ömrünün anlamsız geçen son yıllarında kanı, zaman zaman, böyle ağır ve hayvani uykulara dalar olmuştu. Bu kanın, ne kadar çok hükmü altında bulunduğu, o zaman görülüyordu; çünkü kan uyurken dük neydi ki? Kan uyurken adamlarından hiçbiri, Dük'ün yanına giremezdi; konuştuklarından hiçbirini anlamaz oluyordu Dük. Böyle harap, bitkin, yabancı elçilere görünemiyordu. O zaman oturuyor, kanın uyanmasını bekliyordu. Ve çoğu zaman kan, bir hamlede uykudan fırlıyor ve kalpten boşanıyor ve uluyordu.

Hiç değer vermediği şeyleri Dük, bu kan için, her yere beraber götürüyordu. Üç büyük elması ve bütün kıymetli taşları, Flaman dantellerini ve yığın yığın Arras halısını sürüklüyordu. Sırma örgülü ipleriyle kendi ipek çadırını ve adamları için dört yüz çadırı ve tahta üzerine yapılmış tabloları ve som gümüşten on iki havariyi ve Tarent Prensi'ni ve Cleve Dükü'nü ve Philipp von Baden'ı ve Château-Guyon beyini sürüklüyordu. Çünkü korkması için, kendisinin imparator olduğuna, kendinden daha üstün kimse bulunmadığına kanını inandırmak istiyor, ama böyle kanıtlara rağmen kanı ona inanmıyordu; kuşkucu bir kandı bu. Dük, belki daha bir süre oyaladı kanını. Fakat Uri kornaları Dük'ü ele verdi. O günden sonra kan, kayıplara karışmış bir insanın vücudunda olduğunu öğrendi ve oradan dışarı çıkmak istedi.

Bunu şimdi anlıyorum; o zamansa, Dük'ün arandığı 6 Ocak hikâyesini okumak, beni hepsinden çok etkilemişti.

Bir gün önce, tuhaf bir telaş içinde geçen savaştan sonra çirkin kenti Nancy'ye girmiş olan genç Lorraine Prensi, adamlarını erkenden uyandırmış, Dük'ü sormuştu. Haberci üzerine haberci gönderdiler ve prens, tedirgin, telaşlı, zaman zaman pencerede görünüyordu. Arabalar, sedyeler içinde getirilenleri çokluk tanımıyor, yalnızca bu gelenlerin Dük olmadığını görüyordu. Sonra, yaralılar arasında da yoktu Dük ve boyuna alıp geldikleri esirlerden de hiçbiri, Dük'ü görmemişti. Kaçaklarsa dört bir yana çeşitli haberler taşıyor, onunla karşılaşıvermekten korkuyorlarmış gibi şaşkın ürkmüş görünüyorlardı. Hava kararıyordu, Dük hakkında bir bilgi alınamamıştı. Kaybolduğu haberinin uzun kış akşamında yayılabilmesi için bol bol zaman vardı. Haber, her vardığı yerde, onun sağ olduğu hakkında ani, aşırı bir güven yarattı. Dük, bütün zihinlerde asla bu geceki kadar gerçek değildi belki de. Uyanık olmayan, onu beklemeyen, kapıyı çalacağını hayal etmeyen ev yoktu hiç. Uğramadı mı, geçip gitti deniyordu.

Gece donuyordu, Dük'ün yaşadığı fikri de donuyordu sanki; düşünce katılaşıyordu. Bu düşünce çözülmeden yıllar geçti. Bütün bu adamlar, pek farkında olmadan şimdi bunda ısrar ediyorlardı. Dük yüzünden uğradıkları sona Dük'ün hayali sayesinde katlanıyorlardı. Varlığını, bunca zahmete karşılık, öğrenmişlerdi; şimdi onu tanıdıktan sonra kolayca akla girdiğini ve unutulamayacağını öğrenmişlerdi.

Ama ertesi gün, 7 Ocak günü, bir salı günü, yeniden aramaya başladılar. Bu sefer bir rehber vardı önlerinde. Dük'ün içoğlanlarından biriydi bu; efendisinin yıkıldığını uzaktan görmüş deniyordu; yerini göstere-

cekti. Bir şey anlatmamıştı kendisi, Campobasso Kontu, onu getirmiş ve onun adına konuşmuştu. Şimdi önde gidiyordu ve öbürleri, hemen gerisindeydiler. Onu böyle kumaşlara bürünmüş ve garip bir kararsızlık içinde gören bir kimse, onun, gerçekten o bir kız gibi güzel ve ince büklümlü Gian-Battista Colonna olduğuna inanmakta güçlük çekerdi. Soğuktan titriyordu; hava gecenin donuyla sertleşmişti, adamların altından diş gıcırtısına benzer bir hışırtı çıkıyordu. Aslında hepsi üşüyordu. Yalnızca dükün soytarısı, ki lakabı XI. Louis'ydi, hareket edip duruyordu. Köpek taklidi yapıyor, önden koşuyor, dönüp geliyor, çocuğun yanı sıra, dörtayak üstü, bir süre yalpalıyordu; fakat uzaktan bir ceset görüverince sıçrayıp gidiyor, reverans yapıyor, kendini toparlamasını ve aradıkları kişi olmasını söylüyordu cesede. Düşünmesi için biraz zaman bırakıyor, ama sonra küskün, öbürlerinin yanına dönüyor, ölünün dik kafalı ve uyuşuk oluşuna atıp tutuyor, küfrediyor, dert yanıyordu. Boyuna gidiyorlardı: sonsuz yürüyüş. Kent pek görünmez olmuştu; çünkü hava kapanmış, soğuğa rağmen puslanmış, ilerisini göstermez olmuştu. Dümdüz ve kayıtsız uzanıyordu arazi ve küçük kafile gittikçe yolunu şaşırmışa benziyordu. Konuşmuyordu kimse; yalnızca peşlerine takılmış ihtiyar bir kadın, boyuna bir şeyler geveliyor, başını sallıyordu; dua ediyordu belki.

Birdenbire en önde giden durdu, çevresine bakındı. Sonra kısaca, Dük'ün Portekizli doktoru Lupi'ye dönüp ilerisini gösterdi. Birkaç adım ötede bir buz tabakası vardı; bir su birikintisi veya göl şeklinde; orada buz kırılmış da yarı suya batmış halde, on-on iki ceset duruyordu. Hemen tamamı çıplak ve yağma edilmişti. Lupi, iki büklüm ve dikkatli, birinden öbürüne gitti. Böyle teker teker dolaşırlarken Olivier de la Mache'ı ve rahibi tanıdılar. İhtiyar kadın, karın üstüne diz çökmüş, ah vah ediyor ve par-

makları kaskatı, açılmış, kocaman bir elin üzerine eğiliyordu. Hepsi oraya koşuştular. Lupi, birkaç uşakla birlikte cesedi tersine çevirmeye çabalıyordu, çünkü yüzükoyun kapanmıştı yere. Ama çehresi donmuştu, buzdan koparıp ayırmak istedikleri zaman, bir yanağın derisi, ince ve narin, buzun üstünde kaldı ve öteki yanağın, köpek veya kurtlar tarafından paralanmış olduğu görüldü ve bütün yüz, kulakta başlayan büyük bir yara ile yarılmıştı; yüz diye bir şeyden söz edilemezdi artık.

Peş peşe dolaylarına bakındılar; hepsi, arkalarında Romalıyı bulacaklarını sanıyordu. Ama koşup gelen, kızgın ve kanlı soytarıyı gördüler yalnızca. O, öne doğru bir pelerin tutuyordu; içinden bir şey düşecekmiş gibilerden silkeledi, ama boştu pelerin. Bir nişan aramaya başladılar, birkaç şey buldular. Bir ateş yakmışlardı ve cesedi sıcak su ve şarapla yıkadılar. Boyunda bir yara izi ve iki büyük apse yeri ortaya çıktı. Artık doktorun şüphesi kalmamıştı. Ama başka taraflarına da baktılar. XI. Louis, birkaç adım ötede, Dük'ün Nancy'ye girildiği gün binmiş olduğu, Moreau isimli koca yağız atın kadavrasını bulmuştu. Üzerine binmiş, bacaklarını sarkıtıyordu. Kan, hâlâ atın burnundan akıp ağzına giriyor ve insan, sanki, atın, kanın tadına baktığını görüyordu. İlerideki uşaklardan biri, dükün sol ayağında ete batmış bir tırnak bulunduğunu hatırlattı; şimdi hepsi tırnağı arıyordu: "Ah, *monseigneur*, senin o çirkin kusurunu meydana çıkarmalarını bağışla; erdemlerinin bulunduğu şu benim uzun yüzüme bakıp tanımalıydı seni bu aptallar."

(Ceset, götürülüp yatağa konduktan sonra odaya ilk giren yine Dük'ün soytarısı olmuştu. Georg Marquis adında birinin malikânesiydi burası, niye oraya götürmüşlerdi, kimse bilmiyordu. Henüz örtü örtülmemişti ve soytarı, onu tam olarak görüyordu. Üzerindeki mintanın beyazı ve pelerinin kırmızısı, takın ve yatağın arasın-

da, çiğ ve sert, birbirinden ayrılıyordu. Ön tarafta, yaldızlı, büyük mahmuzlarıyla kızıl, konçlu çizmeler vardı, karşısında. Ve tacı görünce, orada duran şeyin, bir insan başı olduğundan kuşkunuz kalmazdı. Bilmem ne taşlı bir düklük tacıydı bu. XI. Louis geziniyor ve her şeyi bir bir gözden geçiriyordu. Hatta pek anlamadığı halde, atlası yokladı. Burgonya soyu için biraz ucuzdu belki, ama iyi bir atlas olabilirdi. Soytarı, her şeye kuşbakışı bakabilmek için tekrar geri çekildi. Kar ışığında renkler, garip bir şekilde birbirini yadırgıyordu. Soytarı, her şeyi bir bir zihnine yerleştiriyordu. "İyi giydirilmiş," dedi sonunda beğenerek, "belki biraz fazla açık." Soytarı, ölümü, acele bir düke ihtiyacı olan bir kuklacıya benzetmişti.)[1]

Artık değişmesi imkânsız şeyleri realitelere esef etmeden, hüküm bile vermeksizin, öylece kabullenmeli. Nitekim asla tam bir okuyucu olmadığımı anlamışımdır. Çocukken, okumak bana, ileride günün birinde, bütün öbür mesleklere birer birer başladığı sırada, insanın, üzerine alacağı bir meslek gibi görünürdü. Bunun ne zaman olacağı hakkında, belli bir fikrim yoktu doğrusu. Hayat, bir bakıma değişir de, evvelce içeriden geldiği gibi bu sefer de dışarıdan gelirse fark edilir elbet, diye düşündüm. O zaman her şey açık seçik ve belli olur, diye hayal ediyordum. Basit mi, asla, aksine pek çetin karışık ve ağır; kabul, ama ne de olsa açık. Çocukluğun kendine özgü sınırsızlığı, oransızlığı, gidişinin önceden kestirilemezliği, o zaman atlatılmış olurdu. Bu neden böyle olacakmış, orası pek anlaşılamıyordu gerçi. Aslında insan büyüdükçe bunlar da büyüyor, insanın her tarafı ka-

1. Müsveddede kenara yazılı. (Y.N.)

panıyor ve insan, dışarı baktıkça içinde ayaklanan şeyler çoğalıyordu: nereden geldiğini Tanrı bilir. Ama galiba bu, son bir noktaya kadar artıyor, orada bir çırpıda kırılıveriyordu. Büyümüş kimselerin bundan pek az rahatsız oldukları kolayca görülüyordu; dolaşıyor, yargıya varıyor, iş görüyorlar, güçlüklerle karşılaştılar mı bu, daima dış nedenlerden ileri geliyordu.

Okumanın da böyle değişmelerle başlayacağını sanıyordum. O zaman insan kitaplarla tanıdıklar gibi görüşecekti; bunun için belirli, düzenli ve dost bir zamanınız olacaktı; tam gerektiği kadarınca bir zaman. Tabii kitapların bazısını, gönlünüze daha yakın bulacaktınız; onların yüzünden ara sıra yarım saat gecikmeniz, bir gezintiyi, bir randevuyu, tiyatronun başını veya acele bir mektubu ihmal etmeniz mümkündü. Ama üzerine yatmışsınız gibi, saçlarınızın karmakarışık olması, kulaklarınızın pancar gibi kızarması, ellerinizin maden gibi soğuması, uzun bir mumun yanıp yanıp dibine ermesi ve şamdana sinmesi; Tanrı'ya şükür, bunların hiçbiri olmayacaktı.

Bu belirtileri sayıp döküyorum; çünkü Ulsgaard'da birdenbire okumaya tutulduğum o tatil, oldukça göze batar şekilde, başımdan geçti bunlar. Benim bu işi beceremeyeceğim hemen anlaşıldı. Umduğumdan önce başlamıştım tabii. Ama Sorö'de, aşağı yukarı yaşıtım olan öbür çocuklar arasında geçen o sene, bu gibi hesaplara karşı güvenimi sarsmıştı. Orada başımdan hızla, beklenmedik şeyler geçmişti ve bana yetişkin biri gibi davrandıkları açıkça görülüyordu. Bunlar tam ölçüde tecrübeleri ve olanca ağırlıklarını duyuruyorlardı. Ama onların gerçeğini kavradığım oranda yine, çocukluğumun sonsuz realitesine karşı gözlerim açıldı. Çocukluğun sonu olmayacağı gibi onun da başlangıcı bulunmayacağını biliyordum. Hayatı kısımlara ayırmakta herkes serbesttir,

diye düşündüm, ama uydurma şeylerdi bu kısımlar. Bunları düşünüp bulmaktan yana pek acemi olduğum görüldü. Denedikçe hayat, bana bunları tanımadığımı sezdiriyordu. Çocukluğumun geçip gittiğinde ne zaman ısrar ettimse, bütün gelecek o anda silinivermiş ve benim elimde, kurşun askerlerin ayakta durabilmesine ancak yetecek bir taban kalmıştı sade.

Bu buluş, anlaşılacağı gibi, beni büsbütün yalnız bırakıyordu. İçten içe beni meşgul ediyor, yaşımı aştığı için keder gözüyle baktığım bir çeşit kesin memnunlukla dolduruyordu beni. Artık hiçbir şeyin belirli bir süresi olmayışından dolayı bazı şeyleri kaçırmamız ihtimali, beni hatırladığıma göre tedirgin de ediyordu. Bu durumda Ulsgaard'a dönüp de bütün o kitapları görüverince, telaşla, adeta suçlu gibi, üzerlerine atılıyordum. Sonra sonra sık sık hissettiğim şeyi, daha o zamandan, nasılsa sezmeye başlamıştım: Bütün kitapları okumayı görev saymıyorsak bir kitabı açmaya hakkımız olmamalı. Her satırla dünyanın bir parçasını koparıyoruz. Kitaplara başlamadan önce dünya, eksiksizdi, tamdı ve kitaplar bitirildikten sonra belki yine bir bütün olacaktır. Ama okumasını beceremeyen ben, onlarla nasıl boy ölçüşebilirdim. İşte onlar, bu alçakgönüllü kitap odasında bile öyle ümitsiz bir çokluk içinde duruyor, birbirlerine tutunuyorlardı. İnatçı ve ümitsiz, kitaptan kitaba atılıyor, başından büyük işlere kalkışan biri gibi, sayfa sayfa ilerlemeye çabalıyordum. O zamanlar Schiller ve Baggesen'i, Oehlenschläger ve Schack-Staffeldt'i, orada olan eserleriyle Walter Scott ve Calderón'u okuyordum. Bazen elime daha önce okunması gereken kitaplar geçiyordu ve başka kitaplar için ben henüz pek gençtim; o zamanki yaşıma uygun hemen hiç kitap yoktu. Buna rağmen okuyordum.

Daha sonraki yıllarda geceleri ara ara uyanır oldum

ve yıldızlar öylesine gerçek dururlar, o kadar anlamlı görünürlerdi ki, insanın bunca dünyayı nasıl olup da ihmal edebildiğini kavrayamazdım. Kitaplardan başımı kaldırıp da dışarı bakınca –dışarıda yaz vardı, Abelone sesleniyordu– buna benzer duygular duyardım, sanıyorum. O seslensin de ben karşılık vermeyeyim, olmazdı böyle şey. En mutlu zamanlarımızın ortalarına rastlıyordu. Ama bir kez kapılmıştım; okumaya hırsla sarılıyor, günlük eğlencelerden, ciddiye alarak ve inatla kaçınıyordum. Doğal bir mutluluğun o bir sürü, çoğu da belirsiz fırsatlarından faydalanmakta beceriksiz olan ben, gittikçe büyüyen dargınlıklardan, ne kadar uzağa atılırsa o kadar çekici olan gelecek barışmalar doğacağını ummaktan hoşlanıyordum.

Hem benim okuma uykum, günün birinde başladığı gibi ani, bitti; şimdi birbirimizi adamakıllı kızdırıyorduk. Çünkü şimdi Abelone, her fırsatta benimle alaydan geri durmuyor, üstünlüğünü duyuruyor, çardakta kendisine rastladıkça okuduğunu öne sürüyordu. Bir pazar sabahı, kitap gerçi yanında kapalı duruyor; fakat o frenküzümlerine dalıp gitmişe benziyordu; elinde bir çatal, salkımlarından özenle sıyırmaktaydı üzümleri.

Her yerde neşeli uçarılıkların yapıldığı taze ve dinç saatleriyle o temmuz sabahlarından biriydi herhalde. Zaptı imkânsız milyonlarca küçük hareketten en gerçek bir varlık mozaiği doğar; nesneler birbirine ve havaya dağılır ve serinlikleri gölgeyi berraklaştırır ve güneşi hafif, ruhani bir nur haline koyar. Bahçede esas diye bir şey yoktur; her şey, her yerdedir; hiçbir şeyi kaçırmamak için her yerde olmak gerekir.

Abelone'nin küçük hareketinde ise bütün bunlar tekrarlanıyordu. Asıl bunu yapmak ve tıpkı onun yaptığı gibi yapmak, öylesine yerinde bir buluştu ki, gölgede parlak elleri, ahenkli ve hafif, beraber çalışıyor ve çatalın önün-

de toparlak frenküzümleri, içi çiyle buğulu asma yaprağı kaplı tabağa, önceden birikmiş, kırmızı ve açık sarı, pırıl pırıl, buruk içleri sağlam çekirdekli öbürlerinin yanına delidolu sıçrıyorlardı. Bu durumda yalnız durup seyretmek istiyordum; ama izin verilmeyeceği için olacak, hem de serbest görünmek için kitabı aldım; masanın öbür tarafına oturdum, fazla karıştırmadan rastgele bir yer açtım.

Az sonra Abelone, "Bari hızlı oku, okuyucu başı," dedi. Artık o kadar kavgacı gelmiyordu sesi ve kanımca uzlaşmanın tam sırası olduğu için, hemen yüksek sesle okumaya başladım; bir bölüme geldim, devam ettim, yeni bir başlık: Bettina'ya.[1]

"Yok, cevaplar kalsın," diye Abelone durdurdu beni ve yorulmuş gibi küçük çatalı elinden bıraktı, kendisine bakarken yüzümün aldığı şekle güldü.

"Aman, ne kötü okuyorsun, Malte!"

Okuduğum şeyin ne olduğunu hiç bilmediğimi itiraf ettim. "Beni durdurasın diye okuyordum," dedim ve kızardım; çevirip kitabın ismine baktım. Ne olduğunu o zaman anladım. "Cevapları neden okutmuyorsun?" diye sordum merakla.

Abelone beni işitmedi sanki. Sanki ruhu, gözleri gibi kararıvermiş, açık renk elbisesi içinde öyle oturuyordu.

Kızmış gibi, birdenbire, "Ver bana," dedi, kitabı elimden aldı, açmak istediği yeri birden açıverdi. Ve Bettina'nın mektuplarından birini okudu.

1. Bettina von Arnim (1785-1859), Alman edebiyatının önde gelen yazarlarından. Alman yazarlarından Clemens Brentano'nun kız kardeşi ve yine Alman yazarlarından Achim von Arnim'in karısı. Fritzlar'da bir Katolik manastırında öğrenim gördü. Frankfurt'ta Goethe ve Goethe'nin annesiyle tanıştı, Goethe'ye âşık oldu, onunla mektuplaştı, Goethe bu aşkı karşılıksız bıraktı. Goethe ile olan ilişkileri 1811 yılına kadar sürdü, o yıl Achim von Arnim ile evlendi. Bettina, *Goethes Briefwechsel mit einem Kinde* (Goethe'nin Bir Çocukla Mektuplaşması) adlı eserinde bu mektupları toplamıştır. Alman edebiyatının taşkın duygulu bir kadın yazarıdır. Metinde Rilke'nin anıştırdığı şair, Goethe'dir. (Ç.N.)

Mektuptan ne anladığımı bilmiyorum, ama bütün bunların, günün birinde benim tarafımdan bilineceği, bana ciddiyetle vaat edilmiş gibi bir duygu yaşadım. Ve sesi, yükselip de sonunda şarkılardan tanıdığım o sese adeta benzeyince, Abelone ile barışmamızı pek önemsiz bir şey gibi gördüğümden dolayı utandım. Artık bunun barışma olduğunu anlamıştım çünkü. Ama şimdi bu barışma, benim erişemeyeceğim bir yerde, çok yükseğimde, yüce âlemlerde oluyordu.

Bu vaat hâlâ gerçekleşiyor; günün birinde aynı kitap, kitaplarım arasına, yanımdan hiç ayırmadığım birkaç kitabım arasına karıştı. Bana da her zaman, nereyi istersem oradan açılmakta şimdi; buraları okudukça Bettina'yı mı, yoksa Abelone'yi mi düşünüyorum, belli değil. Hayır, Bettina benim içimde daha gerçek oldu; tanıdığım Abelone, Bettina'ya bir hazırlık gibiydi, ve şimdi benim için Abelone, kendi asıl ve tabii kişiliğiymiş gibi Bettina'da kayboldu. Çünkü bu garip Bettina, bütün o mektuplarıyla genişlikler yarattı, en geniş kişilik oldu. Başlangıçtan beri, sanki ölümünden sonraymış gibi yayılmıştı. Oluşun içine adamakıllı yerleşti; onun bir parçası halinde ve başından geçen şeyler sonsuza kadar vardılar doğada; orada kendini gördü ve adeta acıyla, kendini oradan söküp ayırdı; söylentilerden çıkarır gibi kendini güçlükle yeniden buldu, bir ruhu çağırır gibi kendini çağırdı ve kendine katlandı.

Daha demin vardın, Bettina, seni görüyorum. Toprak hâlâ senden dolayı sıcak değil mi ve kuşlar, senin sesine hâlâ bir yer ayırmıyorlar mı? Şebnem başkalaştı, ama yıldızlar, yine senin gecelerinin yıldızları. Zaten dünya senden gelmiyor mu? Çünkü kaç kez sen bu dünyayı aşkınla tutuşturdun ve onun yanıp tutuştuğunu gördün ve

herkes uyurken bu dünyanın yerine gizlice bir başka dünya koydun. Tanrı'nın yarattığı dünyaların hepsine sıra gelsin diye her sabah Tanrı'dan yeni bir dünya dilerken kendini Tanrı'yla bağdaşmış hissediyordun. Bu, dünyayı korumak ve düzeltmek sana zavallıca görünüyordu; onu eskitiyor ve ellerini hep başka dünya için uzatıyordun. Çünkü senin aşkın her şeye yetişiyordu.

Nasıl olur da herkes, hâlâ senin aşkından söz etmez? O zamandan beri, bundan daha dikkate değer ne oldu ki? Onları meşgul eden ne? Aşkının değerini kendin de biliyordun; bu aşkı, beşeri bir hale koysun diye yüksek sesle en büyük şairine söyledin; çünkü henüz bir unsur halindeydi bu aşk. Şairse, sana yazarken insanları bu aşktan caydırdı. Herkes bu cevapları okudu ve şair, kendilerine doğadan daha açık, aydınlık olduğu için, şaire daha çok inanırlar. Ama şairin büyüklük sınırlarının burada bittiği belki bir gün anlaşılacaktır. Şair, bu seven kadınla görevlendirildi ve şair, görevini yapamadı. İş, şairin karşılık verememiş olmasında mı? Böyle bir aşk, karşılığa muhtaç değildir; çağırışı ve karşılığı, kendi içindedir bu aşkın; bu aşk, kendi kendini duyar ve kabul eder. Ama şair, bu aşk önünde bütün görkemiyle küçülmeli ve aşkın dikte edeceği şeyleri Patmos'taki[1] Yuhanna gibi diz çökerek, iki eliyle yazmalıydı. "Meleklerin görevini yapan" bu sese uymazlık olmaz; bu ses, Yuhanna'yı sarsarak, çekip sonsuza götürmeye gelmişti. İşte onu alevli miracına çıkaracak araba hazır duruyordu. Ama ölümü için kendisine hazırlanmış esrarlı söylenceyi Yuhanna boş bıraktı.

1. Ege Denizi'nde küçük bir Yunan adasıdır. Efsaneye göre havarilerden Yuhanna'ya burada vahiy inmiştir; bkz. Yeni Ahit, "Vahiy", 9. (Ç.N.)

Kader, örnekler ve figürler yaratmayı seviyor. Kaderin zorluğu, karışık oluşundadır. Hayatsa basitliğinden dolayı güç. Hayatta bizim ölçümüzü aşan yalnızca birkaç şey vardır. Kaderi reddeden evliya, Tanrı'ya karşı bu birkaç şeyi seçer. Ama kadının, tabiatı gereği, erkekten yana aynı seçimi yapmak zorunda kalışı, bütün aşk ilişkilerindeki felaketi doğurur: Bir tanrıça gibi, karar vermiş ve kadersiz bir halde kadın, boyuna değişen erkeğin yanında durmaktadır. Seven kadın, sevilen erkeği her zaman aşar; çünkü hayat, kaderden daha büyük. Kadının teslimiyeti, sınırsız olmak amacını güder. Onun mutluluğudur bu. Ama kadının aşkındaki sonsuz acı hep şu olmuştur: Ondan bu teslimiyeti azaltması istenir.

Kadınlardan bunun dışında bir şikâyet yükselmemiştir; Héloïse'in[1] ilk iki mektubunda yalnızca bu vardır; beş yüz yıl sonra, o Portekizli kadının mektuplarından bu şikâyet yükselmiştir; bu şikâyet, bir kuş sesi gibi bilinir. Ve bu anlayışın aydınlık alanından, kaderde aradığı için asırların bulamadığı, Sappho'nun o ta uzaklardaki hayali, birdenbire geçip gider.

O adamdan bir gazete almaya cesaret edemedim asla. Lüksemburg Bahçesi önünde akşamları, duvar boyunca, sürünür gibi bir gidip bir gelirken, yanında acaba gerçekten hep birkaç gazete bulunduruyor mu, bilmiyorum. O adam, parmaklığa sırtını döner ve elleri üzerinde

1. 1098-1164, Fransa. Skolastik filozof ve ilahiyatçılardan Petrus Abaelardus'un (1079-1142) karısı. 38 yaşındaki Abaelardus, on yedi yaşındaki Héloïse'i kaçırıp onunla evlendi; bir çocukları oldu. Abaelardus'u sevdiğinden dolayı, onun kilisedeki kariyerine engel olmamak için, yanına döndüğü amcasına karşı kız, bu evlenmeyi *inkâr etti*; bunun üzerine amcası, Abaelardus'u yakalatıp hadım ettirdi ve Héloïse rahibe oldu. Abaelardus'un Héloïse'e yazdığı mektuplar, Fransız edebiyatının incelikli sayfalarını oluşturur. (Ç.N.)

demir çubuklar olan taşın kenarında sürünür. Öylesine siliktir ki, her gün oradan geçenlerin birçoğu, onu hayatları boyunca görmemiştir. İçinde bir ses artığı da kalmış ve hatırlatmaktadır kendini; ama bu, bir lamba veya bir sobadaki çıtırtı ya da bir mağarada garip aralıklarla suyun damlamasıdır yalnızca. Ve dünya öylesine kurulmuştur ki bazıları, o adamın hareket eden bütün her şeyden daha sessiz, bir ibre gibi, bir ibre gölgesi gibi, zamanının kendisi gibi kımıldayıverdiği sırada geçip giderler.

İğrenerek bakmakta ne kadar haksızdım. Onun yanına yaklaşınca, çoğu zaman, hiç oralı değilmişim gibilerden, başkalarının yürüyüşünü taklit ettiğimi yazmaya utanıyorum. O zaman, adamın içinde bir sesin "La Presse," diye seslendiğini duyuyordum, sonra bir daha sesleniyordu, kısa bir aralıkla, derken bir üçüncü kez. Ve çevremdeki insanlar, etraflarına bakınıyorlar ve sesi arıyorlardı. Yalnızca ben, sanki hiçbir şey duymamışım, zihnen çok meşgulmüşüm gibi, hepsinden daha acele davranıyordum.

Aslında da böyleydi. O adamı hayalimde canlandırmakla meşgul oluyor; onu hayal etmek işini yükleniyordum ve harcadığım çaba terletiyordu beni. Çünkü onu, varlığından ortada bir delil, bir parça kalmamış, tamamen zihnin oluşturacağı bir ölüye şekil verir gibi yaratmam gerekiyordu. Bütün antikacılarda bulunan, hareli fildişinden yapılma, çarmıhtan indirilmiş İsa heykellerinden birçoğunu düşünmek, bu işte bana biraz yararlı oluyordu, şimdi farkındayım. Bir *Pietà*[1] düşüncesi beliriyor ve kayboluyordu: Bütün bunlar, uzun yüzünü içine alan belli bir eğikliği, avurt gölgelerindeki uzamış tıraşların ümitsizliğini; yukarı ve yana doğru çekik, kapanık yüz ifadesindeki kesin ve

1. Hıristiyan sanatında ölü İsa'nın vücudunu kollarında tutan Meryem betimlemesi. (Ç.N.)

acılı güzelliği canlandırmak içindi belki. Ama bundan başka onu tamamlamak için öyle çok şey vardı ki; çünkü onda bulunan hiçbir şeyin anlamsız olmadığını daha o zaman anlamıştım: ceket veya pardösünün enseye yakın olmayışı; yakayı, o büyük bir çember halinde, uzun, oyuk oyuk boyna değmeksizin duran o alçak yakayı her tarafta açıkta bırakışı; bütün bunların üstüne kuşanılmış yeşilimsi-siyah kravat; hele şapka; yüzündeki hatlarla hiçbir ilintisi olmaksızın, bu ek şeyden ve kendinden, yeni bir dış ahenk meydana getirmeksizin kabullenilmiş yabancı bir eşya taşır gibi, kafasında, bütün körlerin taşıdıkları şekilde gezdirdiği o eski, tepesi kalkık, sert fötr şapka özellikle. Bakamamak korkaklığı içinde işi o kadar ileri götürdüm ki bu adamın hayali, sonunda, çoğu zaman neden yokken bile, benim ruhumda, kuvvetli ve acılı öyle sert bir sefalet gibi yoğunlaştı ki, bunun baskısı altında, hayal gücümün çoğalan yatkınlığını dış realiteyle kırıp dağıtmaya karar verdim. Akşamüzeriydi. Önünden dikkatle bakarak geçmeyi kafama koymuştum. Şunun bilinmesi gerek: Bahara doğruydu. Gündüz rüzgârı kesilmişti, sokaklar uzun ve memnundular; sokak uçlarında evler, beyaz bir madenin, ama hafifliği insanı şaşırtan bir madenin taze kırıkları gibi yeni parlıyordu. Geniş, art arda akan caddelerde birçok insan, tek tük arabalardan adeta korkmaksızın, karmakarışık yürüyordu. Pazardı herhalde. Saint-Sulpice Kilisesi'nin kule başlıkları, durgun havada beklenmedik bir yükseklikte ve ışıltılı görünüveriyor, adeta Roma'yı andıran, dar sokakların içinden insan, mevsime birden bakıveriyordu. Bahçe ve önü, insan kımıldaşmasıyla öyle doluydu ki, o adamı ânında göremedim. Yoksa ilkin kalabalığın gerisinde tanımadım mı? Düşüncemin beş para etmediğini hemen anladım. Sefaletinin hiçbir kollayış veya gizleme ile daralmamış teslimiyeti, benim tedbirlerime baskın çıktı. Ne duruşundaki eğiklik açısını kavramıştım ne de boyuna,

gözkapaklarının iç tarafının ona verdiği dehşeti. Ağzını düşünmemiştim asla, bir lağım ağzı gibi içeri göçmüştü bu ağız. Bu adamın anıları olabilirdi, ama şimdi, arkasındaki, o elini aşındıran taş kenarının şekilsiz sezilişinden başka, eklenen bir şey yoktu ruhuna. Durmuştum ve bütün bunları adeta aynı anda gördüğüm sırada, başında bir şapka olduğunu ve hiç kuşkusuz pazar günlerine özgü bir boyunbağı takmış bulunduğunu hissettim; eğri, sarı ve mor dörtgenler vardı kravatta; şapkaya gelince: Yeşil kurdeleli, ucuz ve yeni, hasır bir şapkaydı bu. Bu renklerin hiçbir önemi yok tabii, aklımda kalmış olmaları fazla titizlikti belki. Yalnızca şunu söyleyeyim ki bunlar, o adamda bir kuşun alt tarafındaki en yumuşak yerler gibiydiler. O, bunlardan bir memnunluk duymuyordu ve acaba (çevreme bakıyordum) bu özen, benim için mi diye düşünebilen birisi bulunur muydu?

Tanrım, çılgınca aklıma geldi, demek ki varsın. Varlığına deliller var. Bunları bütünüyle unuttum ve hiçbirini arzulamadım hiçbir zaman; çünkü seni kesinlikle bilmek ne çok büyük bir sorumluluk olurdu. Ama yine de bana gösteriliyor. Bu, senin zevkindir, bundan hoşlanıyorsun. Keşke her şeye katlanmayı ve hüküm vermemeyi öğrenebilsek. Zor olan şeyler hangileri? Kereminden gelenler hangileri? Bir sen bilirsin, yalnızca sen.

Yine kış başlar da bir palto alırsam lütfet de onu, sırtımda, yeni olduğu sürece böyle taşıyayım.

Daha iyice ve daima benim olan elbiselerle dolaşıyor ve bir yerde oturmaya değer veriyorsam bu, kendimi onlardan ayırmak istediğim için değil. O kadarına varamıyorum. Onlar gibi yaşamaya cesaretim yok. Kolum dumura uğrasa, sanırım, göstermez, saklardım. O kadınsa (önce neyin nesiydi, bilmiyorum), her gün gazinoların

taraçaları önünde görünüyor; mantosunu sıyırmak, karışık giysi ve iç çamaşırlarından sıyrılmak, kendisi için çok güç olmakla beraber zahmetten kaçınmıyor, çıkarıyor ve öylesine uzun uzun soyunuyordu ki insan, artık bekleyemez oluyordu. Sonra kara kuru, dumura uğramış uzvuyla, alçakgönüllü, önümüze dikiliyordu ve insan, anlıyordu ki böylesi az bulunur.

Hayır, kendimi onlardan ayırmak istiyor değilim; fakat onlara benzemeye kalkışsam ezilirdim. Değilim onlar gibi. Bende ne onlardaki güç, ne onlardaki ölçü bulunurdu. Kendimi besliyorum, varlığım yemekten yemeğedir, esrarlı hiçbir yanı yok; onlarsa tanrılar gibi yaşarlar adeta. Onlar, her günkü köşelerindedirler, hatta kasımda bile ve bağırmazlar, kış diye. Sis basar ve onları hayal meyal yapar: Yine de vardırlar. Gezilere çıkmıştım, hastalanmıştım, benden nice şeyler gitti: Onlarsa ölmediler.

(Yoksulluk kokan soğuk dolu odacıklarda nasıl olur da okul çocukları yataktan kalkabilirler, bunu bile aklım almıyor; onlara, bu çok aceleci iskeletçiklere, büyüklerin şehrine doğru, gecenin bitimine, bitmez tükenmez ders gününe koşmak; hep böyle ufacık, hep korkular içinde, hep gecikmiş koşmak kuvvetini veren kimdir? Boyuna harcanan bu kaynağın büyüklüğü hakkında hiçbir tahminim yok.)[1]

Bu şehir, usul usul onlara doğru kayanlarla dolu; çoğu ilkin karşı koyar; sonra o solmuş, ihtiyarlayan kızlar vardır; direnmeksizin boyuna kendilerini bırakan, güçlü kuvvetli; ruhlarının en derin noktalarında kullanılmamış, asla sevilmemiş kızlar.

Belki her şeyi bırakıp onları sevmemi istiyorsun, Tanrım! Yoksa yolda önüme geçtikleri zaman peşlerin-

1. Müsveddede kenara yazılı. (Y.N.)

den gitmemek, bana öyle zor gelir miydi? Niçin birdenbire en tatlı, en gece dolu kelimeleri buluveriyorum ve sesim niçin, kalbimle boğazım arasında, içimde yumuşacık durmaktadır? Onları, hayatın, her bahar, kollarını boşu boşuna açtıra açtıra, omuzlarını gevşeterek, kendine oyuncak yaptığı o bebekleri, anlatılamaz bir kollayışla, soluğumda ısıtmayı niçin hayal ediyorum? Hiç de öyle pek yüksek bir ümitten düşmemişlerdir, paramparça olmamışlardır; ama zedelidirler ve hayat, onları beğenmez artık. Onların odalarına yalnızca, akşamları başıboş kediler gider ve gizli gizli tırmalarlar onları ve üzerlerinde uyurlar. Zaman zaman bir tanesinin peşinden iki sokak aşağı gidiyorum. Evlerin kenarından yürürler; hep insanlar çıkıp kapatırlar önümü ve onlar, bu insanların arkasında erimelerine devam ederler.

Biliyorum, birisi çıksa da onları sevmeye kalkışsa onlar, çok fazla gidip yürüyüşünü kesenler gibi ağırlık olurlardı o kimseye. Sanırım ancak, bütün varlığında dirilişin tazeliği olan İsa onlara katlanabilirdi; fakat onlardan hoşlanmaz İsa. Yalnızca seven kadınlar, İsa'yı cezbederler; soğuk bir kandille bekler gibi,[1] sevilmek konusunda ufacık bir yetenekle bekleyenler değil.

Biliyorum, son saatimin çalacağı tutunca iyi giysilerimi giyerek kendimi gizlemeye çalışmam, para etmeyecek. O da krallığını yaşarken en alttakilerin arasına kaymadı mı? Yükseleceği yerde ta dibe kadar çöken o. Artık parkların hiçbir şeyi kanıtlamamasına rağmen, zaman zaman öbür krallara inandığım oldu. Ama şimdi gecedir, kış, üşüyorum, şimdi ona inanıyorum. Çünkü görkem,

1. Karş. Yeni Ahit, "Matta" 25: 1-13 (Ç.N.)

bir andır yalnızca ve biz sefaletten daha uzun süren bir şey görmemişizdir. Kral da uzun zaman tahtta kalmalı.[1]

Fanus altındaki mumdan çiçekler gibi o da cinneti altında baki kalan biricik kral değil midir? Ötekilerin ömürlerinin uzaması için kilisede dua ediyorlardı; onun ise, Şansölye Jean de Gerson, sonsuz olmasını dilemişti; oysa o zaman Kral, zavallının zavallısıydı, tacına rağmen tam bir sefalet içinde ve perişan.

Bu, yatağında yatarken, zaman zaman yabancı ve yüzleri siyaha boyalı adamların baskınına uğradığı ve artık kendi vücudunun bir parçası saydığı o yaralar içinde çürümüş gömleğinin, bu adamlar tarafından koparılıp çıkarılmak istendiği sırada oluyordu. Oda karartılmıştı; katı kolları altından, çürümüş kumaş parçalarını tuttukları gibi çekiyorlardı: Sonra biri, ışığı öne uzattı; ancak o zaman göğsündeki cılk yarayı gördüler; her gece vecdinin olanca kuvvetiyle bastığı için demir muska yaranın içine gömülmüştü; muska onun içinde bir *reliquaire*[2] oyuğundaki kerametli bir parça gibi, irinden bir inci dizisiyle çevrili ve müthiş kıymetli duruyordu. Kaba gündelikçiler seçmişlerdi; ama bunlar da, tedirgin edilmiş kurtlar, flaman bezinden, kendilerine doğru uzandıkça ve kıvrımlardan düşerek yer yer yenlerine doğru tırmandıkça, tik-

1. Burada sözü edilen kral, Fransa Kralı VI. Charles'tır. 1368'de doğdu, 1380-1422 arası hüküm sürdü. Saltanatının başında amcaları Anjou'lu Louis, Berry'li Jean ve Burgonya'lı Philippe, naiplik ettiler. O yıllarda, sözü geçen Flamanların isyanı oldu. 1382'de Flamanlar, Roosbek Savaşı'nda yenildiler. 1393 yılından itibaren VI. Charles, deliliğini açığa vurdu ve ölümüne kadar Fransa'da iki taraf mücadele etti: Armagnac ve Burgonya'lılar. Daha sonra VII. Charles olarak tahta geçen veliaht, Armagnac'lar tarafını tutuyordu ve Burgonya'lıların başında Burgonya Dükü Korkusuz Jean bulunuyordu (1404-1419). Korkusuz Jean, o dönemin Fransası'nda çok büyük bir nüfuz sahibiydi, 1407'de Armagnac tarafının başında bulunan Orléans Dükü'nü öldürttü. 1419'da karşı tarafı tutan veliahtla barışmak üzere Montereau Köprüsü'ne geldi, veliahtın yandaşları, orada Jean'ı öldürdüler. (Ç.N.)

2. (Fr.) Azizlere ait kutsal kalıntılar mahfazası. (Ç.N.)

sinmeye karşı koyamadılar. Hiç kuşkusuz *parva regina*[1] zamanından beri, durumu daha kötüleşmişti; çünkü o genç, terütaze Kraliçe, Kral'ın yanında yatmaya razı olmuş, sonra ölüvermişti. Şimdi bu leşin yatağına bir odalık olsun sokmaya kimse cesaret edemiyordu. Kraliçe, Kral'ı teskin edecek bütün söz ve okşayışları da beraberinde götürmüştü. Onun için şimdi kimse, bu ruhun ıssızlığına nüfuz edemiyordu artık; ruhunun uçurumlarından kurtulmasına kimse yardımcı olmuyordu; yayılmaya giden bir hayvanın toparlak bakışıyla birdenbire kendi içinden çıkıverdikçe, kimse anlamıyordu bunu. Juvenal'in meşgul çehresini tanıyınca aklına, hatırlayabildiği son şekliyle devleti geliyor, yapamadığı işleri telafi etmek istiyordu.

Ama o dönemin olayları, hafifletilerek söylenecek türden değildiler. Olan şeyler, bütün ağırlığıyla oluyordu ve söylenirken sanki bir bütündüler. Yoksa kardeşinin öldürülmesi haberinden ve her zaman sevgili hemşirem diye hitap ettiği Valentina Visconti'nin, dün, çirkinleşmiş yüzündeki yas ve şikâyetlerin üstünden siyah dulluk peçelerini kaldırarak önünde diz çökmüş olmasından ne eksiltilebilirdi? Ve bugün didişken ve çenebaz bir avukat, saatlerce önünde durmuş ve katil prensin haklı olduğunu öyle uzun uzadıya kanıtlamıştı ki suç, gitgide saydamlaşmış ve sanki nurlar saçarak doğru cennete uçası gelmişti. Kaldı ki adil olmak demek, herkese hak vermekti; çünkü Valentina d'Orléans, öcünü alacağına söz verdiği halde kaygıdan ölmüştü. Üstelik Burgonya Dükü'nü bağışlamak neye yarardı; değil mi ki ümitsizliğin karanlık yangını sarmıştı onu; artık haftalardır Argilly Ormanı'nın derinlerin-

1. (Lat.) "Küçük kraliçe." Asıl adı Isabeau'dur. 1371'de doğdu, 14 yaşındayken VI. Charles ile evlenerek taç giydi. 1408'de VI. Charles'ın akıl hastalığının ilerlemesi yüzünden kralın yerine naibe oldu. Naibeliği zamanında parti mücadelelerine karıştı ve birkaç kere Paris'ten kaçmak zorunda kaldı. 1422'de damadı olan İngiliz Kralı'nın yardımıyla Paris'e döndü. (Ç.N.)

de bir çadırda yaşıyor ve ferahlayabilmek için geceleri geyiklerin çağrışmalarına muhtaç olduğunu iddia ediyordu.

Bütün bunları hep sonuna kadar, kısaca olduğu gibi düşünen Kral'ı bu sefer halk görmek ister ve görür: perişan. Ama halk, gördüğünden memnundur; onun, bu sessizin, bu sabırlının Kral olduğunu; kendisini bir kenara çekerek, sonunda sabrı tükenmiş Tanrı'nın işlerini bildiği gibi yapmasına boyun eğen bu insanın Kral olduğunu kavrar. Saint-Pol Malikânesi'nin balkonunda göründüğü, bu zihin açıklığı anlarında Kral, bu gizli gizli ilerleyişini belki sezinliyordu; Roosbeke gününü, dayısı de Berry elinden tutmuş, hazıra konduğu ilk zafere götürüldüğü günü hatırlıyordu; o garip şekilde uzun kasım günü, Gent'liler yığınını gözden geçiriyordu: Dört bir yandan hücuma uğradıkları için o sıkışık durumlarında boğulmuşlardı. Kocaman bir beyin gibi iç içe geçmiş, yığın yığın yatıyorlardı; yekpare bir kitle olmak için birbirlerine bağlanmışlardı. İnsan, orada, burada, onların boğulmuş çehrelerini gördükçe nefes alamaz oluyor, sıkışıklıktan dolayı hâlâ ayaküzeri duran bu cesetlerin üzerinde havanın, bunca ümitsiz canın ani çıkışıyla oradan itilip sürüldüğünü düşünmeden edemiyordu.

Kendisine bunu şöhretinin başlangıcı diye belletmişlerdi. Zihninde böylece kalmıştı. Ama o zamanki, ölümün zaferi olmuşsa şimdiki zayıf dizleri üstünde ve bütün bu gözlerin önünde bu dik duruşu, aşkın mucizesi oluyordu. Bütün dehşetine rağmen böyle bir savaş meydanının havsalaya sığabileceğini, öbürlerine bakarak anlamıştı. Fakat bunun anlaşılmasına gerek yoktu; vaktiyle Senlis Ormanı'nda görmüş olduğu altın gerdanlıklı geyik gibi bir mucizeydi bu. Şu farkla ki şimdi, tecelli eden bizzat kendisi olmuştu, seyre dalanlarsa başkaları. Onların nefeslerinin kesildiğinde; o delikanlılık çağındaki av gününde, gözleriyle çevreyi kollayarak dalların arasından

çıkıveren o sessiz hayal karşısında baskınına uğradığı o engin bekleyişe kapılmış olduklarından şüphe etmiyordu. Gözlere görünür olmasının sırrı nurlu varlığına yayılıyordu; yok olmak korkusuyla kımıldamıyordu; yaygın, basit yüzündeki ince gülümseme, taş evliya heykellerindeki gibi doğal bir hareketsizlik kazanıyor, onu yormuyordu. Öylece duruyordu, yandan görünüşünde kısalmış bir sonsuzluk olan anlardan biriydi bu. Kalabalık buna zar zor katlanıyordu. Kuvvet bulmuş, tükenmez bir teselli ile beslenmiş bir halde kalabalık, sevinç çığlıklarıyla sessizliği yırtıyordu. Ama yukarıda, balkonda artık yalnızca Juvénal des Ursins bulunuyor ve biraz yatışmış olan halka Kral'ın kilise temsillerini görmek üzere Saint-Denis Caddesi'nde *Passion* oyuncularına[1] geleceğini sesleniyordu.

Böyle günlerde Kral, nurlu bir bilinçle dolu oluyordu. O devrin bir ressamı, cennetteki hayat için bir model arasaydı, bu işe, Louvre'un yüksek pencerelerinden birinde, omuzları çökük duran Kral'ın yatışmış halinden daha mükemmelini bulamazdı; Kral, Christine de Pisan'ın yazıp kendine ithaf ettiği *Le Livre du Chemin de Long Estude*[2] adlı küçük kitabını karıştırıyordu. Dünyaya hâkim olmaya layık prensi bulup çıkarmayı amaç edinen o sembolik parlamentonun bilgiççe tartışmalarını okumuyordu. Kitap ona hep en basit sayfalarından açılıyordu; orada, on üç yıl boyunca bir imbik gibi eza ateşi üstünde, yalnızca acılık suyunu gözler için arıtmaya yarayan kalbin sözü ediliyordu; gerçek tesellinin, ancak, mutluluk iyice geride kalmış olduktan, artık bir daha

1. Paris halkı tarafından kurulan bir tiyatro topluluğu. 1402'de VI. Charles onlara önemli ayrıcalıklar verdi. Çokluk Hôpital de la Trinité'de oynarlar, hem dinî hem dinî olmayan temsiller verirlerdi. 1548'de dinî temsillerin oynanması yasaklandıktan sonra, artık yalnızca dinî olmayan temsiller verilmeye başlandı. (Ç.N.)

2. (Fr.) İkrara Giden Uzun Yol. (Ç.N.)

gelmemecesine geçtikten sonra başlayacağını anlıyordu. Kendisine en yakın olan şey, bu teselliydi ancak. Kaldı ki bakışları, karşısındaki köprüyü sarar görünürken o kudretli Cumae tarafından büyük yollara sürüklenen kalbiyle o zamanki dünyayı seyretmeyi seviyordu: Cesaret isteyen denizleri, kuleleri, mesafelerin baskısıyla sinekalmış o acayip kuleli şehirleri, yığılı dağların vecit dolu ıssızlığını, huşulu duraksamalarla incelenen ve bir süt çocuğunun kafası gibi yeni yeni bitişen gökyüzünü seyretmeyi seviyordu.

Fakat içeri biri girecek olsa korkuyor, zihni yavaş yavaş buğulanıyordu. Kendisini pencere kenarından ayırmalarına, oyalamalarına boyun eğiyordu. Onu saatlerce resimlere bakarak oyalanmaya alıştırmışlardı, buna sesini çıkarmıyordu; yalnızca kitabı karıştırırken önünde birden fazla resim bulunduramayışına ve resimlerin, yerleri değiştirilemeyecek şekilde, o büyük sayfalara bağlı kalışlarına alınıyordu. Biri büsbütün unutulmuş bir oyunun kartlarını hatırlamıştı; Kral, kendisine bu kartları getirene iltifatta bulundu; tek tek alınıp konulabilen, renkli ve üzerleri resimli bu kartonlar, tam gönlünceydiler. Ve iskambil oyunu saray adamları arasında moda olmaya başlarken Kral, kütüphanesinde oturuyor, bir başına kâğıt oynuyordu. Tıpkı şimdi iki beyi yan yana açışı gibi Tanrı, kendisini, daha geçenlerde İmparator Wenzel ile yan yana koymuştu; bazen bir kraliçe ölecek olursa damın üstüne bir mezar taşı gibi kupa beyini koyuyordu. Bu oyunda birçok papaz bulunması, onu hayretlere düşürmüyordu; ötede, masanın kenarına bir Roma kuruyor ve beride, sağ eli altına bir Avignon inşa ediyordu. Roma'ya pek önem vermiyor, onu her nedense yuvarlak olarak hayal ediyor, üzerinde çok durmuyordu. Ama Avignon'u biliyor ve düşünmeye başlar başlamaz belleği, o yüksek, son derece mazbut sarayı tekrarlıyor ve ağırlığı altında ezili-

yordu. Kral, gözlerini kapatıyor, derin nefes almak zorunda kalıyordu. Geceleyin kötü rüyalar göreceğinden korkuyordu.

Ama genellikle cidden yatıştırıcı bir uğraştı bu ve ona her zaman bunu hatırlatmakta öbürleri haklıydılar. Bu saatler kral olduğu, VI. Charles olduğu fikrinde onu destekliyordu. Bu, kendini büyültüyordu demek değil; böyle, bir kâğıttan fazla bir şey olmak düşüncesinden çok uzaklardaydı; ama kendinin de belli bir iskambil kâğıdı olduğu kanısı ruhunda kuvvetleniyordu; belki kötü, öfkeyle oynanan, hep kaybettiren bir kâğıt; ama hep aynı kâğıt. Şu var ki, yine de, bir haftayı, varlığını kendisine duyuran bu tekdüze uğraşla geçirdi mi içi daralıyordu. Birdenbire, kendisinin o keskin konturu batıyormuş gibi, derisi alnında ve ensesinde darlaşıyordu. Kilise temsillerini sorduğu ve başlasınlar diye sabırsızlandığı zamanlar, hangi dürtülere uyduğunu bilmiyordu kimse. Ve temsillere başladılar mı artık Saint-Pol'de kendi malikânesinden çok, Saint-Denis Caddesi'nde kalıyordu.

Temsil edilen bu şiirlerin kötülüğü, boyuna yeni yeni eklemelerle genişleyerek on binlerce beyte çıkmalarındaydı; böylece, onlardaki zaman, sonunda gerçek zaman oluyordu. Dünya büyüklüğünde bir dünya modeli yapılmıştı sanki. Alt kısmı cehennemi temsil eden, altı boş bir kerevetle, kerevetin üstünde, bir sütunla bitiştirilmiş ve cennet katı anlamına parmaklıksız bir balkon çatısı, sahnenin telkin yeteneğini daha da azaltmaya yarıyordu. Çünkü bu yüzyıl, cenneti de, cehennemi de dünyalık bir şey haline getirmişti cidden. Yüzyıl, kendine karşı koyabilmek için her ikisinin kuvvetini harcıyordu.

Avignon Papalığı günlerindeydi; Hıristiyanlık, bu olaylardan bir nesil önce XXII. Jean etrafında öyle kendiliğinden bir sığınışla toplanmıştı ki, onun hemen ölümünden sonra, papalığının merkezinde o saray, Hıristi-

yanlığın barınaksız canına en son ten gibi, kapalı ve ağır, o koca saray meydana gelmişti. Kendisi ise, o ufak, hafif, o ruhani piri fani, daha böyle surlarla kapanmamıştı. Daha gelir gelmez, zaman geçirmeden, her tarafta acele, ucu ucuna çalışmalarına başlarken, sofrasında zehir ekili tabaklar duruyordu; ilk kupayı her zaman dökmek zorundaydılar; çünkü çeşnicibaşı tek boynuzlu atın parçasını kupanın içinden çıkarırken, kemiğin renginin bulandığını görüyordu. Yetmişlik ihtiyar, yok olması için, kendisine benzeterek yaptıkları balmumundan bebekleri, ne yapıp edeceğini, nereye saklayacağını şaşırmış bir halde elinde dolaştırıp duruyor ve içlerine sokulu uzun iğnelerden elleri çiziliyordu. Bunlar eritilebilirdi; fakat bu gizli kapaklı tasvirlerden öylesine yılmıştı ki, kuvvetli iradesine rağmen birkaç kez, bunun kendi eliyle başına ölüm açmak demek olduğu ve bizzat, ateşte mum gibi eriyebileceği düşüncesine varmıştı. Küçücük kalmış bedeni, dehşetten daha da kuruyor, köseleleşiyordu. Ama işte saltanatının canına el uzatmaya kalkıştılar; Granada'dan, Hıristiyanları yok etmek için Yahudileri kışkırtıyordu ve bu sefer Yahudiler, daha korkunç cellatlar kiralamışlardı. Daha ilk söylentiler yayılır yayılmaz kimse, cüzamlıların kurdukları komplodan kuşku etmez oldu; onların, korkunç çürüntülerini bohça bohça kuyulara attıklarını tek tük görenler çıktı. Buna hemen inanıvermeleri, akıl hafifliği olamazdı; tersine, inanç öyle ağırlık kazanmıştı ki, titreyen ellerden düşerek kuyunun ta dibine iniyordu. Ve yine, zehri kana karıştırmamak işi, o azimli ihtiyara düşmüştü. Batıl inanışların tutsağı olduğu zamanlarda kendisine ve çevresindekilere alacakaranlıklarda yaşayan ruhlara karşı Angelus'u[1] salık vermişti; o za-

1. Katolik kiliselerde 1326'dan bu yana akşamları okunan dua; bitinceye kadar kilise çanları çalar. (Ç.N.)

mandan beri bütün bu, heyecana kapılmış dünyada her akşam, bu yatıştırıcı ibadetin çanları çalar oldu. Bunun dışında ondan gelen bütün ferman ve mektuplar bir ıhlamurdan çok, baharatlı şaraba benziyordu. İmparatorluk, kendisini, onun tedavisine terk etmemişti; ama Papa, imparatorluğu, sen hastasın, diye inandırmaya çalışmaktan usanmıyordu ve işte en uzak Doğu'dan bu zorba doktora başvurular da oldu.

Ama birdenbire o inanılmaz şey oldu. Bir Azizler Yortusu'nda[1] vaaz vermişti; her zamankinden daha uzunca, daha hararetli, kendi göreceği de gelmiş gibi, ani bir ihtiyaçla inancını göstermişti; onu seksen beş yıllık mahfazasından olanca kuvvetini kullanarak ve ağır ağır çıkarmış, kürsünün üstüne koymuştu; o anda hepsi ona bağırdılar. Bütün Avrupa bağırdı: Bu inanç fena inanç.

O zaman Papa, ortadan kayboldu. Ondan ses seda çıkmadı günlerce; hücresinde diz çökmüş etkin kişilerin inançlarına halel gelmesindeki sırrı çözmeye çalışıyordu. Bu ağır murakabeden bitkin, sonunda yine ortaya çıktı ve sözünden vazgeçti. Yeniden ve yeniden vazgeçti. Hatasını itiraf etmek, onda bir ihtiyarlık hırsı olmuştu. Geceleri, kardinallerini uykudan kaldırttığı ve onlara pişmanlığından söz ettiği oluyordu. Ve belki de hayatını böyle aşırı ölçüde uzatan şey de, kendisinden nefret eden ve yanına gelmek istemeyen Napoleone Orsini[2] önünde, şahsını hor görme isteğiydi nihayet.

Jakob von Cahors[3] sözünden caymıştı. Pek az sonra, dünyadaki rüştünü, sanki yalnızca cennetin ruhani hazlarını kavrayabilmek için beklemiş görünen, Ligny Kon-

1. 1 Kasım'a rastlayan ve bütün azizler adına yapılan yortu. (Ç.N.)

2. Kardinal Napoleone Orsini (1263-1342). Roma Senatörü Matteo Orsini'nin oğludur.

3. Johannes XXII (?-1334): Avignon'da hüküm süren II. Papa.

tu'nun oğlunu dünyaya getirmekle bizzat Tanrı da yanıldığını açıklamak istiyordu güya. Papa'nın kardinalliği zamanındaki bu uyanık çocuğu hatırlayanlar; onun, gençliğinin eşiğinde nasıl piskopos olduğunu ve daha on sekiz yaşındayken kendisini kemale erdiren bir vecit içinde nasıl öldüğünü bilenler çoktu hâlâ. Ölüp dirilmişlere rastlanıyordu. Çünkü mezarı üstündeki, başıboş kalmış hayat cevheriyle dolu hava, uzun zaman cesetler üzerinde etkisini göstermişti. Ama bu sabırsız evliyalıkta biraz olsun çaresizlik de yok muydu? Bu halis ruh kumaşının, zamanın, kıvamına gelmiş kızıl boya kazanında şöyle bir boyanması isteniyormuş gibi batırılıp çıkarılıvermesi; herkese reva görülen bir haksızlık değil miydi? Bu genç prensin, dünyadan fırlayıp heyecanlı miracına uçuşunda geri tepmeye benzer bir şey sezilmiyor muydu? Işıldayanlar, niçin bu zahmet çeken mumcular arasında kalmıyorlardı? XXII. Johannes'i Mahşer Günü'nden evvel hiçbir yerde, cennettekilerde dahi, ilahî saadet olamayacağını ileri sürmeye sevk eden şey, bu karanlık değil miydi? Ve gerçekten beride böyle koyu bir karışıklık olurken ötede ruhların, meleklere dayanmış ve cemal-i ilahînin tükenmezliğine boğulmuş bir halde, Tanrı nuru içinde yattığını hayal edebilmek için ne kadar iddialı bir inat gerekiyordu.

İşte soğuk gecede oturuyorum, yazıyorum ve anlıyorum bütün bunları. Vaktiyle çocukluğumda o adamla karşılaştığım için anlıyorum belki. Uzun boyluydu adam, hatta öyle sanırım ki boyuyla göze çarpardı mutlaka.

Olacak şey değil; akşama doğru, tek başıma evden dışarı çıkmıştım nasılsa; koşuyordum, bir köşeyi döndüm, döner dönmez ona çarptım. O andaki olayın beş saniyelik bir süre içinde nasıl olup da meydana geldiğini aklım

almıyor. İnsan ne kadar derli toplu anlatsa anlattığından daha uzun sürer bu. Ona çarpınca bir *yerimi incitmiştim*; küçüktüm, ağlamayışım bile büyük bir şeydi benim için; fakat elimde olmaksızın teselli edilmeyi de bekliyordum. Adam teselliye kalkışmayınca şaşkınlığına verdim; işi bir şakayla geçiştirmeyi akıl etmedi herhalde, diye düşündüm. Bu konuda, ona yardımcı olacak kadar neşeliydim ben; ama yüzüne bakmam gerekiyordu. Uzun boyluydu dedim evvelce. Bana doğru eğilmemişti, tabii olan eğilmesiydi, eğilmemişti, öyle ki hiç beklemediğim bir uzunluktaydı şimdi. Hâlâ önümde duran, hissettiğim elbisenin kokusu ve acayip sertliğiydi yalnızca. Ansızın yüzüyle karşılaştım. Nasıl mı? Bilmiyorum, bilmemek daha iyi. Bir düşman çehresiydi bu. Ve bu çehrenin yanında, hemen yanında korkunç gözlerin hizasında, ikinci bir kafa gibi, yumruğu duruyordu. Yüzümü çevirmeye zaman bulamadan kaçmaya başladım; önünden doğru sol tarafa sıvıştım; tenha, korkunç bir sokak boyunca dosdoğru koşuyordum: Yabancı bir kentin, hiçbir şeyin bağışlanmadığı bir kentin bir sokağı boyunca koştum.

Ne olduğunu şimdi kavradığım şeyi o anda yaşamıştım: ağır, som ve ümitsiz zamanı. Barışmış iki kişi arasındaki öpüşmenin, az ötede duran katiller için bir işaret olduğu devir. Aynı kadehten içiyorlardı; herkesin gözü önünde aynı ata biniyorlardı; geceleri aynı yatakta yatacakları söyleniyordu ve bütün bu temaslardan ötürü karşılıklı nefret, öylesine kuvvetlenmişti ki, biri ötekinin çarpan damarlarını gördükçe, hastalıklı bir tiksintiyle, bir kurbağa görmüş gibi irkiliyordu. Bir kardeşin, mirasta büyük payı alıyor diye öbür kardeşi bastırıp hapsettiği devir; gerçi Kral, hücuma uğrayan hesabına işe el koydu ve malıyla özgürlüğünü ona bağışladı; uzak ve başka kaderlerle meşgul bir halde ağabey, kardeşini rahat bırakacağına söz verdi ve mektuplarında, yaptığı haksızlığa

pişmanlık getirdi. Ama bütün bunlara rağmen kurtarılan kardeş, kendisini toparlayamadı bir daha. Yaşadığı yüzyıl, onu hacı kisvesi giymiş, kiliseden kiliseye dolaşır, boyuna garip garip adakları bulur bir halde çıkarıyor karşımıza. Üzerinde muskalar asılı, Saint-Denis keşişlerine korkularını fısıldamakta ve keşişlerin defterlerinde Aziz Louis'ye adamayı uygun gördüğü elli kiloluk bir balmumu kaydedilmiş bulunmaktadır. Kendi hayatına fırsat bulamadı; ölümüne kadar ağabeyinin kıskançlık ve öfkesini ezip büzücü bir bağlılıkla, kalbi üzerinde hissetti. Ve o Foix Kontu Gaston Phébus, herkesin hayranlığını kazanmış adam, yeğeni Ernault'yu, –İngiltere kralının Lourdes'daki yüzbaşısını– göz göre göre öldürmedi mi? Bu uluorta cinayet, şu müthiş kaza yanında nedir ki: De Foix'nın, yataktaki oğlunun çıplak boynuna azarlayışlı bir hareketle, şöyle bir dokunurken, o ufak, keskin tırnak çakısını güzelliğiyle meşhur elinden bırakmayışı yanında nedir ki? Karanlıktı oda; ta ötelerden gelen ve kıymetli bir sülaleyi sonsuza kadar terk eden kanı görmek için, ışık getirmeleri gerekti içeri; o yorgun çocuğun ufacık yarasından gizli gizli sızıyordu kan.

Kim kuvvetli olabilir de cinayetten kendini alıkoyabilirdi? Her şeyin son hadde varmasının önlenemeyeceğini kim bilmezdi o devirde? Ötede beride, güpegündüz, bakışı, katilinin yoklayıcı bakışıyla karşılaşan bir insan, garip bir önseziye kapılıyordu. Kendini çekiyor, bir yere kapanıyor, vasiyetnamesinin sonunu getiriyor, söğüt dalından sedye, Celestinus[1] cüppesi ve serpmelik kül tedarik edilsin, diye bitiriyordu. Yabancı *minstrel*'ler[2] su önün-

1. XIII. yüzyılda, sonradan papa olarak V. Celestinus adını alan Pietro da Morrone tarafından kurulan ve Benedikten rahiplerinin daha aşırı bir kolu olan tarikat. (Ç.N.)

2. Ortaçağ'da İngiltere'de gezgin sokak çalgıcısı. (Ç.N.)

de görünüyorlar ve o bulanık sezişleriyle birlik olan sesleri için, onlara şahane bağışlarda bulunuyordu. Köpeklerin bakışlarında tereddüt okunuyor, susta duruşlarında güven azalıyordu. Bütün hayat boyunca doğru kabul edilmiş özlü sözden usulca, yeni, açık bir ikinci anlam daha çıkıyordu. Bazı eski alışkanlıklar insana yıpranmış görünüyor, ama onların yerlerini tutacak yenileri artık oluşmuyordu sanki. Ortaya çıkan yeni yeni planlar ilgiyle karşılanıyor, ama aslında hiçbirine inanılmıyor, beri yanda bazı anıların son şekillerini alışı, beklenmedik bir şey oluyordu. Akşamları ateş karşısında insan, kendini bu anılara bırakabileceğini sanıyordu. Ama dışarının artık yabancılaşmış karanlığı, kulaklarda birden şiddetleniyordu. Bunca serbest veya tehlikeli gecelerle tecrübeli kulak, sessizliğin bazı parçalarını ayırt ediyordu. Fakat bu sefer bambaşkaydı gece. Dünle bugün arasındaki gece değil: bir gece. Gece. *Beau Sire Dieu*,[1] sonrası ahrette diriliş. Bir sevgili uğruna övünüş bile, bu saatlere nüfuz edemiyordu pek: Sevgililer gündelik şarkılarda ve yaranma şiirlerinde kalmışlar; uzun, kuyruklu unvanlar altında anlaşılmaz olmuşlardı. Olsa olsa karanlıkta, bir veledizinanın dolgun, kadınımsı bakışı gibi.

Sonra geç yenecek bir akşam yemeğinden önce gümüş el tasına giren ellere bakıp düşünceye dalmak. Kendi ellerine. Acaba bu ellerin yaptığı işlerde bir ilinti var mıydı? Kavrayış ve bırakışlarında bir tutarlılık, bir devam? Hayır. Bu işler, gerçeğini ve tersini denememişlerdi. Bu işler, birbirlerini götürmüşlerdi. Eylem yoktu.

Eylem yoktu, misyoner rahiplerindekinden başka. Oyunlardaki hallerini gören Kral, onlar için ayrıcalık belgelerini bizzat buldu. Onlara, sevgili kardeşlerim, diye

1. (Fr.) Latif Efendimiz Tanrı. (Ç.N.)

hitap ediyordu; kimseleri kendine bu kadar yakın bulmamıştı. Taşıdıkları anlamla ölümlüler arasında dolaşmaları için onlara harfi harfine rıza gösterildi; çünkü Kral onların, birçok kişiyi aşılayarak düzen örneği olan güçlü eylemlerine çekmelerini istiyordu en çok. Bizzat kendisine gelince, onlar tarafından talim edilmeyi özlüyordu. Tıpkı onlar gibi, bir anlamın nişanlarını, özel giyitlerini taşımıyor muydu üstünde? Onları seyrettikçe gelmek, gitmek, sözünü söylemek kuşku bırakmayacak şekilde kıvranmak, herhalde öğrenilebilir zannına kapılıyordu. Kalbini çok büyük umutlar kaplıyordu. Hôpital de la Trinité'nin alaca bulaca aydınlıklı ve belirsiz şekilli salonunun en iyi yerinde her gün oturuyor, heyecandan ayağa kalkıyor, sonra bir öğrenci gibi kendini topluyordu. Başkaları ağlıyordu; fakat o ışıl ışıl gözyaşlarıyla içten doluyor ve katlanabilmek için, sadece, soğuk ellerini ezip sıkıyordu. Bazen heyecanının son sınırında, sözünü bitirmiş bir oyuncu, büyümüş gözlerinden birdenbire silinince yüzünü kaldırıyor ve *Monseigneur Saint Michel*[1] ne zaman geldi de hareli gümüş zırhı ile yukarıya, çatının kenarına çıktı diye korkuyordu.

Böyle dakikalarda doğruluyordu. Bir hüküm arifesindeymiş gibi etrafına bakınıyordu. Bu temsilin benzerini algılamak üzere bulunuyordu tamamen, kendisinin de oynadığı büyük, korkunç ve dinî olmayan temsili. Ama ansızın dağılıyordu ilham. Anlamsız kımıldıyorlardı. Açık meşaleler üzerine geliyor ve kubbeye doğru şekilsiz gölgeler fırlatıyorlardı. Tanımadığı insanlar, elbiselerini çekiştiriyorlardı. Oynamak istiyordu, ama hiçbir şey çıkmıyordu ağzından; hareketlerine hiçbir ifade veremiyordu. Etrafına öyle garip birikiyorlardı ki, haç taşımalıyım düşüncesi geliyordu aklına. Ve haçı getirsin-

1. (Fr.) Mikâil Efendimiz. (Ç.N.)

ler diye beklemek istiyordu. Ama onlar daha kuvvetliydiler ve Kral'ı yavaşça çekip götürüyorlardı.

Dışta birçok şey değişti. Ne gibi, bilmiyorum. Ama içte ve senin önünde, ey Tanrım, senin önünde, içte, ey seyirci; eylemden yoksun değil miyiz biz? Rolümüzü bilmediğimizi anlıyoruz, bir ayna arıyoruz, yüzümüzdeki boyaları silip sahte olanı çıkarmak ve gerçek olmak istiyoruz. Ama yine de bir maske parçası yapışıp kalmış bir yerimizde, unutmuşuz. Kaşlarımızda bir abartma izi durmakta; ağzımızın köşesinde bir kıvrım olduğunu fark etmiyoruz. Ve bu halde, dolaşıyoruz ortada; bir maskara ve bir yarım halinde ne gerçek bir insan ne de bir oyuncu olarak.

Orange Tiyatrosu'nda oluyordu. İyice bakmadan; yalnızca, şimdi cephesini oluşturan yontulmamış taş yığınını düşünerek bekçinin ufak camekânlı kapısından içeri girmiştim. Devrilmiş sütun gövdeleri ve küçük hatmilerin arasındaydım; ama bunlar, seyirci amfilerinin, ikindi gölgeleriyle ikiye bölünmüş kocaman, içbükey bir güneş saati gibi önüme serili, açık ağzını, ancak bir an gözümden sakladılar. Çabuk çabuk ilerliyor, sıraların arasından yukarıya çıktıkça bu dekorun ortasında nasıl ufaldığımı hissediyordum. Yukarıda, biraz daha yüksekte başıboş bir merak içinde birkaç yabancı, düzensiz dağılmış, duruyordu; elbiseleri göze batıyor, fakat kendileri o ölçü içinde pek silik kalıyorlardı. Bir süre bana baktılar ve küçüklüğüme şaştılar. Bu, beni arkama bakmaya yöneltti.

Oh, hiç hazırlıksızdım. Oynanıyordu. Ölçüye gelmeyen, insanı aşan dram, bu muazzam sahne arkası duvarının dramı oluşuyor, yukarıdan aşağı üçer bölmelik

duvar, büyüklükten gürlüyor, insanı adeta eziyor ve aşırı büyüklüğünde birdenbire ölçülü oluyordu.

Kendimi mutlu bir şaşkınlığa bıraktım. Gölgesinin çehremsi düzeni, ortasındaki ağzın toplanmış karanlığı, üst kenarını çevreleyen saçağının perçem haliyle, yükselen bu duvar, arkasında derlenip bir yüz biçimine girmiş bir dünya, her şeyi kapatan güçlü, antik bir maske olmuştu. Burada oturma yerlerinin bu büyük, kıvrık çevresinde, bekleyen, boş, emici bir varlık duruyordu. Bütün oluşlarsa ötede oluyordu: tanrılar ve kader. Ve öteden doğru (başınızı kaldırıp bakacak oldunuz mu) duvarın kenarından doğru, göklerin sonsuz giriş alayları gelmektedir, kolayca.

Bu saat, şimdi anlıyorum, bizim tiyatrolarımızdan beni sonsuza kadar ayırdı. Oralarda işim ne? Duvardan yoksun bu sahne önünde, artık, buhar halindeki olayı duvarın sertliği içinden, sıkıştırıp ağır dolgun yağ damlaları şeklinde sızdırmaya kuvvet kalmadığından dolayı Rus kiliselerinin ikon bölmeleri gibi duvarı kaldırılmış bu sahne önünde işim ne? Şimdi eserler, sahnelerin koca koca delikli kaba eleğinden parça parça düşmekte, birikmekte, zaman zaman kaldırılmaktadır. Sokaklarda biriken ve evlerde yığılan aynı ham realitedir bu; şu var ki orada biriken, sıradan bir akşamı dolduranı aşar.

(İtiraf edelim ki Tanrımız olmadığı gibi tiyatromuz da yok: Bunun için beraberlik gerek. Herkes, ayrı fikir ve korkulara sahip ve başkalarına, çıkar ve şahsına ne kadarı uygun gelirse o kadarını gösteriyor. Gerisinde Kavranılmaz'ın toplanmak ve kuvvetlenmek için zaman bulacağı ortak bir sefalet duvarı arayacağımıza, herkese yetsin diye, anlayışımızı sulandırıyoruz boyuna.)[1]

1. Müsveddede kenara yazılı. (Y.N.)

Bir tiyatromuz olsaydı, ey trajik kadın, senin ortaya serili acında acele meraklarını giderenlerin karşısında hep böyle narin, sade, gösterişsiz durur muydun? Ey insana tarifsiz duygulanmalar veren sen, acının realitesini, sen önceden görmüştün; vaktiyle Verona'da, daha henüz bir çocukken adeta; tiyatro oynayarak; seni daha da büyülterek saklayacak maskemsi bir manzara gibi gülleri önüne tutunduğun sıralarda görmüştün.

Doğru, bir oyuncu çocuğuydun sen ve seninkiler, oynarken kendilerini göstermek isterlerdi; sense onlar gibi çıkmadın. Bu meslek sana bir maske olacaktı: Marianna Alcoforado'ya rahibeliğin, kendisinin haberi olmadan bir maske oluşu gibi: arkasında, göze görünmeyen mesutların mutlu oldukları teslimiyetle, alabildiğine güçsüz kalınacak kalın, sürekli bir maske. Gittiğin bütün kentlerde senin jestlerini tasvir ediyorlardı; ama anlamıyorlardı; günden güne ümitsizleşerek, sanki seni gizleyecek gibi, önüne bir eser kaldırıp tutuşundaki anlamı kavramıyorlardı. Sırtan yerlere saçlarını, ellerini, herhangi kalın bir şeyi kapatıyordun. Saydam yerleri buğulandırıyor, büzülüyor, çocuklar gibi saklanıyordun, sonra o küçük, mutlu sesle sesleniyordun, seni arasa arasa bir melek arayabilirdi. Ama sonra yavaşçacık başını çıkarıp bakıverince onların, çirkin, oyuk göz göz salonda bulunan herkesin, bütün bu süre içinde seni görmüş olduklarından kuşkun kalmıyordu: seni, seni, yalnızca seni görmüş olduklarından.

Nazar değmesin, diye yapılan o parmak işaretiyle kolunu kısıp uzatasın geliyordu. Beslenmekte oldukları yüzünü, ellerinden kurtarasın geliyordu. Bizzat kendin olasın geliyordu. Oyun arkadaşlarının cesareti kırılıyordu; dişi bir parsla birlikte bir yere kapanmışlar gibi, sırf seni kışkırtmamak için, kulis dipleri boyunca sürünüyor ve gerekli sözleri söylüyorlardı. Ama sen onları öne çeki-

yor, ortaya koyuyor ve onlara gerçekmişler gibi davranıyordun. Gevşek kapılar, taklit perdeler, gerisi boş eşyalar, seni baş kaldırmaya sevk ediyordu. Kalbinin durup dinlenmeden uçsuz bucaksız bir realiteye doğru yükseldiğini hissediyordun ve korkmuş bir halde, o yaz sonlarının havasında oynaşan uzun örümcek ağları gibi bakışlardan kendini sıyırmaya bir kez daha çabalıyordun. Ama onlar, son hadde varma korkusuyla, son dakikada, kendilerini, hayatlarını değiştirmeye zorlayacak şeyi itip uzaklaştırır gibi artık alkışlara başlamış oluyorlardı.

Sevilenlerin hayatı perişandır ve tehlikede. Ah, onlar kendilerini aşsalardı da sevenler olsalardı. Tam güvenlik, sevenlerin çevresindedir. Kimse artık kuşkulanmaz onlardan ve onlar kendilerini ele verecek durumda olmazlar o zaman. İçlerinde sır şifa bulmuştur; bu sırrı bülbüller gibi bütün olarak duyururlar, parça halinde değil. Bir kişi uğruna figân ederler; ama bütün doğa, o sese katılır: Bir Tanrı için figândır bu. Kaybettiklerinin peşine düşerler, ama daha ilk adımda onu aşmışlardır ve önlerinde yalnız bir Tanrı kalmıştır artık. Kaunos'u Likya'lara kadar izleyen Byblis'in hikâyesidir, onların menkıbesi. Byblis'i Kaunos'un peşinde diyar diyar dolaştıran, kalbindeki özlem olmuştu ve sonunda Byblis'in gücü kesilmişti; ama varlığındaki çalkantı, öylesine kuvvetliydi ki yere yıkılırken, ölümün ötesinden doğru, bir kaynak halinde yeniden belirdi, koşarak koşan bir kaynak halinde.

O Portekizli kadının da başına aynı şey gelmedi mi? O da ruhuyla bir kaynak olmadı mı? Ya senin başına gelen, Héloïse? Ey çığlıkları bizlere ulaşan âşık kadınlar: Gaspara Stampa, Kontes de Die ve Clara d'Anduse, Louise Labé, Marceline Desbordes, Élisa Mercoeur, ya sizin başınıza gelenler? Ama sen zavallı, firari Aissé sen kararsızlığa

düştün ve boyun eğdin. Yorgun Julié Lespinasse. Bahtiyar parkın çaresiz efsanesi: Matmazel de Cleremont.

Hâlâ iyice aklımdadır; günün birinde, vaktiyle, evde bir mücevher kutusu bulmuştum: iki el boyunda, yelpaze biçiminde, kenarları gömme çiçeklerle süslü, koyu yeşil bir mahfaza. Açtım: Boştu, bunca zaman geçtikten sonra şimdi söyleyebilirim. Ama o zaman, açtığım zaman bu boşluğun neden ibaret olduğunu görmüştüm yalnızca: kadifeden; açık renk, tazeliğini yitirmiş küçük bir kadife tümseğinden; içinde, rengi bir umutsuzluk nebzeciği kadar daha açık, boş mücevher yatağından ibaretti oyuk. Buna bir an katlanılabilirdi. Ama sevilip geride bırakılmışlar için durum, her zaman öyle.

Anı defterlerinizde, geçmiş zamanı karıştırınız. Baharlarda, her zaman başlayan yılın size bir sitem gibi geldiği bir zamana rastlamaz mısınız? Neşelenmeye ruhunuzda heves duyuyordunuz, ama geniş kırlara çıktığınızda havada bir yabancılık hissettiniz ve yürüyüşünüz, bir gemide gibi duraksamalı bir hal aldı. Bahçe başlıyordu; ama (iş burada) siz kışı da birlikte sürüklüyordunuz, kışı ve geçen yılı; bu sizin için, bir devam oluyordu, olsa olsa, ruhunuzun buna katılmasını beklerken, birdenbire kollarınızın bacaklarınızın ağırlığını duydunuz; hastalanma ihtimaline benzer bir şey, bunu kabule hazır önsezinize sokuluyordu. Bunu elbisenizin inceliğine verdiniz, omuzdaki şala sıkıca sarındınız, ağaçlıklı yolun sonuna kadar koştunuz: Sonra, kalbiniz çarpa çarpa, geniş dolambaçta her şeyle anlaşmaya karar vermiş halde durdunuz. Ama bir kuş ötüyordu, yalnızdı ve sizi yadsıyordu. Ah, ölmüş mü olmalıydınız?

Belki. Belki bu yeni bir şeydir; atlatmamız, yılı ve aşkı. Düştükleri zaman yere, ağaçların çiçekleri ve mey-

veleri, olgundurlar; hayvanlar birbirlerini hissedip buluyorlar ve memnundurlar. Bizlerse, Tanrı'yı gözüne kestiren bizlerse, bitiremiyoruz işimizi. Tabiatımızı kenara itiyoruz, daha ihtiyacımız var zamana. Bizim için bir yıl nedir? Bütün yıllar nedir? Daha Tanrı'ya başlamadan önce, ona dua edelim: Tanrım, kerem eyle, geceyi atlatalım. Daha sonra hastalığı. Daha sonra aşkı.

Clémence de Bourges'in aşk doğarken ölmesi ne acı. Bir taneydi o; herkesten daha güzel çalmasını bildiği çalgıların içinde en güzeli, sesinin en hafif ahengiyle bile çalındığı zaman unutulmayacak olan kendisiydi. Genç kızlığı öylesine yüce bir azimle doluydu ki, taşkınca seven bir kadın, bu açılan kalbe, her mısraı susuzluğun aynası sonelerini ithaf etmişti. Louise Labé, bu çocuğu, aşkın acılarındaki bitmeyişle ürkütmekten korkmuyordu. Ona, özleyişin gecelerde yükselişini gösteriyordu; ona, daha büyük bir uzay gibi acıyı vaat ediyordu ve Louise Labé, yaşanmış acılarıyla, kederle beklenen ve şimdiden bu yiğit kıza güzellik veren o şeyin gerisinde kaldığını hissediyordu.

Yurdumun kızları. İçinizden en güzeli, yaz mevsiminde bir ikindiüstü, loş kütüphanede Jean de Tournes'nin 1556'da bastığı küçük kitabı bulsa. Serin, parlak kitabı alıp dışarı uğultulu meyve bahçesine ya da ilerideki, bayıltıcı kokusunda halis bir lezzet tortusu bulunan ateşçiçeğinin yanına çıksa. Bu kitap, henüz erken eline geçmiş olsa. Yaşça daha küçük ağız, hâlâ bir elmadan iri parçalar ısırıp dolu dolu olmayı becerirken, gözlerin artık kendini bilmeye başladığı günlerde.

Sonra daha heyecanlı dostluklar çağı gelince, kızlar, birbirinizi Dika, Anaktoria, Gyrinno ve Atthis diye çağırmak, sizin gizli sırrınız olsa. Bir erkek, bir komşu belki, gençliğinde gezilere çıkmış ve çoktandır acayip bir

insan diye tanınan yaşlıca bir erkek, size bu isimleri öğretmiş olsa. Ünlü şeftalilerini bahane ederek ya da yukarıda beyaz koridordaki, Ridinger'in binicilik gravürlerini göstermek üzere, sizi bazen evine çağırsa (bunların o kadar çok konusu geçer ki görmüş olmanız gerekirdi).

Belki onu razı edersiniz de anlatır size. Belki, eski gezi günlüklerini ortaya çıkarması için onu, yalvarıp kandıracak kız, aranızdadır kim bilir? Yine o kız, günün birinde ondan, Sappho'nun tek tük şiir parçalarının bize kadar geldiklerini ne yapar eder, öğreniverir ve adeta bir sır olan şeyi; bu yalnız yaşayan adamın, vaktiyle, boş saatlerini bu beyitlerin çevirisinde kullanmaktan hoşlandığını öğrenmedikçe rahat edemez. Adam, bunu artık çoktandır unutmuş olduğunu itiraf edecek ve işte kalan şu şeylerin de değersizliklerine inandıracaktır. Ama bu iyi kalpli kız dostları önünde, çok ısrar ederlerse bir kıta okumak, onu yine de sevindirir. Hatta Yunanca parçayı belleğinde bulup çıkarır ve ona göre, çeviri hiçbir şey yansıtamadığı için, öyle kızgın ateşlerde dövülmüş o som ziynet dilinin güzel ve saf cevherini bu gençlere göstermek üzere, Yunancasını okur.

Bütün bunlardan sonra adam, çalışmasına ısınıp yeniden; güzel, adeta gençlik dolu akşamlar başlar; bu adama sessiz sakin pek çok geceler getiren sonbahar akşamları mesela. Artık odasında uzun zaman ışık yanar. Kâğıtların üzerine eğilmiş olmaz her zaman, sık sık arkasına yaslanır; tekrar tekrar okunmuş bir mısra üzerinde gözlerini kapar ve mısraın anlamı, kanına yayılır. Antikiteyi hiç böyle kesinlikle anlamamıştı daha önce. Temsilinde rol alamadıkları için kayıp bir piyese ağlar gibi, Antik Çağ'ın yasını tutan nesillere adeta gülesi gelir. Bütün insan çalışmalarının yeniden ve aynı zamanda başlamasını andıran o eski dünya bütünlüğünün dinamik anlamını bir an kavrar. Bir bakıma eksiksiz cisimlenişleriyle o devamlı kültü-

rün, sonraki birçok gözlere, bir bütün olarak ve tümüyle bir geçmiş zaman halinde görünüşü onu şaşırtmaz. Gerçi orada iki yarımkürenin sağlam, altın bir küre haline gelişi gibi, varlığın göksel yarımı, hayatın yarımküre kabuğuna tam uydurulmuştur. Ama bu olur olmaz, kürenin içine kapanmış ruhlara bu tam gerçekleşme yalnızca bir simge olarak göründü; ağır kubbe ağırlığından kaybetti ve boşluğa yükseldi ve altın oyukluğunda henüz başarılmamış şeylerin hüznü, çekingen, titreşiyordu.

Bunu düşünür, gecesinin yalnızı, düşünür ve anlarken, pencere önünde meyve dolu bir tabak görür. Bir elmaya şöylece uzanır, alıp masaya önüne koyar. Bu meyve çevresinde benim hayatım, diye düşünür. Her bitmiş şeyin çevresinde bitmemiş şeyler yükseliyor, büyüyor.

Ve işte bu bitmemişin üzerinde, adeta zamansız, o sonsuzluğa taşan ve (Galenos'un tanıklığına göre) herkesin şair kadın sözünden anladığı o ufak hayal belirir. Çünkü Herakleitos'un eserleri gerisinde dünyanın yıkılıp yeniden kurulması, hâkimce nasıl yükseliyorsa; devirlere yetişecek mutluluk ve ümitsizlikler varlığın hazinelerinden kalbinin eylemlerine öylece sokuluyordu.

Gecesin'in yalnızı bütün aşkı sonuna kadar başarmaya hazır, bu azmetmiş kalbi, birdenbire tanır. Onu yanlış anlamış olmalarına, çok uzak yarınların insanı olan bu âşık kadının şahsında, aşkın ve gönül acısının yeni ölçüsüne değil, yalnızca iftira görmüş olmalarına şaşmaz. Varlığının yazıtını o zaman için akla yakın şekilde yorumlamış olmalarına şaşmaz; sonunda ona, Tanrı'nın, kendilerini aşıp tek olarak, karşılıksız sevmeye yönelttiği kimselerin ölümünü yüklemiş olmalarını garipsemez. Onun, eyleminin en yüksek noktasında, kollarını açık bıraktıran bir erkek için değil, artık aşkının dengi olan o imkânsız için feryat ettiğini kavrayamayanlar, belki kendi yetiştirdiği kadın dostları arasında bile bulunuyordu.

Düşüncelere dalmış adam, şimdi ayağa kalkar ve penceresinin yanına gider; odasının yüksek tavanları, pek yakındır kendisine; mümkünse yıldızları görmek ister. Kendi hakkında yanlış kanı beslemez. Bu heyecanla dolmasının, komşusu olan genç kızlardan birinin kendisini ilgilendirmesinden geldiğini bilir. Emeller beslemektedir (kendisi için değil, hayır, genç kız için), gecenin geçip giden bir saatinde, genç kız adına aşkın hakkını anlar. Kıza bu konuda hiçbir şey söylememeye ahdeder. Yalnız olmak, uyanık olmak, son gibi gelir kendisine ve Sappho'nun o âşık kadının ne kadar haklı olduğunu, sevdiği kızın anısıyla düşünmek: Kavuşmanın, ancak yalnızlığın artması demek olduğunu bilmekte haklı; cinsiyetin ölümlü hedefini, sonsuz muradıyla bozmakta haklı. Kucaklaşmaların karanlığında tatmini değil, özleyişi aramakta haklı, çiftlerden birinin seven, birinin sevilen oluşunu hor görmekte haklı ve yatağına çektiği zayıf sevilenleri alevinde kızartarak kendisini terk eden sevenlere döndürmekte haklı. Bu yüksek vedalarda kalbi doğayla bir oldu. Kaderin üstünde, eski gözdelere düğün şarkılarını okuyordu: Onlara düğünü yüceltiyordu; erkeklerine karşı kendilerini bir Tanrı'ya gider gibi hazırlansınlar ve onun görkemini de aşsınlar diye yakınlarındaki güveyi, sevdalı kızların gözlerinde büyütüyordu.

Son yıllarda seni bir kez daha hissettim, Abelone; uzun zaman seni düşünmedim, düşünmedim, sonra seni ansızın kavradım.

Venedik'teydi, sonbaharda; yabancıların, giderayak, evin, o kendileri gibi yabancı hanımının çevresinde toplandıkları salonlardan birinde. Bu adamlar, ellerinde bir fincan çay, ayaktadırlar ve yanı başlarındaki, o çevreleri bilen birisi, kendine Venedik edası taşıyan bir isim fısıl-

damak üzere onları, kısa ve gizli bir hareketle kapıya doğru döndürdükçe sevinirler: En olmayacak isimlere hazırlanmışlardır, onları hiçbir şey şaşırtmayacaktır; çünkü görüp öğrenmekte başka zaman ne kadar tutumlu olurlarsa olsunlar, bu şehirde en aşırı ihtimalleri, düşünmeden göze almışlardır. Gündelik hayatlarında yasak olanı, fevkalade şey sanırlar; öyle ki şimdi kendilerine uygun gördükleri fevkaladeyi bekleyiş, yüzlerinde kaba, acınacak bir ifade yaratmıştır. Yurtlarında ancak bir konserdeyken, bir an için görünen veya bir romanla baş başa oldukları zaman beliren hali, bu okşayıcı ortamda meşru bir durum gibi yüzlerinde taşırlar. Kendilerini kaba, maddi şakalara bırakırcasına, hiç hazırlıksız, tehlikelerini kavramaksızın, müziğin adeta öldürücü itiraflarındaki tahrikle nasıl teslim oluyorlarsa, Venedik'in varlığıyla hiç de başa çıkmaksızın, kendilerini gondolların verimli baygınlığına terk ederler. Yolculukları boyunca birbirlerine garezli karşılıklar vermiş, yeni olmayan evliler, sessiz bir dirlik içine gömülürler; erkeği, ideallerinin tatlı yorgunluğu sarar, kadın kendini gençleşmiş hissetmektedir ve uyuşuk yerlilere, insanı şevklendirerek sanki dişleri şekerden de boyuna eriyormuşçasına bir gülümsemeyle yakınlık gösterir. Ve kulak verdiniz mi yarın veya öbür gün ya da hafta sonunda gideceklerini öğrenirsiniz.

İşte aralarında duruyor ve yolcu olmadığıma seviniyordum. Yakında soğuklar başlayacaktı. Peşin hükümlerinin ve ihtiyaçların yumuşak ve afyonlu Venedik'i; bu uykulu yabancılarla birlikte kaybolur ve bir sabah vakti öteki Venedik, gerçek, uyanık, kırılacak kadar sert ve kuru, hiç de rüyaların malı olmayan Venedik, hiçliğin ortasında, denize gömülü ormanların üstünde yaratılan, zorla yapılan ve sonunda iliklerine kadar gerçek Venedik gözükür. Damarlarında tersanenin geceli gündüzlü çalışmasının kanı dolaşan, sırımlaşmış, kendi yağıyla kavrul-

muş vücut ve bu vücudun, her zaman gelişen ve baharat memleketlerinin kokusundan daha şiddetli, keskin zekâsı. Sefaletinin tuzunu ve camını, milletlerin hazineleriyle değişmiş telkin yetenekli devlet. Süslemelerine varıncaya kadar, daima ince ince liflere bölünen o gizli enerjilerle dolu, dünyanın güzel dengi: Venedik.

Venedik'i tanımış olmanın bilinci, bütün bu kendilerini aldatan kimseler arasında beni öyle bir başkaldırıyla kuşattı ki düşündüklerimi bir yol bulup anlatmak için başımı kaldırdım. Buraların niteliği üzerine aydınlatılmayı elinde olmaksızın bekleyen biri, bu salonlarda bulunmasın, olabilir mi? Burada kurulu şey, bir eğlence değil; aksine, eşine başka yerde rastlanmayacak kadar iddialı ve kesin bir irade eseridir; bunu hemen anlayan bir genç bulunmasın, mümkün mü? Dolaşıyordum, içimdeki gerçek beni rahatsız ediyordu. Bu gerçek, beni bunca kişinin arasında burada yakaladığı için, ifade, savunma ve kanıtlanmak arzusunu da beraberinde getirmişti. Bütün bu ağızlarda ezilip çiğnenme, yanlış anlaşılmalara karşı duyduğum nefret, hemen birazdan ellerimi çırpayım şeklinde tuhaf bir düşünce içimde beliriyordu.

Bu gülünç ruh halini yaşarken onu görüverdim. Işıklı bir pencere önünde yalnız duruyor ve beni süzüyordu; o ciddi ve düşünceli gözleriyle değil pek, hayır, yüzümün besbelli asık ifadesini alaycı taklit eden ağzıyla sanki, süzüyordu. Yüz çizgilerimdeki sabırsız gerginliği hemen hissettim ve yüzüme sakin ifade verdim, bunun üzerine ağzı tabii gururlu bir hal aldı. Sonra, kısa bir düşünme, birbirimize gülümsedik aynı anda.

Baggesen'in hayatında rol oynamış o güzel Benedicte de Qualen'in bir gençlik portresini hatırlatıyordu, denebilir. Sesinin berrak karanlığını tahmin etmeden gözlerinin koyu suskunluğunu göremiyordunuz. Sonra saçlarının örgüsü ve açık renk giysisindeki dekoltelik, Ko-

penhag tarzı olduğu için, ona Danca hitap etmeye karar verdim.

Henüz yanına yaklaşmamıştım ki öbür taraftan kendisine doğru bir ilerleyiş oldu; misafir canlısı kontesimiz, o sıcak ve coşkun dağınıklığıyla, hemen şarkı söylemeye razı etmek için bir sürü yardımcıyla birlikte, genç kıza bir baskın yapmıştı. Genç kızın, hazır bulunanlardan kimsenin Danca bir şarkı dinlemekten zevk duymayacağını söyleyerek özür dileyeceğine emin bulunuyordum. Nitekim söze fırsat bulunca aynı şeyi yaptı. O ışıltılı hayalin çevresini almış topluluk, ısrarını artırıyordu; Almanca da söylediğini biliyordu içlerinden biri. Şeytanca kesin, kahkahalı bir ses, "İtalyanca da bilir," diye tamamladı. Söylemesini umabileceğim bir bahane gelmiyordu aklıma, ama kesinlikle karşı koyacağını sanıyordum. Kandırmaya çalışanların uzun gülümseyişlerle yorgun yüzlerine tam kuru bir kırgınlık yayılmıştı ve onurundan olmamak için kontesceğiz, tam, merhametli ve ağırbaşlı bir adım geri çekilmişti ki, artık hiç gereği kalmadığı halde genç kız razı oldu. Hayal kırgınlığıyla sarardığımı hissettim; bakışlarım sitemle doluyordu; fakat başımı çevirdim, göstermeye değmezdi. Genç kızsa çevresindekilerden kurtulup birden yanıma geldi. Giysisiyle aydınlanıyordum, sıcaklığının çiçekli kokusuyla sarılmıştım.

Danca, "Cidden söylemek istiyorum," dedi, yanağıma doğru, "istedikleri için değil, gösteriş için de değil, şimdi şarkı söylemem gerekli de ondan."

Sözlerinden, demin beni kurtarmış olduğu sert hoşgörüsüzlük akıyordu.

Katılıp uzaklaştığı topluluğun peşinden yavaşça yürüdüm. Yüksek bir kapının kenarında durdum ve onları, yerleşip düzene girmelerine terk ettim. Parlak siyah kapı aralığına yaslandım ve bekledim. Bu hazırlık ne, şarkı mı söyleyecek, diye sordu birisi. Bilmiyorum, dedim. Ben

bu yalanı söylerken o, şarkısına başlamıştı bile.

Kendisini göremiyordum. Yabancıların, açık bir uyuşma gösterdikleri için orijinal buldukları o İtalyanca şarkılardan biri çevresinde, gitgide bir yer açıldı. Ama şarkıyı söyleyen inanmıyordu. Şarkıyı güçlükle kaldırdı ve çok ağır gibi gösterdi. Şarkının bittiği, öndeki alkışlardan anlaşılıyordu. Mahzundum ve mahcup. Bir-iki kımıldama oldu; giden olursa peşine takılmaya karar verdim.

Ama ansızın salonda ses seda kesildi. Kimsenin ihtimal veremeyeceği bir sessizlik başladı, devam etti, gerildi ve şimdi sessizliğin içinde bir ses koptu. (Abelone, diye düşündüm. Abelone.) Ses bu sefer kuvvetliydi, dolgundu ve hafif yekpareydi, kırıksız ve dikişsiz. Almanca, bilinmeyen bir şarkıydı bu. Garip bir sadelikle söylüyordu şarkıyı, bir zorunluluk gibi. Söylüyordu:

Geceleri yatakta ağladığımı
Kendisine açmadığım sevgili,
Yorgun düşüren varlığımı
Bir beşik gibi.
Benim için uykusuz kaldığını
Benim gibi, saklayan.
Ah, içimizdeki bu yangını
söndürmeye çalışmadan,
İçimizde taşısak.

(Kısa bir sessizlik ve çekingen)

Sevişenlere bir bak,
İtirafa kalkışsalar aşkı
Sözlerine yalan karışacak.

Yeniden sessizlik. Tanrı bilir kimdi, bu sessizliği yapan. Sonra insanlar, kımıldandılar, birbirlerine çarptılar,

özür dilediler, öksürdüler. Her şeyi silip süpürecek toplu bir gürültüye geçmek üzereydiler ki ses, birdenbire koptu, azimli, geniş ve yüklü:

Sendendir yalnızlığım, varlığım sana dönüşmüş.
Seslerin içinde bir an doğarsın;
Uçup giden kokularda bir an varsın.
Ah, hepsini kollarımda yitirdim,
Bir sen doğmaktasın, tekrar, yeni:
Hiç tutmadım, o yüzden tutmaktayım seni.

Bunu beklememişti kimse. Bu sesin altında hepsi, başlarını kesmiş gibiydiler. Ve sonunda genç kızın gönlünde bir güven belirmişti; bu anda başlaması gerektiğini sanki yıllardır bilmenin güveni.

Önceleri zaman zaman, Abelone engin gönlündeki kalorileri niye Tanrı'ya harcamıyor, diye sorardım kendime. Aşkını bütün hedef güderlikten kurtarmayı özlerdi, biliyorum; ama onun dürüst gönlü, Tanrı'nın bir aşk konusu değil de aşk için ancak bir yön olduğunda aldanabilir miydi? Tanrı'dan bir karşı sevgi gelecek diye korkmanın gereksiz olduğunu bilmiyor muydu? Biz yavaşlara bütün aşkı yaşatmak üzere kavuşmayı erteleyen bu üstün sevgilinin kendini sakındığını bilmiyor muydu? Yoksa Hazreti İsa'dan mı çekiniyordu? Yan yolda İsa tarafından alıkonulmaktan, onun sevdiği olmaktan mı korkuyordu? Julie Reventlow'u bunun için mi hatırlamak istemiyordu?

Mechthild gibi saf, Thérèse d'Avila gibi çılgın, Azize Rose of Lima gibi yaralı sevenlerin, Tanrı'daki kolaylığa mağlup ve işte nihayet birer sevgili olarak çöktüklerini düşündükçe öyle olduğuna inanasım geliyor. Ah, güçsüz-

lerin yardımcısı olan Tanrı, bu kuvvetliler için bir haksızlık oluşturur, artık sonsuz yoldan başka bir şey düşünmedikleri yerde, sabırsızlandıkları göklerin eşiğinde bir kez daha, bir şekil verici, yanlarına sokulur, yer gösterir, ağırlar, el üstünde tutar onları ve erkek oluşuyla zihinlerini altüst eder. Kalbinin güçlü merceği, gönüllerinin artık birbirine paralel ışıklarını bir daha toplar ve onlar, meleklerin artık Tanrı için sağ salim saklamayı umdukları onlar, özlemlerinin kuraklığında tutuşup yanarlar.

(Sevgili olmak, tutuşmak demektir. Seven olmak, bitmez bir yağlı ışık saçmak. Sevilmek fani olmaktır, sevmekse baki olmak.)[1]

Abelone'nin son yıllarda, Tanrı'yla gizlice ve doğrudan doğruya temasa gelmek için kalbiyle düşünmeye çalışmış olması mümkün. Onun, Prenses Amalie Galitzin'in ince iç gözlemlerini hatırlatan mektupları bulunduğunu düşünebilirim ama mektuplar, yıllardır tanıdığı bir kimseye yazılmışlarsa bu kimse, Abelone'nin geçirdiği değişimden ne kadar acı çekmiş olmalı. Ya Abelone kendisi: Tahmin ediyorum ki, Abelone, delilleri, çok yabancı bir şey gibi, daima elden atıldığı için farkına varılamayan o ürkütücü başkalaşmadan korkuyordu yalnızca.

Yitik oğul kıssasının,[2] sevilmek istemeyen evlat hikâyesinden ayrı bir şey olduğuna beni kolay kolay inandıramazlar. Çocuk olduğu için onu evde herkes severdi.

1. Müsveddede kenara yazılı. (Y.N.)

2. Yitik oğul kıssası (Kutsal Kitap, Yeni Ahit, "Luka", 15:11-32). André Gide, *Le Retour de l'enfant prodique* (Savurgan Evladın Dönüşü) adlı eserinde bu kıssayı, oğul sayısını üçe çıkarmak suretiyle değiştirmiş, konuya küçük oğlun dönmesini hatalı bularak dönmeyen bir üçüncü oğul daha eklemiştir. Rilke, Gide'in bu eserini Almancaya çevirmiş, ama Malte'deki kıssada, onun yorumuna bağlanmamıştır. (Ç.N.)

Büyüyordu, başka türlü olacağını bilmiyordu ve kalplerinin yumuşaklığına alıştı, bir çocuktu çünkü.

Ama koca bir oğlan olunca alışkanlıklarını bırakmak istedi. Bunu söyleyemezdi; fakat dışarıda bütün gün sürtüp de yanına artık köpekleri bile almak istemeyişi, kendisine köpeklerin de muhabbet beslemesinden ileri geliyordu; çünkü köpeklerin bakışlarında gözetleme vardı ve sempati, ümit vardı ve kaygı; köpeklerin önünde de, sevindirmeksizin veya incitmeden bir şey yapılamıyordu çünkü. Fakat onun o zamanlar düşündüğü şey, gönlünün tatlı kayıtsızlığıydı; bu kayıtsızlık, onu günün erken saatlerinde kırlarda, bazen öyle berrak kuşatıyordu ki sabahın uyandığı o hafif dakikadan daha fazla bir şey olmaya zaman ve soluk bulmamak için koşmaya başlıyordu.

Hiç yaşanmamış hayatının sırrı önüne seriliyordu. Elinde olmaksızın patikadan ayrılıyor ve bu genişliğiyle birçok yön bir anda kendisinin olabilirmiş gibi, kolları açık, kırlarda koşuyor, koşuyordu. Sonra kendini, rastgele bir yerde bir çalı gerisine atıyor ve ona dikkat eden bulunmuyordu. Kendine bir düdük yontuyor, aldığı bir taşı ufak yırtıcı bir hayvana fırlatıyor, yere eğilip bir böceğin yolunu değiştiriyordu. Bütün bunlar bir kaderi oluşturmuyor ve gökler doğa üzerinden geçer gibi geçiyordu. Sonunda sürü sürü ilhamlarla öğle sonları geliyordu: Tortuga Adası'nda bir korsan oluveriyor, bir sorumluluk altına da girmiyordunuz; Campeche'i kuşatıyor, Veracruz'u alıyordunuz; bütün bir orduya da at üstünde bir kumandan veya denizde bir gemi olmanız mümkündü; keyfiniz hangisini isterse. Diz çökmeyi akıl ettiniz mi hemen Deodat de Gozon'dunuz; ejderhayı vurmuşsunuzdur ve sıcağı sıcağına bu kahramanlığın, itaat olmayınca, mağrurca bir iş olduğunu işitirdiniz. Bu konuda hiçbir kısıntı yapmazdınız çünkü. İlham ne kadar çok olursa olsun, arada bir, ne kuşu olduğu belli de-

ğil, yalnızca bir kuş olmak için zaman da bulurdunuz. Sonunda bir dönüş yolu vardı ne de olsa.

Tanrım, bırakılacak, unutulacak şeyler ne de çoktu dönüşte; çünkü gerçekten unutmaktı gerekli olan; yoksa sıkıştırırlarsa ağzınızdan kaçırabilirdiniz. İstediğiniz kadar oyalanıp çevrenize bakının, sonunda evin çatısı yine de gözüküyordu. Tepede ilk pencere, gözlerini üzerinize dikiyor, orada ola ki birisi duruyordu. İçlerinde bütün gün bekleyiş büyümüş köpekler, fidanların arasından gürültüyle fırlıyorlardı ve siz toparlanıp onların istediği oluyordunuz. Ve gerisini ev tamamlıyordu. Dolgun kokusu içine ayak basmanız yeterdi yalnızca; sonuç az çok belli oluyordu. Ufak tefek şeyler değişebiliyordu henüz; aslında artık onların farz ettikleri insandınız: ufak geçmişini ve gönüllerindeki kendi emellerini kullanıp şahsına çoktandır bir hayat kurdukları bir insan; gece gündüz muhabbetlerinin telkini altında, ümit ve şüphelerinin arasında, yergi veya övgülerinin karşısında orta malı bir varlık.

Böyle birisi için, merdivenleri tarifsiz kollayışlarla çıkmanın hiçbir faydası yok. Hepsi oturma odasında olacaklardır ve kapı açılmayagörsün, dönüp bakarlar. O, karanlıkta kalır, sorularını bekler. Ama sonra sıra en kötüsüne gelir. Onu ellerinden tutarlar, onu masaya çekerler ve kaç kişiyseler hepsi merakla lambaya doğru eğilirler. Onlara ne, karanlıkta onlar ve bir çehreye sahip olmanın bütün utancı, ışıkla birlikte yalnızca onun üzerine düşer.

Gitmeyecek ve kendisine yükledikleri o kabataslak hayat yalanını oynayacak ve bütün çehresiyle tekmil oradakilere benzeyecek mi? İradesinin ince dürüstlüğüyle, bu dürüstlüğü bizzat kendisine zehir eden, kaba sahtekârlık arasında bölünecek mi? Ailesinin, o kalpleri zayıf kişilerine dokunabilir bir şey olmaktan vazgeçecek mi?

Hayır, başını alıp gidecek. Örneğin her şeyi bir daha düzeltebilecek, o isabetsiz seçilmiş öteberiyle dolu do-

ğum günü masasını hazırlamaktalarken. Sonsuza dek çekip gitmek. Kimseyi sevilmek durumuna, o korkunç duruma düşürmemek için o zamanlar, asla sevmemeye ne çok karar verdiğini, ancak pek sonra anlayacaktır. Bunu yıllar sonra hatırlar ve öbür kararlar gibi bunun da imkânsızlığını görmüştür. Çünkü tekrar tekrar sevmiştir yalnızlığında; her seferinde bütün varlığını harcayarak ve karşısındakinin özgürlüğü uğruna, dile gelmez korkular geçirerek. Muhabbet duyulan varlığı gönlünün ışıklarıyla eriteceği yerde için için aydınlatmayı, yavaş yavaş öğrendi. Sevilenin, saydamlığı arttıkça artan hayali içinden, kendisindeki sınırsız sahip olma arzusuna açtığı mesafeleri görmenin vecdiyle gevşedi.

Bizzat böyle ışıl ışıl aydınlatılmış olmak özlemiyle o zaman, gecelerce nasıl ağlamıştı. Ama kendini veren bir sevgili, seven bir kadın olmaktan çok uzaktır. Ey âşığın akıp taşan ikramlarının, parça parça ve fanilikle ağır, âşığa geri geldiği tesellisiz geceler. En çok, dileklerinin kabul edilmesinden korkan trubadurları[1] o zaman nasıl düşünmüştü. Kazanmış, biriktirmiş olduğu bütün parasını, bunu bir daha tatmamak için harcıyordu. Günden güne muhabbetine katışmaya kalkışırlar korkusu içinde, kaba ücretler ödeyerek metreslerini tahkir ediyordu. Çünkü kendisini içinden delecek, seven birini bulması ümidi yoktu artık.

Yoksulluk kendisini yeni yeni ihtiyaçlarla korkuturken, başçağızı sefaletin oyuncağı olur ve tamamen aşınırken; vücudunun her yerinde musibetin karalığına karşı çaresiz gözler misali yaralar açılırken; hatta dengidir diye kendisini terk ettikleri o pisliklerden tiksinirken, düşünürse o zamanlar bile, karşılık görmekti en büyük

1. (Fr.) XI. yüzyıl sonundan XIII. yüzyıl sonuna değin Fransa'nın güneyinde Oksitan dilinde (Provans dili) ürün veren şair, müzikçilere verilen ad. (Ç.N.)

korkusu. İçinde her şeyin kaybolduğu o kucaklaşmaların yanında, daha sonraki o kara geceler hiç kalırdı. Yarınlarsız olmak duygusuyla uyanılmıyor muydu? Tehlikelerden olmuş, anlamsız dolaşmıyor muydu insan? İnsan kendine yüzlerce kez ölmeyeceğim, diye söz vermemiş miydi? Hayatını süprüntüler arasında devam ettiren şey; her gelişinde kendisine bir yer sağlamayan o kötü ânının inadıydı belki de. Sonunda onu tekrar buldular. Ve bunca yıllık geçmişi, ancak o zaman, ancak çobanlık yıllarında yatıştı.

O zamanlar başından geçenleri tasvir edecek insan nerede? Onun o günlerindeki uzunluğu, hayatın kısalığıyla uzlaştırmaya hangi şairde inandırma gücü var? Aynı zamanda onun abalar altındaki o narin kimliğini ve muazzam gecelerinin olanca uzayını belirtmeye hangi sanat elverir?

Kendini, iyileşme döneminde çekingen bir hasta gibi genel ve anonim hissetmesiyle başlayan bir zamandı bu. Sevmiyordu, yeter ki yaşamayı sevsin. Koyunlarının hakir muhabbeti, onun çevresinde dağılıyor ve çayırlar üstünde, hafif ışıldıyordu. Açlıklarının masum izi üzerinde, ses etmeden, dünya otlaklarını geziyordu. Yabancılar onu Akropol'de görüyorlardı ve belki Baux'daki çobanlardan biri oldu uzun zaman ve taşlaşmış devrin, yedi ve üçü sindirmekle beraber, yıldızının on altı ışınını büyüleyemeyen ulu soyu geride bıraktığını gördü.[1] Yoksa onu Orange'da mı düşüneyim, rustik zafer takına dayanmış bir halde? Onu Alyscamp'ların ruhlara alışık göl-

1. Baux senyörlerine gönderme. Baux de Provence, XI. yüzyılda güçlü Baux senyörlerinin merkeziydi. XIII. yüzyılda kültürlü saray çevresini, soylu kadınları ve trubadurları buraya çekti. Baux ailesi, papaya, Fransa kralına yıllarca mücadele vermesine karşın, XIII. Louis kentin duvarlarını yıktırdı. Kent eski önemini yitirdi. Bugün de köyün çobanları Saint Vincent Kilisesi'nde gece yarısı ayinine katılırlar. (Y.N.)

gelerinde mi göreyim; bakışı, ölüp dirilmişlerin kabirleri gibi açık mezarların arasında bir yusufçuğu izlerken?

Hepsi bir. Ben ondan fazlasını görüyorum; o zamanlar o uzun Tanrı sevgisine, o sessiz, amaçsız çalışmaya başlamış varlığını görüyorum. Çünkü kendini sonsuza kadar zapt etmek isteyen o, kalbinin gittikçe büyüyen başka türlü edemezliğine bir kez daha esir olmuştu. Ve bu sefer sesini duyuracağını umuyordu. O uzun yalnızlıklarda hisseder ve yanılmaz olmuş bütün varlığı, şimdi düşündüğünün, içerilere işleyen ve parıltılı bir muhabbetle sevmeyi bileceğini vaat ediyordu kendine. Ama sonunda böyle şahane sevilmeyi özlerken mesafelere alışık hissi Tanrı'nın aşırı uzaklığını seziyordu. Uzaya, Tanrı üzerine atılacağını sandığı geceler oldu ve dünyaya dalarak dünyayı, kalbinin selleriyle koparıp kaldırmak için kendinde yeterince güç bulduğu dalıp gitme saatleri. Harikulade bir lisan dinleyen ve bu dilde şiir yazmayı çılgınca aklına koyan bir kimseye benziyordu. Bu dilin ne güç olduğunu öğrenmek şaşkınlığıyla karşılaşmamıştı henüz; ilk ve kısa, o anlamsız sözümona cümleleri kurmak yolunda uzun bir ömrün geçip gidebileceğine, başlangıçta inanmak istemedi. Yarışa katılan bir koşucu gibi dili öğrenmeye girişti; fakat üstesinden gelinecek şeyin yoğunluğu yavaşlattı onu. Bu acemilikten daha küçültücü bir şey düşünülemezdi. Kimyayı bulmuştu ve şimdi kendisini, boyuna, bahtının acele yapılıvermiş altınını; sabrın topak topak kurşununa dönüştürmeye zorluyorlardı. Uzaylara alışmış olan o, bir kurt gibi çıkışsız, yönsüz eğri büğrü yollar çiziyordu. Şimdi böyle zahmet ve eziyetle sevmeyi öğrenince, ona, evvelce başardığını sandığı bunca aşkların ne baştan savma ve önemsiz bir şey olduğunu gösterdiler. Üzerlerinde çalışmaya ve gerçekleştirmeye başlamadığı için hiçbirinden bir şey çıkamamıştı.

Bu yıllarda onda büyük değişmeler oluyordu. Tan-

rı'ya yaklaşmak yolundaki mihnetli çabaları sırasında Tanrı'yı adeta unutuyor ve zamanla, Tanrı katında belki elde ettiğini umduğu her şey, *sa patience de supporter line âme*[1] oluyordu. İnsanların üstünde durdukları kader cilvelerine çoktandır aldırmaz olmuştu; ama işte haz ve kederden yana muhtaç olduğu şey bile baharatlı lezzetini kaybediyor, onun için halis ve besleyici oluyordu. Varlığının köklerinden doğru verimli bir sevincin o dayanıklı ve kıştan yılmaz bitkisi gelişiyordu. Kendisini bütünüyle, içdünyasının oluşturduğu şeye hâkim olmaya veriyor, hiçbir ayrıntıyı atlayıp geçmek istemiyor, çünkü bütün bunlarda muhabbetin bulunmakta ve büyümekte olduğundan şüphe etmiyordu. Hatta iç dengesi öyle arttı ki evvelce başaramamış olduğu, o sadece sonunu bekleyip geçiştirdiği şeylerin en önemli kısmını tekrar etmeye karar verdi. Her şeyden önce çocukluğunu düşünüyordu; sakin düşündüğü ölçüde tamamlanmamış, başarılmamış görünüyordu çocukluğu kendisine; çocukluğunun anılarında sezişlerin bulanıklığı vardı ve geçmiş diye geçerli olmaları, bunları adeta gelecek yapıyordu. Bütün bunları bir kez daha ve bu sefer gerçekten üzerine almak, o yabancılaşmış insanın, evine dönmesine neden oldu. Orada kaldı mı, bilmiyoruz; bildiğimiz yalnızca, dönüp geldiğidir.

Kıssayı anlatanlar, burada bize evin halini hatırlatmak isterler; çünkü evde pek az zaman geçmiştir, az ve sayılı bir zaman, evdekilerin hepsi ne kadar olduğunu söyleyebilir. Köpekler kocamıştır, ama henüz sağdırlar. Bir tanesinin ansızın uluduğu söylenir. Günün bütün işlerinde bir duraklama olmuştur. Pencerelerde yüzler görülür, yakınlıkları insanı duygulandıran ihtiyarlamış, çocukluktan çıkmış yüzler. Ve çok yaşlı yüzlerden birinde

1. (Fr.) Bir cana katlanma gücü. (Ç.N.)

birdenbire, tanıyış, dışarı vurur, sarartıyla. Tanımak mı? Gerçekte tanımak mı yalnızca? –Bağışlamak. Neyi bağışlamak?– Muhabbet. Tanrım! Muhabbet.

O, tanıdıkları insan, kendi kendisiyle meşgulken, muhabbetin hâlâ devam etmekte olabileceğini artık düşünmemişti. Bundan sonraki olaylardan yalnızca şunun rivayet edilmiş olması, tabii bir şey: Jesti, önceden hiç görmemiş oldukları o akıl almaz jesti; muhabbet göstermesinler diye yalvararak onların ayaklarına atıldığı zamanki yakarış jesti. Korkmuş ve sendeleyerek, onu kaldırmışlar, kendilerine çekmişlerdi. Bağışlayarak taşkınlığını, kendi anlayışlarınca yorumladılar. Davranışının ümitsiz perişan kesinliğine rağmen hepsi tarafından yanlış anlaşılmak, onun için tarifsiz bir ferahlık olsa gerek. Belki evinde kalabildi. Çünkü o kadar övündükleri, birbirini gizli gizli cesaretlendirip gösterdikleri sevginin kendisiyle ilişiği bulunmadığını günden güne daha iyi anlıyordu. Onlar kendilerini zorladıkça adeta gülesi geliyordu. Sevgilerinin hedefi ne kadar az kendisiydi, anlaşılmıştı bu.

Kim olduğunu ne bilirlerdi. Şimdi korkunç zordu onu sevmek ve o, buna yalnızca Biri'nin gücünün yeteceğini seziyordu. Ama o Biri, istemiyordu henüz.

Notların sonu

Rilke, Avrupa edebiyatının seyrini değiştiren bir yazar.

Modern edebiyatı derinden etkileyen Rainer Maria Rilke'nin tek romanı olan *Malte Laurids Brigge'nin Notları*, yazarın 1902 ve 1903 yıllarını geçirdiği Paris'teki gözlemlerinden esinlenir.

Rilke'nin günce biçiminde kurguladığı bu başyapıt, bir yanıyla yazarın Paris anılarını canlandıran otobiyografik bir roman olma özelliği taşırken diğer yandan XX. yüzyıl başında büyük kentlerde yaşanan ışıltılı sanayileşme sürecinin, insanlar üstünde yeni yoksulluklar yaratan karanlık etkisini vurgular.

Birçoklarınca varoluşçu edebiyatın ilk parlak örneği olarak kabul edilen bu eserde Rilke'nin bütün ana temalarını; aşkı, ölümü, çocukluk korkularını, kadının tanrılaştırılmasını ve bir "gönül meselesi" olarak ele aldığı "Tanrı" düşüncesini görmek mümkündür.

Şimdi ıssız kalan yurdumu düşündükçe, öyle sanıyorum ki, eskiden böyle değildi bu. Eskiden insan biliyordu –ya da belki de seziyordu– ki, meyvenin çekirdeğini taşıması gibi, ölümü kendi içinde taşımaktadır. Çocukların içinde küçük, yetişkinlerin içinde büyük bir ölüm vardı. Kadınlar, ölümü kucaklarında, erkeklerse göğüslerinde taşırlardı. O vardı işte ve ölüm, onların her birine garip bir ağırbaşlılık, sakin bir gurur verirdi.

Kapak resmi: EGON SCHIELE

ISBN 978-975-07-0662-2

15 TL
KDV DAHİL